2008 ALMANAH ORIGINI

ROMANIAN ROOTS 2008 ALMANAC

LiterArt XXI

criterion publishing

ALMANAH ORIGINI 2008
ROMANIAN ROOTS ALMANAC 2008

Ilustrația copertei: Bogdan Zaharescu
Coperta: Mihai Grigore

Editori:
Asociația Internațională a Scriitorilor
și Oamenilor de Artă Români
LiterArt XXI
&
Criterion Publishing

P.O. Box 930698
Norcross - GA - 30093 USA
Tel./fax: 678-376-1117

Coordonator: Gabriel Stănescu
Tehnoredactor: Mihai Grigore
Ilustrații: caricaturi de Mihail

www.origini.uv.ro
e-mail: gabLstanescu_origini@yahoo.com

Printed in Romania ISSN: 1526-8225

ALMANAH ORIGINI 2008

ROMANIAN ROOTS ALMANAC 2008

LiterArt XXI
criterion publishing

CUPRINS

C. SCHIFIRNET
Formele fără fond în viziunea lui M. Eminescu / 7
NICOLAE GEORGESCU
Boala și moartea lui Eminescu / 55
ION FILIPCIUC
Mircea Eliade și tâlcul zilei sale de naștere / 93
CRISTINA SCARLAT
Francis Ford Copola și Mircea Eliade despre "Youth Without Youth" /157
ALEXANDRU ȘOLTOIANU
Un martir basarabean omorât la Moscova /166
DOINA ANTONIE CONSTANTINESCU
Marina Țvetaeva în corespondență cu Boris Pasternak /180
PETRE ANDREI FLUERAȘU
South Park, serialul care a schimbat lumea /189
GEORGE BÂJENARU
Gândind la cele șapte minuni ale lumii / 197
IOAN DURĂ
Policarp Morușca, primul episcop al «Episcopiei misionară ortodoxă română în America» / 200

FLORENTIN SMARANDACHE
Civilizația Incașă / 251 A
NGHEL GÂDEA
Crime și teroare comunistă la Ciuperceni / 296
TRAIAN POPESCU
Martor ocular la greva studenților bucureșteni din mai 1946/308
DUȘAN BAISKI
e-razboi, un altfel de război / 316
GORUN MANOLESCU
Discuție non-virtuală cu Constantin Virgil Negoiță / 331
ZICU IONESCU
Biserica Ortodoxă Română în timpul regimului comunist / 356
TRAIAN POPESCU
Colegiul National "Aurel Vlaicu. Portrete de dascăli / 366
HORIA ION GROZA
O seară la circ / 383
NICOLAE HAVRILIUC
Tablete pe stomacul gol / 395
CALENDAR ortodox / 404

C. SCHIFIRNEŢ

FORMELE FĂRĂ FOND ÎN VIZIUNEA LUI M. EMINESCU

1. Gândirea eminesciană

Formele fără fond alcătuiesc o temă fundamentală în opera eminesciană, întrucât marele poet pornește, în gândirea sa, de la un adevăr: întărirea națiunii române și a statului român modern. El veghează permanent la orice deviere, încălcare sau deformare a principiilor naționale. A-l acuza de etnicism sau de xenofobie este o gravă eroare, explicată, cu excepția când deliberat se vrea a fi etichetat ca atare, prin necunoașterea ideilor eminesciene. Poate fi acuzat de xenofobie un intelectual care își vede țara aflată în „calea răutăților", cum spune Grigore Ureche, căzută în calea „răilor", cum se exprimă Rădulescu-Motru? Eminescu a fost naționalist și tradiționalist, dar acestea sunt departe de a fi scăderi, dimpotrivă. Cine urmărește, prin lectură sistematică, publicistica lui descoperă un gânditor profund, un autentic cercetător, și, astfel, se luminează adevărul despre concepția sa asupra modernizării.

Există o exegeză impresionantă despre Eminescu, ce susține cu un credit unanim creația literară a poetului, dar nu dispunem de o lucrare fundamentală despre gândirea sa. Din unghiul nostru de cercetare (Schifirneț, 1996), cunoașterea gândirii eminesciene întâmpină foarte multe greutăți, fiindcă poetul a risipit, cu multă dărnicie, ideile sale în articolul de ziar, și nu într-o lucrare sistematică aplicată, ceea ce a generat judecăți depreciatoare, cu totul nejustificate[1]. Se are în vedere forma, și nu conținutul, fiind pus

între paranteze sistemul său de gândire. O bună parte a articolelor conține elemente de doctrină, iar aproape fiecare articol exprimă o idee proprie. Toate etichetările puse ideilor sale sunt infirmate de realitățile din societatea românească actuală. Citindu-l, ai în față toate evenimentele, toți actorii sociali ai României din secolul al XXI-lea. Cine se mai îndoiește de justețea judecăților sale ar avea curajul să nege evidența faptelor și mentalităților unor largi categorii sociale de astăzi? Corupția, promovarea pe criterii clientelare de partid sau de grup, mediocrizarea în masă, dominarea spațiului public de formatori de opinie mincinoși și partizani, neaplicarea programelor politice, complexul străinătății sunt fapte reale care-l sufocau pur și simplu pe Eminescu, și, la distanță de mai bine de 100 de ani, ne sufocă și pe noi. Și ca să-l citățm pe Călinescu: „Și pentru asta Eminescu e la ordinea zilei" (Călinescu, 1978, 152).

Trebuie spus că oamenii secolului al XIX-lea s-au implicat cu ideile și faptele lor într-un act ce urma să schimbe radical viața românilor. A avut loc Unirea celor două Principate și românii se aflau în fața unei alte societăți, total nouă, ce trebuia edificată și susținută prin toate mijloacele. După Unire, direcția fundamentală rămânea, înainte de orice, unificarea reală, la nivelul tuturor grupurilor sociale, cu conservarea valorilor și tradițiilor perene din cele două Principate. Unificarea nu s-a făcut fără dificultăți, ceea ce dovedește că locuitorii celor două Principate nu au acționat convergent imediat după 24 ianuarie 1859, și această realitate trăită de el îl preocupa pe Eminescu.

Poetul nu este un specialist și cu atât mai puțin un întemeietor de direcții în oricare dintre domeniile științei. în schimb, se desprinde din opera sa o gândire paradigmatică, ca expresie a unei viziuni globale asupra lumii (Schifirneț, 1996, 64-140). Din această gândire rezultă concepția lui despre creație, fie ea literară sau științifică.

Eminescu este un evoluționist, preocupat de dezvoltarea realului dintr-un punct originar. Simptomatic, marii gânditori ai lumii

au fost „evoluționiști". Platon, Aristotel, Descartes, Kant concep lumea în devenirea ei cumulativă, iar cunoașterea umană reflectă continuitatea și nicidecum „rupturile" său „salturile", pentru că ei înșiși sunt continuatori ai unei tradiții pe care o dezvoltă. La fel, Eminescu valorizează tradiția ca fundament al oricărei cunoașteri, inclusiv al celei despre național.

În opera lui Eminescu sunt abordate toate subiectele fierbinți ale vremii, dar și probleme de istorie, economie, sociologie, demografie, geopolitică, toate subsumate perspectivei privind consolidarea și dezvoltarea națiunii și statului român. Pe de altă parte, opera eminesciană reprezintă, indubitabil, pentru cercetătorul epocii moderne, o cale esențială de a cunoaște men¬talități, atitudini, comportamente individuale și de grup ale perioadei de modernizare a României. Eminescu a pledat, în stilul său inconfundabil, pentru valorile perene ale unei societăți democratice: proprietate, libertate, diversitate, și a respins radicalismul, dogmatismul, dictatura, revoluționarismul, egalitarismul, comunismul, și, în genere, orice atingere a libertății individuale și naționale.

Din opera lui se desprinde un număr de direcții teoretice pe care le-a elaborat sau dezvoltat: teoria societății organice, teoria golurilor, teoria formelor fără fond, teoria păturii superpuse, teoria compensației muncii, toate fiind contribuții de preț la analiza proceselor de constituire și funcționare a societății române moderne. Perspectivele sus-pomenite își au sorgintea în orientările teoretice ale timpului (organicismul, de pildă, îndeosebi cel spencerian, sau concepția fiziocraților), însă nu avem de-a face doar cu aplicarea mecanică a unor concepte sau teze la o realitate națională.

Nicăieri gânditorul nu a pus în discuție oportunitatea procesului de edificare a civilizației moderne pentru români. Mai întâi, se cuvine a reține că a trăit în medii ale civilizației apusene în perioada formării sale universitare. Apoi, el rămâne ca unul dintre cei mai

buni cunoscători ai curentelor de opinie și ai marilor doctrine, după cum știe la fel de bine starea de spirit și potențialul românilor. Tocmai această cunoaștere a particularităților civilizației occidentale, reflectate în contexte românești, l-au determinat să analizeze evoluția modernă a României, ca țară europeană, categoric antrenată într-un proces de aculturație contradictoriu, ce cuprinde întregul areal european. Eminescu s-a adaptat condiției de existență a intelectualului român în secolul al XIX-lea, aceea de implicare în evenimente, de participare directă la dezvoltarea țării, de afirmare răspicată a unei poziții și, de aici, activitatea de ziarist, desfășurată, de altfel, de aproape toți intelectualii din secolul al XIX- lea, și datorită lipsei de audiență sau lipsei de relevață a altor modalități de comunicare cu opinia publică (învățământ, asociații, societăți culturale etc.). Publicistica reprezintă pentru Eminescu ceea ce discursul parlamentar constituie pentru Maiorescu. Junimistul se exprimă direct în forul legislativ, influențând decizia, pe când poetul are impact puternic cu opinia publică prin cuvântul scris.

Destinul a făcut ca Eminescu să debuteze publicistic cu articolul „O scriere critică", publicat în Albina 7/19 ianuarie - 9/21 ianuarie 1870, unde examinează critic, chiar tăios, cumva vădit antimaiorescian, scrierile lui T. Maiorescu. Tânărul autor îi recunoaște calitatea scriiturii și îi remarcă, în același timp, defectele direcției condusă de fruntașul junimist: „După faimoasele critice, în sine bine scrise, ale dlui Maiorescu, trebuia neapărat să iasă la lumină și o școală a sa de partizani care, minus spiritul de-o fineță feminină și minus stilul bun și limpede al d-sale, să aibă și ea aceleași defecte ce le are părintele, aceeași ridicare la nivelul secolului al 19, același aer de civilizațiune și gravitate cari din nenorocire sunt numai o mască ce ascunde adeseori numai foarte rău tendința cea adevărată și ambițiunea personală" (IX, 79)[2]. Iată teza formelor fără fond, exprimată pentru prima dată de către poet cu exemplul lui T. Maiorescu ale cărui idei sunt calificate drept

forme fără fond pentru că nu-și descoperă nici o tradiție. Iar invitația „fiecare să-și vadă în fundul puținității sale" întărește această atitudine hotărâtă față de Maiorescu. Judecata asupra școlii maioresciene anunță viitoarele desfășurări de demonstrații despre destructurarea relației dintre fond și formă în societatea românească în curs de modernizare.

Încă de la debut, Eminescu enunță principiul de studiu al formelor fără fond, un studiu sistematic, analitic, care transcende zeflemeaua și ironia: „Și, dacă combateți formele esterioare ale fondului, băgați de seamă a o face din punct de vedere absolut; estetic, rece și judecător raționalist al formei, combateți-o cu rigoarea și seriozitatea convicțiunei, nu cu pamfletul ridicol și fără preț, care detrage întotdeuna mai mult autoriului său decât celor persiflați prin el" (IX, 82). Evident, tânărul autor le ia apărarea lui Aron Pumnul și Gh. Șincai, ridiculizați de Maiorescu, iar ca probă împotriva acestei atitudini stau faptele celor incriminați - susținerea naționalității și a românismului: „Dacă apoi lepturariul a esagerat în laude asupra unor oameni ce nu mai sunt, cel puțin aceia, mulți din ei, au fost pioniri perseverenți ai naționalității și ai românismului - pioniri, soldați gregari, a cărora inimă mare plătea poate mai mult decât mintea lor - e adevărat! - care însă, de nu erau genii, erau cel puțin oameni de-o erudițiune vastă, așa precum nu esistă în capetele junilor noștri dandy. Acei oameni, acei istorici cari au început istoria noastră cu o minciună, după cum zice d. Maiorescu, de au scris tendențios și neadevăr, scuza lor cea mare nu o găsești tocmai în tendința și neadevărul lor? Trebuie cineva să fie mai mult decât clasic pentru de-a pretinde de la acel persecutat, de la autorul condemnat la ardere de viu, ca, părăsit și scepticizat de dureri, să fie în toate drept, în toate nepărtinitori, ba poate și filantrop față cu inamicii săi de moarte" (Idem).

Peste 8 ani, opinia despre T. Maiorescu se modifică radical, și poetul recunoaște justețea actului său de asanare a culturii române: „Afară de aceia d. Maiorescu mai însemnează și altceva:

tendența pentru răspândirea unei culturi naționale și uniforme la țăranul românesc. Pedagog și fiu de pedagog, el a văzut cu ochi limpede beția de fraze și lipsa de cultura pozitivă a clasei de cenușeri din România și n-au găsit un alt antidot mai puternic contra epidemiei spirituale decât cultura țăranului. Dar pentru aceasta era de nevoie ca limba țăranului, fie el în România, fie în Ardeal, să fie pusă iar în scaunul de onoare ce i se cuvine, în locul în care o pusese cronicarii și biserica. în lupta pentru limbă și adevăr și contra jargoanelor franțuzite sau nemțite și a beției de cuvinte, d-sa a rămas învingător; autorii loviți de pana sa energică nu mai cutează a se întoarce la obiceiul lor de a înșira cuvinte nouă în loc de idei adevărate; limba, și împreună cu ea mintea, se curăță și se lămurește, căci numai o limbă în care cuvintele sunt împreunate c-un înțeles hotărât de veacuri este clară și numai o cugetare care se servește de o asemenea limbă e limpede și cu temei" (X, 43).

Dacă Maiorescu are o abordare mai mult teoretică a formelor fără fond, în literatură și cultură, și parțial în viața politică, Eminescu vede în formele fără fond un principiu explicativ al tuturor evenimentelor și faptelor din societate.

Poetul nu a fost inspirat de ideologia junimistă, poziția sa fiind nu o dată contrară acesteia[3]. În schimb, el se asociază cu toți autorii având aceeași atitudine față de formele fără fond; o spune el însuși în articolul din Curierul de Iași, 22 decembrie 1876: „Răposatul Marțian în Analele statistice, Titu Maiorescu în critica direcției culturei române, d. Ioan Ghica în Convorbirile economice, Teodor Roset[t]i în articolul «asupra progresului la noi», M. Eminescu în discursul public «asupra influenței austriace» au arătat cu toții că primirea formelor de cultură ale străinătății fără bazele economice și cuprinsul ecuivalent se soldează cu mizeria claselor muncitoare" (IX, 291-292).

2. Formele fără fond

2.1. Principii de studiu al formelor fără fond

Abordarea concepției eminesciene asupra formelor fără fond trebuie să pornească de la principiul ei metodologic de analiză a mersului societății, iar acesta este „metodul genetic", asemănător celui din științele naturii, fiindcă societatea este „un product al naturii". în temeiul acestui ghid de metodă: „se va vedea însă adeseori că forme de organizare în aparență inferioare, însă potrivite naturii lucrului și favorizând dezvoltarea normală a unui popor sunt de preferat altor forme, în aparență superioare, însă nepotrivite naturii lucrurilor" (XI, 397). Așadar cercetările sociale trebuie să urmeze aceeași cale de studiu ca geologia. Această metodă nu stabilește o ierarhie a formelor sociale pentru că nu există forme bune sau forme rele în sine, spre deosebire de „metodul dogmatic care admite ca absolut bună o anume formă de organizare."

Alături de principiul de metodă, poetul așază principiul de organizare naturală a societății: „Natura poporului, instinctele și înclinările lui moștenite, geniul lui, care adesea, neconștiut, urmărește o idee pe când țese la războiul vremii, acestea să fie determinante în viața unui stat, nu maimuțarea legilor și obiceielor străine" (XIII, 87). Din această perspectivă, face distincția între ideile conservatoare, care sunt fiziocratice, și demagogie, care este ideologică și „urmărește aproape totdauna realizarea unor paradoxe scornite din mintea omenească" (XIII, 87).

Pe același temei, constată faptul că se discută despre realități naționale în termeni preluați din alte culturi: „Din nenorocire, tot ce pân-acum și-a însușit ca din senin și fără știrea lui Dumnezeu numirea de «național» n-au fost decât lucruri primite de-a gata de la străini, cari nu numai că nu sunt răsărite nici din instinctele

noastre, dar nici nu s-au asimilat cu judecata noastră" (XI, 156). Așadar, studiul realităților românești se întreprinde cu achiziții conceptuale occidentale derivate dintr-un spațiu cultural deosebit de cel românesc.

Un alt principiu este cel al contrapunerii: epoca nouă este contrapusă epocii vechi, pătura superpusă - țăranului, statul modern - domniei, externul este tratat prin contrast cu intemuf, legea este contrapusă obiceiului etc.

Eminescu cere ca orice fapt social sau politic Să fie real, adică adevărat, să-și aibă rațiunea într-o necesitate sufletească. Care era această nevoie reală în societatea românească a timpului său? Eminescu nu aduce în acest sens prea multe argumente. El doar observă că procesul de modernizare nu reușește să producă schimbări profunde în mentalitățile și conduitele tuturor categoriilor sociale, inclusiv ale acelora care se pretindeau a fi întruchiparea spiritului și valorilor modeme. El constată lipsa unei nevoi profunde pentru tipul de modernizare impus de anumite grupuri sociale și culturale: „Răul esențial au fost că semulțeau trebuințele fără a se îmulți producția sau fără a se urca în mod considerabil valoarea ei" (X, 31). Cu posibilitățile reale ale unui stat agrar nu se puteau satisface nevoi considerate artificiale, acestea fiind necesități ce depășeau condiția concretă a fiecărei categorii sociale.

În Studii asupra stării actuale, Eminescu expune direcțiile doctrinei sale, și aici este cuprinsă întreaga sa concepție asupra formelor fără fond. Exegetul constată că din timpul războaielor lui Napoleon I a apărut în țările române curentul raționalist: „un raționalism strălucit și spiritual, lipsit de cunoștințe positive", care „credea în Apus să pună lumea în orânduială numai prin propriul aparat al deducțiunilor logice, ale căror premise nu erau bazate nici pe esperiență, nici pe organizația înnăscută a statului și a societății, ca obiecte ale naturei". Raționalismul apusean a găsit la români un gol intelectual „setos de civilizație", care „a primit fără control" toate ideile moderne, iar efectul a fost deformarea sensurilor reale ale

culturii adevărate, neînțelegerea libertății „care e facultatea de a dispune de sine însuși prin muncă și prin capitalizarea muncii". Românilor li s-au oferit utopii, cum ar fi „libertatea fără muncă, cultura fără învățătură, organizația modernă fără o dezvoltare economică analogă". Gravitatea situației derivă din adoptarea de idei străine în lipsa oricărei activități proprii de creație, și acest act „a înlocuit și înlocuiește încă în mare parte silința de-a învăța singuri; raționamente străine, răsărite din alte stări de lucruri, înlocuiesc exercițiul propriei judecăți". Ideea este excepțională, dar de regulă este omisă inexplicabil din exegezele eminesciene, și aceasta numai din cauza reticenței față de doctrina poetului.

Gânditorul dezbate esența procesului de modernizare românească, anume acordul dintre noul organism politico-juridic de sorginte occidentală și participarea românilor la edificarea acestuia. Avem un nivel de civilizație identic cu cel din Europa numai pentru că am adoptat prin copiere o cantitate enormă de forme care cu greu se configurează în structuri instituționale eficiente? Răspunsul lui Eminescu este categoric negativ, întrucât introducerea tuturor formelor noi s-a făcut „fără elementul moderator al tradițiilor trecutului. în loc ca un spirit nou de muncă și de iubire de adevăr să intre în formele vechi ale organizației noastre, s-a păstrat din contra incultura și vechiul spirit bizantin, care a intrat în formele nouă ale civilizației apusene. Nu ceva esențial, nu îmbunătățirea calității a fost ținta civilizației române, ci menținerea tuturor neajunsurilor vechi, îmbrăcate în reforme foarte costisitoare și cu totul în disproporție și cu puterea de producțiune a poporului și cu cultura lui intelectuală" (XI, 18)[4].

Pentru Eminescu, perioada de naștere a formelor fără fond -„epoca de tranzițiune" - este cea cuprinsă între 1848 și 1866, când s-au copiat masiv forme instituționale din Europa Occidentală.

2.1. Sensul formelor fără fond

Fără a-și propune în mod special să clarifice noțiunile „formă", „fond" și „forme fără fond", Eminescu delimitează cu multă rigoare aceste concepte.

Viziunea eminesciană este foarte clară și ea trebuie înțeleasă în termenii discutați de poet. Pentru el, dezvoltarea unei națiuni parcurge un traseu unic- evoluția de la fond la formă, fondul fiind cel care se primenește continuu, iar forma, cea care se conservă: „Cu toate acestea oricine va voi să definească marele mister al existenței va vedea că el consistă în împrospătarea continuă a fondului și păstrarea formelor. Forme vechi, dar spirit pururea nou" (XII, 159). Și aduce exemplul Angliei, care „stă în toate celea în fruntea civilizației, păstrează și astăzi vechile sale forme istorice, pururea reîmprospătate de spiritul modern, de munca modernă" (XII, 160), în comparație cu Rusia, Germania și Franța, bântuite de crize sociale.

Eminescu amintește de forme exterioare sau de forme lipsite de cuprins. în adoptarea formelor exterioare s-a plecat de la convingerea că acestea vor schimba rapid realitățile vechi făcute responsabile pentru situația societății românești. Formele fără fond exprimă lipsa unor legături reale între instituțiile moderne și fondul autohton, precum și un conținut vechi îmbrăcat într-o formă nouă.

Noile forme nu au un conținut nou, ci îmbracă același conținut vechi, fără să se schimbe nimic: „Astfel, oricari ar fi formele în cari se îmbrăca viața publică și orice numiri s-ar da acelor forme, substratul lor organic este același ca și în trecut. A-l boteza din nou pe un om nu va să zică a-l schimba; a pune numele de regim democratic unei oligarhii vechi nu va să zică a schimba starea de lucruri" (XII, 135-136). O formă nu schimbă prin sine o realitate, ci ea doar o întărește sau, dimpotrivă, o falsifică. Fondul este întotdeauna organic, iar forma, sub care apare, i se asociază numai

dacă și ea capătă organicitate. Fondul are o stabilitate mult mai mare, întrucât el ține de durata lungă a unei societăți, pe când forma, adoptată din altă societate, exprimă mai mult durata scurtă a societății care o preia deoarece nu derivă din fondul autohton.

La noi au fost introduse forme străine care, în loc să ducă la înlăturarea efectelor negative ale celor vechi, le-au scos și mai mult în evidență și, totodată, au dat naștere la fenomene noi, cu consecințe dezastruoase în viața poporului român. Spre deosebire de alți gânditori români, Eminescu nu vede în formele fără fond doar o simplă nepotrivire între instituțiile de tip occidental introduse la noi și fondul autohton, ci ar reprezenta o falsificare brutală a profilului poporului român, o contradicție între aceste instituții și spiritul românesc.

2.3. Cauzele formelor fără fond

Pentru că nu am avut o nobilime ereditară, dar am avut „un fel de nobilime de serviciu", s-a ajuns la formele fără fond. O altă cauză a formelor fără fond este „vecinica neașezare a lucrurilor de la noi", poetul rezonând cu vorbele lui Grigore Ureche despre Moldova - „țară mișcătoare și neașezată". Dacă ar fi existat o clasă nobiliară ereditară, altfel s-ar fi derulat procesul de modernizare românească, crede poetul (X, 166).

Fără a nega importanța gândirii teoretice în fundamentarea legilor și actelor care vizau dezvoltarea României (nu critică el insuficientul studiu al realității, nu el respinge improvizația și diletantismul științific și cultural?), Eminescu se pronunță pentru adaptarea principiilor teoretice la cerințele concretului. O teorie trebuie să țină seama, în mod obligatoriu, de tradițiile istorice, de nevoile și trebuințele poporului român, pentru că numai astfel va putea evolua normal: „Nu acel om politic va fi însemnat, care va inventa și va combina sisteme nouă, ci acel care va rezuma și va pune în serviciul unei mari idei organice înclinările, trebuințele și aspirațiunile preexistente ale poporului său" (XIII, 85). Astfel, teoria

copiată nu reflectă un conținut adecvat, dimpotrivă, se transformă într-o formă fără fond. O teorie este utilă numai dacă prin aplicarea ei duce la un progres real în viata unui popor.

Observăm la Eminescu preocuparea pentru, unitatea dintre real și ideal. Discrepanțele, contradicțiile care apar din exagerarea unuia sau altuia dintre cei doi termeni sunt, neîndoios, fapte ce s-au manifestat în procesul modernizării României. Prin dovedirea caracterului abstract al unor idei și reforme burgheze, Eminescu voia să argumenteze lipsa de legitimitate a capitalismului în România, care a lovit puternic și nemilos în țărănime.

Decalajul dintre scop și mijloace transpare din scrierile eminesciene ca una dintre cauzele ce generează forme fără fond. De altfel, Eminescu semnalează manifestarea în viața publică a discrepanței dintre trebuințele artificiale și mijloacele de a le înfăptui. Stimularea unei trebuințe trebuie să aibă la bază posibilități concrete de realizare: „E un principiu conservator de-a nu avea ambiții în disproporție cu mijloacele de cari dispui, de-a nu încorda puterea impozabilă până la istovire" (XII, 63). Gânditorul așază problema relației dintre mijloace și scop pe temeiul tradiției. Orice țel al unui om politic, partid politic sau clasă socială nu poate ocoli tradiția unui popor.

Altfel, se ajunge la forme goale, la apariția unor trebuințe care nu se pot satisface și, de aici, efecte importante asupra evoluției spirituale și sociale a unui popor. Eminescu, sesizând o serie de fenomene contradictorii reale, ajunge uneori până acolo încât să nu recunoască nici un progres în procesul de modernizare a țării: „Nu ceva esențial, nu îmbunătățirea calității a fost ținta civilizației române, ci menținerea tuturor neajunsurilor vechi, îmbrăcate în reforme foarte costisitoare și cu totul în disproporție și cu puterea de producțiune a poporului și cu cultura lui intelectuală" (XI, 18). Este de reținut din acest pasaj că Eminescu dă și un alt sens relației dintre mijloc și scop. Nu numai înfăptuirea unui scop cu mult superior posibilităților și condițiilor interne poate constitui o formă

fără fond, dar și un scop inactual, anacronic, reprezintă o formă goală, lipsită de fundament real, de acel conținut care să-i ofere posibilitatea concretizării lui.

O altă cauză ar fi inadecvarea noilor forme la realitatea românească: „S-au importat instituții și idei, potrivite poate cu stările de lucruri din Apus, dar nepotrivite c-un popor sărac și unilateral în ocupațiunile lui" (XIII, 193). Prin urmare „cu forme goale în locul fondului [...] nu se regenerează și nu se-ntărește o națiie" (XI, 348).

3. Evoluţionism

Concepția despre progres a lui Eminescu este indiscutabil organicistă și evoluționistă, fără a tolera cât de cât o mișcare precipitată de dezvoltare: „se poate realiza un adevărat progres, pe care nu-l vedem și nu-l aprobăm decât în dezvoltarea treptată și continuă a muncii fizice și intelectuale. Căci cine zice «progres» nu-l poate admite decât cu legile lui naturale, cu continuitatea lui treptată" (XI, 17-18).

Societatea este aidoma unui organism care evoluează ca atare, trece prin toate fazele, fiindu-i imposibil să ocolească vreuna dintre ele decât cu riscul subdezvoltării: „adevăratul progres nu se poate opera decât conservând pe de o parte, adăogând pe de alta: o vie legătură între prezent și viitor, nu însă o serie de sărituri fără orânduială. Deci, progresul adevărat fiind o legătură naturală între trecut și viitor, se inspiră din tradițiunile trecutului, înlătură însă inovațiunile improvizate și aventurile hazardoase" (XI, 17-18). Așadar, progresul nu este o proiecție rațională, ci un proces natural: „Căci cine nu minte niciodată e natura" (XIII, 97).

Formele fără fond decurg din saltul peste etape în dezvoltarea istorică; astfel, ele apar ca artificiale, întrucât nu sunt efectul unei evoluții organice. Se poate lesne observa că Eminescu concepe dezvoltarea societății românești ca proces social apt să realizeze progresul real, în beneficiul țării, și nicidecum ca revenire la faze

istorice din trecut, recte la feudalism. Poetul însuși califica modul său de a examina evoluția socială a statului român ca fiind modern, și trebuie recunoscut că avea dreptate, deoarece își luase ca obiect de studiu o realitate socială și națională concretă. în acest sens gândirea lui este reacționară, adică susține apărarea organismului social de influențele care-i împiedică o evoluție normală: „o mișcare al cărui punct de vedere să fie ideea de stat și ideea de naționalitate" (X, 319). Constatând că până și termenul „reacționar" este o etichetă împrumutată din țări străine, și pentru a înlătura orice umbră de îndoială asupra atitudinii sale față de trecut, gânditorul o spune răspicat: „Nici pentru țara noastră n-am gândit vreodată de-a propune un sistem care să învieze veacul al XVII-lea, epoca lui Matei Basarab" (XII, 159).

Într-un excepțional text, Eminescu descrie cum se răsfrânge trecutul în prezent: „Dacă ne place uneori a cita pe unii din Domnii cei vechi nu zicem cu asta că vremea lor se mai poate întoarce. Nu. Precum lumina unor stele ce s-au stins de mult călătorește încă în univers, încât raza ajunge ochiul nostru într-un timp în care steaua ce au revărsat-o nu mai există, astfel din zarea trecutului mai ajunge o rază de glorie până la noi, pe când cauza acestei străluciri, tăria sufletească, credința, abnegațiunea nu mai sunt. Degeaba pitici moderni ar îmbrăca zalele lor mâncate de rugină dacă nu pot umplea sufletele cu smerirea și credința celor vechi" (XIII, 237).

Aici se vede limpede realismul concepției eminesciene, care infirmă fără putință de tăgadă aprecierea lui Lovinescu în ceea ce privește tradiționalismul retrograd al poetului. Dimpotrivă, viziunea lul este foarte modernă. Este un alt mod de a percepe trecutul decât sensul încetățenit de o bună parte a exegezei eminesciene, care vorbește despre viziunea paseistă și idilică a marelui gânditor. Ca romantic, Eminescu a fost, fără îndoială, întors spre trecut, dar faptul nu exclude orientarea lui și către viitor; se știe, de altfel, că vizionarismul este o caracteristică esențială a spiritului romantic.

Ca un autentic cercetător, orientat numai de și spre realitate, el nu ezită a prezenta cu luciditate istoria românească. Trecutul ca bază a dezvoltării, și nu ca obiect de imitație, aceasta este ideea lui Eminescu. Acceptă noile instituții, dar blamează începutul lor. Poetul recunoaște că în trecutul nostru a fost o dezvoltare neregulată. Dar își pune, firesc, întrebarea dacă sacrificiile apărute ca urmare a introducerii formelor exterioare sunt compensate, iar răspunsul este negativ, întrucât efectele se traduc în risipă de muncă și de oameni: „Experiența însă a dovedit că introducerea de forme lipsite de cuprins sunt departe de a prezenta o compen-sațiune exactă a sacrificiilor pe cari le cere înființarea, că poporul sărăcește prin risipa de muncă, cu totul disproporțională cu foloasele ce le poate culege din aceste inovațiuni“ (XIII, 331).

În scrierile eminesciene, un loc aparte este acordat reformei, interes motivat de schimbările precipitate din societatea românească, declanșate fără să fi fost exprimată nevoia de transformare: „E desigur ceva elementar ca o reformă, înainte de-a fi introdusă, să fi devenit necesară, să fie cerută de cineva, de grupuri ale populațiunii sau de populațiunea întreagă“ (XIII, 98). După Eminescu, în același spirit cu Kogălniceanu și T. Maiorescu, toate reformele moderne românești au o bază reală numai în hotărârea Adunării ad-hoc din Moldova: „întreaga dezvoltare, întreaga reformă constituțională a Țărilor române e cuprinsă punct cu punct în formularea hotărâtă de principii a Adunării ad-hoc din Moldova“ (XI, 267). Principiile Constituției din 1866 au fost stabilite în unanimitate de Adunarea ad-hoc din Moldova și „au devenit programul întregei dezvoltări a statului român“ (XI, 265).

Spre deosebire de Maiorescu, Eminescu a respins ab initio Regulamentul organic, așa cum au procedat pașoptiștii, orientați spre ideile Revoluției Franceze, dar spre deosebire de aceștia el motiva abolirea acestui act din necesitatea reveniri la vechile instituții românești: „Ars trebuia «Regulamentul organic» ș-așa, dar trebuia ars în favorul vechilor instituții românești, nu în favorul

bagajului de idei cosmopolite și a priori ale Revoluției Franceze. Aceasta din urmă a fost o revoluție a burgheziei, deci cu toate fibrele și rădăcinile străine de nevoile și trecutul țării noastre de plugari și păstori" (XIII, 74).

Ceea ce-l intrigă pe Eminescu este ușurința cu care ideile occidentale au pătruns în țările române după pacea de la Adrianopol: „am fost puși în contact cu civilizația, cu ideile Apusului, cari și-au făcut drum și s-au răsădit la noi fără nici o greutate, fără nici o împotrivire din parte-ne" (XI, 18). Situația se va repeta în timpurile noastre după revoluția din decembrie 1989, când, la fel, orice curent sau orice grup, fie din Occident, fie din alte spații, a pătruns fără nici o dificultate.

Gânditorul rămâne unul dintre cei mai consecvenți și mai aprigi partizani ai stabilității și echilibrului social. Nu este greu de constatat interesul său pentru acele doctrine și soluții care asigurau stabilitatea structurilor statale într-o țară agricolă înscrisă pe calea modernizării. Poetul marchează, astfel, o viziune funcționalistă asupra societății românești prin accentuarea funcțiilor componentelor sale principale. Fiind o țară agricolă, România nu-și putea permite schimbări radicale, ci o evoluție care să-i conserve necondiționat toate elementele de stabilitate, pe care le considera a fi reprezentate, în primul rând, de țărănime. înainte de modernizare, boierimea a fost un factor de stabilitate, dar a decăzut din cauza infiltrării în rândurile ei a unor parveniți și venetici.

Societatea este concepută ca realitate supusă determinismului: „o stare de lucruri rezultă în mod strict cauzal dintr-o altă stare de lucruri premergătoare și, fiindcă atât în lumea fizică cât și cea morală, întâmplarea nu este nimic alta decât o legătură cauzală nedescoperită încă, tot astfel aspirațiunile și sentimentele sunt rezultatul neînlăturat al unei dezvoltări anterioare a spiritului public, dezvoltare ce nici se poate tăgădui, nici înlătura" (XI, 17).

4. Societatea modernă românească

4.1. Clasa de mijloc

Eminescu a sesizat un aspect fundamental al proceselor de dezvoltare modernă a țării, anume modificările profunde cunoscute de toate clasele sociale românești în perioada fanariotă, fapt cu efecte directe asupra căilor de modernizare a structurilor sociale. Aculturatia din perioada fanariotă, concretizată în asimilarea, de către grupurile sociale românești conducătoare, a normelor din cultura managerială a fanarioților, a condus la adoptarea unei conduite noi, opuse celei specifice vechii boierimi. Avem aici un mecanism social pe care Eminescu caută să-l surprindă pentru spațiul de dezvoltare al românilor. Dacă în Occident orice aculturație se concretiza într-un comportament orientat pe progres, prin muncă și efort, în Orientul dominat de turci, interpușii lor, ca orice intermediari, accentuau pe câștig fără muncă, pe o exploatare fără efort. Noua aristocrație română nu s-a implicat direct în managementul social și economic, ci a apelat la alogeni dispuși să realizeze obiectivele acesteia. Consecința esențială ce a rezultat din acest mecanism al relațiilor sociale a fost lipsa de comunicare între clasele conducătoare și clasele productive, în special cu țăranii, ceea ce a determinat lipsa de funcționalitate a sistemului social.

Observăm cum Eminescu sesizează condiția fundamentală a funcționării societății românești, anume asigurarea echilibrului social datorat participării reale a tuturor categoriilor sociale la producția socială și materială. De aceea poetul accentuează permanent rolul claselor istorice - rezervorul de unde ar urma să fie recrutată burghezia -, noua clasă ce ar trebui să propulseze activitatea de modernizare specific românească pornind de la agricultură și sat. Formele fără fond apăreau din defazarea dintre

instituțiile importate din societăți unde cultura și civilizația erau organic asociate și contextul românesc unde între cultura română, care se moderniza rapid, și civilizația românească predominant rurală se afirma o acută lipsă de congruență.

Exista aspirația ca România, stat agrar, să ajungă rapid, într-un timp foarte scurt, la nivelul organismului politico-juridic occidental, structură care se constituise din necesitățile de administrare și conducere a structurilor industriale. Așa s-a născut contradicția dintre formele instituționale și fondul economic. Se alcătuise un corp de legi în temeiul constituției, una dintre cele mai moderne din Europa, iar de aici se manifesta convingerea că statul român era deja modern, fără a se înțelege că acesta era pe cale să devină modern, numai în măsură în care, cu adevărat, toate componentele sale funcționau conform cu legile și constituția: „Fiecare constituție, ca legea fundamentală a unui stat, are drept corelat o clasă mai cu samă, pe care se întemeiază. Corelatul constituțiilor apusene este o clasă de mijloc, bogată, cultă, o clasă de pătriciani, de fabricanți, industriași care văd în constituție mijlocul de a-și reprezenta interesele în mod adecuat cu însemnătatea lor, - la noi legea fundamentală nu însemnează decât egalitatea pentru toți scribii de a ajunge la funcțiile cele mai înalte ale statului“ (IX, 172).

Clasa de mijloc ocupă un loc proeminent în publicistica eminesciană. Pentru gânditor, cel mai important aspect al modernizării românești îl constituie poziția acestei clase, căreia îi recunoaște rolul de motor al dezvoltării capitaliste, numai că, în societatea românească, această clasă este departe de ceea ce este cu adevărat o clasă medie în Occident. Clasa de mijloc românească nu s-a format organic, iar componenții ei nu dispun de un status real, ci de unul mai mult fictiv. Printre cauzele care susțin sau provoacă forme fără fond într-o țară în curs de modernizare, Eminescu invocă lipsa clasei de mijloc: „Această stare de lucruri e în aceeași proporție lipsită de pericole în care esistă în stat o clasă de mijloc economicește puternică și cultă care să mănțină echilibrul

între tendințele prea înapoiate a simțului istoric a unui popor, reprezentat în genere prin formele existente ale unei civilizații, și între tendențele zgomotoase ale trebuințelor acute ale prezentului, reprezentate prin nevoile claselor de jos" (XI, 22). Clasei de mijloc îi lipsește capacitatea de a exercita controlul asupra societății. Din cauza artificialității, ea se confundă cu pătura superpusă, idee foarte importantă întrucât propune un model original de analiză a clasei de mijloc, înrădăcinat în realitățile românești. Pentru că este o formă fără fond, în loc să fie un factor de asigurare a echilibrului social, clasa de mijloc adâncește disfuncționalitățile sociale.

Se cuvine o delimitare, în cadrul sociologic eminescian, între clasa de mijloc și clasa cultă de mijloc. Exegetul decupează, așadar, intelectualii ca grup aparte, întrucât, în realitate, clasa de mijloc este preponderent alcătuită din intelectuali. Cu această grupare, Eminescu se războiește permanent, fiindcă o investește cu mari responsabilități față de tot ce se întâmplă în procesele de modernizare.

Poetul vorbește despre „o boală obștească a spiritului public în România" și despre „o periculoasă beție de cuvinte, care a amețit clasele noastre de mijloc și le-a făcut a confunda formele goale și pospăirea pe deasupra ale civilizației cu fondul acesteia, care consistă nu în egalitate, fraternitate și libertate, ci în muncă și în adevăr" (XIII, 47). Concepția lui conservatoare este de netăgăduit, fiindcă oricât am pleda pentru valorile democratice, fără efort și cunoaștere proprii nu se ajunge decât la forme fără fond.

În concepția eminesciană, se face o asociere organică între societatea modernă și clasa de mijloc. în fapt, civilizația modernă este creată și propulsată de clasa de mijloc, or românii au procedat invers, prin adoptarea unor instituții din Apus căutând să formeze o clasă de mijloc proprie: „Noi avem o clasă de mijloc care - tocmai din cauza lipsei de apărare a muncii ei și din cauză că, pe un teren steril pentru dezvoltarea generală, i s-a dat ocazia de a câștiga fără muncă, adecă pe acela al funcționarismului și al proletariatului

condeiului, nu este în stare de a exercita controlul de care vorbim, nu este în stare a fi regulatorul exclusiv al vieții publice" (XI, 23). Poetul surprinde tensiunea tacită, dar puternic afirmată, între ceea ce numim astăzi gulerele albe și gulerele albastre. Este de notorietate atitudinea ostilă a lucrătorului român dintotdeauna față de omul din birou sau fată de funcționarul de la ghișeu. Eminescu nu vrea să dovedească inutilitatea socială a funcționarului, însă nu poate să nu constate ruptura dintre birocrație și omul obișnuit.

Într-o societate cu o evoluție organică „... temelia liberalismului adevărat este o clasă de mijloc care produce ceva" (X, 18), or, clasa de mijloc de la noi nu îndeplinește această condiție întrucât este neproductivă, și cauza stă în structura ei alcătuită din profesori universitari, profesori de liceu și din alte școli, ingineri, medici, scriitori, muzicanți, actori, avocați: „toți fac politică, pentru a parveni" (X, 155), și această stare dovedește sterilitatea politicii, lipsa ei de organicitate, pentru că nu aparține unor grupuri politice reale. în viziunea lui Eminescu, avocații ar fi cei mai primejdioși, din cauza oportunismului lor; aceștia sunt capabili să accepte orice poziție socială din stat, dincolo de orice norme profesionale, dar, cum spune poetul „restul îndatoririlor și-l aranjează apoi într-un chip cât se poate de comod" (X, 155-156); de aceea averile obținute de mulți dintre avocați sunt ilegale, lată explicația pentru care societatea românească, care nu se întemeiază pe muncă, e o societate coruptă, iar grupurile politice nu au consistenta necesară, pentru că nu sunt asociate cu grupuri economice.

Eminescu trimite permanent la liberali, fără ca aceasta să însemne, cum de multe ori se afirmă nejustificat, exprimarea ab initio a atitudinii sale antiliberale, ci formularea propriei concepții despre evoluția societății românești. El nu respinge liberalismul, dimpotrivă, se considera liberal: „Noi declarăm, și aceasta din toată puterea convicțiunii noastre, că sîntem liberali în toată întinderea cuvîntului și în tot adevărul său" (X, 162). Gânditorul este interesat continuu de deformările liberalismului într-o societate situată

economic și social la alt nivel de evoluție decât acela în care se pot aplica idei liberale. Pentru Eminescu, liberalismul este o trăsătură definitorie a clasei de mijloc, clasă care, crede el, este inexistentă în societatea românească. Acesta reproșează liberalilor că „au făcut ca clasa de mijloc, în loc de a căuta să muncească și să înflorească, să se azvârle toată asupra puterii statului, ca să domnească" (X, 31). Așadar, Eminescu nu este împotriva liberalismului, și să adăugăm recursul lui la ideile unui reprezentant marcant al liberalismului, Alexis de Tocqueville. Ce revendica, în fond, Eminescu de la liberalii români? Un management social și o conduită liberală reală, profundă, similare celor din țările occidentale.

Pentru înțelegerea funcționării societății pe cale de a se moderniza, Eminescu a elaborat teoria golurilor, care reflectă dezarticularea structurilor sociale și statale. El discută teoria golurilor în strânsă relație cu clasa de mijloc. Existența golurilor economice, sociale, culturale etc. este determinată de lipsa stabilității și a echilibrului social: „Aristocrația istorică - și ea trebuie să fie totdeauna istorică pentru a fi importantă - au dispărut aproape, clasa de mijloc pozitivă nu există, golurile sunt împlinite de străini, clasa țăranilor e prea necultă și, deși singura clasă pozitivă, nimeni n-o pricepe, nimeni n-o reprezentează, nimărui nu-i pasă de ea" (IX, 172).

Eminescu a gândit teoria golurilor pornind de la situația concretă a țării, stat agricol, care în competiție cu țările industriale trebuia să facă față unor noi trebuințe. Poetul sesizează o dimensiune esențială a procesului de modernizare a unei țări agricole, anume faptul că ea este nevoită să răspundă unor necesități, de cele mai multe ori impuse, derivate din relațiile sale cu țări industriale. însă de aculturație profită doar un grup minoritar din interior, restul populației muncind pentru a asigura cheltuielile generate de aceste noi oportunități.

Oricât am întoarce chestiunea pe toate fețele, este limpede că orice tranziție s-a dovedit până acum a fi în avantajul unei minorități, iar societatea românească a cunoscut în aproape două sute de ani, cu intervale mici de stabilitate, numai tranziții, iar dezvoltarea noastră modernă a favorizat aproape exclusiv grupuri minoritare, ceea ce explică firava clasă mijlocie.

4.2. Ţăranul

Eminescu constată că România secolului al XIX-lea este o țară agricolă în care dominante sunt agricultura, mica industrie casnică, iar industria, de tip manufacturier, deține un loc nesemnificativ. Producția agricolă asigură un anumit nivel de viață, însă ca stat agrar România se află într-un decalaj puternic față de statele industriale. Modernizarea ei după model occidental duce în mod fatal la forme fără fond, iar reformele reale nu țintesc condiția socială și economică a țărănimii: „Si nici să nu creazâ cineva că o singură reformă măcar s-a făcut în favorul poporului - singurele reforme mai mult sau mai puțin priitoare treptei țărănești le-a făcut un Domn absolutist, Cuza Vodă, Dumnezeu să-l ierte“ (X, 166).

Gânditorul pleacă de la premisa că în orice stat există obligatoriu o clasă care contribuie la asigurarea mijloacelor de satisfacere a trebuințelor primare ale tuturor. în România această clasă este țăranul, deoarece numai el dădea produse cu care se puteau acoperi cheltuielile, exorbitante pentru poet, de modernizare5. întrebarea care apărea stringent pentru poet era: cu ce mijloace și cine suportă cheltuielile pentru trecerea de la statul agrar la statul burghez? în România nu se cristalizase o clasă de mijloc, cea care în Occident a creat statul burghez din nevoia protejării și propulsării ei sociale și politice. în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea se manifesta un paradox românesc: din punct de vedere social, sursa pentru dezvoltarea capitalistă o reprezenta țărănimea, iar economic - agricultura: „în scurta viață parlamentară de patrusprezece ani bietul nostru popor păstoresc,

plugar abia de patruzeci de ani încoace, a trebuit să plătească comedia ambițiilor patriotico-democratice c-o datorie publică de 600 de milioane și mai bine" (XI, 141). Aceste cheltuieli s-ar fi justificat numai dacă clasele diriguitoare ar fi apărat interesele claselor producătoare și le-ar fi ajutat să se emancipeze: „Atunci clasele de jos ar fi ținut pas în productiune cu trebuințele celor dirigente, atunci ar fi fost echilibru și ar fi fost bine" (XII, 322).

Dacă este un aspect ce nu poate fi neglijat fără pagubă, vorbind despre Eminescu, este analiza sa excepțională a stării țărănimii, pe care nu o abordăm aici, doar remarcăm asocierea ei cu formele fără fond. Organismul politico-juridic capitalist, construit de către stat, și nu de către societate, stoarce pur și simplu pe țăran prin multe dări și taxe, de care țăranul nu beneficiază decât în foarte mică măsură6. Eminescu respinge categoric disprețul arătat de unele grupuri față de țăran, analfabet și supus la o muncă primitivă, și caută a-i convinge pe actorii sociali de necesitatea schimbării condiției sociale a țărănimii în beneficiul echilibrului și stabilității.

Nu-i scapă acordarea de drepturi avocaților și claselor nepozitive de către Constituție, adică acele clase care nu produc nimic, dar profită din plin de toate avanatajele modernizării. în schimb, el ar fi dorit ca singura clasă productivă - țărănimea - „să aibă de zis cuvântul cel dîntâi și cel de pe urmă" în actul fundamental al țării. Pentru preoțime și pentru învățătorul sătesc cere o poziție materială mai bună, o stabilitate în toate ramurile administrației și justiției, independența funcționarului „și toate acestea nu se pot introduce fără o schimbare a mecanismului actual, născut sub dictarea Constituției" (X, 52). Eminescu pledează ca satul românesc să devină centrul unor prefaceri radicale, un spațiu al unui tip special de capitalism, cel rural, deci o modernizare prin transformări în mediul rural și prin lansarea noilor grupuri sociale.

Eminescu s-a erijat în apărătorul țărănimii, gândind chiar și soluții pentru dezvoltarea țării pornind de la aspirații, interese și motivații ale clasei țărănești. I se reproșează, datorită acestei idei, atitudinea antiindustrială și anticapitalistă, întrucât dezvoltarea modernă nu ar putea fi concepută decât conform modelului unic al dezvoltării occidentale, probă a unui evolutionism mecanicist. Poetul preconizează dezvoltarea modernă a României, de fapt, a unui nou stat, cel constituit după Unirea din 1859, ca structură ce reglementează toate problemele clasei majoritare - țărănimea. Există o presiune a modelului occidental în scopul modernizării, însă fără a aduce și fondul întruchipat de economia capitalistă predominant industrială și tehnologică (la fel este astăzi cu integrarea europeană: se invocă și se impun permanent exigențe occidentale, dar cu aceleași mijloace economice și financiare vechi). Eminescu are dreptate să revendice pentru România o societate modernă, derivată din civilizația autohtonă, adică țărănească, din care să se recruteze burghezia românească, și nu una burgheză de tip occidental. Altfel, ar fi trebuit să accepte ceea ce nu ar fi făcut, crearea unei burghezii prin exploatarea nemiloasă a satului.

Decalajul dintre țările industriale și țările în curs de modernizare este generat de faptul că ultimele sunt obligate, pentru a se dezvolta, să importe tehnologii. Eminescu nu neagă dezvoltarea industrială, însă concepe altfel strategia, anume industrializarea să fie realizată de agenți ai dezvoltării ridicați din rândul țărănimii, printr-un proces de recrutare și de pregătire7. Așadar, o viziune despre țărănime ca o clasă dinamică, vie, capabilă de primenire.

Cel mai tare argument în confirmarea teoriei eminesciene despre necesitatea evoluției moderne pornind de la țărănime rămâne ponderea foarte ridicată, pentru secolul XXI, a populației rurale și a populației ocupate în agricultură în România, aflate într-o situație precară și bântuite de forme fără fond. Dacă statul este elementul dinamizator al modernizării, atunci acesta trebuie să

protejeze clasa majoritară, și nu grupuri sociale minoritare. Modernizarea țării ar fi condus astfel la acea clasă de mijloc selectată din rândul țărănimii. G. Călinescu este în eroare când afirmă: „Eminescu ar fi preferat statul arhaic țărănesc, ca unul ce, cu toate că sărac, era scutit de plăgile sociale ale statului capitalist" (Călinescu, 1936, 122). Poetul a dorit un stat modem în care țăranul să se metamorfozeze organic într-o categorie socială capitalistă, ce ar fi avut mijloacele de înlocuire a grupurilor sociale neproductive care aspirau spre o modernitate împrumutată, dar susținută de munca țăranului. Eminescu concepe modernitatea în România ca pe o expresie a unui capitalism țărănesc, deci, născut din condițiile sociale și economice ale țărănimii: „Suntem țărani, curată socoteală, și țărănește ar fi trebuit să gospodărim. Țăranul, oricât seu la rărunchi ar avea, bani n-are, și statul modem are nevoie de bani" (X, 20).

4.3. Pătura superpusă

Ideile lui Eminescu nu au cum să fie anacronice atât timp cât au supus criticii, în stil genial, fenomene, conduite ale tranziției valabile oricând și oriunde. Una dintre contribuțiile decisive ale lui Eminescu la studiul formelor fără fond din societatea în tranziție este teoria sa despre pătura superpusă: „noțiunea cea mai importantă, crucială pentru înțelegerea lucrărilor, din analizele lui Eminescu" (Bădescu, 1994,269). Formele fără fond apar sau sunt introduse și dezvoltate de grupurile sociale care acționează dincolo de cerințele reale ale societății românești, dominant țărănească. Formele fără fond sunt expresia neparticipării acestor grupuri la producția reală, în locul căreia se mărginesc să introducă simple forme goale. Poetul respinge acele forme care falsifică civilizația și maschează existența claselor înalt neproductive pentru că ele nu au fundamente mai adânci tocmai din cauza păturii superpuse.

Pătura suprapusă umple golurile lăsate de clasele istorice, însă doar prin activități parazite și nicidecum productive: " Cauza cea

adevărată e că cea mai mare parte a păturii superpuse în acești din urmă treizeci de ani nu compensează prin merit și știință munca poporului care-i susține" (XIII, 53). Și nu reproșează întâmplător grupurilor parazite că prin conduita lor au comis „păcatul neiertat" de a transforma țara în una coruptă: „Lumea v-a văzut cu mirare transformându-vă de azi până mâine în milionari, fără să poată a-și explica misterul acestei extraordinare schimbări" (XIII, 55). Ne întrebăm, se înțelege, retoric, dacă se poate respinge adevărul spuselor eminesciene? Este el anacronic sau, dimpotrivă, de o actualitate excepțională? Fără nici o îndoială, ideile sale sociologice și politice sunt perene8. Nu s-a stăruit îndeajuns pe ideea eminesciană a existenței păturii superpuse ca efect al gândirii șl conduitei românilor: „Corupțiunea este generală, e espresiunea culturii vicioase a românilor" (XIII, 185). Departe, așadar, de a fi un xenofob, poetul operează cu criterii clare în studiul unul fenomen cum este cel al păturii superpuse. Pătura superpusă a inventat formele goale pentru că prin ele se putea proteja parazitismul. Acest grup s-ar fi format odată cu mișcarea de la 1848, momentu când românii ar fi pierdut simțul istoric. Și, astfel, Eminescu concepe pătura superpusă ca pe elementul dizolvant al națiunii române, din cauza tendinței acesteia de a exploata cu orice chip, în scopul îmbogățirii rapide, mergând până la a-i asmuți pe țărani împotriva proprietarului: „Lăsați țăranul în pace, căci progresul nu se improvizează prin comoțiuni violente. El este opera înceată și înțeleaptă a timpului" (XIII, 55). Chipul indivizilor ce aparțin păturii superpuse este zugrăvit în tușă groasă, dar foarte exact: „Nu legile sunt însă de vină la toate acestea, ci starea societății. Când vedem deasupra unui popor sărac, incult și nenorocit, superpuindu-se milioane de mijlocitori și de cocote, când vedem luxul și desfrânarea unei clase întregi, a cărei singură cunoștință constă în a scrie neortografic și a citi, când socotim sutele de milioane cu care se întrețin clase improductive și netrebnice cată să deducem neapărat că pensii reversibile, câștiguri din răscumpărări, misiuni, diurne, cumul, toate trebuiesc plătite în ultima linie prin su-

doarea omenească, prin muncă omenească" (XIII, 157).

Într-adevăr, Eminescu aduce de multe ori în discuție originea străină a păturii superpuse. El se întreabă: „această formațiune hibridă se pretinde română?" (XII, 267). Trebuie marcat cu claritate caracterul economic și nu atât etnic al examenului păturii suprapuse: „Orice etnolog străin, german ori francez, a recunoscut și va recunoaște că în cea mai mare parte pătura superpusă acestui popor e neromână Neromână nu cu legea civilă, nu cu dreptul public, nu cu constituția, ci cu neamul și cu obiceiurile rele. Atât de străini încât nu le e cu putință nici de a înțelege pe român, precum acesta îi ocolește și nu vrea să-i înțeleagă pe ei" (XII, 277). Poetul nu le interzice celor din pătura superpusă să fie români, dar nu este de acord ca ei să dețină toate pârghiile puterii. Chestiunea este complexă și nu este tipică României, ea se regăsește în orice stat înscris pe calea modernizării, în care alogenii sunt mai dinamici și reușesc să simtă mai repede decât băștinașii noul trend al dezvoltării.

Eminescu îi vizează prin pătura superpusă în primul rând pe grecii9 din Muntenia: „Da! această plebe românizată de la Tudor încoace joacă în Țara Românească același rol pe care evreii îl joacă în Moldova. Deosebirea e numai că evreii sunt de zece ori mai onești, mai morali, mai umani decât oamenii aceștia" (XII, 278). Principala vină a păturii superpuse stă în ura acesteia față de trecutul și tradițiile românești.

Pătura superpusă s-ar distinge prin mediocritate, impostură, improvizație, diletantism, incultură, viclenie, manifestarea acestor trăsături fiind explicată prin mimarea civilizației moderne. Tocmai de aceea pătura superpusă apare ca o formă fără fond, ca element artificial, neorganic în structurile reale ale societății10. Pătura superpusă este alcătuită din „elemente hibride", din oameni lipsiți de talent, merit și pregătire pentru pozițiile ocupate: „De aci vezi directori de drum de fier ce nu știu abecedarul mecanicei, de-aci directori de bancă națională cu patru clase primare; de aci directori

de servicii ce abia se știu iscăli. în toate ramurile vieții intelectuale și a statului, în toate încheieturile organice ale națiunei s-a încuibat paraziți; tocmai centrele organice sunt cuiburile în cari se prăsesc și se înmulțesc" (XII, 321).

Pe gânditor nu-l preocupă atât existența acestui corp parazitar, cât costurile pentru întreținerea lui, o chestiune fundamentală în orice stat modern: „Existența tuturor acestor oameni costă bani; banii sunt munca cuiva. Precum însă aproape singurul producător în țara noastră e țăranul, trei din patru părți a poporului, susținerea întregei xenocrații se traduce în muncă țărănească, în bir plătit de țăran sub sute de forme!" (XII, 321).

Pătura superpusă este un grup neistoric care nu aduce nici un beneficiu națiunii române. întrucât nu am avut clasă de mijloc „decât ca slabe începuturi", a fost posibilă dezvoltarea păturii superpuse în timpul lui Cuza și sub domnia lui Carol I. O afirmație extrem de interesantă face poetul când susține că pătura superpusă a cuprins românii din toate provinciile, „escepție făcând de olteni și ardeleni" (XIII, 96).

Interesant, deși a expus teoria păturii superpuse de multe ori, ziarul Românul, cu care polemizează aproape zilnic, „s-a ferit de-a ne răspu'nde" (XII, 267), un indiciu că poetul exprima corect starea noii aristocrații.

Eminescu studiază pătura superpusă prin raportarea la burghezia occidentală. După cum am spus, Maiorescu, P.P. Carp, N. Filipescu au semnalat absența burgheziei ca motor și promotor al capitalismului și al modernizării în societatea românească. Cine ocupă locul burgheziei în România modernă? Această pătură superpusă, un grup uzurpator, ceși arogă o poziție socială căreia nu-i răspunde prin rolurile aferente, în schimb caută să speculeze toate avantajele ce decurg de aici. Eminescu vede în burghezie o clasă pozitivă, pentru că investește capitalul în scopul sporirii civilizației, or, pătura superpusă se distinge prin consum, și nu produce nimic. De aceea existența păturii superpuse își are

originea în formele fără fond. Organismul politico-juridic românesc modern funcționează în primul rând pentru interesele acestei grupări, neinteresată în maximizarea muncii sociale. Ea introduce o formă de organizare socială ruptă de fondul intern.

5. Legea, fundamentul construcţiei statale moderne

În direcția concepției sale organiciste, Eminescu vede în stat o formă de organizare naturală, cea mai înaltă, care trebuie să se conformeze legilor sale, și nu celor stabilite de rațiune. El crede că statul medieval nu a avut nevoie de legi, pentru că „popoarele nu sânt producte ale inteligenței, ci ale naturei...“ (IX, 166). Modernizarea precipitată este expresia acțiunii statului, și nu a societății, astfel încât statul devine factorul de decizie în orice domeniu. Dezvoltarea modernă a dus la un stat discreționar", căruia i se supune societatea, și nu, cum ar fi fost firesc, la un stat pe care societatea să-l controleze: „Statul e atât de omnipotent în România încât totul atârnă de centru, până și numirea unui primar de comună rurală“ (XI, 268-269). Consecința a fost crearea de „goluri artificiale în viața statului“ umplute de un „sistem reprezentativ, întins ca o rețea asupra țării întregi, influințat însă totdauna în mod absolut de guvernul central, și-au format în fiece părticică organele sale, sub forma de consilii județene, consilii comunale, consilii de instrucțiune, consilii în sus și în jos, care nici știau ce să consilieze, nici aveau ce reprezenta decât pe persoanele din care erau compuse. Mii de funcțiuni noi s-au înființat cari să garanteze exercițiul libertăților publice și private, dar s-au ocupat de oameni cari nici știau ce însemnează întreaga organizația aceasta. Toate brațele cât[e] puteau munci sau produce ceva folositor s-au detras ramurilor de activitate economică pentru a aspira la funcțiuni publice, încât, în locul întrecerii pe calea industriei și a muncei în genere, viața nației se preface într-o

întrecere în palavre, într-o luptă pentru puterea statului ca mijloc de existentă" (X, 259).

Pentru poet legea rămâne fundamentul construcției moderne. Formele fără fond apar fie din imitarea legilor străine, fie din proasta aplicare a legii. Nici aici nu lipsește comparația între epoca veche și epoca nouă, pentru a dovedi că în trecut românii nu au avut nevoie de legi.

Eminescu accentuează cerința ca o lege, odată adoptată, să se aplice și să acționeze ca mijloc de reglementare a relațiilor sociale. Or, multe dintre legi, constată poetul, sunt născute moarte, ele nefiind, în fapt, folosite. Altfel spus, ele reprezintă „forme goale", parazite, care nu-și găsesc condițiile de aplicare. Poetul semnalează această ciudățenie, o răsturnare a raportului firesc societate-lege, legea nefiind dată de trebuințele poporului, ci, invers, născând trebuințe noi. Legile nu sunt elaborate de oameni, ci sunt descoperite de ei, pentru că acestea au o existență naturală. Drept consecință, legea trebuie să pornească de la cerințele interne ale unui popor: „Cată dar ca legea viitoare să ție seama de nevoile, de caracterul onest al omului nostru de țară, de capacitatea sa de muncă, în acelaș grad în care e obligată a ține seamă de nevoile proprietății mari" (XII, 420).

Sub forma legii stau cutume străvechi, și poetul afirmă aforistic: „Moravurile fără legi pot totul, legea fără moravuri aproape nimic" (XII, 181). Ar exista mai multă justiție acolo „unde obiceiul vechi, datina, tine loc legilor scrise, unde acea datină nici a fost codificată vreodinioară". Mai mult, românii și-au reglementat raporturile lor sociale pe alte norme decât cele strict juridice: „în decursul unei vieți de sine stătătoare de câteva sute de ani poporul nostru n-a avut nevoie nici de Cod civil, nici de Cod penal pentru a avea un adânc sentiment de drept și, precum roiul de albine nu are lipsă de legi și regulamente scrise, de recrutări etc., tot așa și la poporul nostru toate lucrurile mergeau strună printr-un înnăscut spirit de echitate și de solidaritate" (XIII, 124-125). Trebuie spus că epoca

modernă a impus legea juridică pe care românii nu aveau cum să o eludeze.

Eminescu pare a nu accepta noul tip de mobilitate socială din societatea modernă, definit prin deversitate de statusuri eterogeni, dar toți, în măsură egală, sunt cetățeni. Diversificarea este intrinsecă societății capitaliste.

Eminescu reclamă ușurința cu care se adoptă legi care nu sunt decât traduceri din legislații străine. El nu cere altceva decât să se procedeze la fel ca în toate țările monarhice ale europei, unde "constituția și legile păstrează urme ale trecutului; fiece popor a făcut mari progrese, însă le a făcut în mod organic, păstrând pe deoparte capitalul acela de instituții care s-a dovedit bun în trecut, adaptându-se pedealtă parte împrejurărilor nouă prin alte legi" (XIII, 218).

= luptă aproape continuă a dus poetul pentru nerevizuirea și aplicarea Constituției din 1966: " Respectăm Constituția sans phrase și, oricine ne-ar imputa contrariul, ne calomniază. Că a costat mult. prea mult pe un popor sărac ca al nostru, nu e vine noastră. Și biserica de la Curtea de Argeș a costat prea mult, dar asta nu-i un cuvânt pentru a o dărâma și a constru în locu-i una mai eftină" (X,194).

Într-o minimă clarificare a concepției sale despre socialism în considerațiile referitoare la broșura Procesul fraților Nădejde înaintea juriului universitar (vezi și Bădescu, 1984). În viziunea sa nu progresul tehnic este responsabil pentru starea precară a lucrătorului, și organizarea socială bazată pe capital și proprietate[12].

Eminescu argumentează că existența proprietății și a capitalului nu a influențat nivelul de trai al lucrătorilor, deoare în orice societate acționează legea cererii și a ofertei: "Nouă ni se pare că advărata cauză a mizeriei este cu totul altceva; că ea este în caracterul întregei dezvoltări liberale începute în secolul trecut, că-și are temeiul în organizarea rațională în locul vechei organizări mai naturale" (XII, 212). El a exprimat în mod constant

neîncrederea în mișcări radicale, inclusiv în revoluția pașoptistă, pentru că nu pe această cale se poate dezvolta România modernă.

În același mod se raportează la chestiunea socialismului! Eminescu nu acceptă socialismul/fiindcă „încearcă a răsturna toate formațiunile pozitive de stat", și, astfel, s-ar ajunge la distrugerea întregii moșteniri a omenirii. Gânditorul nu găsește că proprietatea și capitalul sunt vinovate pentru mizeria suportată de clasele de jos, idee care-l desparte de socialiști și de marxiști și, mai mult, îl absolvă de eticheta pusă cu superficialitate concepției sale, anume de gândire antimodernă, anticapitalistă. Eminescu identifica dezvoltarea capitalistă a României pe altă cale, dar cu aceleași valori precum capitalul și proprietatea. în România, socialismul nu se justifică în nici un fel, întrucât nu există condiția sine-qua-non a acestui sistem social - industria și corelatul ei, proletariatul.

6. Barbarie, semibarbarie, civilizaţie modernă

Eminescu acordă o atenție specială civilizației, și nu este greșit a spune că avem, de fapt, o teorie asupra civilizației modeme născută din analizele asupra formelor fără fond. El o definește astfel: „Civilizația proprie consistă în suma de adevăruri înțelese și practicate de un popor. Cu cât suma de adevăruri e mai mare cu atât civilizația e mai înaltă" (XII, 367).

Formele fără fond sunt asociate de Eminescu cu civilizația română modernă edificată în perioada 1848-1868. Procesul de modernizare, în viziunea lui, înseamnă o nouă civilizație, dar nu copiată pur și simplu din afară.

Se are în vedere construirea unei civilizații într-o societate reală, naturală, acea societate ce evoluează organic, în temeiul trebuințelor concrete ale indivizilor și grupurilor sociale, precum și în temeiul condițiilor sale istorice. Societatea reală este investigată prin dimensiunea ei economică13, fundament al oricărei civilizații:

„Deci condiția civilizației statului este civilizația economică. A introduce formele unei civilizații străine fără ca să existe corelativul ei economic e curat muncă zadarnică" (X, 30). Eminescu prezintă societatea românească premodernă ca pe un model de societate care ființează datorită funcționării structurilor economice, model de civilizație de la care propune să se pornească în edificarea tipului românesc de societate modernă, dar cum am văzut, fără a pleda pentru o reîntoarcere la trecut.

O civilizație se dezvoltă din necesitățile unei națiuni: „Civilizația adevărată a unui popor consistă nu în adoptarea cu deridicata de legi, forme, instituții, etichete, haine străine. Ea consistă în dezvoltarea naturală, organică a propriilor puteri, a propriilor facultăți ale sale. Nu există o civilizație umană generală, accesibilă tuturor oamenilor în acelaș grad și în acelaș chip, ci fiecare popor [î]și are civilizația sa proprie, deși în ea intră o mulțime de elemente comune și altor popoare" (XII, 378). Ar exista, deci, o civilizație franceză, una engleză, una germană, una italiană, dar nu și o civilizație română modernă, deoarece ea nu s-ar fi dezvoltat din nevoi intrinseci.

Întrucât o adevărată civilizație oferă răspuns nevoilor generale ale tuturor oamenilor, gânditorul afirmă limpede că un popor este mai civilizat cu cât cunoștințele și principiile civilizației sunt însușite de toți componenții lui. Prin urmare, civilizația nu se reduce la clasele culte, și așa se explică de ce popoare cu o puternică inteligență nu sunt civilizate, în schimb altele, fără inteligență înaltă, dispun de civilizație. Civilizația națională integrează științele, artele și literatura, legislația, industria, comerțul, toate fiind orientate spre susținerea și dezvoltarea națiunii. Civilizația adevărată aduce beneficii tuturor categoriilor sociale, și nu doar unei minorități, cum se întâmplă în civilizația română modernă.

El constată cum civilizația adevărată se deformează în anumite contexte istorice și sociale. Civilizația este studiată prin raportare la barbarie, fază anterioară, fiind discutată ca o expresie a stadiilor de

evoluție. Numai că în societatea dominată de forme fără fond, cum este cea românească, nu se face trecerea de la barbarie la civilizație, ci tranziția se oprește la stadiul de semibarbarie. Fenomen derivat din actele de modernizare, semibarbaria apare ca formă fără fond. Așadar, semibarbarie, și nu semicivilizație. Prin semibarbarie, exegetul expune starea inferioară la care ar fi ajuns românii în civilizația adoptată din afară: „Semibarbaria e o stare de degradare, un regres, este corumperea unui popor primitiv prin viciile unei civilizații străine" (XII, 378). De aceea, o spune răspicat, este de preferat barbaria semibarbariei, fiindcă „Un popor barbar își are industria lui de casă, meseriile lui, activitatea lui economică sănătoasă, deși primitivă poate. Când el, în loc de a da dezvoltare propriei sale munci, cumpără obiectele gata de la străini, fără a învăța cum să devie el însuși în stare de-a le produce, e semibarbar" (XII, 378).

Remarcând dificultatea în a defini civilizația, să amintim că nici Buckle nu a definit-o, Eminescu scrie despre dimensiunea morală a civilizației: „căci civilizația e intelectuală, fără cuprins moral, de aceea ea poate fi coruptă. Astfel cea bizantină, cea mai însemnată la vremea ei, a fost coruptă atât în formele vieții dinlăuntru ale statului, cât și în arte și științe" (IX, 311).

Poetul asociază, pe bună dreptate, dezvoltarea civilizației de modul de organizare și de concepția de conducere a unei societăți, și de aceea respinge judecata simplistă despre lenea unor popoare, întrucât nu ele sunt de vină, ci ceea ce numim astăzi managementul social defectuos.

Din întregul proces de modernizare, poetul intuiește primejdia în „deprinderea mecanică a formelor esterioare ale unei civilizații străine" (XIII, 89). Românii capătă o conduită cu consecințe grave în evoluția modernă a societății, conduită tradusă în normă: „Dar e o lege constantă a istoriei că, atunci când un popor luptă cu civilizațiunea, cel ce se consumă și cade în luptă nu este civilizațiunea ci poporul" (XIII, 270).

Reținând că civilizația din România modernă este alcătuită din legile, regulamentele traduse din limbi străine, instituții, îmbrăcăminte - „totul e introdus din străinătate" (XII, 375) -Eminescu percepe cultura română înscrisă pe o direcție majoră de modernizare, deși îi semnalează defectele; civilizația rămâne însă pe una minoră, de aceea el stăruie pentru o cultură a naționalului care să conducă direct la o civilizație a naționalului. Spre deosebire de alte civilizații edificate pe acumularea de bogății prin cuceriri, civilizația românească nu poate fi decât consecința dezvoltării naționalului: „Cu cât omul e stăpân pe vânt, pe apă, pe abur, și-și face din ele slugi muncitoare, cu atât civilizația e mai înaltă, cu cât omul stăpânește mai mult asupra omului, cu atât barbaria este mai mare" (XIII, 130).

Eminescu vrea fapte care să dovedească existența unei civilizații moderne reale și cere să i se numească noile descoperiri în științe făcute în România, operele create în cei 30 de ani de modernizare, crearea și întrebuințarea mașinilor, ajungând la concluzia deloc agreabilă că „românul e întrebuințat ca lucrător cu brațul".

Civilizația modernă românească nu poate fi decât produsul grupurilor sociale din România, capabile să creeze bogăția, și nu consecința constituirii organismului politico-juridic preluat din alte țări și aplicat într-o țară săracă, răul cel mai mare fiind sărăcia, „izvorul tuturor relelor din lume" (X, 30). Din opera lui Eminescu se desprind numeroase idei ce ar putea alcătui scheletul unei teorii a sărăciei și a subdezvoltării într-o țară agricolă supusă presiunii de a-și modifica rapid și în adâncime toate structurile. Sărăcia și subdezvoltarea sunt generate de aplicarea unui model de dezvoltare modernă inadecvat unui stat agrar.

Eminescu susține că între cultură și civilizație nu există o contradicție de netrecut atunci când ele se dezvoltă într-o societate în care se manifestă relația firească dintre condiții interne și instituții. Civilizația apare și se maturizează într-o anumită cultură,

după cum și cultura este dependentă de gradul de civilizație. Civilizația autentică se naște din condițiile proprii fiecărui popor. Poetul consideră ca fiind forme fără fond acele forme ale civilizației care nu corespund nivelului de dezvoltare a culturii române. Civilizația românească este, prin chiar relațiile statului român cu Europa, în contact cu civilizațiile europene. însă legăturile cu Occidentul trebuie să se facă nu în detrimentul pierderii identității naționale, ci numai prin ridicarea mai întâi a poporului la nivelul de evoluție modernă. Se recunoaște, de asemenea, că formele de civilizație introduse din exterior se adaptează și devin elemente intrinseci ale dezvoltării societății românești.

7. Teoria compensaţiei

Studiul proceselor de modernizare l-a condus pe gânditor la elaborarea unei originale teorii a compensației (vezi și Bădescu, 1984,304 passim), pe care el însuși și-o asumă în calitate de autor: „Teoria socială a compensației fiind a noastră și neaflându-se în nici un manual de politică, ne credem în drept a o esplica" (XII, 373). Ce spune teoria eminesciană? Un om sau un grup este compensat numai prin muncă intelectuală sau fizică, prin producere: „Meritul consistă în escedentul valorii producțiunii peste consumațiune" (XII, 179). Orice alt criteriu nu poate fi admis într-o evaluare reală. O asemenea constatare a rezultat din observarea substituirii, într-o societate în curs de modernizare, a meritului obținut prin acțiune productivă cu alte criterii, cum ar fi cel al intermedierii între producție și consumator.

Poetul intuiește în societatea românească conturarea unei direcții în spațiul public; este vorba despre grupuri îmbogățite rapid și fraudulos, care încearcă să identifice interesul personal cu bunul public. în numele valorilor modernității, în primul rând al libertății, aceste grupuri mimează democrația, dar, în realitate, deformează sensul real al muncii. Specula, plagiatul, frazeologia înlocuiesc

gândirea proprie, onestitatea, toate acestea fiind mai pregnante într-o societate cu un popor incult, predispus „a lua aparentele drept fond" (XIII, 304). Iar acel popor este constrâns să suporte toate costurile „pentru a întreține absenteismul și luxul, precum și pătura numeroasă de oameni cari și-au făcut din politică o profesie lucrativă" (XIII, 198).

Și astfel „se naște o mișcare nesănătoasă în societate, nu bazată pe muncă, ci pe privilegiu" (IX, 170). în acest sens, amintește, de pildă, de 16 bursieri trimiși pe banii județului Romanati în străinătate, selectați pe criterii clientelare sau de rudenie.

Ideea cea mai frecventă a gândirii eminesciene este investirea națiunii române cu virtuți care o pot pune pe picior de egalitate cu alte națiuni. în contrast cu opinia generală, poetul vede în Franța sursa ideilor noastre nesănătoase, consecința acestei stări fiind că „am devenit niște maimuțe ale ei" (XIII, 254). Se spune adesea că Eminescu ar avea predilecție pentru modelul german, o opinie ce nu este în nici un fel confirmată de publicistica sa, pentru că nicăieri poetul nu a făcut o ierarhie a culturilor europene.

Și de această dată se compară situația autohtonă cu cea din țări europene, în scopul de a dovedi că românii nu au decât o singură sursă de dezvoltare: munca proprie, ei neavând alte resurse, cum se întâmplă în imperii. Imperiul roman și cel britanic au rezolvat situația grupurilor sărace: „Romanii și în vremea noastră englejii caută a înlătura aceste nevoi sociale printr-un sistem practic de colonizare, căci colonia e un canal de abatere a superfluenței populației care, rămasă în țară, ar îneca în valurile ei și statul și cultura" (X, 91). Dezvoltarea capitalistă și industrială a Angliei este concepută ca o consecință a extinderii spațiului de creare a capitalului. Același exemplu îl dă sociologul Traian Brăileanu, în Politica, unde susține, de pildă, că în Anglia politicienii sunt preocupați de administrarea coloniilor sau a pământului și a resurselor preluate din alte țări, toate acestea fiind pârghii pentru

crearea și dezvoltarea industriilor.

Tocmai de aceea poetul concepe dezvoltarea modernă a țării numai prin munca proprie a tuturor categoriilor sociale autohtone, cu resursele lor:"...pentru noi e dureros a vedea cum ni se ia cel din urmă ban fără nici o compensare, fără a ni se da în schimb nici administrație națională, nici justiție acătării, nici instrucție solidă, nici arte, nici științe. Pentru noi e dureros să plătim diletantismul politic, diplomatic, literar al reputațiilor uzurpate ale demagogiei noastre cu banii cari, bine întrebuințați, ar fi în stare a înzeci și a însuti cunoștințele noastre și puterea noastră de producțiune" (XII, 179).

8. Efectele modernizării

Gânditorul admite progrese în dezvoltarea modernă a țării, în special în înmulțirea averilor, dar acestea nu sunt în beneficiul românilor, cu deosebire al țăranilor, ci numai în cel al unui grup minoritar. Eminescu gândește profund modernizarea și proiectează societatea românească modernă ca pe o societate în care evoluția capitalistă să aducă o stare bună pentru toți românii, fiindcă altfel se manifestă într-adevăr rezistența românilor la ofensiva capitalismului, opoziție continuată până astăzi, pentru că o bună parte dintre români este în pierdere și, de fapt, nu este convinsă de oportunitatea acestui sistem social pentru aspirațiile și modul ei de viață. Schimbarea cu adevărat reală se produce în oameni, altfel progresul este iluzoriu: „cu cât aparențele nejustificate ale progresului sunt mai mari, cu atât regresul real cată să fie și el mai simțitor" (XIII, 202).Găsim de mare interes teoria eminesciană a nevoilor sociale în societatea în curs de modernizare, fiindcă formele fără fond sunt un efect al decalajului dintre contextul concret al românilor și impulsionarea de noi trebuințe. într-o societate modernă, instituțiile stimulează noi trebuințe, ba chiar le multiplică și le prezintă pe toate

ca fiind de interes public. „E un rău nemăsurat de mare acesta, cu atât mai mare cu cât e ireparabil, cu cât trebuințe contractate nu pot fi restrânse cu lesniciune la oameni formați deja pe deplin. încolo, lefile ce se plătesc la noi sunt tot atât de mari ca în Austria și Germania bunăoară, ba putem zice că-n tot continentul european, esceptând Rusia și Turcia, deși, în raport cu trebuințele prea de timpuriu și prea cu deridicata contractate, nu tăgăduim că ele sunt mici" (XI, 149).

Și în România, unde poporul trăiește „un adevărat infern" pentru că îi lipsesc condițiile de existență, cerințele claselor superioare sunt cu mult mai numeroase și greu de satisfăcut cu mijloacele pe care le deține. Este surprinsă contradicția dintre poporul român, predominant agricol, și nevoile locuitorilor de la orașe, care aduc din străinătate o „sumă de trebuințe costisitoare" (XIII, 88), identice cu cele ale unui popor industrial, precum și ale noii aristocrații: „Unde mai punem că înlesnirea de a introduce articole străine de lux naște într-o societate primitivă cum e a noastră pofte și trebuințe cu totul disproporționate cu puterea ei [de] producere și că, atunci când această din urmă nu ajunge pentru a acoperi trebuințele nouă, se atacă capitalul strămoșesc, trec moșiile în mâna străinilor sau se încarcă cu sarcini ipotecare, scăzându-se astfel însuși capitalul fix al poporului" (XIII, 151).

Dar nu mai puțin semnificativă rămâne susținerea unui standard de viață similar celui din Europa, în lipsa unei activități de aceeași factură: „Lucrul la care aspiră toți este a se folosi numai de avantajele civilizației străine, nu însă a introduce în țară condițiile de cultură sub cari asemenea rezultate să se producă de sine" (XIII, 200). Noile necesități nu pot fi satisfăcute doar prin simpla preluare a formelor străine; se impune educarea unor noi aptitudini, însă aceasta înseamnă un nou mediu. Poetul aduce în discuție rolul decisiv al mediului social și economic al unui popor, el neputându-se reforma brusc, pentru că se încalcă principiul adaptabilității, care presupune ca obținerea de calități noi să se facă în timp. Prin

urmare, natura umană impune un anumit ritm de evoluție: „A sconta viitorul e lesne, și cămătarul cel mai facil e timpul. Un copil poate avea plăcerile bărbatului, o nație incultă rezultatele civilizației, dar cu ce preț? Cu acela al degenerării și al stingerii timpurie, căci scontul pe care-l face timpul e mai scump decât oricare altul“ (XIII, 202).

Din opera sa se conturează un profil de actor și agent social real al actelor de modernizare. Nu este exagerat să spunem că avem în doctrina eminesciană componentele unui manual al conduitei românului modern.

9. Susţinerea instituţiilor moderne

Iar acum, după ce am pătruns în concepția eminesciană, să urmărim succint soluțiile de înlăturare a formelor fără fond. Este cum nu se poate mai oportun că Eminescu a trecut dincolo de simpla teoretizare ex catedra și a adus în sprijinul ideii sale fapte care dau dimensiunea reală a fenomenului.

Premisa gândirii eminesciene despre organizarea societății românești în curs de modernizare este dezvoltarea proprie: „noi neam convins încă cumcă: puterea și mântuirea noastră în noi este“ (IX, 92), iar scopul central stă în conservarea elementului național, ceea ce înseamnă concret: „Conservarea mai cu seamă a proprietății mici în mâna proprietarului român, conservarea meseriilor în mâna meseriașilor români“ (XII, 431).

Un argument convingător este adus de exeget - situația geopolitică a românilor -, care obligă la o activitate proprie, singura cale de a rezista la presiunile imperiilor: „înghesuiți între două influențe egal de puternice și egal de primejdioase, reazemul nostru nu poate fi decât în țară, în întărirea ei, în dezvoltarea aptitudinilor ei“ (XIII, 35).

Cu toată opoziția sa față de noile forme, poetul înțelege, pe drept cuvânt, că nu poate respinge Constituția din 1866, cu atât mai

mult că ea a fost admisă de Un guvern conservator: „Ceea ce voim azi, precum am voit-o pururea, este conservarea intactă a acestei Constituții, însă bineînțeles intactă, căci e propusă de un guvern în majoritate conservator, votată de-o Adunare în majoritate conservatoare“ (XI, 170). Eminescu pleda pentru apărarea spiritului capitalist autentic, el fiind un apărător al Constituției burgheze pe care o voia aplicată ca atare.

Înainte de orice, ceea ce se cuvine subliniat cu tărie este acceptarea de către Eminescu a formelor instituționale moderne. Eminescu este departe de a fi un nihilist. Dimpotrivă, acționează și pledează pentru asigurarea echilibrului și ordinii sociale de către instituțiile statului român modern: „Iaca relele ce am arătat și ce am zis. Nu să se desființeze toate aceste așezăminte, toate aceste libertăți, ci să se ia măsuri ca ele să devie o realitate: ca comitetul permanent să nu mai fie un instrument în mâna prefectului, ca primarul să nu mai fie un bici în mâna subprefectului, ca instrucțiunea obligatorie să devie un fapt si, mai ales, ca să se ia măsuri pentru protecțiunea claselor sărace. Nicăieri n-am zis că cauza relelor este regimul parlamentar, ci lipsa de cunoștințe ascunsă în cuvinte sforăitoare!“ (XI, 36). Gânditorul afirmă, fără putință de tăgadă, încrederea în noul organism politic, nu neagă oportunitatea instituției parlamentare, însă nu acceptă conduita exponenților ei.

Constatarea consecințelor negative ale noilor forme nu înseamnă respingerea lor necondiționată; precizăm că el o spune fără echivoc, în 1888, moment când evoluția României, cu toate dificultățile procesului de modernizare, l-a convins de oportunitatea acestor forme: „Nepotrivite vor fi fost pentru noi înaintatele forme a civilizațiunii pripite, introduse ca o plantă exotică pe pământul nostru, dar cu încetul și cu stăruință cultura se va aclimatiza și, din cosmopolită, va deveni națională“ (XIII, 332). Așadar, într-unul dintre ultimele sale articole, Eminescu dovedește o înțelegere reală a rolului pe care l-au avut formele suprastructurale în evoluția

modernă a României, ceea ce infirmă opiniile autorilor care susțin neaderenta poetului la noile forme'4.

Eminescu a fost prudent în afirmarea soluțiilor pentru starea în care se afla țara ca stat agrar. El a căutat să impună imaginea reală a României, singura de la care trebuie să se pornească în proiectul de construcție a structurilor instituționale moderne, și nu de la modele preluate din alte zone de civilizație, ce creau iluzii și speranțe deșarte. El pleda pentru un model teoretic de explicație a edificării civilizației moderne într-un cadru național, care să investigheze societatea românească în dimensiunile ei istorice și sociale concrete. Poetul trasează direcțiile de evoluție a unei societăți în care să se facă educație, să fie mai multă știință, acces la funcțiile publice după criteriul meritului și al pregătirii.

Un alt principiu este stabilirea raportului real între economic și politic, astfel încât politicul să fie o consecință naturală a economicului: „civilizația economică e muma celei politice" (XIII, 182), și nu, cum se întâmplă în societatea românească în curs de modernizare, politicul să dispună de un organism modern, iar economicul să supraviețuiască în forme patriarhale sau chiar primitive. Dezvoltarea economică este fundamentul în orice modernizare, întrucât ea este singura cale de înlăturare a discrepanțelor sociale, de eliminare a intermediarilor din viața socială. în realitate, lipsa de dezvoltarea economică este însoțită inevitabil de o nedezvoltare politică.

Rămânând în planul strict economic, de o mare însemnătate rămâne pledoaria poetului pentru dezvoltarea industriei: „Pururea am văzut în diviziunea muncii principalul mijloc în contra mizeriei actuale, dar am constatat că această diviziune nu se poate întâmpla pe cât timp meseriile vor fi paralizate prin concurența fabricatelor străine și în fine că educația noastră industrială este cea care cere sacrificii și că le merită mai mult decât acea educație stearpă care produce zecile de mii de aspiranți la funcțiuni" (XIII, 178). Dezvoltarea industrială este concepută ca fiind

complementară agriculturii, într-un sistem de armonizare a celor două sectoare.

În concluzie, gânditorul proiectează o industrie atașată proceselor de prelucrare a produselor agricole și de ocupare a forței de muncă. Eminescu nu a pledat nicăieri pentru cantonarea la nivelul agricol de dezvoltare; industrializarea țării este necesară: „Neapărat că nu trebuie să rămânem popor agricol, ci trebuie să devenim și noi națiie industrială măcar pentru trebuințele noastre; dar vezi că trebuie omul să-nvețe mai întâi carte și apoi să calce a popă; trebuie mai întâi să fie națiie industrială și după aceea abia să ai legile și instituțiile națiilor industriale“ (X, 21).

Eminescu nu s-a opus industrializării, versurile sale despre drumul de fier nefiind concludente. Dezvoltarea industriei se cuvine a fi făcută în contextul concret al unui stat agrar: „Două serii de idei sunt chemate a agita adânc opinia publică din țară: 1) organizarea muncii agricole; 2) crearea și apărarea muncii industriale; amândouă de-o valoare egală, chemate a asigura existența națională a statului nostru în contra primejdiilor politice ce pot veni din nord-ostul Europei, a cotropirii economice ce poate veni din Apus“ (XIII, 33). După adoptarea instituțiilor, se impune o organizare reală pentru a preveni anarhia, haosul și, mai ales, nerespectarea normelor de funcționare a instituțiilor.

O altă cale de înlăturare a formelor fără fond este reprezentată de școală. Cunoscând-o direct, în calitate de revizor școlar, Eminescu judecă școala prin criteriile de eficiență și utilitate pentru o populație predominant țărănească, și de aceea, nu de puține ori, acuză învățământul ca fiind prea abstract. în epoca lui Cuza a avut loc o înmulțire a școlilor, „o înmulțire fără tranziție, făcută, din nenorocire, în detrimentul calității lor“ (XI, 240). Școala nu pregătește tinerii pentru nevoile reale, ci doar stimulează și întreține funcționarismul: „O imensă plebe de aspiranți la funcțiuni, iată ce au scos la lumină învățământul democratic” (XI, 240).

Întrucât au proliferat școlile teoretice, poetul se crede îndrituit să susțină, ca soluție de înlăturare sau de estompare a efectelor modernizării precipitate, înființarea a câte unui gimnaziu real, în capitalele de județe, unde elevii să obțină cunoștințele necesare și deprinderile pentru activitățile din familie. în acest fel, poetul crede că s-ar asigura o continuitate într-o ocupație atât de necesară pentru susținerea clasei de mijloc: „în scurt timp am putea avea apoi o generațiune activă, cu simț și pricepere pentru ocupațiunile clasei de mijloc și, bazați pe această generațiune, am putea propăși la timp și la formarea de industrii" (XI, 345). Instrucția școlară trebuie să înceapă cu înființarea de școli reale, condiție primă pentru intrarea în școli speciale, iar ca argument pentru ideea sa, Eminescu dă exemplul celor două universități: Iași și București, înființate înainte de a avea școli primare și secundare, de unde se recrutează studenții.

O direcție esențială în actul de primenire a societății românești este, potrivit lui Eminescu, organizarea economică și socială a poporului român în funcție de condițiile concrete, și nu după planuri importate de aiurea, întrucât cauzele subdezvoltării României sunt economice și sociale. Există un singur și sigur mijloc: munca productivă. Răzbate în întreaga publicistică eminesciană ideea că o autentică modernizare duce necondiționat la suprimarea activităților neproductive. Sporul în civilizație nu se câștigă decât prin muncă.

În tot ce cugeta și făcea, Eminescu a fost urmărit de impulsul de a convinge opinia publică în a gândi și a acționa pentru înlăturarea tuturor condițiilor ce împiedică o evoluție normală a statului român, supus, datorită contextului său de constituire și funcționare, la multe și contradictorii provocări. Modernitatea demersului eminescian este de netăgăduit.

Note

1. Traian Herseni remarcă această caracteristică a doctrinei eminesciene: „Păcat că scrierile lui politice au un caracter de polemică și gazetărie, deci cu fatalitate fragmentar, care ascunde uneori, pentru cititorul neprevenit, înțelesul adânc și adevărat al ideilor sale“ (Herseni, 67).

2. Toate fragmentele eminesciene citate sunt din M. Eminescu, Opere, Editura Academiei Române, marcate în text prin numărul volumului și pagina.

3. Tudor Vianu susține că teza formelor fără fond este „comună ideologiei sociale a vremii“ (Vianu, 1944, 169). Deși Ibrăileanu vede la Eminescu „în concepțiile sale lingvistice și literare multe puncte de contact cu Junimea, și în cele politice câteva“, ține să remarce „o atitudine independentă și în mare parte deosebită de a Junimii, ba uneori chiar contrară“ (Ibrăileanu, 1922, 119). De aceeași părere este E. Lovinescu, care afirmă limpede că Eminescu „depășea cu mult junimismul“, întrucât oferea „excepția unei structuri profund țărănești și tradiționaliste“ (Lovinescu, 1943, 53), ceea ce nu este tocmai adevărat, deoarece poetul este departe de a fi numai o natură rurală și tradițională.

4. Chestiunea pusă de marele nostru gânditor apare în orice societate constrânsă să se modernizeze prin presiunile externe, lată, o regăsim afirmată de un autor sud-american, în ideea de pseudostructuri. Acestea posedă numai conturul fizionomiei structurilor sociale concrete, fiind lipsite de sens: „Din pricină că nu se nasc din totalitatea instinctelor sau a dispozițiilor, ci formează o crustă adaptată, aceste pseudostructuri funcționează cu o oarecare anomalie și se mențin într-un echilibru precar“ (Estrada, 183).

5. Ibrăileanu afirmă despre Eminescu: „Dar în Eminescu nu vorbea interesul vreunei clase diriguitoare, ci al claselor mici, al meseriașilor, al răzeșilor și al țăranilor. Din acest punct de vedere a criticat Eminescu formele noi, care sunt rele, pentru că sărăcesc și distrug acele clase“ (Ibrăileanu, 1922, 180).

6. Hiatusul dintre țărani și clasele europenizate este o caracteristică a țărilor în curs de modernizare. De pildă, pe măsură ce se familiarizau cu viața aristocratică europeană, nobilii ruși începeau să pretindă și privilegiile pe care le aveau nobilii din Occident, de pildă, voiau să fie scutiți de obligativitatea serviciului guvernamental. Europenizarea nobililor ruși nu s-a resimțit în îmbunătățirea condiției țăranilor, dimpotrivă, aceștia din urmă au început să trăiască și mai greu decât înainte: „Nobilimea privilegiată, ai cărei membri se adaptaseră perfect la gândirea și manierile saloanelor franțuzești, la sfârșitul secolul al XVIII-lea, trăia într-o lume total separată de ignoranța și viața primitivă a țăranilor. Cu cât deveneau aristocrații ruși mai civilizați și mai cultivați, cu atât se depărtau mai mult de țărănimea lor" (McNeill, 661).

7. Poziția lui Eminescu față de chestiunea agrară este susținută de lucrări din epocă. Amintim numai pe marele economist, P.S. Aurelian, care oferă date semnificative: „Astăzi, scria P.S. Aurelian în anul 1880, trei pătrimi din populațiunea țării se ocupă cu agricultura. Comerciu nostru cu țările străine este alimentat cu producte agricole. Finanțele statului, mijloacele cu care se întâmpină toate cheltuielile publice, se culeg mai toate de la agricultori. Armata noastră este în mare parte compusă din copiii cultivatorilor" (Aurelian, XIX). Așadar, un specialist conturează tabloul vieții sociale românești din particularitățile ființării țărănimii și din efectele ei în funcționarea societății, tablou care se apropie mult de imaginea creionată, despre aceeași clasă socială, de poetul nostru național. Viitorul prim-ministru sublinia că în deceniul 8 al secolului al XIX-lea se manifesta și în România progresul științific și tehnic. Existau în agricultura românească 469 secerători perfecționate și 989 de batoze, „chiar plugul cu aburi s-a introdus în țara noastră". Cu toate acestea, deși suprafața agricolă crescuse după reforma agrară din anul 1864, nu existau producții mari. Țăranii împroprietăriți au devenit cu timpul dependenți de marii proprietari datorită legii tocmelilor agricole și a sistemului dijmei

(Berindei, 1992, 47- 48).

8. Peste o jumătate de veac de la aserțiunile eminesciene, sociologul Traian Brăileanu explică fenomenul corupției în spațiul românesc prin delimitarea între țări „închise" și țările occidentale cu colonii. în țările „închise" nu există alte căi de îmbogățire, și de aceea dobândirea de bogăție și onoare se face numai prin politicianism, o adevărată primejdie generatoare de instabilitate permanentă: „Toate chestiunile fie cât de neînsemnate devin chestiuni politice, sunt prilej pentru «răsturnarea guvernului» și pentru «reforme urgente și vitale». Demagogia înflorește, presa devine o cloacă de injurii și acuzațiuni personale, ia proporții grandioase. Toată lumea «fură», adică năzuiește a exploata în mod indirect (prin buget) populația producătoare" (Brăileanu, 155).

9. Ibrăileanu este de părere că poetul face „incidental, teoria păturii grecești suprapuse din Muntenia (liberalii)..." (Ibrăileanu, 1922, 177).

10. „Pătura superpusă din analizele lui Eminescu este generată nu de un mod de producție, ci de un mod de exploatare a resurselor (munca și materiile prime) în «periferia» sistemului" (Bădescu, 1994, 123).

11. O concepție semnificativă despre rolul statului în crearea dezechilibrului dintre fond și formă exprimă nimeni altul decât I.L. Caragiale. în viziunea marelui scriitor, statul român modern a apărut ca urmare a instaurării principiului naționalităților, un stat improvizat, „înființat după împrejurări", care „are nevoie grabnică de o societate. Statul improvizat, în loc de a fi forma de echilibru al forțelor sociale la un moment dat, caută să fie fondul și izvorul născător al acelor forțe. De unde statul ar trebui să fie rezultatul natural al societății, ne pomenim că societatea trebuie să fie produsul artificial al statului. Statul improvizat simțind că pășește în gol, are nevoie numaidecât de un razim pe ce să-și pună piciorul; îi trebuie neapărat o societate, pentru liniștea lui, pentru asigurarea față cu el însuși că existența lui are o rațiune mai temeinică decât norocul, poate necredincios, al câtorva momente. Neavând,

așadar, pe cine să-i impună lui reforme, se gândește el mereu la dânsele; neavând o societate care să-i ceară ceva pentru nevoile ei, închipuiește el niște nevoi sociale cărora le decretează pe dibuite satisfacerea. El tot speră și nu obosește a spera că va face să rezulte de la dânsul o societate" (Caragiale, 1996, 72-73). Marele dramaturg vede procesul de modernizare ca fiind un rezultat al asocierii organice dintre stat și societate. S-a construit un stat modern în lipsa unei societăți românești moderne, și de aceea s-a născut discrepanța dintre formă și fond, iar consecința clară a fost manifestarea disfuncționalităților instituțiilor. Acolo unde nu există activitate reală, se face politică. Politicul, acționând într-un stat modem, face stabilimente artistice fără ca acestea să aibă o activitate artistică. Și atunci ele sunt utilizate în activități politice. De aceea Caragiale consideră că în România totul se reduce la politică.

12. Nu este lipsit de interes că Ion Nădejde, devenit liberal după trădarea „generoșilor" din 1899, pledează pentru dezvoltarea capitalistă a țării, confirmând astfel pe marele poet și gânditor: „Introducerea regimului capitalist în România trebuie să fie țelul și idealul oamenilor celor mai luminați și mai înaintați în idei. E destulă muncă pentru mai mult de o generație". I. Nădejde, „Nereușita socialismului", Noua Revistă Română, voi. III, nr. 33, 1 mai 1901, 401.

13. „Este poate cel dintâi gânditor politic român care să-și sprijine doctrina pe economie" (Călinescu, 1978, 201).

14. Să amintim pe Ibrăileanu, care nu acceptă în nici un fel modernitatea gândirii lui Eminescu: „în realitate, marele nostru poet a fost întotdeauna împotriva formelor nouă" (Ibrăileanu, 1922,135).

NICOLAE GEORGESCU

BOALA ŞI MOARTEA LUI EMINESCU

ARGUMENT

E greu să argumentezi necesitatea unei cărți întregi pe tema bolii și morții lui Mihai Eminescu. Subiectul se tratează convențional, într-un capitolaș, în toate biografiile poetului: ce poți să mai aduci nou? Să le răstorni pe toate, adică o convenție statornicită de atâta timp, sau să mai publici un act, o nouă părere, o reconfigurare a informației? Un prieten cam hâtru îmi spune că numai asemenea subiecte incendiare, precum boala, moartea, cabala declarării nebuniei, mai atrag azi publicul...

M-am ocupat intens de opera lui Eminescu, publicând o ediție critică a poeziilor sale antume dar și multe articole de ziar pe care alte ediții nu le conțin; am studiat îndelung activitatea politică a sa, mai ales la „Timpul" - propunându-mi încă de la început să ofer publicului interesat acea a doua viață a lui Eminescu, adică personalitatea, ceea ce trece dincolo de biologic, de viața primă în general. Această viață primă, ca biografie, ne scapă chiar și nouă, proprietarii ei; „Și când propria ta viață singur n-o știi pe de rost, / O să-și bată alții capul s-o pătrunză cum a fost?" Dincolo de asta rămân, însă, celelalte umbre ale tale, cea a operei - câtă ai lăsat -cea a relațiilor, a faptelor, a personalității tale într-un cuvânt. Goethe afirma (în traducerea lui Eminescu):

Spun popoară, sclavii, regii
Că din câte 'n lume-avem
Numai personalitatea
Este binele suprem!

Înacestsens,îmiesteșimaigreusăexplicdeceamresimțit necesitatea strângerii într-o carte a teoriilor, documentelor și

comentariilor celor mai importante privind tocmai ce iese definitiv din constituirea personalității - și se așterne cel mai aproape de pământul din noi.

Perseverez în această rătăcire de program, atras de o singură cauză: aceea a documentelor ca documente, care, odată așternute pe hârtie și înregistrate, încetează, și ele, să mai fie doar înscrisuri. La fel, o amintire a cuiva despre cineva: odată devenită publică și comentată ea nu mai este doar literatură, are și o altă viață - atât ca referențial cât și ca document în sine. Consultându-le în litera lor și, paralel, la cei care le reiau astăzi, observ că acestea sunt adesea depersonalizate, se folosesc ca simple știri de consum, se extrage din ele ce convine, etc.

Prin urmare, această convocare a documentelor se face în cartea de față cu intenția de a le conferi personalitate: valoare, ierarhie, afiliere. Metoda nu poate fi decât cea filologică: citire completă, contextuală, comparativă a textelor. Tinerii din zilele noastre vor imagine, caută cauze directe, agenți siguri ai istoriei, individualizări de sarcini și răspunderi. în loc de indivizi - le ofer persoane pentru a alege singuri adevărul. Nu pretindem că am construit alt chip al lui Eminescu târziu - dar, întrucât construim cu avizarea materiei dinspre filologie, credem, cel puțin, că am pus dialogul în firea lucrurilor. Dialogul trece dincolo de noi - pe când monologul/ monologurile/ monoloagele stau în transpirația clipei...

Această carte a fost provocată de prietenul George Roncea. Ca să-l conving că „lucrurile nu stau chiar așa", i-am oferit amintirea lui Dumitru Cosmănescu despre moartea poetului. Nu s-a mulțumit cu atât - „nu cred!...", cum zic ei, tinerii din ziua de astăzi - și a trebuit să-i dau și alte amintiri, la fel, necunoscute până acum sau citate trunchiat. între timp, ziarul la care dânsul m-a invitat să public s-a despărțit de George Roncea (sau invers; nu mă interesează, încă, „prăzile lupilor tineri"; poate când vor deveni istorie) - dar dl. Petre Nițeanu a continuat să fie atras de temă. Prin internet, aceste texte publicate mai întâi în „Atac" au circulat prin Germania, la

revista „Agero" unde dl. Lucian Hetco mi-a făcut o primire călduroasă, prin Danemarca la revista „Dorul" scoasă cu mare grijă de dl. Dan Romașcanu - precum și, o parte dintre ele, în revista „Argeș" unde dl. Jean Dumitrașcu le-a acordat o mare atenție. Dl. Artur Silvestri îmi face onoarea de a mă găzdui la revistele D-sale - mai ales „Neamul românesc" fiind pe măsura unor studii de acest fel - iar Dl. Gheorghe Neagu mă răsfață, ca să zic așa, în „Oglinda" care apare la Focșani. La „Bucovina literară" a D-lui Ion Beldeanu dezvolt cu precădere texte de filologie privind lecțiuni eminesciene, dar am găsit prilejul și pentru a discuta unele aspecte privind viața politică a lui Eminescu - iar „Tribuna învățământului", pe care Dl. Sorin Ivan o conduce cu nerv, nu s-a ferit niciodată să publice chestiuni cât de aride sau incomode din domeniul eminescologiei.

Acum recent, dl. Gabriel Stănescu dorind să reia în revista D-sale „Origini" părți din acest documentar, a constatat că îi este mai la îndemânbă să publice totul sub formă de carte - și, obligându-mă să recurg la asta, primește în numele tuturor celor de mai sus -și al altora, pe care nu i-am amintit aici - mulțumiri din partea autorului.

I. CUM A MURIT EMINESCU

Ultimele lui ceasuri, povestite de un martor ocular

„Un modest cetățean, mic de stat și cu o bărbuță albă, a suit alaltăeri scările redacției noastre, voind să ne facă o comunicare. Din ziare, știa că se va face un serviciu divin de pomenire a lui Eminescu, și venea să ne spună și el ce știa, personal, despre pomenitul de azi.

Modestia acestui om dă o valoare specială datelor furnizate de el, date care nu sunt în nici un caz lipsite de interes. D. Dumitru Cosmănescu, fost într-o vreme coafor al Regelui, având prăvălie sub vechiul Jockey-Club, „îl servea" adeseori pe Eminescu, care

venea acolo împreună cu alți prieteni.

- Era un om domol și foarte așezat. Vorbea totdeauna frumos, ori cu cine ar fi stat de vorbă. Și avea mare plăcere să-l servesc" eu. Cum intra întreba : "Da' unde e Dumitrache ?"

Eu, ca unul care, slavă Domnului, la vârsta mea pot zice că sunt „specialist" și că am servit mii și mii de oameni, mi-aduc aminte și acum că avea un păr frumos negru, ondulat, dat peste cap. Mustața, mică, era tot neagră.

De 'mbrăcat nu l-am văzut niciodată rău îmbrăcat, îi plăceau cravatele negre, făcute „fundă".

Vorbea cu mine, vorbea cu lucrătorii, și mai ales ședea de vorbă cu d. Ardeleanu, patronul meu de pe vremuri, povestind tot felul de lucruri, fiindcă Ardeleanu era om citit, și fusese și la Paris, studiind să se facă avocat.

*

Când s-a întâmplat nenorocirea că s-a îmbolnăvit, Eminescu a fost dus la Șuțu, unde i s-a dat o cameră a lui, mai bună ca altora. Mă chema tot pe mine să-l servesc și acolo, și mă duceam bucuros. Uneori veneau să-l vadă prieteni, Grigore Manolescu, Hasnaș, și alții care-i ziceau lui Eminescu „maestre" și el râdea, bătându-i pe umăr.

Cât a stat la Șuțu, eu cel puțin nu l-am văzut altfel decât scriind. Scria toată ziua, coli peste coli, și era foarte liniștit.

Dar soarta a făcut însă ca într-o zi să-l văd murind, aș putea zice, pe brațele mele...

Venisem la Șuțu, cam pe la 3 după amiază.

Pe la vreo 4, cum era cald în cameră, Eminescu zice uitându-se lung la mine la ascultă, Dumitrache, hai prin grădină, să ne plimbăm și să te învăț să cânți Deșteaptă-te, Române!"

Eu care știam că nu e bine să-i fac împotrivă am ieșit cu el în grădină, unde se vede că-l trăgea soarta. Și a început să cânte

Deşteaptă-te, Române, și eu după el. Cânta frumos, avea voce.

Cum mergeam amândoi, unul lângă altul, vine odată pe la spate un alt bolnav d'acolo, unu' furios care-a fost director sau profesor de liceu la Craiova și, pe la spate, îi dă lui Eminescu în cap cu o cărămidă pe care o avea în mână. Eminescu, lovit după ureche, a căzut jos cu osul capului sfărâmat și cu sângele șiruindu-i pe haine, spunându-miDumitrache, adu repede doctorul că mă prăpădesc...Asta m-a omorât!" L-am luat în brațe și l-am dus în odaia lui, unde l-am întins pe canapea, l-m potrivit capul pe pernă, și când am tras mâna, îmi era plină de sânge. Au venit doctorii, cu Șuțu în cap, și ne-au spus să tăcem, să nu s-audă vorbă afară, că nu e nimic... Dar după o jumătate de oră, bietul Eminescu murise!"

*

Modestia și simplitatea povestitorului nu scad întru nimic caracterul dramatic al acestor ultime ceasuri ale nefericitului poet.

Faptele povestite aici sunt consemnate, de altfel, mai de mult, de acei cari, în vreme, au stabilit condițiile în cari Eminescu a fost ucis de un dement, datorită firește numai unei regretabile lipse de supraveghere din partea administrației ospiciului unde și criminalul și victima se găseau la un loc."

Text apărut în Universul, București, 28 iunie 1926,p.3.
Reluat în Cuvântul Ardealului, Cluj, 1 iulie 1926, și în Primăvara, Sânnicolau Mare, 4 iulie 1926.

COMENTARII. 1. Face parte dintre „textele infern" privitoare la Eminescu. Nu a fost reluat de nici unul dintre biografii cunoscuți ai poetului (G.Călinescu, Gerge Munteanu, D.Murărașu, Petru Vintilă etc.; se pot pune față în față toate textele).Apare nesemnat în ziar (material făcut în redacție). Dumitru Cosmănescu face două afirmații concordante cu celelalte surse (fără a le cunoaște,

probabil): că poetul avea o cameră a lui, specială (vezi jurnalul lui Maiorescu, procesul verbal încă de la internarea din 1883) - și că scria încontinuu în această perioadă. Se știe că în halatul său de spital s-au găsit, după moarte, două poezii : „Viata" și „ Stelele 'n cer" (Stelele 'n cer/Deasupra mărilor/Ard depărtărilor/Până ce pier.// După un semn / Clătind catargele, / Tremură largile / Vase de lemn : // Niște cetăți / Veghind întinsele / Și necuprinsele / Singurătăți.// Orice noroc / Și 'ntinde-aripele / Gonit de clipele / Stării pe loc.// Până ce mor, / Pleacă-te îngere / La trista-mi plângere /Plină de-amor.// Nu e păcat /Ca să se lepede/Clipa cea repede / Ce ni s-a dat?", publicate ambele în Fântâna Blandusiei din 1 august 1889; Perpessicius dă informația pe jumătate, adică face trimiterea exactă dar nu spune de nota care însoțește poeziile și unde redactorii afirmă că s-au găsit în halatul poetului după moarte).

2. Grigore Manolescu este vestitul actor (1857-1893) care a jucat în mai toate piesele lui I.L.Caragiale - dar s-a ilustrat mai ales în rolul lui Hamlet din tragedia lui Shakespeare. A se face legătura - care poate fi doar întâmplătoare - cu caricatura cunoscută a dr. Șutu hamletizând pe un craniu uman (vezi caricatura în cartea noastră, „A doua viată a lui Eminescu"). Gr. Manolescu era și colaborator la Fântâna Blandusiei, unde Eminescu era redactor. Poetul se înconjura de actori pentru că era foarte apropiat de arta lor și de spectacole în general; în această perioadă lui trebuia să i se joace piesa de teatru „Lais" la Teatrul National - câștigând, astfel, niște bani. Sunt chiar știri de presă: „ Piesa în versuri a lui Eminescu, prezentată Teatrului Național, se va pune în repetiție peste 2-3 zile. D. C. Nottara va ține rolul de prim amorez din piesă, iar rolul Laisei se va încredința unei debutante" (Universul, 2 februarie 1889). Directorul Teatrului Național era, încă, I.L.Caragiale, care va pleca în curând din țară, în călătorie de nuntă, și apoi își va da demisia la presiunea actorilor; Grigore Manolescu nu este în grațiile lui Caragiale în aceste momente - și

va fi de partea celor care-l dezavuează pe dramaturg ca director. Tot la începutul lui februarie se anunță și internarea lui Eminescu în spitalul de alienați - iar la 12 februarie Regele va semna, în fine, decretul pentru pensia de 25o de lei a poetului (votată cu un an înainte în Camera Deputaților, apoi, în toamna lui 1888, votată și în Senat) - pentru ridicarea căreia trebuie să se instituie o curatelă (vezi mai jos).

Interesant este că poetul reține, în interogatoriul pe care i-l ia Ghiță Brusan la 12 iunie 1889 ca să-i doveească juridic incapacitatea mintală, că l-a lovit la cap Petrea Poenaru. Se știa despre acesta că este tenor, deci un artist dramatic, dar D.Cosmănescu afirmă că era profesor sau director de liceu în Craiova. Identitatea lui trebuie stabilită, însă sursele de care dispunem nu ne dau indiciile necesare. Harietta Eminescu, sora poetului, scrie la ie\:" Atâta vă spun și vă rog să spuneți la toți că nenorocitul meu frate a murit în cea din urmă mizerie și moartea i-a fost cauzată prin spargerea capului ce i-a făcut-o un nebun, anume Petrea Poenaru. Să ferească Dumnezeu și pe cei mai răi oameni din lume să fie instalați la d-rul Șuțu, că fiecare va avea sfârșitul iubitului meu frate. "Finalul consună cu înțelegerea situației de către redactorii de la Universul. în acest sens, noi, astăzi, putem judeca invers: nu e vina stabilimentului că ținea laolaltă nebuni cuminți și furioși - ci, dacă e să căutăm vina morală, este a celor care l-au adus pe Eminescu aici: poetul putea să-și ducă boala în condiții normale, la un spital obișnuit.

3. Sub numele „Hasnaș" figurează, în Enciclopdia Predescu, mai întâi „Nicolae Hasnaș, doctor, director de spital, n. 1876 la Salcea (Botoșani)", senator în 1926, apoi deputat în 1933 - și „Spiru Hasnaș, magistrat, scriitor, n. 21 aug.1873 în Botoșani" (scoate un volum de poezii în 1933, deci era în viață, de asemenea, la momentul publicării amintirilor lui D.Cosmănescu). Tot Hasnaș se cheamă și primarul Botoșanilor care în 1888 dirija către Eminescu fondurile venite din întreaga țară strânse prin liste de

subscripții și trimise poetului pe adresa primăriei (unele dintre ele, trimise și direct). Henrietta Eminescu, sora poetului, consemnează într-o scrisoare că fratele ei l-a vizitat într-o zi acasă - și au zăbovit la un pahar în plus de vin. Fiind toți purtătorii acestui nume botoșăneni, prezența lor în jurul lui Eminescu se justifică. Nici unul nu ia cuvântul pentru a întări sau dezminți textul din Universul.

4. în acești ani (1920-1930) apar multe informații necontrolate despre Eminescu. Doctorul Vineș va scrie amintirile sale în 1931, G.Călinescu în 1932,etc. Iată cum prezintă, în prima ediție a „Vieții lui Mihai Eminescu", G.Călinescu incidentul - după alte surse, pe care le vom analiza:"... Petre Poenaru care, jucându-se ca din întâmplare cu praștia, îl izbi în frunte /pe M.Eminescu,n.n./ cu o pietricică. (...) Contrar zvonurilor melodramatice, Eminescu n-a suferit prea mult de pe urma așa-zlsului atentat care îi pricinuise o simplă zgârietură și nici nu pare a fl avut stări de agitațiune așa cum scria, cu o vulgară declamațiune, Scipione Bădescu-." îndată ce-l dezleagă rupe tot cu o putere de fiară și strigă de produce un ecou îngrozitor."în realitate, slăbit de marile preocupări intelectuale și de erizipelul de altfel vindecat ce i se iscase pe față din cauza mânjirii cu necurățenii a locului zgârieturii, se simțea ostenit și doritor de o lungă liniște..." G.Călinescu citează o frază din textul următor: „De 7 nopți, de când stau lângă nenorocitul, numai astăzi a putut fi scos din cămașa de forță, având niște furii ce seamănă mai mult a turbat decât a alienat. îndată ce-i dezleagă, rupe tot cu-o putere de fiară și strigă de produce un ecou îngrozitor în spital, unde se află 80 de alienați, afară de femei, dar nici unul în starea grozavă a lui. Capul îi este spart și umflat; nu pot însă afla de la nimeni cine-a comis această cruzime contra lui; eu cred că vr-un alt nenorocit nebun. Doctorul Șuțu mi-a declarat că umflătura este de 99 de ori mortală și că numai al sutelea poate scăpa. Eu însă rog pe D-zeu, dacă este drept, să-i curme suferințele, căci nu mai sunt de suportat." (articol scris la moartea poetului; este posibil ca Scipione Bădescu să fi fost să-l vadă pe Eminescu în spital, pentru că am văzut și alte

persoane din Botoșani venite aici în vizită, de pildă primarul urbei, Hasnaș.) Se cunosc exagerările lui Scipione Bădescu, redactorul de la Curierul român din Botoșani care și cât timp a stat poetul în urbe (9 aprilie 1887 - 9 aprilie 1888) a scris prăpăstii despre boala sa. Din această „vulgară declamatiune", însă, G.Călinescu putea să ia referirea la lovitura mortală dată poetului - care concordă cu mărturia Henriettei Eminescu și, peste ani, cu cea a lui Dumitru Cosmănescu. în același număr din „Universul", unde se publică amintirea fostului frizer, pe aceeași pagină, scrie și G.Călinescu un text despre Eminescu - astfel că nu se poate afirma că n-a cunoscut informația. El preia, însă, opiniile doctorului Vineș, care se vor publica în 1931, despre „erizipelul" provocat de piatra scăpată dintr-o praștie. Acest „erizipel" (preluat din sursele medicale) va face epocă în biografiile ulterioare ale poetului.

5. Oricum, nu se împacă de loc „pietricica" medicilor cu această „cărămidă" a frizerului. Primul lucru pe care ești tentat să-l faci este să-l consideri pe acest Dumitru Cosmănescu un accident târziu: el ia cuvântul la aproape 40 de ani de la moartea lui Eminescu. Dar...ce interes ar fi avut să mintă? Amestecă el lucrurile în aceste amintiri târzii ? în ipoteza că-l luăm în seamă - o modalitate de a împăca afirmațiile lui cu cele ale specialiștilor care vor lua cuvântul mai târziu ar fi, totuși. Am în vedere ultimele cuvinte ale lui Eminescu:" Asta m-a omorât!": ar însemna că au mai fost și altele decât asta. Este posibil ca pe la sfârșitul lui mai poetul să fi fost atins cu „pietricica", să fi rezultat „erizipelul" fără importanță - pe care medicii îl raportează în amintirile lor - iar acum, la sfârșit, să fi survenit lovitura mortală, dată de același, dar de aproape și de data aceasta cu o cărămidă (care este scoasă din discuție de către aceiași medici, vezi vorbele lui Șuțu: "ne-a spus să tăcem, să nu se audă vorbă afară, că nu este nimic'). Este, desigur, doar un scenariu probabil. Dar în bâlbâiala din jurul morții lui Eminescu (nici data nu este atestată precis, Călinescu însuși oscilând între 15 și 16 iunie pentru că merge după alte surse) - n-ai cum să faci

limpeziș decât cu toate informațiile pe masă și stabilind câteva ipoteze de lucru necesare. Sunt necesare, amintim, și ipotezele care se confirmă, pentru că se confirmă - dar și cele care nu se confirmă, exact pentru că nu se confirmă.

Nu m-am ocupat niciodată în mod expres de moartea fizică a lui Eminescu, interesându-mă ceea ce în timpul său se chema „moarte civilă". Acum, odată cu această reconvocare a documentelor, ipoteza de lucru va fi aceasta, a dublei lovituri, și voi lua în considerație posibilitatea ca mențiunea celei de-a doua să fi fost evitată pentru că pe de o parte arunca o lumină defavorabilă asupra corpului medical - iar pe de alta indica premeditarea, insistența chiar, în atac a acestui enigmatic Petrea Poenaru.

Profesorul Ion Nica reia, în cartea sa „Mihai Eminescu, Structura somato-psihică" (Ed.Eminescu, 1972), la finalul convocării surselor medicale privind boala și moartea lui Eminescu, și „accidentul" bibliografic Dumitru Cosmănescu, citând chiar un fragment din această relatare - și comentând-o. Lăsăm textul să curgă:"... alte opinii, considerate de domeniul fanteziei, tot merită să rețină atenția. Este vorba de mărturia lui Dumitru Cosmănescu, frizerul poetului, care în Universul din 28 iunie 1926 a afirmat că „Eminescu a fost izbit în cap cu o cărămidă și că, peste o jumătate de oră de la această întâmplare, poetul a murit." De asemenea, spune că lovitura a fost sub ureche și a fost atât de puternică, de *l'*-a sfărâmat „osul capului". Dacă n-ar circula încă o versiune orală asemănătoare, provenită de la o sursă demnă de încredere (un nepot al doctorului Șuțu), care relata unui distins poet de-al nostru (în viață) că Eminescu ar fi fost lovit cu o scândură în cap de tenorul Petrea Poenaru, că acesta i-a „spart țeasta" omorându-l aproape pe loc, n-am crede. Nepotul doctorului Șuțu a explicat și motivele (lesne de înțeles) pentru care versiunea oficială n-a consemnat evenimentele așa cum s-au petrecut. Mai știm că Maiorescu a fost încunoștiințat că poetul a murit ca urmare a unei embolii." (p.361). Nu știm cine este acest nepot, nici poetul în viață la 1972 (acești

martori ai tăcerii au făcut, și ei, ca versiunea Cosmănescu a morții poetului să rămână „de domeniul fanteziei") - dar cuvântul „embolie" există în dicționar și are același sens azi, ca și pe vremea când îl consemna Maiorescu: "astuparea unui vas sanguin cu un cheag de sânge" (DEX,1964); "boală pricinuită de un cheag de sânge sau de un corp străin care astupă un vas de sânge" (Cartea Românească, 1931) - în greaca lui Homer sensul fiind mai clar, embole, embolon, de la emballo, „a arunca, a lovi în sau pe" -ceea ce nu are legătură cu încetarea bruscă a bătăilor inimii - cum se explică "oficial" moartea lui Eminescu. Peste numai o pagină, doctorul Nica formulează această concluzie posibilă: "Poate nu e exclusă eventualitatea unei a doua agresiuni din partea unui nebun, în afara celei descrise (cu piatra scăpată din praștie, din luna mai), care să fi cauzat - așa cum am văzut - moartea violentă a poetului despre care Henrietta era sigură, informând-o pe Cornelia Emilian." Firește, nu poate fi vorba decât de același nebun: mai întâi a țintit de la distanță cu praștia - apoi a lovit din imediata apropiere. Crimă cu premeditare într-un spital de alienați mintali unde este foarte problematic dacă Eminescu avea ce să caute.

Aceste concordanțe cu mărturia lui Dumitru Cosmănescu ne vor interesa în demersurile noastre următoare.

Amintim că, după 1944, singur Virgil Ierunca susține, în Franța, că Eminescu a murit asasinat. România trecea prin alt infern, cel comunist, în care mica chestiune Eminescu devenise o oază forțată de liniște aproape paradisiacă.

II. EPOPEEA ERIZIPELULUI

Textul care a făcut epocă în biografiile lui Eminescu este acesta, pe care-l publicăm mai jos, semnat de doctorul V.Vineș și apărut în revista „România medicală" din 1 iunie 1931, p. 162-163. Atragem atenția cititorului că este o piesă foarte rezistentă - dar nu la „dosarul morții lui Eminescu", ci la acela al cauzelor organice mai

adânci ale bolii sale. Vom regăsi, în spatele acestor notații, imaginea unui Eminescu vagabond, artist famelic mâncând din gunoaie, cu incontinență urinară și de altă natură, cules de pe străzi de către „prieteni" și adus la „Institutul Caritatea" unde i s-a dat de mâncare, i s-a dat chiar vin după poftă - și i s-au administrat injecții cu mercur în speranța calmării ... sifilisului, de care toată lumea medicală părea convinsă că este atins - dar care, in final, se va dovedi inexistent în trupul poetului. G.Bogdan-Duică, unul dintre cei mai avizați eminescologi ai momentului, spunea că a insista atât de mult asupra mizeriilor vieții poetului „este ca și cum ai scormoni în excrementele unui sfânt". Poate că acest text n-ar trebui reprodus în întregime, dar faptul că nu s-a republicat nicăieri până acum, decât citate luându-se din el, ne îndeamnă să ne călcăm pe inimă și să-l încredințăm publicului mai larg, cu speranța declarată că-l vor rediscuta și medicii specialiști.

În privința nepotrivirilor de ordin general, reieșind din sofistica argumentării, ne propunem să spunem, și noi, câteva cuvinte. Nu putea, de pildă, medicul curant al poetului să afirme că pacientul său rescria poezii mai vechi, atâta vreme cât nu-i cunoștea opera publicată, nici că scrie „articole de jurnal" în spitalul de nebuni, etc. Cine nu citează nu citește. Expresia „încetul cu încetul", prin care medicul sugerează evoluția bolii, este nepotrivită pentru un spațiu temporar de numai două luni și jumătate. Rezultă că starea poetului era bună sau foarte bună la internare, prin februarie - martie, și s-a degradat galopant în spital, până la 15 iunie când a decedat - dar, urmăriți textul vă rog, pur și simplu din senin, el așezându-se pe pat și încetând dintr-odată să-i mai bată inima. Interesant este că doctorul Vineș păstrează ca dată a morții ziua de 15 iunie - gândindu-se că a fost, probabil, după amiază de vreme ce poetul se așeza pe pat, adică se repauza. Vom vedea că este și o altă variantă, a morții nocturne spre 16 iunie dimineața, atestată de știrile din presă rezultate, fără îndoială, din comunicate ori declarații ale medicilor - variantă inexplicabilă de vreme ce dr. Vineș declară

că transcrie fișe medicale sincrone bolii. Rezultă, încă o dată, că nu vrea să-l contrazică pe D.Cosmănescu - care fixase momentul tot ziua, vorbise tot de așezarea poetului pe pat.etc. Fișele doctorului sunt, însă, parțiale (presa vremii le va numi nici mai mult nici mai puțin decât „anamneză", ceea ce e mult prea pretențios) - iar el le completează pe de o parte cu ceea ce numește mărturiile prietenilor lui Eminescu - și, pe de alta, cu ceea ce se deduce a fi amintirile lui actuale, din 1931 .Chiar așa parțiale, aceste fișe nu au fost predate într-un loc public, cum vom vedea că va proceda George Potra în 1934 cu alte înscrisuri similare.

Câteva date asupra ultimelor zile ale poetului Mihail Eminescu

De

Dr. V. Vineş, Şef de lucrări la clinica neurologică din Bucureşti

„Am avut ocaziunea să îngrijesc, ca intern la „Institutul Caritatea" al regretatului profesor Al.Sutzu, pe marele nostru poet Mihail Eminescu în ultimele luni ale vieţii sale (martie - iunie 1889). Găsesc acum printre hârtiile mele notele pe cari le-am luat atunci şi care cred că prezintă un oarecare interes fiindcă ele cuprind date exacte despre ultimele zile ale bolii poetului şi mai ales despre cauza adevărată a morţii sale, asupra căreia s-a creat o legendă. N-am regăsit printre hârtiile mele decât o parte din note şi de aceea rog pe cititori să scuze lipsurile fatale.

Cu câteva luni înainte de a intra în Institutul Caritatea, adică cu puţin înainte de a-l cunoaşte eu, Mihail Eminescu, după cum mi-au declarat prietenii săi, abuza de băuturi alcoolice şi făcea excese veneriene. în acest timp dădea impresia că nu era în toată deplinătatea facultăţilor sale intelectuale. Din zi în zi devenea mai puţin vesel, tăcea mai tot timpul, dorea să fie singur, nu mai era în stare să lucreze. Prezenta oarecari tulburări morale: intra în diferite localuri publice şi consuma fără să plătească; cerea bani de la toţi pe cari îi întâlnea. Toate aceste acte au determinat pe prietenii săi să-l internieze în Institutul Caritatea al regretatului prof. Dr. Al.

Sutzu, unde, în martie 1889, l-am primit în biroul administrativ. Eminescu mai fusese internat în Institutul Caritatea în 1883.

La intrare Eminescu era gânditor, vorbea puţin, răspunzând numai la întrebări; cerea mâncare spunând că „n-a mâncat de mult". Nu era de loc impresionat de aducerea lui la Institut căci nu întreba nici cel puţin pentru ce a fost adus. întrebat, ne-a răspuns că cunoaşte localul de când a fost adus de data anterioară, cunoaşte chiar persoane care erau atunci în Institut. Mânca cu mare poftă alimentele care i se aduceau, cerea vin cât de mult. Nu putea sta locului, umbla de acolo până acolo prin cameră, scria, repeta fragmente din poeziile sale anterioare dându-le ca inedite.

Simptome fizice. - Eminescu, pe atunci de 40 de ani, era de constituţie forte, musculatura bine dezvoltată, capul bine conformat, figura mare şi congestionată. Lobulii urechii bine dezvoltaţi, nu erau aderenţi. Prezenta pe ambele gambe cicatrice, urme ale unor ulcere vechi (sifilitice?). Nu prezenta dificultate în vorbire nici tulburări în articularea cuvintelor şi scriere. Scria perfect, fără tremurături, fără omisiuni de litere sau cuvinte.

Mai târziu, apare o uşoară incoordinare a membrelor superioare şi tremurături ale degetelor, ale buzelor şl limbii. Deşi avea un mers şovăitor (uşoară ataxie), Eminescu nu şedea de loc ci umbla toată ziua adunând tot felul de lucruri de pe jos (colecţionism), fără cea mai mică oboseală.

Tulburări de sensibilitate. - Sensibilitatea tactilă şi termică diminuate. Frigul nu îl impresiona căci ieşea afară dezbrăcat chiar atunci când temperatura era foarte scăzută. Sensibilitatea mucoaselor diminuată. Vedere normală. Reflexul pupilelor la lumină şi acomodaţie diminuat. Reflexele rotuliene de asemenea diminuate.

Prezenta tulburări ale funcţiunilor organice, mânca tot felul de lucruri găsite pe jos, chiar lucruri murdare. Avea de asemenea tulburări sfincteriene sub formă de incontinenţă de urină şi de materii fecale.

Din partea sistemului circulator, cordul prezenta o endocardită veche (diagnostic pus şl de profesor N. Tomescu), puls plin regulat. Figura adesea congestionată.

În această perioadă, în care l-am cunoscut şi urmărit eu, Eminescu slăbea din zi în zi mai mult, deşi avea un apetit vorace. Injecţiile mercuriale ce i s-au făcut nu au influenţat întru nimic mersul bolii.

Simptome psihice.- La intrarea în Institut, Eminescu nu prezenta tulburări psihice importante. Citea jurnale şi cărţi, scria chiar articole de jurnal şi putea oarecum să-şi dea seama de tot ce citea şi scria. Dar, încetul cu încetul facultăţile intelectuale s-au slăbit (prezentând simptome de demenţă destul de accentuate), aşa că, în această perioadă, când citea sau scria, repeta acelaşi lucru de 5-6 ori, fără să-şi dea seama de ce a citit sau scris. Atenţia era abolită. Memoria scădea progresiv. Nu mal putea reţine fapte petrecute recent, însă, ceea ce era de remarcat, era memoria numelor proprii: chiar pentru persoanele nou cunoscute cărora peste câteva zile le spunea numele exact. De asemenea îşi amintea de lucrurile petrecute în viaţa sa până în momentul îmbolnăvirii.

Delirul. - Când a intrat în Institut nu manifesta nici un fel de delir; vorbea însă foarte puţin, era preocupat, părea că plănuieşte ceva pe care încă nu voieşte să-l comunice altora. Cu încetul a început să spună celor din jurul său ideile care-i treceau prin cap, că are să câştige bani mulţi, milioane, scriind articole de ziare sau publicând poezii. însă, dacă îl lua cineva de scurt, părea că se convinge puţin că nu poate câştiga atât de mulţi bani pe această cale dar uita foarte curând şi începea din nou acelaşi delir. Delirul progresa din ce în ce; Eminescu aduna tot felul de pietre, bucăţi de lemn, hârtii etc., în sfârşit orice găsea era pentru dânsul lucru de mare preţ. Din pietre spunea că va scoate diamante, frunzele de arbori erau bani şi scria pe ele preţul cu care voia să le vândă, preţ ce era numai de milioane şi miliarde. Scria continuu pe zidurile şi

ulucile Institutului bucăţi din poeziile sale, numere, reprezentând milioane şi miliarde, pe care le socotea continuu. Plănuia să cumpere moşii sau chiar lumea întreagă. Afirma că institutul este al său. I se părea că are în capul său o mulţime de diamante din care cauză atârna greu.

Cauza adevărată a morţii - Prin mai 1889, un bolnav, nu din cei furioşi, se distra învârtind o piatră mică legată de o aţă. Piatra scăpând din aţă, a lovit întâmplător pe Eminescu în cap, aproape de sutura interparietală, producând o rană care interesa numai pielea regiunii parietale drepte, fără să atace periostul. Era o tăietură a pielii de 2 cm lungime. I s-au dat imediat îngrijirile medicale necesare, iar peste 3 zile buzele plăgii păreau reunite. Dar Eminescu care avea, după cum am spus, obiceiul de a strânge de pe jos tot felul de lucruri, din care unele erau murdare şi se freca cu ele pe corp şi pe cap desfăcându-şi pansamentul, a făcut un erizipel la nivelul plăgii, erizipel care s-a întins apoi la faţă, gât, membre superioare, torace, până la nivelul abdomenului.

Bine îngrijit, erizipelul a început să dea înapoi şi apoi a dispărut complet. Eminescu se simţea însă foarte slăbit. I s-au dat tonice, care l-au mai înviorat. Părea chiar mai bine sub raportul somato-psihic în urma acestei piretoterapii accidentale, care fusese erizipelul.

În ziua de joi 15 iunie 1889, zi în care se simţea de altfel destul de bine, Eminescu se aşează pe pat şi, peste câteva minute, cade într-o sincopă şi moare imediat.

Cum se vede din cele de mai sus, moartea lui Eminescu nu este datorată traumatismului cranian petrecut cu 25 zile mai înainte şi care se vindecase complet, ci este consecinţa unei endocardite mai vechi (diagnosticată de regretatul profesor N.Tomescu, medic primar al serviciului de boli interne de la spitalul de copii, care era şi medic al institutului) de care era ameninţat în fiecare clipă şi care desigur s-a agravat după erizipel.

Cu aceste constatări legenda dispare. Ea pornise din scrisoarea sorei poetului Henrietta către d-na Emilian şi fiica sa

Cornelia, care scria, la data de 22 iunie 1889 nenorocitul meu frate a murit în cea mai neagră mizerie şi moartea lui a fost cauzată prin spargerea capului ce i-a făcut-o un nebun din ospiciu anume Petre Poenaru."

COMENTARIU. Textul a apărut în România medicală, IX (1931), nr. 11,1 iunie, p.162-163; reluat „ prin bunăvoința d-lui dr. Vineș"\n Extemporal, revista Liceului Mihai Eminescu din București, sept-nov. 1936,p.31-32, (unde l-am consultat prima dată - dar atenție! -are multe omisiuni: „abuza de băuturi și făcea excese" în loc de „excese veneriene"; „Mânca cu mare poftă.", fără a aminti vinul; lipsă paranteza („sifilitice") după „ulcerații vechi", lipsă paranteza „(colecționism)"; după „ mânca tot felul de lucruri găsite pe jos" lipsă „chiar și cele murdare"; lipsă „Avea de asemenea tulburări sfincteriale sub formă de incontinență de urină și de materii fecale" etc.,etc.. Textul este adaptat ca pentru elevi și profesori, nu poate servi de bază de discuții. Extrasul din România medicală din Biblioteca Academiei Române, cota 1108.052, lipsește din depozit, astfel că textul de bază, din revistă, deși e greu de găsit, rămâne totuși singurul doveditor. Mai este reluat în „România", 3 sept. 1938 (nu l-am consultat).

O ştire care înconjoară lumea

Textul este comentat imediat după publicare numai în Viitorul (oficios liberal) din 4 iunie 1931, unde Petronius (pseudonimul lui Gr. Tăușan, filosof, comentatorul - și traducătorul în românește - al „Eneadelor" lui Plotin - dar și editorialist aici) scrie, pe pagina I, sub titlul mare Moartea geniului", o tabletă care ne dă pulsul liniștirii publice, triumfaliste desigur, în privința „asasinatului" comis în spital:

„Într-o revistă de strictă specialitate medicală (România medicală) printre alte articole interesante se găseşte unul, în

cel din urmă număr apărut, în care d. Dr. Vineş povesteşte, pe bază de documentare nouă, cum şi de ce a murit Eminescu. Autorul acestui articol îşi întemeiază informaţiile sale pe chiar notele medicale ce ie-a redactat în calitate de medic la spitalul d-rului Şuţu - cunoscutul alienist - în cura căruia a fost Eminescu.

Se ştie că părerea unanim admisă era că Eminescu ar fi murit din cauza unei răni la cap ce i-a făcut-o un tovarăş de boală, internat acolo. D.dr. Vineş afirmă că adevărat Eminescu a avut o rană la cap, ce i-a produs un erizipel, dar care s-a vindecat. După aproape de-o lună de când primise rana la cap a murit subit din pricina unei boli de inimă de care suferea de mult. Nici vorbă nu e deci de-o moarte provocată de rana la cap. Se stabileşte astfel cu preciziune adevărata cauză a morţii celui mai profund poet al nostru, şi această restabilire a faptelor nu poate decât să fie bine venită pentru istoria biografică de la noi.

Ceea ce este însă profund de dureros e că organizarea noastră sanitară de acum 30 de ani îndărăt, ca şi ştiinţa medicală însăşi, era departe de-a fi cea de azi. Când ne gândim la organizarea spitalului de boli nervoase din Capitală, cu perfecţiunile ştiinţifice introduse în el; dacă ne gândim la malarieterapia (tratamentul cu malaria pentru combaterea paraliziei generale, de care probabil suferea Eminescu) atunci ne dăm seama de nenorocirea marelui poet de-a nu fi apucat vremurile de azi, când ar fi fost îngrijit şi mai bine şi poate salvat. Căci nu poate fi durere mai mare decât aceea de-a pierde pe geniul poetic cel mai mare care l-a produs ţara şi rassa noastră la 40 de ani.

D.Ibrăileanu în prefaţa ce-a scris-o la ediţia completă a poeziilor lui Eminescu face o observaţie justă: Ce şi cât ar mai fi produs Eminescu dacă ar fi trăit cât Goethe ?

Destăinuirile ştiinţifice pe care d. dr. Vineş le-a dat asupra

ultimelor clipe din viaţa lui Eminescu, şi asupra sfârşitului său, ne-au reamintit astfel vechi răni sufleteşti şi dureri ce le purtăm de mult în suflet, pentru că Eminescu este o forţă vie care trăieşte permanent în conştiinţa noastră a tuturor. Şi niciodată nu a grăit mai înţelepţeşte Haşdeu, decât atunci când a rezumat viaţa şi moartea lui Eminescu cu acest epitaf clasic :"Eminescu a murit nebun, dar va trăi veșnic. Vor muri deapururi însă toți acei înțelepți cari au lăsat și vor lăsa să moară un Eminescu."! **Haşdeu lovea crud şi nedrept aici pe Titu Maiorescu, dar scoţând din cauză pe marele critic rămâne perfect adevărată constatarea că societatea nu face tot ceea ce trebuie pentru geniile ce le eternizează."**

*Din acest discurs ideologic („societatea nu face totul", etc.) scoatem referirea la Titu Maiorescu, cu totul inadecvată (de altfel, Haşdeu nu-l considera nici în glumă „înţelept") - şi restabilim adevărul în legătură cu G. Ibrăileanu: criticul Vieţii româneşti era atât de sigur că Eminescu şi-a încheiat ciclul intelectual încă din 1883, la 33 de ani, încât spune că ce a creat între 1883-1889 sunt simple reluări din memorie, chiar traduceri care-l pun sub incidenţa plagiatului - sau lucrări slabe, vădind o minte răvăşită, cum ar fi „Sara pe deal" - şi oricât ar fi trăit în continuare, după 1889, n-ar mai fi fost capabil de creaţii noi. Vorbele lui din amintita „Prefaţă" sunt înţelese „ziaristic", adică aproape invers: „**Avem convingerea nezdruncinată că, dacă mai trăia sănătos încă douăzeci de ani, el ar fi fost considerat fără putinţă de contestare ca unul din cei mai mari creatori de poezii din întreaga literatură a lumii. (Dacă Goethe s-ar fi stins la treizeci şi trei de ani ca Eminescu, „Goethe" nu ar exista").** Deci: nu dacă ar fi trăit Eminescu cât Goethe - ci dacă Goethe trăia cât Eminescu - ceea ce este altceva. Ibrăileanu pune, apoi, această condiţie neîmplinită, după prerea sa, de Eminescu: "dacă mai trăia sănătos încă douăzeci de ani". Această „Prefaţă" a lui Ibrăileanu a impresionat contemporanii şi ne impresionează şi pe noi astăzi - rămânând textul cel mai*

condensat ce-l proiectează pe Eminescu în valoare estetică universală. Nevoia de şabloane, de sloganuri liniştitoare, de adevăruri certe privind rolul fatalităţii în viaţa lui Eminescu - este un simptom la presa anilor '30.

Această luare de cuvânt a dr. V.Vineş va fi preluată şi ajustată convenabil de către G.Călinescu în „Viaţa lui Mihai Eminescu", 1932, şi va face carieră.(Călinescu preia numai câteva cuvinte şi reinterpretează romanţios). în presă, informaţia respectivă circulă greu. Numai Gr. Tăuşeanu o consemnează aici, pe loc, imediat ce apare în revista România medicală. Ziarul Universul, care lansase amintirea lui D. Cosmănescu, nu ia cuvântul - şi vom vedea care este poziţia sa.

Abia peste doi ani, în 1933, apare o altă referinţă la textul doctorului V. Vineş, în Adevărul, ziar de direcţie în epocă. Nu găsim textul autentic, din 27 iunie 1933 (trimitere greşită în „Bibliografia Eminescu") - dar îl preluăm din ziarul America foaie a românilor din Cleveland, S.U.A. (un ziar foarte elegant al emigraţiei, extrem de atent la ce se petrece în ţară) - care, la 6 septembrie 1933, îl retipăreşte. Textul românilor americani se cheamă „Cum a murit Eminescu" - şi este următorul:

„Fel de fel de versiuni au circulat până acum asupra cauzelor morţii lui Eminescu. O legendă creată de o frază dintr-o scrisoare a sorei poetului către d-na Emilian („ moartea sărmanului meu frate a fost cauzată prin spargerea capului ce i-a făcut-o un nebun în ospiciu") se menţine şi astăzi. Şi totuşi, altul e adevărul. Eminescu a murit de ... inimă. O boală de cord, precis diagnosticată de vestitul clinician prof. dr. Thomescu. Moartea celui mai mare poet al României a fost determinată de o sincopă în urma unei „endocardite"

Lucrurile se cunosc astăzi precis, graţie d-lui dr. Vineş, şeful de lucrări la clinica neurologică din Bucureşti, care ca intern pe vremea aceea în ospiciul în care era internat Eminescu, l-a îngrijit pe nenorocitul poet făcându-i chiar el

„anamneza" , ceea ce - în termeni medicali - înseamnă o adnotare zilnică pe o „foaie de observaţie" a tuturor simptomelor bolii şi a tratamentului urmat de pacient. Această „foaie de observaţie" a lui Eminescu de pe vremea internării lui, d-rul V.Vineş a publicat-o în „România medicală" din 1 iunie 1931.Rezultă din ea, între altele, că este adevărat că în mal 1889 „un bolnav, nu din cei furioosi, se distra învârtind o piatră mică legată de o aţă. Piatra scăpând din aţă, a lovit întâmplător pe Eminescu în cap, producând o rană superficială ce interesa numai pielea, o rană mică de 2 cm. CARE RANĂ ERA VINDECATĂ COMPLET PESTE 3 ZILE."

Dar Eminescu, care avea mintea întunecată atunci, şi având mania să colecţioneze tot ce găsea pe jos şl să se frece cu obiectele găsite - chiar murdare - pe corp şi pe cap, îşi murdări pansamentul, dobândind astfel un erizipel care s-a întins pe întreaga-i faţă şi piept, erizipel care, totuşi, graţie îngrijirilor, s-a vindecat şi el, ba sub Influenţa lui s-a ameliorat şi starea păsiho-mentală a poetului. Dar inima poetului, inima aceea în care s-a răsfrânt o viaţă de zbucium, de chin şi de mizerie neagră, se oprise în mişcarea ei tocmai când creerul celui mai mare cugetător poet al ţării părea a renaşte la o viaţă nouă. Şi astfel a Intrat Eminescu în Nirvana pe care o meditase şi o dorise atâta. (Adevărul)".

Vedem efectul de presă: bietul doctor Tomescu, pe un diagnostic al căruia, presupus, se baza doctorul Vineș și care era mort din 1911, devine „vestitul clinician prof. dr. Thomescu", care a diagnosticat **„precis"**, etc.,etc. (numele său adevărat : T(h) omescu, N.C., 1859-1911, pitești̦ean după naștere, a fost și senator conservator de Ilfov în anul 1911, este autor de cărți de specialitate medicală - dar nu de cardiologie). E absurd să insistăm. Reținem constarea generală :**"o legendă... se menţine şi astăzi**. Din 1893, de când s-a publicat scrisoarea Hariettei, se știa în mod obișnuit că Eminescu a fost asasinat de cărămida lui Petrea

Poenaru. în 1926 amintirea lui Dumitru Cosmănescu, fostul frizer al poetului, reconfirmă această „legendă" - care mai circulă, într-o variantă puțin schimbată punând o bârnă în locul cărămizii, încă în 1972 când doctorul Ion Nica o preia din lumea ce înconjurase familia Șuțu. în 1931, însă, doctorul Vineș publică amintirile sale într-o revistă de specialitate cu scopul precis de a restabili adevărul - și aceste amintiri își fac loc insistent în presă - după ce pătrund regal în „Viata lui Mihai Eminescu" de G.Călinescu (primul beneficiar și cel mai stabil punct de referință în receptarea biografiei poetului). Doctorul Vineș numește cauza „legendei", scrisoarea Henriettei -vrând, probabil, să arate că amintitul frizer a născocit „cărămida" pornind de la scrisoarea respectivă, așadar că acesta întărește scrisoarea și nimic mai mult. La urma urmei, ce rost avea amintirea acelui incident minor, nesemnificativ, cu pietricica - și care în plus n-a fost consemnat de către doctor în fișele sale, ci acesta l-a readus în atenție din memorie?

Mișcată rămâne și această pierticică în tradiția biografică eminesciană.La dr. Vineș: **"... un bolnav, nu din cei furioşi, se distra învârtind o piatră mică legată de o aţă. Piatra scăpând din aţă, a lovit întâmplător pe Eminescu în cap"**; mai târziu, la G.Potra, care pretinde că publică chiar amintirile doctorului N.C.Tomescu (dar, de fapt, are în față un text nesemnat): **"L-a lovit un bolnav care se juca cu o mică piatră legată de o sfoară şl pe care o învărtea, probabil, pe deasupra capului său, iar când Eminescu a trecut pe lângă el a fost izbit în partea stângă a capului"** („Mihai Eminescu, Cauzele morții sale", 1934,p.11) - deci bolnavul nu are nici un fel de importanță, Eminescu a intrat în cercul pietricelei sale ... cum s-ar arunca cineva într-un cuțit. La G. Călinescu: **„Petre Poenaru (...) jucându-se ca din întâmplare cu praştia, îl izbi în frunte cu o pietricică"** (Ed.I, p. 453, text identic în toate edițiile); se pune praștia în locul sforii și se spune că lovitura a fost în frunte, nu în cap. Tot ei, interpretând pe marginea descrierii trupului neînsuflețit așezat pe catafalc a doua sau a treia

zi (depinde cum datăm ziua morții lui Eminescu): **„Un bandaj negru în jurul capului, ce acoperea linia secţionării craniului, fu probabil pentru unii dovada grozavă că Eminescu murise ucis, aşa cum Hanrieta însăşi, ţintuită departe, crezu."** (Idem,ibidem; la fel, text neschimbat).Se bazează pe amintirile de pest» 10 ani ale lui S.Secula, publicate în Familia, numărul comemorativ Eminescu din iunie 1899,: **„... Capul şi aproape fruntea întreagă îl erau învălite într-un bandaj negru, în urma secţionării ce i s-a făcut pentru a i se scoate şi cântări creierul"** . Din motive stilistice, bandajul cel larg devine un fel de bandă neagră ce acoperă linia secționării. Tot Familia lui Iosif Vulcan scrisese, însă, la moartea poetului, într-un lung reportaj de la fața locului: **„... în biserică, pe catafalc, faţa mortului oferea o privelişte înspăimântătoare, în urma mutilării ce l s-a adus prin autopsie..."**. Nu poate fi altul motivul pentru care s-a procedat la luarea unei măști mortuare după chipul poetului înainte de bandajare. Este, însă, puțin probabil că autopsia s-a făcut, cum crede tânărul S.Secula, prin secționarea calotei craniene: medicii de astăzi ne spun că se procedează mult mai simplu, creierul omului, pentru aceste scopuri științifice, scoțându-se pe la ceafă, pe urduinișul creierului mic. Nu folosim limbajul de specialitate pentru că am deveni ridiculi: n-avem nici cea mai mică idee despre asemenea chestiuni anatomice.Dacă, însă, medicii de astăzi au dreptate - atunci rezultă că acest bandaj gros ce învelea capul și fruntea lui Eminescu era menit, mai degrabă, să acopere semnul celei de-a doua lovituri a lui Petrea Poenaru.

Revenind la Dr. Vineș, ciudat ni se pare că el păstrează, în această „anamneză", momentul cu totul nesemnificativ al pietricelei care a creat un mic erizipel ce s-a vindecat apoi repede. Dacă, să spunem, pacientul și-ar fi pierdut vreun dinte în spital - și acest incident ar fi fost raportat posterității? Procedeul ca atare ține ori de sofistica discursului (nu este scoasă din amintirea colectivă piatra despre care vorbește tradiția - dar se reduce la dimensiuni

minuscule) - ori de amestecul amintirilor în mintea doctorului Vineș: la peste 40 de ani de la evenimentul fatal el vrea să scoată din discuție o lovitură, cea care a cauzat moartea, dar se raportează tot la o lovitură - măruntă, e drept, însă dată de aceeași persoană. Procedând ca G.Călinescu - cel care preia informațiile de peste tot și le pune în ordine cronologică - rezultă mai întâi pietricica din sfoară sau praștie - iar apoi cărămida sau bârna aceluiași pacient.

Dar, desigur, textul dr. V. Vineș fiind de față, oricine îl citește cu atenție și în context poate să înțeleagă buna intenție a medicului - dar și inadecvarea sa la subiect. Aceste două pagini de revistă sunt... singura operă a doctorului V. Vineș, homo unius momenti cum se spune pe latinește („om al unui singur moment"). Se prea poate ca prin revistele de specialitate ale vremii el să mai aibă și alte articole ori studii, dar bibliotecile nu-l reține cu nici un titlu de carte. Un ne-cărturar, așadar, dă hrană presei, adică ziarelor - iar acestea realimentează... tocmai cărțile despre viața lui Eminescu ...iată, cu lucruri luate de pe jos.

„Sancta simplicitas!"

Concordanţele şi neconcordanţele „raportului Vineş" se pot comenta. în privinţa libertăţii relative de mişcare a poetului în stabiliment şi chiar în afara lui - redăm această amintire a profesorului D.Niţulescu publicată târziu, abia în 1968, în România literară 12 decembrie, p.12: „De mult, pe când eram în ultima clasă a Seminarului Nifon din Bucureşti, în plimbarea de duminică după-amiazi, în faţa Bisericii Sf. Anton din fosta Piaţă de flori, am văzut lume multă adunată. Apropiindu-mă, şi răzbind până în primele rânduri, văzui un bărbat solid, bine legat, cu părul mare, pieptănat în valuri peste cap, cu o mustaţă îmbelşugată ce făcea gurii streaşină stufoasă, îndemnat să urce într-o birjă. Privirea îi era febrilă, dar trupul părea istovit, fără împotrivire, într-o totală renunţare. Un civil - căruia vardistul însoţitor i se adresa deferent

cu titulatura „domnule doctor" - stăruia cu menajamente, chiar cu înţelegere duioasă, pe lângă omul voinic, aflat numai în cămaşă albă şi în pantaloni, fără de surtuc şi fără bretele sau brăcinar, să se urce în trăsură. Mulţimea curioasă să afle şi să vadă ce se petrece, să se lămurească, a tot închis cercul în care mă aflam şi m-am pomenit fără de vrere atât de aproape de personajul principal încât şi astăzi, după aproape optzeci de ani, îi simt gâfâitul şi-i păstrez bine privirea. Nu erau ochii unui agitat, ci, mai curând, ai unui resemnat, domolit de efortul care-l măcinase, îl obosise, ochi blânzi totuşi, calzi, uşor umezi - nu de lacrimi ci mai curând de însăşi roua sufletului, de seva vieţii, ochi de căprioară rănită.

- E poetul Mihail Eminescu, oameni buni, ni s-a adresat medicul, e marele Eminescu al nostru, care, bolnav fiind, a plecat din spital, de la Doctorul Şuţu, şi acum ne facem datoria să-l readucem la patul lui, în îngrijirea noastră, pentru binele lui. A plecat, zice, să asculte ciripitul păsărelelor şi pitpalacul, aşa după cum făcea şi înainte de a se îmbolnăvi şi de a ajunge la noi.

Zăbovind în Piaţa de flori, în preajma căreia erau şi păsările de vânzare, păsările de tot felul, pe care le lua şi le elibera din coliviile în care le păstrau vânzătorii... Am dat şi eu ajutor să fie ucat în birjă, l-am atins şi eu braţul cu mâneca sumecată, încercând să-l ajut să urce în vehicul, şi i-am simţit pielea cu tuleiele de pe braţ..."

Dacă plasăm gestul poetului în zonă simbolică (eliberarea păsărelelor din cușcă privindu-l chiar pe el), atunci acela al seminaristului D. Nitulescu intră sub incidența vorbelor lui Jan Hus văzând, de pe rug, o bătrână care aduce vreascul său ca să întărească focul: **„Sancta simplicitas!"** Ca simplă relatare, înțelegem că poetului i se permiteau, totuși, unele ieșiri. Biserica Sfântul Anton se află în spatele hanului lui Manuc - iar de la Foișorul de Foc până aici el putea veni într-o plimbare duminicală de voie. De aici până la presupunerea doctorului Vineș că Eminescu scria, în spital, chiar articole de ziar - nu e cale prea lungă, pentru că imediat în apropierea Bisericii Sfântul Anton, după

Cafeneaua Curtea veche, pe str. Covaci la nr.4, se află și azi o clădire care găzduia redacțiile unor ziare: la intrare mai stăruie o placă de marmură pe care scrie că aici și-a avut și ziarul „Timpul" redacția prin 1881. Mai sus de Piața de flori, în Pasajul Român, se afla redacția *României libere*, alături era *Pasajul Blandusiei* - iar revista își avea sediul tot în zonă. Acesta este centrul vechi al Capitalei, în care se adunaseră, încetul cu încetul, cele mai multe redacții de ziare și multe ateliere tipografice. „Pasărea", odată scăpată din colivie, avea unde să se adăpostească...

Dar, desigur, tendința oricărui bolnav cronic este să iasă - ori să mai iasă din când în când dintre zidurile spitalului. Ceea ce șochează de-a dreptul la acest D. Nițulescu este descrierea insistentă: un trup robust, bine legat - căzut în amorțeală. Fără intenția de a intra pe tărâm medical, semnalăm această contradicție din discursul doctorului Vineș: *„În această perioadă, în care l-am cunoscut şi urmărit eu, Eminescu slăbea din zi în zi mai mult, deşi avea un apetit vorace. Injecţiile mercuriale ce i s-au făcut nu au influenţat întru nimic mersul bolii."* Ce „boală" nu au influențat aceste injecții - de vreme ce slăbirea era progresivă și evidentă? Vom spune și aici, anticipând finalul acestui documentar: lui Eminescu i s-a interzis tratamentul cu mercur în mod categoric de câteva ori. Mai întâi la Botoșani, în 1887, văzând că doctorul Isac mărește doza la 7 grame de mercur zilnic pentru fricțiuni: un conclav de cinci medici din urbe se întrunește și cere stoparea tratamentului - dar doctorul ia pacientul pe cont propriu și continuă procedura. Este alertat lașul - și poetul va fi adus aici, în fața altui consiliu, tot de cinci doctori, de data aceasdta profesori universitari - iar aceștia iarăși recomandă suspendarea fricțiunilor cu mercur. Va fi dus imediat la Halle, pentru băi, iar în Germania iarăși medicii recomandă evitarea mercurului. Doctorul Isac devine medicul curant al poetului, îl vizitează zilnic la Botoșani, răspunde pentru tratamentul cu mercur - dar pune condiții clare: fricțiunile să fie însoțite de iod și periodic bolnavul să meargă la băi pentru

dezintoxicare. Cu acest tratament doctorul Isac l-a adus la însănătoșire, astfel încât poetul, afând că i s-a votat o pensie în Parlament, este gata să părăsească Botoșanii. în 1888 el vine la București - dar atât sora lui cât mai ales doctorul Isac sunt îngrijorați nu neapărat că a plecat, cât mai ales că urmează să-și facă băile - și nu se știe dacă Eminescu le-a mai făcut sau nu, ca în 1887 (în toamna lui 1888 Veronica Micle își scoate un pașaport pentru a merge în străinătate - desigur, în vederea acestui tratament al lui Mihai Eminescu). Acum, în 1889, însă,în loc de băile pentru scoaterea otrăvii din trup - se urmează același tratament, de data acesta cu mercur injectat. Moleșeala acestui trup robust, bine legat - nu poate veni decât de aici. în sinceritatea (naivitatea?) sa, Doctorul Vineș spune că injecțiile mercuriale nu au influențat întru nimic mersul bolii - având în vedere boala-etalon, diagnosticul de sifilis pe care nu-l pune nici un moment sub semnul îndoielii; se îndoiseră, totuși, de acest diagnostic (cel puțin, metodic!) două consilii medicale, la Botoșani și Iași - și medicii din Germania - iar în 1883, în Austria, la Oberdobling, Eminescu tot nu fusese tratat cu otrăvitorul reflex onomastic al zeului drumurilor și comerțului...

Vom mai insista asupra câtorva *concordanţe* și *neconcordanţe* la doctorul Vineș. Mai întâi, este interesant de văzut cum a fost internat poetul. Dr. Vineș spune că *„toate aceste acte au determinat pe prietenii săi să-l interneze în Institutul Caritatea."* Raportul anonim, atribuit de G. Potra doctorului Tomescu, spune altceva :*"La 3 februarie Eminescu fu adus prin ordinul poiliţiei capitalei la Institutul Caritatea, unde fu supus supravegherii şi tratamentului medical."* Se vorbește de același Institut Caritatea - dar un medic spune că aici l-au adus pe poet prietenii, iar celălalt numește poliția. Vom vedea că poliția l-a dus pe Eminescu la Mărcuța, Ospiciul care ținea de Primăria Capitalei - și de aici poetul va fi recuperat -probabil de prieteni. Confuzia aceasta este menită, parcă, să

simplifice, să netezească forțat un drum al adevărului - care este extrem de complicat.

Până a aborda mai aplicat, însă, acest raport anonim, să încercăm a stabili și data internării. Doctotul Vineș vorbește vag de perioada martie-iunie, acest raport anonim notează data fermă 3 februarie - dar mai există un „Raport medico-legal", semnat de doctorii Șuțu și Petrescu și datat 23 martie 1889 al cărui început este acesta: *"Subsemnaţii doctori în medicină, invitaţi de domnul prim-procuror Trib. Ilfov, prin adresa nr. 5717, a examina starea facultăţilor mintale lui Mihail Eminescu, întrunindu-ne astăzi 23 martie la Institutul Caritatea, unde se află de aproape două luni, am procedat la cuvenita cercetare..."*. Actul acreditează ideea că poetul se afla în Institut din jurul datei de 23 ianuarie - adus de prieteni sau cu poliția, nu se știe precis - și aștepta să fie investigat. Abia la 23 martie i se întocmește un raport, dar fusese sub tratament și supraveghere câteva săptămâni bune. Unde anume?

Ultimul scandal de presă iscat de Eminescu

Chestiunea pare mai degrabă juridică decât medicală, de vreme ce prim-procurorul cunoaște cazul și-l monitorizează. Data de 23 ianuarie este mai apropiată de cea din raportul anonim (3 februarie) - dar este, în același timp, destul de apropiată de ultima ieșire publică a lui Eminescu, articolul publicat de el în „România liberă" din 13 ianuarie 1889 prin care a deranjat mult șubreda coaliție politică a momentului. Am publicat acest articol al său în cartea „A doua viață a lui Eminescu" (1994). Redăm, aici, numai ecourile articolului, după o notă a lui G.Panu publicată în ziarul „Lupta", 15 ianuarie 1889, pagina întâi: **"Şedinţă mai nostimă, nec plus ultra al partidului conservator a fost de data aceasta atins. Să povestim. Şedinţa încă nu este deschisă, când d. Vernescu intră furios cu un exemplar din** România liberă **în care**

este înjurat. "Îmi dau demisia ! îmi dau demisia !" **- strigă către amicii săi care înzadar cearcă a-l linişti. Miniştrii junimişti îl înconjoară şi-l roagă să nu demisioneze, că se va face rectificare, îi şi arată un bruion de rectificare, aruncând vina articolului în chestiune pe spatele bietului Eminescu... D. Vernescu se linişteşte, ba încă se prea linişteşte, şi aceasta foarte repede... O furtună în un cap de avocat... Şedinţa se deschide..."** Evenimentul este consemnat de mai multe ziare, iar „Națiunea" dă informații mai ample: **"În urma articolului apărut ieri în România liberă, în care d. Vernescu era tratat într-un mod prea adevărat pentru un organ ministerial, domnia sa şi-a dat demisia azi dimineaţă. însă, în urma asigurărilor d-lui Carp, cum că va dezavua - ceea ce a şi făcut în numărul de azi al oficioasei - pe d. Eminescu, autorul articolului în chestiune, d. Vernescu şi-a retras demisiunea. Uite popa, nu e popa."** Alt ziar, „Telegraful", adaugă: " ***d-nii Carp şi Theodor Rosetti, faţă cu dl. Laurian, i-au declarat că articolul priveşte pe d. Eminescu..."*** Ziarul „România liberă", oficiosul noii coaliții guvernamentale, al cărei director este D. A. Laurian, prieten cu poetul (va rosti un discurs emoționant la catafalcul său) dă o scurtă dezmințire a doua zi. Sursele sunt concordante, evenimentul din 13 ianuarie 1889 a fost bine marcat de presă. în fărâmițările politice ale momentului nu se mai insistă asupra acestei prime tentative de dezbinare a coaliției guvermanentale (guvernul junimist condus de Th. Rosetti va pica la 30 martie 1889, ca dovadă a slabei coeziuni politice, și va veni la putere un nou guvern, conservator, condus de bătrânul Lascăr Catargiu). Prietenii apropiați ai poetului reține, însă, amănuntul - și prin 1909 un fost redactor al „României libere", Mihail Brăneanu, îi va povesti lui Ioan Scurtu că în ultimul său an de presă Eminescu a reușit și performanța de a răsturna un guvern cu un articol de ziar. Mărturia, care ține mai mult de senzațional, a rămas în arhiva lui Ioan Scurtu și s-a publicat abia prin anii 80 ai secolului trecut (și nu i s-a dat importanță până la descoperirea, de

către noi, a referințelor de presă de mai sus). Chiar de o răsturnare de guvern nu este cazul să vorbim, dar incidentul parlamerntar este semnificativ. Exact după această dată de 13-14 ianuarie 1889 nu se mai știe nimic despre Eminescu. Vedeți cum zice doctorul Vineș: *"Cu câteva luni înainte de a intra în Institutul Caritatea, adică cu puţin înainte de a-l cunoaşte eu, Mihail Eminescu, după cum mi-au declarat prietenii săi, abuza de băuturi alcoolice şi făcea excese veneriene. în acest timp dădea impresia că nu era în toată deplinătatea facultăţilor sale intelectuale. Din zi în zi devenea mai puţin vesel, tăcea mai tot timpul, dorea să fie singur, nu mai era în stare să lucreze. Prezenta oarecari tulburări morale: intra în diferite localuri publice şi consuma fără să plătească; cerea bani de la toţi pe cari îi întâlnea. Toate aceste acte au determinat pe prietenii săi să-l interneze în Institutul Caritatea al regretatului prof. Dr. Al. Sutzu, unde, în martie 1889, l-am primit în biroul administrativ. Eminescu mai fusese internat în Institutul Caritatea în 1883."* Printre „tulburările morale" reținute de medic de la prietenii săi sunt enumerate consumațiile fără plată prin cârciumi - nu și aceste gesturi eminamente politice. Se mai aduc, de către unii biografi, și alte amintiri despre aceste ultime luni libere ale poetului, și foarte des se citează Teleor, cu toate că însemnarea sa este încurcată și se referă la alt an. O redăm:

Cum era ca bărbat Eminescu

„Cu vreo lună înainte de moartea sa, Eminescu mergea regulat, în fiecare seară, la Coloseul Opler, mai mult pentru hatârul unei frumoase cântăreţe suedeze. într-o seară, după ce am jucat popice amândoi, după ce m-a bătut de m-a prăpădit la joc, făcând mereu numai nouă puncte, am trecut amândoi în sala de spectacol. Toată sala era plină de lume. Capelmaistrul Carbus începuse să agite bagheta. La masa noastră mai veniră încă vreo patru-cinci prieteni. Eminescu era foarte vesel, transportat. Veni o nouă serie

de halbe cu guler de mareşal,

- Ce gulere sunt astea, bre ?

- De general!

- De colonel bulgăresc !

Eminescu avea privirea îndepărtată spre scenă: parcă aştepta ceva.

- Ce e, Eminescule ?

- Nu vine cineva...

- Cine ?

- Cineva...

Apoi mai vorbirăm de pariul ce făcuse Eminescu - pariu în scris cu Simţion şi alţii...

Un cântec vesel în formă de marş ne făcu să tăcem şi să îndreptăm privirile spre scenă. Eminescu făcu ochii mari, se însufleţi şi strigă deodată:

Suedeza !

Apoi, după scaun, printr-o săritură, se sui pe masă, îşi puse un şervet în jurul capului şi începu să strige: Bravo ! Bravo !

Toată sala a rămas înmărmurită."

Acest pariu cu Simțion există între manuscrisele lui Eminescu, dar este datat 25 iunie 1883 și se referă, deci, la ultimele zile de dinaintea căderii poetului din 28 iunie acel an: D.Teleor confundă. Este ușor de confundat, pentrui că fazele bolii lui Eminescu sunt ca trase la indigou: de ficare dată poliția este aceea care se sesizează, prietenii vin pe urmă - și rămân, pe urmă, cu amintirile... în linii generale, însă, nu mult diferit înțelegeau - sau lăsau să se înțeleagă - și alți prieteni „excesele veneriene" ale poetului. Se pot cita și amintirile din 1893 ale Mitei Kremnitz, și cele din 1932 ale lui Panaite Zosin, dar le eliminăm pentru economie de spațiu.

În concluzie, putem afirma că Eminescu a fost adus la un spital de boli nervoase într-una dintre zilele din intervalul 14 ianuarie - 3 februarie 1889 - dar se înțelege limpede că la mijloc este mâna poliției iar poetul este implicat într-un caz de turburare a ordinii

politice, nu publice. Doctorul Vineș poate că chiar nu știe aceste amănunte - sau le lasă deoparte ca nesemnificative pentru cazul medical ca atare.

Noi revenim cu informații din ziarele *Românul, Epoca şi România liberă* de la începutul lui februarie 1889, care atestă că poetul a fost internat la Ospiciul Mărcuța, unde a stat până ce direcțiunea Ospiciului a declarat că nu-l mai poate ține pentru că n-are cine-i plăti spitalizarea. Aici a fost adus cu poliția, probabil imediat după insurgența parlamentară din 13 ianuarie, și abia apoi a fost transferat la Doctorul Șuțu, într-o clinică particulară. De altfel, doctorul Al. Șuțu era și un organizator al Ospiciului Mărcuța (va fi director aici prin 1899). Confuzia aceasta între Mărcuța de la Pantelimon și Institutul Caritatea de lângă Foișorul de Foc persistă la biografii lui Eminescu - și chiar la contemporani. într-o scrisoare din 10 aprilie către un cunoscut din Iași, chiar Veronica Micle afirmă - dar trebuie să vedem la ea și o anume acuzație adusă prietenilor și autorităților: *"Regret că nu vă pot da alte detalii despre starea lui Eminescu decât care le găsesc şi eu prin jurnale, şi aceasta din cauză că nu ştiu unde se află internat, la Mărcuţa sau la Şuţu."* Ştirile *apar astfel:*

- 5/17 februarie 1889, *Epoca*: despre internarea poetului grav bolnav „la spitalul doctorului Șuțu" (știre preluată în mai toate ziarele); concordă cu Raportul anonim care vorbește de 3 februarie 1889 (5 februarie este data presei care, fiind antedatată în acele timpuri, dă știrea ca atare în ziua fizică de calendar 4 februarie - cu data de 5);

- 10/22 februarie 1889, *Românul:* despre îmbunătățirea stării de sănătate a poetului - „internat la Ospiciul Mărcuța" (la fel, știre preluată amplu);

- **2/14 aprilie 1889,** *Epoca:* Despre înrăutățirea stării de sănătate a poetului - „aflat la spitalul doctorului Al.Șuțu";

- **8/20 aprilie 1889**, *Epoca*: Ospiciul Mărcuța a anunțat că nu-l mai poate ține pe poet internat, întreținerea nefiindu-i plătită. Li s-

a cerut doctorilor Șuțu, Nikita și Aiexiu un raport asupra stării sănătății poetului pentru a se institui curatela.Știrea este preluată numai de câteva ziare, între care și *Curierul român* din Botoșani, care comentează mai amplu: *„Direcţiunea Ospiciului Mărcuţa, din Bucureşti, ne spune Epoca, a făcut cunoscut zilele acestea Parchetului din capitală că nu mai poate ţine-n căutare pe nenorocitul nostru poet Eminescu, pentru motivul că ospiciul nu poate hrăni decât pe bolnavii a căror întreţinere e plătită de primăria capitalei. Primul procuror, faţă cu această invitaţiune puţin umanitară a direcţiunii de alienaţi, a cerut de la o comlsiune medicală un raport asupra stării poetului Eminescu. Acest raport fiind depus, dintr-însul se constată că boala crudă care a lovit pe ilustrul cugetător se agravează din zi în zi. în urma acesteia, primul procuror a cerut de la primul preşedinte al tribunalului Ilfov să instituie o cutratelă asupra averii bolnavului, adică asupra modestei pensii de 250 lei, pe care i-a acordat-o nu de mult Camera. Pe de altă parte, e vorba de a se readuce nenorocitul bolnav la Botoşani, unde se făcuse deja o dată bine, subt cura veteranului şi-nvăţatului nostru medic d. dr. Isaac. în acest scop, sora poetului va pleca zilele acestea la Bucureşti."* (Informația din urmă este confirmată de corespondența Henrietei).

- **6/18 mai 1889**, *România liberă*. V.S. semnează reportajul „O vizită la Ospiciul Mărcuța": auzind că acest ospiciu a adresat Primăriei o plângere fiindcă nimeni nu plătise întreținerea poetului, face o vizită acolo - dar constată că Eminescu fusese internat în spitalul doctorului Al.Șuțu, nu aici.

Este limpede vorba de două instituții, dar doctorul Șuțu trece prin amândouă, înlesnind confuzia. El are un spital particular - și scenariul mai mult decât sigur este că l-a extras, aici, din stabilimentul de stat unde fusese dus Eminescu de către poliție. Ca variantă administrativă plauzibilă putem avansa ideea că fizic poetul era sub supravegherea doctorului Șuțu - care-l putea ține fie la Mărcuța, fie în institutul său.în acest sens consiliul medical din 23

martie 1889 poate afirma că poetul se află „de aproape două luni" în Institutul Caritatea: adică în custodie.

Doctorul V. Vineș, însă, la 1931 pare a nu ști nici momentul morții poetului. Păstrează în mod obstinat, s-ar putea zice, ziua de 15 iunie, pentru a nu-l contrazice pe D. Cosmănescu. Surse de presă sincrone vorbesc de noaptea de 15 spre 16 iunie, poetul fiind agitat, sculând medicul de gardă pentru a cere un pahar de lapte și expiind apoi în somn: *„Ieri, vineri (16/28 iunie) dimineaţa, el ceru să i se dea un pahar cu lapte şi ceru să i se trimeată dr. Şuţu, căci vrea să vorbească cu el. Era în momente de luciditate; doctorul întrebându-l că cum se simte, Eminescu răspunde că are dureri în tot corpul, cari îi căşunează mult rău. Din nenorocire...aceste momente lucide n-au ţinut mult, căci după o jumătate de oră bietul Eminescu începu din nou să...aiureze. D-rul Şuţu căută să-i liniştească şi poetul se duse să se culce. Nu trecu nici o oră, când d-rul Şufu intră din nou la el, de astă dată îl găsi întins, fără nici o suflare."* *(Familia, după Românul)*. Astăzi se ia de bună data din Certificatul de deces: *„cinci spre zece corente ora trei ante meridiane"* - dar în ce condiții a fost eliberat acesta, la 17 iunie (pentru necesități birocratice la cimitir), cu greșeli peste greșeli (poetul ar fi avut 43 de ani, tatăl său s-ar fi chemat Mihail,etc.), ca martori semnând prin punerea degetului doi sluijitori analfabeți ai Institutului Caritatea... mai bine să nu mai vorbim!

Data de 16 iunie este inconvenabilă pentru că indică o grabă cu totul suspectă în privința ducerii la groapă : se știe ferm că înmormântarea la Cimitirul Bellu a avut loc în ziua de 17 iunie 1889, deci ar rezulta că nici n-a fost expus cele trei zile tradiționale, cum este obiceiul. De altfel, ziua morții lui Eminescu n-a putut fi mișcată din mentalul colectiv, se comemorează și astăzi la 15 lunie peste an. Trebuie să știm că în acest 15 iunie se combină tradiția Cosmănescu (asasinarea lui Eminescu) - și tradiția *Şuţu-Familia*-celelalte ziare (moartea naturală).

Pentru binele lui şi al societăţii

Trebuie semnalată concordanța cu totul interesantă dintre această amintire a doctorului Vineș și două relatări sincrone bolii lui Eminescu. Mai exact, doctorul Vineș se regăsește, pe de o parte, în raportul din 23 martie al doctorilor Șuțu și Petrescu, iar pe de altă parte în interogatoriul luat poetului la 12 iunie 1889 de către judecătorul de instruicție Brusan. Scurtul raport medical din 23 martie 1889 trebuie redat aici în întregime:

„Subsemnaţii doctori în medicină , invitaţi de domnul prim-procuror Trib. ilfov prin adresa nr. 5717 a examina starea facultăţilor mintale lui Mihail Eminescu, întrunindu-ne astăzi 23 martie la Instiotutul Caritatea unde se află deaproape două luni, am procedat la cuvenita cercetare şi am constatat următoarele:

D-ul Mihail Eminescu , ca de ani 45, constituţie forte, nu prezintă pe suprafaţa corpului leziunin remarcabile. Figua lui este habitantă, căutătura lui este lipsită de expresiune. Mişcările dezordonate, atitudinea puţin cuviincioasă.

La întrebările ce i se adresează răspunde direct, el promnunţă unele cuvinte cu o voce cântătoare şi monotonă.

Astfel: bună dimineaţa d. Doctor, daţi-mi două pachete de ţigări. Şi aceasta fie ziua, fie seara, fie cu ţigară în mână, fie fără. Altă dată, ca un echo repetă cuvinte ce se pronunţă înaintea sa, în fine, uneori stând singur exprimă monologuri fără sens. Această tulburare este şi mai pronunţată în diferitele lui acte. Astfel, plimbându-se în grădină culege fel de fel de obiecte de pe jos, pietricele, bucăţi de lemn, de hârtie, ce le pune în buzunar, crezând că aceste obiecte sunt o valoare, dar şi strică cu mâinile sau rupe ce găseşte, aşternutul său, într-un mod neconştient, ca o trebuinţă de a-şi exersa activitatea. Atenţiunea sa este cu totul absentă, incapabil de a şi-o fixa un moment, răspunsurile sale fiind ca şi automatice şi maşinale. Digestiunea şi somnul se execută normal, însă se observă pareză vezicală şi rectală, ceea ce reclamă îngrijire

continuă.

Din anamneză aflăm că sunt 6 ani de când a fost izbit de o manie acută, pentru care a fost căutat şi aici, şi în străinătate, de unde s-a întors calm, însă cu debilitate intelectuală. De atunci a mers, urmându-se debilitatea crescând, până acum două luni, când oarecari fapte Impulsive şi scandaloase au provocat reaşezarea sa într-un azil special.

Din cele susdescrise, subsemnaţii conchidem că d. Mihaii Eminescu este atins de aiienaţiune mintală în formă de demenţă, stare care reclamă şederea sa într-un institut atât spre îngrijire şi căutare, cât şi spre liniştea publicului.

23 martie 1889
Dr. Şuţu
Dr. Petrescu."

Amintirea-raport a doctorului Vineș nu se potrivește mai deloc cu acest verdict medical; acolo unde și V.Vineș sesizează manifestări maladive similare el arată cert că au apărut „mai târziu", „cu încetul", etc. - în nici un caz de la internare, nici în luna martie când l-a consultat. în presa timpului s-a scris astfel după raportul din 23 martioe 1889: *„...doctorii au semnat, în stabilimentul d. Şuţu, actul prin care se constată din nou incurabila lui nebunie..." (Familia, după Epoca, Românul etc.).* Termenii sunt de resortul medicinii legale - „o constatare". Raportul răspundea unei cereri a primului procuror și făcea parte dintr-o suită de acte necesare instituirii curatelei pentru a se ridica pensia de 25o lei lunar; nu credem că este ceea ce s-ar putea numi un „text-manechin", dar se prea poate să fie și multă convenționalitate în termenii lui. Se poate discuta și acest: *„... constată din nou"*, care pentru bucureșteni înseamnă mai mult „a doua oară", cu trimitere la 28 iunie 1883 când s-a decretat prima oară în mod oficial boala lui Eminescu. Ar fi un *bis in idem,* o recidivă în relație cu domeniul public. Termenii raportului Șuțu-Petrescu sunt foarte asemănători cu cei din raportul

Iuliano-Bogdan din 1886 când, fiind chemați de către poliția lașului, și aceștia au lăsat scris:

"Subsemnaţii doctori în medicină de la facultatea din Paris etc., în urma requiziţiunei d-lui Prim-Procuror, din 5 noiembrie 1886, de a consulta starea mintală a lui Mihail Eminescu, mergând la arestul preventiv al despărfirei 1, unde se află pacientul, din interogatoriul şi conversaţia avută cu Eminescu am putut constata că el sufere de o alienaţie mintală cu accente acute produse probabil de gome sifilitice la creier şi exacerbate prin alcoolism; starea lui e periculoasă atât pentru societate cât şi pentru el însuşi şi este neapărată nevoie de a fi internat în o casă specială spre cercetare şi observare pe un timp limitat, după socotinţa medicului curant.

Dr. Iuliano,
Dr. Bogdan,
Iassy, Noemvrie 6"

În urma acestui consult medical poetul a fost trimis la Mănăstirea Neamț cu jandarm după el, unde a fost depus pe 8 noiembrie 1886.

Din faza bucureșteană a bolii lui Eminescu avem, iată, două relatări - și rămâne acest semn de întrebare: de ce doctorul Vineș redă pentru perioada târzie a bolii simptomuri pe care doctorii Șuțu și Petrescu le plasează la început? Fiind un raport oficial, diagnosticul din 23 martie (și întregul dosar, de altfel) putea fi consultat în arhive, și probabil doctorul Vineș l-a cunoscut chiar atunci, pe loc, fiind angajat al spitalului. Nu avem răspuns ferm la semenea întrebări, desigur.

Cel de-al doilea text cu care se aseamănă raportul-amintire al lui V.Vineș este cel al interogatoriului amintit, care face parte din același dosar al instituirii curatelei. Judecătorul Ghiță Brusan întreabă: *"-Cum e chiamă?"* - iar pacientul Mihail Eminescu

răspunde: *"-Sunt Matei Basarab; am fost rănit la cap de către Petre Poenaru, milionar pe care regele l-a pus să mă împuşte cu puşca umplută cu pietre de diamant cât oul de mare..."* Poetul răspunde cu achiziţiile bolii sale descrise de doctorul Vineș.

Vom urmări ceva mai jos poziția lui George Potra, a lui G. Călinescu - și, desigur, a *Universului*. Până acum consemnăm că ceea ce este evident, anume că nebunul Petrea Poenaru mai întâi „s-a jucat" cu o piatră iar apoi a atacat cu o cărămidă - nu discută nimeni. Se instituie vălul unei tăceri groase și asupra acestui Poenaru - și asupra lui Cosmănescu, cel care-l readuce în discuție - iar biata Henrietta este considerată din ce în ce mai insistent ...sora bolnavă a fratelui ei și mai bolnav. Totuși, impresiile de atunci, de la momentul înmormântării cuiva, persistă și sunt cele mai importante. N-avea cum să inventeze ea, biata Henrietta, numele lui Petrea Poenaru - ea a aflat aceste lucruri imediat după moartea fratelui ei. Aceste lucruri au ieșit la iveală în împrejurările înmormântării, în mijlocul acelei impresionante adunări de doliu care a înconjurat sicriul poetului. Ele se păstrează în memoria colectivă până la 1926, când sunt reconfirmate de frizerul Cosmănescu - vor mai persista o vreme - dar după biografiile științifice ale lui G.Călinescu, Petru Rezuș, D.Murărașu, George Munteanu - iată numai patru dintre sitele dese și foarte dese care au cernut informația lăsând să treacă doar ce e foarte, foarte subțire - se pierd definitiv ori rămân simple curiozități.

ION FILIPCIUC

MIRCEA ELIADE
ŞI TÂLCUL ZILEI SALE DE NAŞTERE

Mircea Eliade nu a fost un om ca oricare în această lume și încă nu unul Iscat oricînd din pămîntul și sub cerul înstelat al românilor pentru ca să nu privim cu atenția cuvenită ceasul și ziua în care a fost adus în lumină de către mama sa. Ba încă ar fi nimerit să ne amintim cu acest prilej de vorba lui Titu Maiorescu spunînd că inteligenta sau capacitatea de gîndire care înconjoară planeta noastră este o cifră constantă și, pe măsură ce numărul populației pămîntene crește, energia noosmatică se împarte iar ceea ce i se cuvine fiecărui om e cu atît mai puțin cu cît în lume viețuiesc și gîndesc mai mulți oameni.

În asemnea circumstanțe cosmice ar trebui citită și ziua de naștere a lui Mircea Eliade, în anul în care mor doi bărbați cu mințile luminate precum S. Fl. Marian, în ziua de *miercuri, 11 aprilie* 1907 (stil vechi), la Suceava (născut la 1 septembrie 1847 la Ilișești, Bucovina) și B. P. Hasedeu, *marţi, 25 septembrie* 1907, la Cîmpina) născut în 26 februarie 1838, în Cristeștii Hotinului, Basarabia).

Cît și cum a gîndit Mircea Eliade parcă am putea cuprinde măcar citindu-i scrierile pe care le-a lăsat în rafturile bibliotecilor sau în paginile manuscrise risipite așijderea pe la prietenii și cunoscuții din întreaga lume civilizată a celor aproape 80 de ani cît a viețuit pe acest pămînt. Pentru că, în fapt, din miile de pagini scrise și tipărite de Mircea Eliade răzbate la noi abia o infimă parte dintre gîndurile sale, dacă nu punem la îndoială o mărturie încă din 11 decembrie 1941: „Este fără margine capacitatea mea de a înțelege și simți cultura, în toate formele ei. Dacă aș putea exprima măcar a suta parte din tot ce gîndesc și din tot ce *ştiu* altfel decît se știe de ceilalți! Nu cred că s-a mai întîlnit un geniu de o asemenea

complexitate - în orice caz orizonturile mele intelectuale sunt mult mai vaste ca ale lui Goethe." [1]

Însă, înainte de toate, ziua de naștere a unui om este un fapt. Și încă în 1932, Mircea Eliade preciza: „înțelegem prin «fapt» orice manifestare concretă a unei experiențe, fie ea individuală sau colectivă, precum și orice opinie sau judecată, fie ea fantastică sau reală, formulată asupra unor experiențe. Un eveniment istoric, un mit, o filosofie sau o practică - în alte cuvinte orice specie de evenimente și documente - sînt fapte." [2]

Și cu atît mai mult, pentru poporul român și pentru cultura acestui popor, nașterea lui Mircea Eliade este fapt istoric, iar nu fantasmă!

Un prim pas în legătură cu viața lui Mircea Eliade ar fi să știm ce a gîndit el însuși depre ziua lui de naștere, dat fiind că într-o pagină din L'epreuve du labyrinthe, Entretienns avec Claude-Henri Rocquet, Pierre Belfons, Paris, 1978, avem consemnate semnificațiile bănuite de savantul român în numele său de botez și în cel de familie:

„Claude-Henri Rocquet: - Mircea Elaide, e frumos numele pe care-l purtați...

Mircea Eliade: - De ce? Eliade: heiios\ și Mircea: mir, rădăcină slavă care înseamnă pace?

- ...și lume?

- și lume, da, cosmos.

- La început nu m-am gîndit la sens, ci la muzicalitatea lui.

- Cuvîntul Eliade este de origine greacă și fără îndoială te face să te gîndești la Helios. La început se scria Heliade. Un joc între Helios și heliade: soare și grec... Numai că nu a fost numele tatălui meu. Bunicul se numea Ieremia. Or, în România, cînd cineva este puțin leneș sau foarte încet sau șovăielnic, i se aduce aminte zicala: «Ești ca Ieremia care nu poate să-și scoată căruța». Și la școală asta i se spunea tatălui meu. Și-a ales acest nume, Eliade, deoarece era numele unui scriitor foarte cunoscut din veacul al XIX-

lea: Eliade Rădulescu. A devenit deci «Eliade». îi sînt recunoscător fiindcă îmi place mai mult *Eliade* decît *Ieremia.* îmi place numele meu." [3]

Între primele amintiri din **Memorii**, Mircea Eliade mărturisește însă a nu ști cu destulă precizie de ce tatăl său și-a schimat numele de familie: „N-am știut niciodată de ce tata și cu unchiul Costică și-au schimbat numele din Ieremia în Eliade, nici de ce celălalt frate s-a încăpățînat să rămînă Pavel Ieremia. Tata spunea că au făcut-o din admirație pentru Eliade-Rădulescu. Eram prea mic cînd am stat pentru ultima oară în casa bunicilor, la Tecuci. Așa că nu mi-a trecut prin minte să-i întreb ce credeau ei despre schimbarea numelui." [4]

În orice caz, dacă dintre cei trei frați - întîul, *Costică* ajunge pînă la gradul de general de divizie, *Gheorghe* înaintează pînă la gradul de căpitan, și al treilea, *Pavel*, se împlinește ca funcționar la Căile Ferate Române - doar ofițerii se simt stînjeniți de numele *Ieremia,* în documente *Irimia!* -, ar fi de bănuit că aspirațiile de castă militară ale fraților mai mari erau suficient de viguroase.

Mircea, ca substantiv propriu, este un nume afectiv, ceea ce ar fi expresia unui sentiment al omului față de lumea înconjurătoare, părinții dorind ca pruncul botezat astfel să aibă o soartă fericită prin chiar cuvîntul augurial, pentru că radicalul *mir-* cu descendență dintr-un cuvînt *mer-* întîlnit în onomastica limbilor greacă, germana și celtă, cu semnificația *„mare, ilustru, celebru"* - are în limba slavă două înțelesuri: *pace* și *lume*. În spațiul limbii române, substantivul *mir* primește mai întîi sufixul *-ce*, numele propriu masculin vechi fiind *Mirce*, în cazurile nominativ și acuzativ, *Mircei*, în cazurile genitiv și dativ, și *Mirceo* sau *Mircea*, în cazul vocativ. Și, cum se întîmplă adesea într-o limbă supusă schimbărilor, vocativul *Mircea* va trece ușor în cazul nominativ și acuzativ iar în cazurile genitiv și dativ cuvîntul se înzestrează, în ciuda normelor morfologice, cu articolul hotărît propriu-zis proclitic *lui*, oferind forma *lui Mircea*, după exemplul altor substantive masculine cu terminația în *-a*,

pălăria *lui tata*, ochii *lui badea* sau barba *lui popa*, unde corect ar trebui spus și scris *pălăria tatei, ochii badei* sau *barba popei*.

Că tatăl pruncului rîvnea prin numele *Mircea* la un destin deasupra oamenilor de rînd e ușor de bînuit cînd știm ca Gheorghe Ieremia și-a schimbat numele de familie - cauza nu poate fi în semnificația vechiului nume biblic ebraic *Jiremejahu*, însemnînd *„Iahve se înalţă"* sau *„Iahve a hărăzit, a pecetluit"*, ci, probabil, în zicala românească despre cel ce „dă cu oiștea-n gard ca Irimia" -în *Eliade*, era ofițer de carieră în armata regelui Carol I al României și nutrea în feciorul proaspăt venit pe lume un geniu militar măcar de anvergura strategică a domnitorului valah *Mircea cel Bătrîn*. Mai mult, unchiul Costică, maior în vremea nașterii nepotului său Mircea, nu se sfiește să-și exprime regretul că feciorul lui n-a mai primit numele *Mircea* din pricina avansului ... vărului din str. Melodiei: „Ce păcat că ați dat numele de Mircea băiatului vostru! Așa voiam și eu să-l numesc pe al meu. Dar acum n-am s-o mai pot face. Mircea al meu ar risca să fie confundat cu băiatul vostru...!" [5]

Ceea ce, din partea incriminată, a fost considerată drept ofensă și între cele două familii s-a instalat o tot mai pronunțată răceală. Credința locotenentului Eliade în puterea numelui de botez și de familie asupra destinului uman al purtătorului se poate lesne întrezări. Iar feciorul său, Mircea, nu s-a rușinat cu asemenea manevră onomastică, ba poate că, din cîte i s-au întîmplat într-o viață de om, nici nu i-a fost nici defavorabilă.

Cel dintîi document de care dispunem spre a constata că Mircea Eliade *se ştia născut* la 9 martie este *Curriculum vitae* așezat înaintea paginei prime a tezei de doctorat, din 1932, manuscris dactilografiat, cu titlul **Psihologia meditaţiei indiene**, unde autorul scrie scurt: *„Născut la 9 martie 1907 Bucureşti."*, la care editorul Constantin Popescu-Cadem face următoarea trimitere: „Adevărata dată de naștere este 28 februarie 1907, conform actului de naștere cu nr. 1596, din 1-111-1907. Chiar după

stilul nou nu putea fi 9 martie. S-a strecurat, probabil, o greșeală de dactilografiere aici. Vom reveni cu o altă ocazie asupra acestei chestiuni." [6]

Abia peste un an de zile, în aceeași publicație, același cercetător, în materialul documentar ***Mircea Eliade - completări şi rectificări biografice***, revine și oferă explicațiile de rigoare:

„Mircea Eliade a venit pe lume (conform actului de naștere nr. 1596 din 1 martie 1907) la București în ziua de 28 februarie 1907, la orele cinci dimineața («ante meridiane»).

Ziua de 9 martie, consemnată de toate dicționarele de literatură și de toate tabelele cronologice, nu se justifică așadar prin nimic, nici măcar prin recalcularea ei după stilul nou, deoarece atunci ar fi trebuit să fie 13 martie și nu 9." [7]

Însă aserțiunea că „ziua de 9 martie"... *„nu se justifică aşadar prin nimic"* a fost făcută cam în pripă, fiindcă nu s-au luat în calcul toate probabilitățile în care s-a întocmit actul de naștere nr. 1596 din 1 martie 1907, aflat în Arhiva Stării Civile a Primăriei Municipiului București, voi. 4, anexa 1, în care se pot întrezări mai multe inadvertențe. Și, din cîte am căutat, încă n-am văzut într-o pagină cu „lumina tiparului" reprodus undeva certificatul de naștere al lui Mircea Eliade. Iar dacă editorul și biograful Mircea Handoca nu înfățișează public acest document... înseamnă că acest harnic istoric literar este întîiul din cultura românească îndreptățit să se acuze pe sine însuși de o mare și neiertată ... impietate față de idolul său Mircea Eliade!

Ceea ce nu-l stînjenește să scrie totuși cu vîrtoasă încrîncenare: „în diferite articole, biografii, monografii și enciclopedii românești și străine se indică data nașterii lui Mircea Eliade: 9 martie 1907. Desigur, așa se știa pînă acum aproape două decenii (scriitorul însuși pusese în circulație această dată!). în virtutea inerției, ea continuă să circule, deși acte de stare civilă sunt indubitabile: 13 martie (28 februarie, stil vechi). Documentele au fost descoperite și publicate de Constantin Popescu-Cadem. Eliade

însuși confirmă aceasta în jurnal, la 5 iunie 1984, menționînd că a trimis lui Mathias David, astrolog elvețian, data precisă a nașterii «ca să-mi facă horoscopul (o găsisem în articolul lui Popescu-Cadem: 28 februarie, ora 5 dimineața».” [8]

Peste alți trei ani, Mircea Handoca revine asupra chestiunii și afirmă hotărît: „Data nașterii nu corespunde realității. Am arătat de mai multe ori că tradiția, încurajată de Mircea Eliade însuși, fixase irevocabil (în istoriile literare și studiile biografice) că scriitorul s-a născut la 9 martie 1907. Descoperirea actului de naștere original de către cercetătorul Constantin Popescu-Cadem schimbă cu cîteva zile data aceasta. într-un valoros studiu apărut în **Revista de istorie şi teorie literară** (nr. 1, ianuarie-martie 1983), Constantin Popescu-Cadem prezintă și comentează mai multe documente. Reproduce, în primul rînd, actul de naștere nr. 1996 din 1 martie 1907, prin care se certifică nașterea lui Mircea Eliade la 28 februarie 1928 (stil vechi), ora 5 dimineața. Eliade a confirmat această dată în ***Jurnal***, vol. II, Editura Humanitas, 1991, p. 459, ediția a II-a (2004), p. 473, ediția americană, voi. IV, The University of Chicago Press, p. 88.” [9] (6)

Unde sîntem datori cu cîteva observații de mare folos nu numai pentru d-l Mircea Handoca:

1. Datele despre nașterea lui Mircea Eliade sînt prezentate de cercetătorul invocat în *„Revista de istorie şi teorie literară”*, nr. 1 din *ianuarie-martie* 1984, p. 145-148, și nu din 19831!!

2. Constantin Popescu-Cadem nu *„reproduce, în primul rînd, actul de naştere...”*, ci doar citează din ... și comentează acest document;

3. Actul referitor la nașterea lui Gheorghe-Mircea Eliade are numărul ***1596***, iar nu „1996”!!!, din 1 martie 1907

Adică, trei erori grave, pe făgașul cărora nici un biograf nu se poate încumeta pentru că nu duc într-un luminiș izbăvitor.

Cum nimeni n-a luat în seamă scrisa lui Mircea Handoca, editorul și biograful lui Eliade revine în forță cu o nouă alarmă, în articolul ***Rectificări necesare***, din *„România literară"*, an XXXIX, nr. 3, din 26 ianuarie 2007, p. 18, și se lamentează amarnic:

„Este pentru a cincea oară cînd revenim asupra unor lacune informaționale, sugerînd celor în drept să analizeze observațiile noastre și să publice în cîteva reviste de mare tiraj cu ce sunt ori nu de acord.

Data naşterii. Pînă în 1984, conform mărturiilor autorului toată lumea știa: *9 martie 1907.*

Un important cercetător român, Constantin Popescu-Cadem a descoperit mai multe documente despre viața lui Mircea Eliade, publicîndu-le și comentîndu-le în Revista de istorie și teorie literară, nr. 1, ianuarie-martie 1983. Este reprodus în primul rînd certificatul de naștere nr. 1996 din 1 martie 1907, prin care se certifică nașterea viitorului scriitor la 28 februarie 1907 (stil vechi), ora cinci dimineața. «împricinatul» confirmă această dată în **Jurnal II**, Editura Humanitas, 1991, p. 459, ed. a II-a 2004, p. 473, versiunea americană, voi. IV, The University of Chicago Press, p. 88."

Dar, persistă în aceleași erori din 2004, spre a nu coborî adînc în biografiile de mai înainte, căci, precum am văzut, în paginile publicate și republicate de Constantin Popescu-Cadem, acest „important cercetător român" nu reproduce nici facsimilat și nici textual certificatul de naștere al „împricinatului" Mircea Eliade, ci doar citează trunchiat și comentează îmbelșugat.

Așa că nu prea e de înțeles afirmația tranșantă - „în fața documentelor deci, trebuie să considerăm data nașterii lui Mircea Eliade 13 martie 1907 (28 februarie, stil vechi). Am arătat toate acestea în primul capitol al cărții mele, **Pe urmele lui Mircea Eliade** (1996). Făcusem aceleași precizări și mai înainte, în prefața volumului de ***Memorii*** / Editura Humanitas, 1991, p. XVI, și într-o

notă de subsol a aceleiași cărți (ediția a II-a, 1997, p. 9)."[10] pentru că nu ne aflăm nici în fata docuemntelor și nici în urma argumentelor!

Încît, deocamdată, este inutilă orice trecere în revistă:

„Cărțile tipărite la Humanitas între anii 1991-1996 au drept dată a nașterii lui Mircea Eliade *28 februarie 1907*. Volumele apărute în 1997 au... schimbat macazul. *Cititorii Yogăi, Şamanismului, Ocultismului, Vrăjitoriei şi modelelor culturale* au aflat cu surprindere că s-a revenit la 9 martie 1907. Cine a comis această vrajă, n-am reușit încă să descopăr.

Începînd cu anul 1998 nu s-a mai schimbat nimic, decretîndu- se: Mircea Eliade s-a născut la București, la 28 februarie 1907.

Pentru numele lui Dumnezeu! Adăugați, vă rog: 28 februarie *stil vechi* = 13 martie 1907.

Cer scuze pentru insistenta cu care am prezentat această incredibilă prestidigitație a datelor. Sarabanda continuă însă să ne joace feste și azi, prin articole și monografii, nu numai în România, ci și în Franța, Germania și Italia." [11]

Vraja de care se interesează Mircea Handoca îi aparține și probabil din această pricină încă nu a descoperit-o. Ar fi fost chiar greu pentru că în cele peste trei decenii de cînd se ocupă în mod harnic și cinstit cu editarea operei și grafierea vieții lui Mircea Eliade ar fi avut vreme cu prilej - pentru că e cam riscant să așteptăm centenare!,- să caute și să tipărească fie și într-o modestă notiță editorială... certificatul de naștere al „împricinatului".

Era un „fapt" elementar șl totuși nu l-a oferit nimeni sau nu îl avem încă la îndemînă!

Că și publicarea facsimilată a certificatului de naștere al lui Mircea Eliade nu ar fi ogoiet „prestidigitația" cu zilele de naștere ale savantului voi invoca un caz notoriu: *ziua de naştere a poetului Mihail Eminescu*.

1. în ziua de marți, 10 ianuarie 1850 - caminarul îsi înscrie la școala Pension a prof. Ladislav Ferderber din Botoșani cei trei

baieti: *Eminovici* Sarban, de 9 ani, născut în Dumbrăveni; *Eminovici* Nicu, de 8 ani, născut în Dumbrăveni si *Eminovici* Gheorghi, de 6 ani, născut în Dumbrăveni.

2. În ziua de duminica, 15 ianuarie, dulcea mama Raluca îl naște pe Mihall, cel de-al șaptelea copil al familiei Eminovici,

3. În ziua de sîmbata, 21 ianuarie, caminarul îsi boteaza proaspatul prunc la Biserica Uspenia din Botoșani, dîndu-i numele Mihaii si înscriindu-si calitatea parinteasca în mitrica pe anul 1850, sub semnătură Ghiorghi *Eminovici*.

Întîiul amanunt bizar: în vreme ce frații mai mari, Serban, Nicolae si Iorgu (Gheorghe), sînt înscrisi în actele școlare cu numele de familie EMINOVICI, cel de-al șaptelea prunc, Mihaii, capata în registrul de la Uspenia numele IMINOVICI. Sa nu fi hotarît caminarul, la vîrsta de 38 de ani si dupa ce semnase zeci de documente, care îi este numele de familie?

Al doilea element bizar: în vreme ce dintre cei 11 copii al Ralucai Eminovici, nici unul născut înainte de *Mihail* sl doar unul născut dupa Mihaii, sora Ruxandra, nu au înscrise nașterea si botezul într-un document oficial-bisericesc, cel de-al șaptelea copil, *Mihail*, se procopseste cu trei înscrisuri ale nașterii si botezului savîrsit la Biserica Uspenia din Botoșani.

Cad, la vreo doi ani dupa moartea poetului, doi studenti, N. D. Giurescu si C. Vasiliu, de la Facultatea de Litere si Filosofie a Universității din București, sînt trimiși de Titu Malorescu la Botoșani, pe la începutul lunii martie 1891, ca sa încerce „o stabilire a locului nașterii poetului, unde trebuia, dupa frumoasele intentiuni de atunci, sa se ridice o școala în amintirea poetului", precum precizeaza N. D. Giurescu într-o scrisoare publicata sub titlul ***Cînd s-a născut Eminescu*** în revista „*Convorbiri literare*", din 1 iunie 1892. [12]

Cum căutătorii nu găsesc nimic nici la Botoșani si nici la Ipotestl, prefectul județului Botoșani face întrebare la schitul Agafton, unde traiau înca doua matusi, surorile Ralucai, maicile

Olimbiada si Fevronia Jurase, cea de a doua furnizînd informația, dar într-o scrisoare caligrafiata... de Agapia Gherghel, „stareta schitului", ca nepotul *Mihail* a fost botezat la biserica Uspenia din Botoșani.

Cei doi studenti alearga într-un sufltet la biserica pomenita si „dupa rascolirea cîtorva groase volume, prăfuite de vreme, în cari erau trecute numele tutulor botezatilor de Dumnealui preotul Iconom Ion Stamati, acuma raposat, începînd cu anul 1832" descoperă „Metrica" si pagina cu „urmatoarele rînduri, pe care le dau în exacta transcriere: «Născut la 15 Ghenarie 1850, din părinții: Gheorghe Eminovici, propietar si soția sa Ralu, născută Vasile Jurascu, care primi botezul în 21 Ghenarie; s-a numit Mihail, avînd nas pe Dumnealui Stolnicul Vasile Iurascu»".

„Acest volum - precizeaza N. D. Giurescu - se afla în buna pastrare a preotului Dimitrie" de la Biserica Uspenia, dar, înca o precizare, „Cum vedem, în aceste puține rînduri nu se spune locul nașterii lui", ceea ce îl determina pe autor sa traga totuși concluzia apasata ca „Mihail Eminescu s-a născut în Botoșani în ziua de 15 ianuarie 1850".

Vreme de zece ani, ziua de naștere a poetului oscileaza între *20 decembrie 1849*, cum era scris de mîna lui Eminescu însuși în registrul Junimei din 1878, si *15 ianuarie 1850*, dar în 1902, la Dumbrăveni, boierul Leon Ghika, întemeindu-se pe o mărturie a fratelui Matei, anume ca Mihail s-a născut la *8 noiembrie 1849*, în Dumbrăveni, instaleaza în parcul conacului un bust al lui M. Eminescu si organizeaza cu acest prilej o fastuasa ceremonie. Astfel, cei din Botoșani, primii care înălțaseră în 1890 un bust al poetului în parcul orașului, se trezesc peste noapte delapidați de singurul lor idol poetic.

Avocatul Corneliu Botez din urbea oropsita încearca sa lamureasca problema îndreptîndu-se în 1903 către Biserica Uspenia. Aici, preotul cu care stătuse de vorba si răscolise N. D.

Giurescu, în 1891, „groase volume", avînd acum vîrsta de 95 de ani, dar „înca mintea foarte vioaie", declara ca mitricile sînt la oficiul primăriei, unde Corneliu Botez nu mai gaseste „groase volume", ci doar „cîteva file purtînd titlul: ***Mitricile, Partea I, născuţi pe anul 1850 a bisericei cu hramul «Adormirea Maicei Domnului» din oraşul Botoşani."*** si nu peste multa vreme, în februarie 1904, îsi tipăreşte constatările în publicaţia *„Ateneul"* din Botoşani, fara sa explice faptul cum „groase volume" din 1891 s-au transformat în „cîteva file" în 1903, cum numele de familie *„Eminovici"*, din „exacta transcriere" în 1891, devine „Iminovici' în 1903, iar locul gol din 1891, unde „nu se spune locul naşterii" poetului, se umple în 1903 cu *„În oraşul Botoşani"* [13]

Sa precizam ca pe lînga acele „cîteva file" de la Primaria din Botoşani, aflate astazi la Arhivele Naţionale Botoşani, indicativ nr. 3643 / 9, exista înca alte „cîteva file" cu acelaşi obiect ***Registru pentru naştere si botez pe anul 1850*** si la Arhiva Naţională din Iasi (doc. 555 / 2).

Dar nici N. D. Giurescu, care copiase datele dintr-un „volum", în 1891, si nici Corneliu Botez, care transcria datele din cîteva file, în 1903 sau 1904, nu pomenesc de un al doilea exemplar si e timpul sa ne întrebam cînd a aparut acest „exemplar" si cu ce scop, caci în momentul de fata putem vorbi de 3 (trei) documente oficiale atestînd ziua de naştere a poetului Mihail Eminescu:

I. Documentul dintr-un volum gros, de pe care transcrie în 1891 N. D. Giurescu datele din care lipseste „locul naşterii" pruncului soţilor Gheorghe si Ralu *Eminovici*, „propietar";

II. Documentul din cîteva file, din care reproduce în 1903 Corneliu Botez datele continînd locul naşterii poetului „în oraşul Botoşani", din părinţii Gheorghe si Ralu *Iminovici*, aflat la Botoşani [3643 / 9].

III. Documentul „al doilea exemplar", de la Iasi [555/2], care

nu corespunde - nici în privința scrisului preotului si nici a semnaturilor părinților si nasului - cu cel de la Botoșani.

Și aceste trei documente diferite, avînd înscrise nașterea, botezul, părinții și nașul pruncului în ***Registrul pentru naşteri şi botez pe anul 1850*** de la Biseria Uspenia din Botoșani, îl infirmă cu vîrf și îndesat pe criticul G. Călinescu, în cele precizate în cartea ***Viaţa lui Mihai Eminescu***, anume că: *„Neexistînd dar decît un document sigur, însuşi actul de naştere, bunul-simţ cere să păstrăm ca dată a naşterii ziua de 15 ianuarie 1850, cu observarea în privinţa locului, că totul fiind cu putinţă pe această lume, n-ar fi exclus ca pruncul să se fi născut la Ipoteşti, fiind apoi adus şi botezat la Botoşani. De altfel, cînd e vorba de un mare poet, puţină mitologie nu strică."*[14]

Cînd a fost însă vorba de un mare prozator, Ion Creangă, același critic și istoric literar G. Călinescu trage concluzia fermă că din înscrisul humulesteanului în registrul Junimii, ziua de naștere a povestitorului - *„1 martie 1837"* - rămîne bătută în cuie. Cum se face că aceleași cuie „documentare" nu pot priponi la fel de hotărît și ziua de naștere a lui Eminescu nu se mai pune problema, concluzia fiind una singură: marii noștri scriitori și „oameni deplini ai culturii" nu prea știu nici măcar în ce zi s-au născut.

De prisos a expune documente și argumente prin care se probează că adevărata zi de naștere a lui Mihail Eminescu este *marţi, 20 decembrie 1849, Sf. Ignat,* din calendarul iulian, stil vechi, corespunzătoare zilei de *luni, 1 ianuarie 1850*, în calendar gregorian; elita românească îl va aniversa veci pururea pe poet în ziua de 15 ianuarie, care în calendarul gregorian ar trebui să fie 27 ianuarie! în conformitate cu reglementarea după care Marea Revoluție Bolșevică din 25 octombrie 1917 este aniversată în ziua de 7 noiembrie nu doar în Rusia Sovietică!

*

în fapt, oamenii își măsoară timpul prin cel puțin trei calendare: un calendar cosmic, în funcție de mersul aparent al Soarelui; un calendar al obiceiurilor și ritualurilor religioase și un calendar oficial-administrativ. Iar Mircea Eliade nu face excepție de la această regulă de trei simple... calendare!

Atîta doar se mai știe că în România Mare, calendarul *iulian* (decretat în Imperiul roman de către Caesar în anul 46 î. e. n.) a fost înlocuit cu calendarul *gregorian* (instituit la Roma de către Papa Gregorie III, în 1582, cînd ziua de 1 octombrie a trecut asupra zilei de 10 octombrie) abia în anul 1924, cînd ziua de *marţi, 1 octombrie*, Apostol Ananiapentru că anul bisericesc bizantin avea și are încă începutul cu 1 septembrie a devenit *marţi, 14 octombrie, Cuvioasa Paraschiva*, fapt din care putem revendica două ipoteze de lucru:

a) din anul 1907 pînă în 1924, adică pînă la vîrsta de 17 ani, Mircea Eliade și-a serbat aniversarea nașterii după calendarul iulian, stil vechi, în ziua de 25 februarie, să zicem, și

b) din anul 1925 pînă în 1932, adică 7 ani, de la vîrsta de 18 pînă la cea de 25 de ani, același Mircea Eliade își va fi aniversat ziua de naștere în data de *9 martie*.

Or, în calendarul creștin ortodox al românilor, ziua de *9 martie* nu-i o zi oarecum, ci însemnată prin - cruce neagră + - sărbătoarea celor *40 de Mucenici din Sevastia Armeniei,* uciși prin îngheț, la trei zile de la pomenirea celor *42 de Mucenici din Amoreea*, trecuți prin sabie, în ziua de 6 martie, neînsemnată prin cruce neagră, și prin urmare lipsită de încărcătura ritualică a zilei de 9 martie. Fie în viața tradițională a satului românesc, fie în traiul orășenilor mai puțin atenți la desfășurarea sărbătorilor de peste ani, ziua *Mucenicilor* are o încărcătură simbolică și ritualică greu de șters din memoria unui grup familial cu cineva născut într-o astfel de zi.

S. Fl. Marian găsește între textele adunate de Constantin D.

Gheorghiu în ***Calendarul femeilor supertiţioase***, Piatra Neamț, 1892, legenda celor 40 de Mucenici - „într-o iarnă, pe un frig de crăpau lemnele, i-au băgat într-un iaz, unde i-au lăsat să înghețe; unul dintre dînșii însă nu putea să sufere asemenea groaznică pedeapsă și a fugit acasă; mă-sa l-a luat în spate și l-a băgat din nou în iaz, ca să împlinească numărul celor patruzeci." - care circula în popor provenind din ***Mineiul pe luna Martie***, tipărit la Mănăstirea Neamțului în 1846. [15]

Dar în așteptarea victoriei *luminii* asupra întunericului, popoarele au brodit obiceiuri și credințe cu care și-au mîntuit zilele și nopțile de peste an.

La români, cele 9 zile după Dochia de la 1 martie sînt considerate *Babe* sau *zilele Babei*, cînd Baba Dochia își leapădă cojoacele din pricina vremii frumoase sau schimbătoare: „Babele, cari țin nouă zile de-a rîndul, sînt rele, pentru că ele de regulă ne aduc ninsoare și ploaie, udeală și răceală. Moșii, din contra, sînt buni, pentru că ei, după credința și spusa românilor de pretutindenea, cum au ieșit Zilele Babei sau mai bine zis cum au încetat Babele, îndată încep a bate cu botele sau cu ciocanele în pămînt, anume ca acesta să se dezghețe, să intre gerul și să iasă căldura, să crească iarba verde." [16]

Într-un asemenea moment cosmic, *focul* va fi un element simbolic ambivalent: încălzirea vremii și purificarea oamenilor, a gospodăriilor și a dobitoacelor pentru trecerea curată în noul anotimp sau în Noul An: „în cele mai multe părți din Muntenia este datina ca în ziua de Patruzeci de Sfinți să se aprindă o cîrpă sau o treanță și cu treanța aceea să se afume apoi casa și curtea, coșarele și grajdurile, precum și toate celelalte încăperi ce se mai află pe lîngă casă, anume ca să le apere de toate relele și mai cu seamă să se depărteze de pe lîngă dînsele șerpii, cari după credința românilor din mai sus-numita țară ies în această zi din ascunzișurile lor de peste iarnă, și cari, dacă nu s-ar afuma casa și acareturile de pe lîngă dînsa, foarte lesne ar putea să muște." [17]

în comuna Rași, județul Ialomița, se procedează la o purificare prin foc: „La Măcinici fac foc în jurul casei cu gunoaiele din curte și sărind peste el zic: cum au trecut Sfinții prin foc și prin apă așa să treacă și ei." în altă părete, Poiana de Sus, județul Dîmbovița, întîlnim același obicei: „ în ziua de 9 martie (Mucenici) fiecare sătean curăță curtea iar în mijlocul ei face un foc și sare peste el, introducînd fumul prin toată îmbrăcămintea, sub credința de a fi feriți de șerpi care se dezgroapă în această zi."[18]

În ziua *Mucenicilor*, oamenii vechilor credințe purtau un dialog ceremonial cu *pămîntul* care le asigura hrana de peste an: „Românii din unele părți ale Moldovei și mai ales ale Munteniei, pe lîngă credința că Moșii sau Sfinții bat pămîntul ca să intre gerul și să iasă căldura, au datină chiar și ei singuri și cu deosebire copiii de a bate în ziua de Patruzeci de Sfinți cu botele sau cu maiul în pămînt și în același timp a zice: *Tună ger şi ieşi căldură sau leşi căldură din pămînt, /Intră tu, frig, în pămînt."* Pentru că „din această zi înainte se mărește și ziua cu atîta, cu cît sare cocoșul peste prag." [19]

Așijderea, întîiul *plug* din primăvară este purificat prin *foc* și agheasmă (apă sfințită în ziua de Bobotează) pentru a lucra ogoarele în curățenie și a nu profana sfințenia pămîntului dătător de roade îmbelșugate oamenilor și animalelor.

În satul Cireș-Opaiț din ținutul Cernăuților (Bucovina), era obiceiul ca de ziua Mucenicilor, înainte de a porni cea dintîi arătură din primăvară: „Mai întîi de toate repară oamenii plugul și toate cele ce țin de dînsul. După ce pregătesc toate, se înjugă boii sau se înhamă caii și stau așa gata. După ce-s gata numai să pornească, se ia o pîne, pe pîne se pune sare, și pe cărbuni aprinși se pune tămîie și apoi se încunjură toate acestea, începînd dinaintea boilor, de trei ori. Încunjurîndu-se de trei ori, se vine iarăși dinaintea boilor, unde se pun toate acestea jos. Se ia apoi un ou de găină și, pornindu-se boii și trecînd peste lucrurile de mai înainte, se azvîrle oul înaintea boilor. Acuma cred oamenii că, dacă nu se sfarmă oul,

nu se sfarmă nimic la plug în timpul lucrului, iar dacă se sfarmă, trebuie să se sfarme ceva și la plug." [20]

În alt sat, Volovăț, de lîngă Rădăuți (Bucovina), cu prilejul ieșirii în prima zi la plug, se practica următorul ceremonial: „După ce se înjugă vitele la plug și plugarii sînt adunați laolaltă, ia unul un vas cu agheasmă, o pîne (malai) și un hîrb cu tămîie aprinsă, încunjură de trei ori cu dînsele pe boi și plugari, afumîndu-i și stropindu-i cu agheasmă. Iar după ce-i încunjură ia pînea și o dă plugarilor și vitelor să o mînînce, și apoi pornesc." [21]

Să nu uităm însă că ziua de 9 martie se afla în calendarul iulian, stil vechi, în hotarul dintre zodia Peștilor și zodia Berbecului, la echinocțiul de primăvară, ceea ce a impus ritualul ieșirii cu plugul dar și un obicei interesant de Sf. Mucenici, anume pescuitul și mîncarea peștelui:

„În comuna Frătăuții Vechi din Bucovina există credința și obiceiul ca în ziua celor 40 de mucenici să se prindă pește: «Este o credință că pescarul ce merge în astă zi la prins pește și prinde 40 de pești, iar pe unul îl înghite de viu, va prinde bine pește peste tot anul.»" [22]

Din comuna Șcheia, tot în Bucovina: „Românii cred că în ziua aceasta au sărit toți cei 40 de Sfinți în apă, dintre cari 39 au scăpat, iar unul s-a înecat și s-a făcut duh necurat. Deci e bine ca în ziua aceasta fiecare om să mînînce 40 de chitici (peștișori), ca să nu se înece și să se facă și el duh necurat ca acel mucenic." [23]

Dar ceea ce definește ziua de 9 martie este *pîinea* ritualică întrucît: „Sărbătoarea cea mai de căpetenie din luna lui martie este a Sfinților, din 9 martie, în care zi se fac și se împart măcinici." [24] în unele părți din Muntenia, mucenicii sau măcinicii se mai numesc și *bradoşi*, colăcei mai mici, între care în acea zi se face și un bradoș „mai mare, în formă de om, cu gură, urechi, nas, dar orb, și-l numesc, fiind din timpuri poate numit tot astfel, Uitata. Aceasta se face întru pomenirea tuturor morților, cari în timpul anului ar fi fost uitați nepomeniți. Această uitată este jucată de copii în jurul focului,

ce se face în bătătură, apoi unsă cu miere și mîncată." [25]

Prin alte părți, colacii erau numiți *brînduşi*, însă funcția și forma lor ritualică sînt identice: „Brînduși sînt un fel de colaci în formă de om, cari se duc la biserică în ziua de 9 martie.", după cum atestă o informație din comuna Ciurari, județul Teleorman. [26]

Acești colaci se numesc *sfinţişori* (în Bucovina), *sfinţi* (în Moldova), *măcinice, măcinici, mucenici, bradoşi, brăduleţi* și *brănduşi* (în Muntenia), *sînţi* și *sîmţi* (în Oravița) sau *moşi de păresimi* (în zona Timișoarei), avînd însă peste tot formă de om, cu cap, ochi, nas, gură, mîni și picioare făcute din făină de grău frămîntată cu miere, cu miez pisat de nucă, presărate cu zahăr și găurite cu un capăt de trestie sau cu o țeavă de soc spre a marca un semn al sacrificiului ritualic. [27]

Din acest crepuscul astral-mitologic avem două perspective: una păgînă, ținînd de concepția dacilor învățați de către preotul Deceneu „teoria celor douăsprezece semne zodiacale" și alta creștină, în care peștele este un simbol al Mîntuitorului Isus Hristos iar această ultimă zodie din an corespunde celui de-al doisprezecelea Apostol, *Iuda Iscariotul*. Ca semn zodiacal, *Peştii* închid în fiecare an crugul solar și guvernează era actuală apropiindu-se de sfîrșit. Calitățile nativilor din timpul celest al *Peştilor* sînt frățietatea și pacea, pasiunea pentru perfecțiune, cercetare și răbdarea pînă la împlinirea rodnică a proiectelor. Se prea poate ca asemenea performanțe să fi fost speculate și din *conjunctio* aurea a planetelor Saturn și Jupiter, petrecută în trei rînduri în anul 7, în spațiul celor 30 ocupate de Constelația Pisces. Mai mult, unii cronologiști consideră că adevăratul an al nașterii lui Isus Hristos este anul 7 din era noastră și Mîntuitorul este cea dintîi întrupare din Era Peștelui.

Cum alfabetul grecilor avea 24 de litere distribuite circular celor 12 semne zodiacale, cuvintele lui Isus-„Eu sînt ? și ?."-își capătă înțelesul deplin abia citite în cheie cosmică. Pe de altă parte, primele litere din cuvintele *„Iesos Khristos Theou Uios Sotei"* - în

românește Isus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Mîntuitorui - alcătuiesc substantivul grec *Ichthus, peşte,* simbol verbal și iconic al Mîntuitorului. Nu-i de mirare că peștele este un aliment ritualic, hrănește în chip miraculos o mulțime de oameni și se află alături de pîne și de vin ca ofrande ceremoniale în Cina ce de Taină.

Că simbolistica *peştelui* este mai veche și a fost preluată de către creștini din mitologiile de prin antichitatea timpurie, ne convinge faptul că Vishnu din legendele indiene se preface în pește pentru a-l salva pe Mânu, părintele omenirii, din apele dezlănțuite ale universului.

Din perspectivă cultual-păgînă românească, în răstimpul dintre 1 și 12 martie se împletește, se dăruie și se poartă *mărţişorul* și nu e de conceput ca mama lui Mircea Eliade să nu-i fi înfășurat în jurul mînuței stîngi a proaspătului prunc un fir de *mătase roşie* spre a nu fi deochiat de oaspeții privitori entuziasmați de rodnicia tinerei familii și să nu i se fi ocrotit mîna, piciorul sau gîtul cu un *mărţişor* răsucit din două fire de bumbac sau de lînă, unul de culoare albă și celălalt de culoare *roşie*, de care neamurile sau vecinii cu largă inimă în dărnicie să nu fi agățat un *ban de aur* sau de *argint*, ca însemn al Soarelui dătător de căldură, sănătate și bogăție.

Ca să ne lăsăm duși de valul ritual-mitologic al timpului sacru în care s-a născut Mircea Eliade vom încresta pe răboj următoarele:

1. zilele Babei Dochia, din pragul primăverii;
2. ziua cele 40 de Mucenici, din echinocțiul de primăvară în calendarul iulian;
3. zodia Peștilor, cu cel din urmă semn zodiacal din crugul anual al Soarelui;
4. intrarea Soarelui în echinocțiul de primăvară și răstimpul celor 12 zile de la Anul Vechi spre Anul Noud în primăvară;
5. sporui de forță din partea Planetei Saturn asupra zilei de sîmbătă, sfîrșit de săptămînă, prag pentru odihna din ziua următoare, închinată Soarelui și Domnului Isus, Mîntuitorul.

Născîndu-se într-o zi de sîmbătă, ar fi de așteptat ca momente importante din viata lui Mircea Eliade să se înscrie sub auspiciile lui *Saturn*, divinitatea din mitologia greco-romană stăpînind planeta Saturn, care, credeau cei vechi, era încărcată cu o mare putere augurală - pozitivă sau negativă - asupra vieții, voinței și gîndirii oamenilor. în vechea Indie, planeta Saturn avea denumirea *Sanaitshara*, în sanscrită, și însemna „cel ce se mișcă încet" iar evreii i-au spus Steaua Sat>af-ului, de unde numele a fost conferit zilei de sîmbătă, *Saturni dies*.

Saturn era în vechea mitologie greacă tatăl lui Jupiter și, temîndu-se ca nu cumva fiii săi să-l răstoarne de pe tronul olimpian, de unde a diriguit lumea vîrstei de aur, își devora copiii încă de la naștere, pe Zeus sau Jupiter salvîndu-l soția-soră prin înlocuirea copilului cu o piatră înfierbîntată. Cînd Jupiter a crescut, și-a alungat tatăl pe pămîntul muritorilor, și acesta a hălăduit către Insulele Fericite (*Insulae fortunatae*, în latină, *Macaron n?soi*, în greacă sau *Al-djaz'iral-chalidat*, în arabă). în astrologie, planeta Saturn, purtătoare de rău augur, este înfățișată printr-un bătrîn cu un picior de lemn și o seceră, cu casa în Constelația Capricornului (Țapului) și a Vărsătorului, zodii acvatice, drept pentru care ar fi spațiul celest al melancoliei. Frigul, seceta și moina îi sînt alăturate la bătrînețe, singurătate, căutare profundă și ținere de minte, măsură și cumpănire în gînduri și fapte. De aici, muncile migăloase, spiritul de căutare perpetuă și cu răbdare, trăsături speculate din mersul acestei rătăcitoare stele pe cer. Forța și pofta de distrugere intră în opoziție cu renașterea spirituală din Insula fericiților, bătrînețea și sterilitatea dinspre sfîrșitul vieții estompînd plenitudinea tinereții și rodnicia din vremea vîrstei de aur. în viziunea alchimiștilor, culoarea lui Saturn este negru, probabil de la metalul plumb care, în procesul transformărilor spre piatra filosofală, se preface în aur solar. [28]

Pentru ceea ce ține de relația mitologiei romane cu

reminiscențele ei în spațiul cultual românesc ar trebui spus că Saturnaliile din Italia răsturnau ierarhia socială, sclavii luînd locul stăpînilor și invers, în preajma sărbătorilor de An Nou, mod ceremonial de a evoca vîrsta de aur pentru cît mai mulți pămînteni. Ceea ce este și o trimitere la funcția de zeu al justiției și al dreptății - ca la sumerieni și babilonieni - pentru că puterea lui Saturn se exercita deopotrivă asupra oamenilor, a recoltelor ca și a bunei armonii dintre anotimpuri.

În privința semnificației simbolistice a lui Saturn în astrologie e bine de știut că el „întruchipează principiul concentrării, al contracției, al fixării, al condensării și inerției. Însumînd toate acestea, el reprezintă o forță ce are tendința de a cristaliza, de a fixa într-o stare rigidă lucrurile existente, opunîndu-se astfel oricărei schimbări. Numele de *Marele Malefic* i-a fost atribuit pe bună dreptate, căci el simbolizează obstacolele de orice natură, opririle, carența, ghinionul, neputința, paralizia. Partea cea bună a influxului său îl conferă capacitatea unei pătrunderi adînci, în urma unor îndelungi eforturi de reflectare și corespunde fidelității, constanței, științei, renunțării, castității și religiei."

Elemnete din cele de mai sus pot fi căutate și în trăsături disctincte ale savantului Mircea Eliade iar pentru o întregire a portretului său „mitologic" vom cita mai departe: „în zona cea mai adîncă a funcției biologice și psihologice pe care o simbolizează Saturn, descoperim într-adevăr un fenomen de detașare: seria încercărilor de separare care se înlănțuie de-a lungul istoriei ființei omenești, începînd cu ruperea cordonului ombilical al noului născut și pînă la ultima stare a bătrînului, trecînd prin diferite trepte de abandon, renunțări și sacrificii la care ne obligă viața. De-a lungul acestui proces, Saturn are misiunea de a ne elibera din închisoarea lăuntrică a propriei noastre condiții animalice și de legăturile noastre pămîntești, eliberîndu-ne totodată de lanțurile vieții instinctive și de pasiunile ei. în sensul acesta, el reprezintă puterea unei frîne profitabile pentru spirit și este marea pîrghie a vieții

intelectuale, morale și spirituale. Complexul saturnian reprezintă refuzul de a pierde ceea ce te-a legat în diverse etape succesive de viață, de la fixarea cristalizată în copilărie, după înțărcare și diferitele situații de frustrare afectivă, mergînd pînă la acea exacerbare a lăcomiei sub diversele ei forme (bulimie, erudiție...), făcînd să se întîlnească aspectul canibalic al mitului cu tema lui Cronos devorîndu-și fiii." [29]

Dar nașterea lui Mircea Eliade se petrece într-un timp sacru perturbat de mari descărcări energetice ale profanului. Să nu uităm că în primăvara anului 1907 izbucnește răscoala țăranilor din Moldova și se extinde în întreg Regatul României.

Mai precis, în ziua de *joi, 8/21 februarie 1907*, are loc în satul Flămînzi din județul Botoșani „un incident care marchează începutul marii răscoale țărănești", unde împricinații vor adopta în mod spontan doleanța „Vrem pămînt!"

Peste o săptămînă, în ziua de *joi, 22 februarie / 7 martie*, agitația țăranilor se extinde în județele Dorohoi și Iași, pentru ca în zilele următoare, *miercuri, 28 februarie / 13 martie,* cete de țărani să ocupe satul Podul Moaie și Tîrgul Frumos din județul Iași. în ziua de *sâmbătă, 3/16 martie* se produce întîia mare ciocnire dintre răsculați și armată, la Pașcani, „unde iau parte, alături de țărani, muncitorii ceferiști de la depou local; aceștia eliberează, din trenul unde sînt închiși, pe țăranii arestați". A doua zi, *duminică, 4/17 martie*, peste „2000 de țărani răsculați pătrund în Botoșani. Au loc ciocniri sîngeroase", căci „sînt uciși primii țărani răsculați" iar între *6* și *9, stil vechi /*19-22 martie 1907, stil nou, răscoala atinge apogeul în toată Moldova, după care, în zilele de *vineri* pînă *marţi, 9-13/22-26* martie, răscoala țăranilor să se întindă în Muntenia și Oltenia, „unde a cunoscut o violență deosebită". Un appel semnat de Mihai Gheorghe Bujor, cu titlul *Către soldaţii concediaţi şi rezerviști*, îndemna ca armata să nu tragî în țăranii răsculați. [30]

Altfel spus, încă din ziua de *joi, 22 februarie / 7 martie* 1907,

locotenentul *Gheorghe Eliad* - cum stă scris în Anuarul Armatei, 1907, p. 311, din Regimentul nr. 9 din Rîmnicu Sărat - era mobilizat într-o misiune militară din care nu putea „dezerta" dintr-un motiv familial precum venirea pe lume a unui copil. Copilul se naște în ziua de *sîmbătă, 24 februarie 1907*, ora cinci dimineața; a doua zi, *duminică, 25 februarie,* nașterea noului-născut nu poate fi înregistrată la primărie, oficiul stării civile fiind închis; *luni, 26 februarie*, tatăl copilului nu reușește să capete permisia pentru a veni din Rîmnicu Sărat pînă la București, ca să-și vadă feciorul și să-i înscrie nașterea în actele oficiale; *marţi, 27 februarie*, mai trece o zi în așteptarea tatălui aflat la datorie; *miercuri, 28 februarie*, se găsește soluția salvatoare prin delegarea unui vecin, domiciliat pe aceeași stradă a Melodiei, comerciantul „de fierărie" Nicolae Drăghicescu, care se va înfățișa la primărie și va declara nașterea copilului *Gheorghe-Mircea Eliad* abia în ziua de *joi, 1 martie 1907*, stil vechi. Firește că binevoitorul „comersant" Drăghicescu declară ziua precisă a nașterii copilului celor doi vecini ai săi - locotenent *Gheorghe Eliad* (născut la 28 martie 1868, în Tecuci) și soția acestuia, *Ioana*, născută la 3 iunie 1884, în familia *Stoian Vasile*, (semnînd uneori *Stoenescu* sau chiar *Jeana St. Vasilescu*) din București -, însă funcționarul de la starea civilă nu poate sau crede că nu e bine să înscrie în documente un nou-născut *după trei zile de la naştere*. Probabil că legea admitea doar un răstimp de 24 de ore, sancționînd întîrzierea. Și, dintr-un condei, „omul legii" taie aceste trei-patru zile de tăcere oficială din viața pruncului Gheorghe-Mircea Eliad și scrie *„născut în 28 februarie 1907"!*

Ziua consemnată în act a rămas uitată ca orice incident birocratic, în vreme ce ziua înscrisă în trupul mamei, în țipătul copilului și în bucuria familiei s-a păstrat și s-a perpetuat peste ani ca un moment din ce în ce mai semnificativ.

Într-un cuvînt, ziua de naștere a savantului român Mircea Elaide nu poate fi priponită între răzlogii uscați de vreme sau vînt ai unui simplu document administrativ din Bucureștii anului 1907 și va

trebui, măcar la cîte un ceas aniversar sau comemorativ, să iscodim ceea ce ar putea fi profan și ce va fi fost sacru în timpul și spațiul nașterii unui om care vreme de aproape opt decenii nu și-a astîmpârat spiritul - gîndirea aceea a omului despre care Mihail Eminescu scria cîndva că „a fost scrisă în gîndirea Dumnezeirei" -în deslușirea celor sacre din noianul profanelor.

Din Calcuta, India, Mircea Eliade îi seriei mamei sale în ziua de duminică, 4 martie 1929, stil vechi: „De ziua mea (25 februarie) am dus toți copiii la cinema, la Jackie Coogan." [31]

Notație absolut interesantă pentru că zilele săptămînii și data calendaristică din anul 1929 sînt în concordanță cu cele din 1907. Or, dacă Mircea Eliade ar scrie în ziua de luni, 4 martie 1929, stil nou, ar însemna ca ziua de *duminică, 25 februarie 1929*, stil vechi, să urmeze după scrisoare. în fapt, în ziua de *duminică, 4 martie 1929*, stil vechi, Eliade îi scrie mamei sale că în urmă cu două săptămîni, *duminică, 25 februarie*, stil vechi, și-a aniversat ziua de naștere oferind copiilor savantului indian Dasgupta un spectacol cinematografic. Dar această zi de *duminică, 25 februarie 1929*, stil vechi, însemnată prin pomenirea Sf. Patriarh Tarasie, corespunde în calendarul gregorian, stil nou, zilei de *duminică, 10 martie 1929*, consacrată celor 40 de Martiri în calendarul Bisericii Catolice.

În **Memorii,** Mircea Eliade notează adesea, dacă nu în fiecare an, vîrsta pe care o are, spre exemplu în anul 1937: „La 9 martie am împlinit 30 de ani. Ca de obicei, s-au adunat toți prietenii, de la cei mai vechi, ca Haig Acterian și Mihai Polihroniade, la cei mai proaspeți, Mihail Sebastian, Dinu Noica, Petre Țuțea. îmi amintesc că au venit și N. I. Herescu, V. Voiculescu și Camil Petrescu; acesta din urmă uluit să descopere că nu aveam decît 30 de ani. Să fi simțit oare că se închide un ciclu? Știam, doar, că mă pregătesc să încep o nouă etapă, în care nu-mi mai puteam îngădui anumite libertăți, neglijențe și erori. Publicasem 12 volume..." [32]

În ziua de luni, 8 martie 1943, Eliade va consemna în

cunoscutul său ***Jurnal portughez***. „Mîine, 9 martie, împlinesc treizeci și șase de ani. Mi se pare că încep să mă trezesc din vis. Aveam întotdeauna impresia nu numai că mă simt tînăr (căci și acum mă simt foarte tînăr), dar că am dreptul acesta, deoarece anii mei nu-mi conferă nici o maturitate. Mă trezesc că împlinesc treizeci și șase de ani. încă patru ani și încep să devin bătrîn. Dacă aș încerca, atunci, să fac pe o femeie să mă iubească, n-aș reuși decît prin geniul meu, iar nu prin tinerețea mea. Gîndul e destul de melancolic...

Dar, în afară de această tragedie, mă întreb ce am făcut cu ultimii ani? Din toamna lui 1937, a început șirul catastrofelor. Nu mă mai pot bucura de viață, de atunci. De la arestarea băieților, pînă la Stalingrad, numai doliu. în acest timp, am scris vreo opt cărți, dar nici o capodoperă. De-abia cele trei cărți la care lucrez acum mă vor spori, vor oglindi pe omul de treizeci și șase de ani. Trebuie să mă grăbesc..." [33]

După un an, în ziua de joi, 9 martie 1944, la Lisabona, îndată ce treminase în urmă cu vreo săptămînă piesa de teatru ***Oameni şi pietre***, Mircea Eliade notează: „Azi, împlinesc treizeci și șapte de ani. Nu știu dacă din cauza anticlimaxului provocat de gîndirea și scrierea oarecum în transă a piesei, dar de vreo două zile sunt groaznic de trist, de deprimat. Lupt cu greu împotriva deznădejdii, îmi răsună necontenit în cap mai multe piese de teatru și sunt sigur că, dacă m-aș așeza la birou, le-aș scrie în cîteva săptămîni, dar nu o fac, pentru că prea ar părea tragică și pesimistă lumea așa cum o văd acum, în aceste piese nescrise. (între ele, rețineți un titlu, *Joc de societate*.) Aș vrea să mă reîntorc la *Prolegomene*. Astăseară însă am promis că voi citi *Oameni şi pietre* cîtorva prieteni români de la legație.

Deprimarea vine de foarte departe. încep să înțeleg viața, nimicnicia ei, lipsa de valori absolute. Aflu că ministrul Cădere m-a «lucrat» la București. Vrea să scape cu orice chip de mine, deși își dă bine seama că, dacă România există astăzi în Portugalia ca

realitate, iar nu ca relații diplomatice, se datorează în primul rînd muncii și prezenței mele. Și mai vorbim de persecuțiile lui Eminescu..." [34]

Deprimarea se prelungește și a doua zi, *vineri, 10 martie*: „Descurajarea, sentimentul nimicniciei și absurda iluzie a oricărei existențe care m-a[u] cuprins ieri, [în] ziua mea de naștere, s-a[u] continuat și astăzi, cu toate că am încercat să lupt împotriva [lor] citind din vol[umul al] II[-lea] al ediției Eminescu (Perpessicius). De cîte ori Eminescu nu m-a ajutat să suport condiția de a mă fi născut român, adică fiul unui neam fără noroc, ursit de geografie și istorie unei lamentabile prăbușiri în masa slavă?!... Dar astăzi, nici măcar duhul Luceafărului nu m-a putut liniști. Din nou, sentimentul iminentei, inevitabilei catastrofe istorice. Cînd îmi închipui cum vor pieri elitele românești, cum se vor suprima personalitățile, cum se vor deșțăra sute de mii, poate milioane de români, ca să piară ghimpele român din marea comunitate slavă, mă apucă un fel de desperare. De ce, Doamne, ne-am mai născut? De ce am ajuns la o conștiință românească a lumii, dacă trebuie să fim înghițiți?" [35] Angoasa lui Eliade nu dispare nici peste cinci zile, cînd își pune problema extincției universale: „Ca să-ți dai seama de cît prețuiește viața ta, de cum ai izbutit s-o valorifici, gîndește-te că mîine ar putea fi ultima zi. Dar nu ultima zi a vieții tale - căci atunci ai mai putea găsi vreo mîngîiere: ai scris ceva, ai ajutat pe cineva, vei putea consola pe un cititor după cincizeci-șaizeci de ani de la moartea ta - sau, dacă ai activa în istorie, ai modificat istoria țării tale, ai contribuit la înălțarea sau la salvarea neamului tău etc.

O asemenea moarte e consolatoare - și totuși, ea nu validează viața pe care ai dus-o. Dar gîndește-te că mîine ar putea fi ultima zi a lumii. Că mâine Pământul se reîntoarce la modul lui predestinat: de gaz. Vezi, atunci, ce-ți mai rămîne din viața ta, binele pe care l-ai făcut, dragostea pe care ai împărtășit-o, mîngîierea pe care ai dăruit-o altora." [36]

În acest punct critic, Mircea Eliade ar fi putut afla răspunsul

într-un pasaj din textele lui Eminescu și anume: despre condiția omului de geniu - poet, filosof, om politic - de a trăi întru adevăr: „Martirul, eroul și înțeleptul sunt numai trei forme ale unei și aceleiași substanțe: adevărul. Dar un erou cît de mărginit în privirea intelogenței, dar un martir ignorant, dar un înțelept și puțin viteaz -cîteși trei cunosc aceleași stări - vedem suma lor. Pentru cîteși trei există un sacrificiu pentru un Ișucru care nu sunt ei înșiși și care se răsfrînge asupra semenilor lor. De aceea la martir și la erou poate subsista un transitus per filium medium, o trecere a tendinței lor în (ilizibil) adevărate orin un principiu aparent fals, dar ceea ce ei au simțit este adevărat.

În sfîrșit, adevărul e stăpînul nostru, nu noi stăpînii adevărului."[37]

Temei să ne întoarcem cu mai mare atenție la adevărul pe care îl scruta Mircea Eliade în zilele sale aniversare și una importantă este cea din 9 martie 1945:

„Împlinesc treizeci și opt de ani. Și, pentru prima dată din 1934, nu găsesc, la deșteptare, cadoul Ninei. Astăzi, Giza îmi dă o mașină de ascuțit lame de ras, pe care știa că demult doream s-o am. / Seara, pleacă Burilenii la Paris. Nopatea, vin Constantineștii, Coștii și Grigoriii la noi. Altădată, 9 martie era zi de petrecere." [38]

Dar peste trei ani, protagonistul trimite dintr-o mică odaie din Hotel de Suede, rue Vaneau, Paris, la 9 martie 1948, înduioșătoarea scrisoare către părinții aflați la București:

„Dragă Mamă și Papa,

Vă scriu în ziua de Mucenici, ziua mea de naștere și una di[ntre] onomasticele Corinei. Am primit chiar acum scrisoarea Mamei, care, alături de atîtea triste și mizerie contemporană, evoca și 25 februarie 1907, cînd mă aducea la viață. După cum știți, îndată după schimbarea calendarului, eu am început să-mi sărbătoresc ziua nașterii cu treisprezece zile mai tîrziu, adică la 9 martie. De abia azi împlinesc deci 41 de ani și nu vă închipuiți

fericirea mea de a primi tocmai de ziua mea, ca un cadou nesperat, scrisoarea mamei. Singurul dar pe care l-am primit a fost tocul acesta cu care vă scriu acum, rodul economiilor Gizei din ultimele luni. Nici nu vreau să-mi amintesc ce însemna pentru mine altădată 9 martie, căci aș deveni prea trist. Și cu toate acestea nu am dreptul de a mă plînge, pentru că, în pofida tuturor greutăților și obstacolelor de care m-am lovit pînă acum, viața mi-a rezervat destule bucurii și foarte multe satisfacții. La 41 de ani, cînd mă uit în urmă, văd că Dumnezeu mi-a ajutat să fac atîtea lucruri pe care alții n-au apucat să le facă într-o viață de om. Am publicat douăzeci și cinci de volume, trei-patru volume sub tipar, țin cursuri la Sorbona, sînt cunoscut în lumea întreagă, public studii și articole în trei continente, sînt tradus în nenumărate limbi (chiar acum *Maitrey* apare în germană și suedeză), am trăit de tînăr în nenumărate țări străine și mi-am făcut pretutindeni prieteni și admiratori. încă puțini ani și voi deveni un scriitor mondial. Deja am început colaborarea în America și Anglia. Și, ceea ce e încă și mai important, am obținut toate acestea împotriva tuturor loviturilor pe care mi le-au dat conaționalii mei. Deja îi văd cum turbează pentru că mi-am menținut cursul la Sorbona și au aflat că am atîtea cărți sub tipar (din onorariile cărora, de altfel, izbutesc să trăiesc). Dar ce are să mai fie peste cîțiva ani... îți mulțumesc încă o dată, dragă Mamă, că m-ai adus la viață sănătos și înzestrat și că ai sacrificat totul ca să îngădui pregătirea mea intelectuală încă de la o vîrstă fragedă, ceea ce face ca astăzi să fiu considerat la Paris unul din cei mai mari savanți ai lumii. Nici măcar N[icolae] Iorga nu s-a bucurat, la vîrsta mea, de prestigiul pe care-l am printre învățații de aici." [39]

Ceea ce e limpede încă din prima propoziție a scrisorii este faptul că Mircea Eliade are un reper sigur al zilei sale de naștere: *Mucenicii.* însă în calendarul gregorian, după care în mod firesc se orientează savantul în anul 1948, există trei zile cu „Mucenici": *sîmbătă, 6 martie*, închinată celor 42 de Mucenici din Amoreea, trecuți prin sabie; *marți, 9 martie*, consacrată celor 40 de Mucenici

din Sevastia, uciși prin îngheț, și *miercuri, 10 martie*, conferită celor 40 de Martiri în calendarul catolic.

Alt amănunt clar: „scrisoarea Mamei... evoca și 25 februarie 1907 cînd mă aducea la viață".

Adevăratu-i că în anul 1924, cînd se face schimbarea calendarului și în România, ziua de *duminică, 25 februarie,* stil vechi, corespunde zilei de *duminică, 9 martie*, stil nou, dar aceeași zi de duminică, *25 februarie 1907*, stil vechi, are în calendarul gregorian, stil nou, data de *10 martie*, serbînd-o pe Sf. Francisca.

În două vorbe: dacă Mircea Elaide s-a născut în ziua de duminică, *25 februarie 1907*, stil vechi, el ar trebui să-și serbeze nașterea în ziua de *10 martie*, stil nou; dacă însă își știe nașterea și-și aniversează ziua în *9 martie*, Sf. 40 de Mucenici, stil nou, înseamnă că s-a născut în ziua de *sîmbătă, 24 februarie 1907*, calendar iulian, stil vechi.

Dar care erau onomasticele surorii sale *Corina* (de la cuvîntul grecesc *kore*, fecioară, si sufixul diminutival *-inna*): *Sevastia*, din calendarul ortodox? *Francisca*, din calendarul catolic? Sau doar *Cornelia*? De la un substantiv *cornicula* - cioară sau de la prenumele *Cornelius* din onomastica latinilor? însă, atenție, sora *Cornelia Ileana* se naște în ziua de *9 martie 1910*, în aceeași casă din str. Melodiei nr. 1 din București. (Va muri în ziua de 12 martie 1989, tot în București). Pentru o discuție la obiect ar trebui să avem certificatele celor trei copii ai familiei căpitanului Gheorghe Irimia, căci din datele prezentate de Constantin Popescu-Cadem observăm că în casă era obiceiul de a li se da pruncilor cîte două prenume: *Nicolae-Remus Eliade*, născut la 28 iulie 1905, stil vechi, în str. Melodiei nr. 1 din București; *Gheorghe-Mircea Eliad*, născut la 28 februarie 1907, stil vechi, în aceeași casă, și *Corina-Cornelia*, născută în 24 februarie 1910, stil vechi. Unde sînt însă mitricile bisericești și datele cînd acești copii au fost botezați? Pentru că nu o singură dată avem surpriza de a constata prin documentele românești că unii copii sînt botezați la biserică înainte de a se fi

născut, după cum le este înscrisă ziua de naștere în actele de la primărie!

*

Peste ani, în ziua de 8 aprilie 1971, Mlrcea Elaide i se confesa, din Albion Michlgan, S. U. A., lui Barbu Brezianu: „Iată de ce îți răspund atît de tîrziu: abia sosit aici, la Albion, unde veneam să lucrez mai în liniște, am avut (chiar de 9 martie, cînd împlineam 64 de ani) un atac de pericardită, în urma unei infecții în gît. Așa că am stat trei săptămîni în clinică, iar acum îmi fac convalescența «acasă»." [40]

În 3 mai 1973, M. Eliade rememorează cele întîmplate în noaptea de 8 spre 9 martie 1971:

„M-am regăsit în camera mea de lucru din Albion, cu *Orphicorum fragmenta* pe masă, recitind (pentru a cîta oară?) textul înscris pe lamelele de aur găsite la Petelia și Eleutherne. Cînd ajunsesem la acel pasaj faimos - «Te salut! Tu, care, înaintînd pe cărarea din dreapta, te îndrepți către cîmpiile sacre și crîngul Persefonei» - am simțit deodată o puternică, necunoscută pînă atunci, durere în gîtlej; aproape că nu mai puteam înghiți. M-am ridicat cu greutate de la birou, căci amîndoi genunchii erau inflamați (criza artritică dura de vreo patru-cinci ceasuri), hotărît să mai iau două pastile de aspirină. Și atunci mi-am simțit inima strangulată, parcă ar fi fost prinsă și strivită într-un pumn de fier. Mă așteptam, de la o clipă la alta, să se întîmple ceva - și totuși nu mi-a fost frică; în cîteva ceasuri împlineam șaizeci și patru de ani. Nu-mi puteam închipui o moarte mai frumoasă decît aceasta: să pleci din lume chiar în ziua cînd te-ai născut. Dar *ştiam* că nu era vorba de moartea mea fizică. Dacă această durere cardiacă avea vreun sens (iar dacă mai avea, trebuia să-i impun eu sensul), mă aflam la începutul unei «epreuve initiatique» în care suferi cumplit și «mori» ca să poți «renaște» la o nouă viață. Am început atunci să

«vizualizez» inima, așa cum învățasem..." [41]

O notație în ***Jurnal,*** din ziua de sîmbătă, 10 martie 1973, surprinde un obicei mai puțin mitologic pentru aniversarea unei frumoase vîrste: „Ieri, în apartamentul lui Gugu, am invitat vreo douăzeci de prieteni - majoritatea colegi de la universitate, împlineam șaizeci și șase de ani. Am primit și cîteva daruri. Cel care mi-a plăcut mai mult - lanțul cu o piatră curios cioplită, pe care-l făcuse Sonia Gilkey - a dispărut. îl lăsasem, împreună cu celelalte daruri, în odaia Floricăi. La plecare, nu l-am mai găsit. Probabil l-a luat tînărul care servea șampania."

Oricum, momentul e un prilej de a face bilanțul cuvenit într-o răscruce a vieții și Mircea Eliade consemnează în continuare: „... Am plecat din țară la treizeci și trei de ani. Au trecut de atunci cam tot atît: treizeci și trei de ani. Asta îmi dă de gîndit. Mai întîi, cu privire la *Autobiografie*. Am scris, cred «povestea» vieții mele pînă la plecarea spre Londra. Să o continui tot așa, an cu an? Sau să încep de acum, și să mă întorc înapoi, pînă voi regăsi pe acel M. E. care își lua rămas bun de la familie și prieteni, pe peronul Gării de Nord, într-o după-amiază de aprilie 1940?" [42]

Cutremurul din ziua de vineri, 4 martie 1977, de la București, îi prilejuiește în zilele de luni-marți, 7 și 8 martie însemnări despre despre starea sufletească provocată de situația din România:

„De trei zile nu mai pot face nimic. Nenorocul României mă deprimă, mă paralizează. Acum cîțiva ani, inundațiile; la 4 martie cutremurul fără precedent în România."

Pomenește apoi numele cîtorva victime, între care și Veronica Porumbacu: „Acum vreun an, doi, a publicat un articolaș - «Maitreyi regăsită» în *Secolul XX*, drept prefață la traducerea cîtorva poeme ale lui M. (Dar, îmi povestea M. la Chicago, cînd a întîlnit-o prin 1950, la un Congres al Femeilor Democratice, în Elveția, și, aflînd că e româncă, a întrebat-o dacă știe ceva despre mine, i-a spus că

am murit. A doua zi, văzînd-o cu ochii în lacrimi, a precizat: n-am murit, dar fiind un «scriitor fascist», ea și toți scriitorii români mă consideră mort...)."

Fapt curios, numele, imaginea sau cîte un amănunt nesemnificativ ale iubitei din Calkutta îi răsar în mintea sau în visele lui Eliade absolut întîmplător, însă cînd luăm seama în ce zi lucrează anamneza putem întocmi o cronologie pe a cărei scară am putea pătrunde în subconștientul fostului discipol al filosofului Dasgupta. Acum, în ziua de miercuri, 9 martie 1977, nu găsim nici o însemnare în ceea ce savantul a dat din jurnale tiparului, dar se prea poate ca zgîrcenia autobiografică să fie pricinuită și de faptul că textul urma să fie dactilografiat de Christinel, față de care Mircea Eliade are destule sfieli confesionale. Oricum, să observăm că între cutremurul din 4 martie din România și umbra poetică a indiencei Maitrey, bărbatul trecut de pragul celor șaptezeci de ani își străjuie aniversarea cu spasima bătrîneții și a timpului tot mai scurt pentru desăvîrșirea lucrărilor științifice: „Am sărbătorit cu cîțiva prieteni cei șaptezeci de ani, pe care i-am împlinit ieri. Inutil să mai încerc un «bilanț». Mă trezesc deodată în pragul bătrîneții, dacă nu chiar «bătrîn», și-mi dau seama că n-am încheiat *Histoire des idées religieuses*, nici autobiografia, și că n-am început acel scurt tratat despre *Homo religiosus*, în care vreau să expun sistematic tot ce cred că am înțeles după cincizeci de ani de cercetări și reflecții..."[43]

Obsesia se strecoară și în altă însemnare din ***Jurnal***, peste doar un an, în ziua de joi, 9 martie 1978: „împlinesc șaptezeci și unu de ani. Și, din păcate, încă n-am încheiat vol. II din *Histoire des ideés religieuses* (mai am de pus la punct și de transcris ultimul capitol) nici *Autobiografia* (am întrerupt-o acum cîțiva ani, în preajma plecării la Londra, aprilie 1940).

Seara, cu Evelyn și Joe Kitagawa și cu David Tracy, la restaurantul *Italian Village*. Ne-a întors acasă destul de devreme. Pe drum, în mașină, îmi tot spuneam: ar trebui să mă grăbesc, ar

rebui să mă concentrez exclusiv asupra cărților încă neterminate... Dar acum îmi dau seama că este inutil; nu mai mă pot schimba. Se va întîmpla așa cum mi-este scris să se întîmple." [44]

Miercuri, 9 martie 1983, Mircea Eliade nu-și aduce aminte că e ziua sa de naștere sau nu consideră faptul cosmic demn de consemnat, iar pagina din jurnal pare a fi diagrama unei oboseli înduioșătoare: „Ninge. îmi mai rămîne de completat État de Question la cîteva &, și cartea e terminată. Capitolul, acesta, penultimul, nu e deloc faimos. L-am scris cu un imens efort, fără nici un interes, obosit și distrat înainte de a termina prima pagină." [45] în ziua de vineri, 5 iunie 1984, savantul îi scrie lui Mircea Handoca în legătură cu publicațiile primite din țară: „Am citit cu interes articolul lui Popescu-Cadem. Explicația lui 9 martie: cum nu exista un «Sfînt Mircea», *sărbătoream onomastica la 9 martie («Cei patruzeci de mucenici»)*.

După introducerea stilului nou, am «cumulat» în ziua de 9 martie onomastica și data nașterii, mai ales că (nu înțeleg de ce) socoteam această dată 25, iar nu 28 febfruarie]." [46]

Explicația lui Eliade nu rezistă în paradigma ritualică din viața unei familii românești de la începutul veacului al XX-lea, întrucît, dacă părinții îl știau născut în 25 februarie 1907, în ciuda absenței unui *Sf. Mircea* în calendarul creștin ortodox de stil vechi, sfîntul pomenit în ziua de duminică, 25 februarie 1907, era *Cuviosul Tarasie*, Patriarhul Constantinopulului, mort la 806, însă aceeași zi de *duminică* avea în calendarul gregorian, stil nou, data de *10 martie 1907*, închinată celor *40 de mucenici* de către Biserica Catolică. Se prea poate ca, în absența unui calendar ortodox, Mircea Eliade să se fi orientat în răstimpul celor peste două decenii de la plecarea din România, după calendare catolice, unde cei *40 de Martiri* sînt pomeniți, așadar, în ziua de *10 martie* și stilul vechi din calendarul ortodox românesc are ziua de *25 februarie*.

Pentru că, în fapt, după cum am mai precizat, ziua de sîmbătă, *9 martie 1907* din calendarul gregorian, stil nou, corespunde în

calendarul iulian, stil vechi, cu ziua de sîmbătă, *24 februarie 1907*, iar nu cu 25 februarie. Corespondența datelor se păstrează întocmai și în calendarele din 1908 pînă în 1924. Iată un motiv destul de serios ca în calculul unei zile de naștere să ținem seama nu doar de documentele de stare civilă - dar care este ziua de naștere cînd *Gheorghe-Mircea Eliade* este înscris în clasele primare (septembrie 1912) de la Școala din Cernavodă, apoi la cursurile Liceului „Spiru Haret" din București (spetembrie 1917) sau în scriptele Facultății de litere și filosofie de la Universitatea din București (octombrie 1925), și nu în ultima instanță, în catastiful încorporării (ianuarie 1932) pentru serviciul militar în Regimentul 1 Antiaeriană din București -, ci de sărbătorile care pot fi luate drept reper de orientare și, mai cu seamă, de înscrisuri olografe prin care familia - o serie bogată de date așteaptă lumina zile prin publicarea corespondenței dintre Mircea Eliade și nepotul său Sorin Alexandrescu - și protagonistul probează cunoașterea cu precizia a zilei respective.

Un asemenea document ni-l oferă însuși Mircea Eliade în paginile din ***Jurnal***:

„Paris, 5 iunie [1984]

În plicul retransmis de la Chicago, cîteva scrisori interesante: de la Suhrkamp Verlag (tăieturi de presă despre piesa lui Pavel Kohut, *Auf der Mârtuleasa Strasse* care s-a jucat la Stadttheater din Basel), de la Mircea Handoca și Mac Rickertts întrebîndu-mă ce cred despre «actele civile» publicate și comentate de Constantin Popescu-Cadem în *Revista de istorie şi teorie literară*, ianuarie-martie 1983) și de la Matthias Dalvit, astrolog elevețian, cerîndu-mi data exactă - ora, minutul - a nașterii mele, ca să-mi facă horoscopul) o găsisem în articolul lui Popescu-Cadem: 28 februarie, ora cinci dimineața). [Notă din septembrie 1985: N-am avut nici un răspuns, nici măcar confirmarea primirii scrisorii mele.]"[47l

Însă în anul 1984, mama lui Mircea Eliade nu mai trăia - a murit

în anul 1974 [48] - ca să poată oferi o mărturie directă asupra zilei de naștere a fiului ei, iar „împricinatul" numai asemenea grijă nu avea, de a căuta într-un calendar creștin ortodox românesc, sîrb sau rusesc spre a constata că în anul 1907 ziua de miercuri, *28 februarie*, Cuviosul Patriarh Vasile Mărturisitorul, stil vechi, corespunde cu ziua de *13 martie*, Sf. Eufrosina, în calendarul gregorian, stil nou.

Numai că pentru a stabili ziua nașterii unui scriitor, după consultarea documntelor oficiale, nimerit ar fi să investigăm și documentele psihologice ale creatorului iar în cazul lui Mircea Eliade textele literare pot fi de un real folos, îndeosebi romanele cu un caracter pronunțat autobiografic. între altele, vom lua în discuție romanul ***Nouăsprezece trandafiri***, din cel puțin două motive: a fost scris în anii 1978-1979, cînd autorul implise 70 de ani, și ce anume vrea să spună prozatorul prin acest roman sau ce consideră Mircea Eliade că ar avea de spus - „ideea pentru care ai vrea să trăiești și să mori".

1. Importanța pe care prozatorul o acorda acestei opere literare nu mai trebuie căutata, căci Eliade scrie ***Nouăsprezece trandafiri*** între august 1978 și februarie 1979, într-un răstimp în care revizuiește manuscrisul traducerii românești a volumului de studii ***De la Zalmoxis la Ghengis-Han***, amănunt care explică inserția de mituri arhaice în paginile prozei literare.

Întîlnim chiar sugestia unei transe provocate de „mătrăgună sau busuioc", buruiene magice pentru stîrnirea unui sentiment puternic de dragoste, explicabilă prin contaminare cu documentele etnologice consultate de Mircea Eliade: „Ieri și azi - 26 noiembrie 1978 - revizuiesc *Zalmoxis* pentru traducerea românească; adaug noi referințe bibliografice și scriu o scurtă prefață. Opt ani de la apariție și, după ce a fost tradusă în mai multe limbi, se hotărăsc și românii..." [49]

Din pricina așteptării startului pentru o călătorie în America

Latină, prozatorul nu poate scrie decît scrisori: „De altfel, n-aș fi putut face altceva - pentru că luni, 18 decembrie [1978] plecăm cu soții Ricoeur în Yucatan și Guatemala, nu mă pot apuca de nimic: nici de revizuirea părtii a III-a din ***Autobiografie***, nici de ***Jurnal***, nici de ***Nouăsprezece trandafiri***." [50]

Din care notație deducem că romanul ocultează în imagini literare aspecte din biografie și din jurnal și ar trebui să căutăm un cifru pentru pătrunderea secretelor „realiste" ascunse în această proză fantastică. Abia în 7 februarie 1979 vom da peste momentul întoarcerii la proza de-acasă: „Azi am reluat *Nouăsprtezece trandafiri*. Transcriu zece pagini și scriu opt." [51]

Și ritmul se întețește în următoarele trei zile, pentru ca duminică, 11 februarie, să „Scriu toată ziua: cincisprezece pagini." Intervine o pauză și în 17 februarie: „Ieri am scris șase pagini (dar nu sunt sigur că le voi păstra pe toate). Azi, șapte pagini." [52] în ziua de marți, 20 februarie: „Ieri și azi am scris zece pagini și am transcris tot pe atîtea."

Vineri, 23 februarie: „Am reușit să scriu, în fiecare zi, cîteva pagini. Azi, surpriză: douăzeci de pagini." [53]

Luni, 26 februarie: „Scriu optsprezece pagini."

Miercuri, 28 februarie: „Azi am scris cincisprezece pagini și am terminat. Corectez și transcriu douăzeci de pagini. Am ajuns la pagina 318."

Luni, 5 martie : „Corectez textul dactilografiat al micului roman *Nouăsprezece trandafiri*. L-am dedicat Ilenei și lui Ion Cușa. Sunt sigur că vor înțelege de ce."

Miercuri, 7 martie: „Trimis Nouăsprezece trandafiri lui Ierunca, Matei Călinescu și Edith Silbermann. De data aceasta, aștept cu nerăbdare răspunsurile. Nu că mă îndoiesc de reușita literară a romanului; dar mă întreb dacă mesajul atît de abil camuflat va fi înțeles." [54]

Toate aceste notații cronoligice probează faptul că Mircea

Eliade vroia cu orice chip să termine romanul Nouăsprezece trandafiri pînă la împlinirea vîrstei de 72 de ani. Oare din care pricină? Să fie în joc jumătatea vîrstei - 36 de ani?

Căci peste două zile, vineri, 9 martie 1979, nu-şi poate stăpîni amărăciunea trecerii unui prag şi mai înalt al vîrstei: „Deci, am împlinit şaptezeci şi doi de ani. Aproape că nu-mi vine să cred. Ce fericit aş fi dacă n-aş avea de scris vol. III din Histoire. Marea mea greşeală: m-am apucat tîrziu de redactarea acestei cărţi pe care o voiam ultima din producţia mea ştiinţifică." [55]

În ziua de sîmbătă, 10 martie Mircea Eliade îi scrie lui Matei Călinescu: „Dragă Mac, Mulţumiri pentru scrisoarea din 6 martie şi pentru felicitările de 9 martie... îţi voi pregăti fotocopiile din Cosmologie şi cele două povestiri.

Am terminat micul roman începutla Paris: Nouăsprezece trandafiri (cam 200 [de] pagini dactilografiate) îţi voi trimite o copie, ca să-l citeşti - dar nu încerca să-l traduci. (Altcineva va face traducerea, care cunoaşte un editor şi speră să-l poată interesa.) [56]

În miercuri, 14 martie 1979, Matei Călinescu îi răspunde: „Iubite Domnule Eliade, O adevărată încîntare, lectura celor *Nouăsprezece trandafiri*. E, fără îndoială una dintre operele D-voastră cèle mai împlinite şi n-aş ezita s-o aşez alături de *Mîntuleasa*, *La ţigănci*, prima jumătate din *Le centenaire* (mă refer la versiunea pe care o cunosc şi pe care înţeleg că aţi modificat-o), Pelerina şi alte două, trei lucrări mai recente în «genul scurt». Nu pot să nu fiu uimit de extraordinara D-voastră vitalitate literară din ultimii zece, cincisprezece ani şi de substanţiala noutate a scrisului D-voastră de după *Noaptea de Sînziene*, atît de diferit de întreaga D-voastră operă din tinereţe."

Cum criticul Matei Călinsecu îşi trage pe seamă că astfel de laude nu-l pot amăgi pe prozatorul care aştepta observaţii precise asupra textului, corespondentul se redresează:

„Dar să revin la cei Nouăsprezece trandafiri. Să încep prin a

spune ce mi-a plăcut mai mult. Primele 80-90 de pagini mi se par cele mai bune pe care le-ați scris vreodată. Dacă nu cele mai bune. Originalitatea lor vine din împletirea firească a firelor narative cu firele (temele) unei dezvoltate meditații filozofice și estetice; împletire atît de firească, de intimă, de perfectă (o perfecției de ordinul transparenței, care deci nu se vade), încît însuși cuvîntul «împletire» devine inedecvat: narațiunea e filozofie, filozofia e narațiune, poveste. Aș spune că ați descoperit aici o nouă tehnică a eseului filozofic, derivată din recunoașterea caracterului reflexiv, de obicei ascuns, al figurilor și transformărilor (tranfigurațiilor) narative. Prins de poveste, cititorul e de fapt introdus, pe nesimțite într-o teorie a spectacolului și în labirint de întrebări și contraîntrebări pe care-l presupune această teorie - amnezie / anamneză, actualitate / mitologie, hazard / necesitate, somn / trezie (metanoia) și cîte alte asemenea dublete dialectice, din ciocnirea cărora se nasc noi întrebări și contraîntrebări. De-un interes excepțional mi se par paginile în care e descris teatrul lui A. D. P. și concepția lui (de fapt, a lui Ieronim, dar nu-i Ieronim unul dintre dublurile lui A. D. P.?) despre teatru; între multe idei care de care mai ispititoare de urmărit în implicațiile lor mai îndepărtate, o reținpe aceea (pag. 78) despre ceea ce aș numi rolul imaginației în integrarea (estetico-magică) a arbitrariului, întîmplătorului, nesemnificativului. E aici un întreg program de spiritualizare a banalului prin actul imaginativ, o temă mai veche a gîndirii D-voastră care-și găsește aici o expresie neașteptat de sugestivă și de convingătoare."

Urmează un set de observații despre ultima parte a romanului - „cum se manifestă Pândele din lumea în care s-a ascuns prin mesajele pe care le trimite secretarului său de ziua nunții acestuia, trandafirii și acel *Remember* (care reintroduce tema anamnezei)" unde criticul scapă din vedere tocmai constanta care dă titlul romanului: numărul trandafirilor, „19".

Tot așa, nimic despre numele personajului Anghel D. Pandele,

care s-ar traduce, din latinul angelus, trimisul divinității, iar *Pândele*, din grecescul *Pandelimon*, compus din *pant* -„tot" și *eleemon* - „milos, binefecător". Se prea poate însă ca Matei Călinescu se fi fost acaparat de aspectele politice, îh legătură cu care se arată intransigent:

„În *Nouăsprezece trandafiri*, personajele în raport de care e formulată problema politicului sunt nu numai intelectuali, dar și fuguri centrale într-o viață culturală controlată de statul socialist. Pândele e un scriitor oficial, căruia i se dau toate onorurile pe care regimul le dă celor care se conformează ordinii. în roman însă, Pândele apare ca total neafectat de colaborarea lui cu puterea. Ca unul care vine de acolo, vă pot spune că asta e imposibil. Un scriitor oficial într-o țară comunistă are doar cîteva opțiuni (morale): poate să aleagă duplicitatea, cu toate problemele complexe pe care aceasta le implică (dacă se întîmplă ca scriitorul să creadă în literatură); poate să aleagă drumul credinței în valorile recomandate de regim și să folosească metoda «tenacității» în procesul de autoconvingere forțată în care se angajează (un astfel de scriitor va ajunge pînă la urmă să creadă într-un marxism ideal, radical diferit de cel aplicat în viața de toate zilele, de unde posibilitatea unui anume tip de disidență); poate să aleagă drumul dificil al «exilului interior»; în fine, poate să ia decizia gravă a disidenței deschise, decizia cea mai primejdioasă, fie că disidența lui e dinlăuntru! marxismului sau din afara iui. Privită în acest context, seninătatea lui Pândele - lipsa lui de «sfîșieri morale» e ireală.

Un artist ca el, în lumea bănuitoare și dură a comunismului totalitar, ar trebui cel puțin să aibă experiența *fricii* (sau a *curajului*) și să fie cît de cît conștient de ambiguitățile morale și intelectuale pe care le implică poziția lui social-politică de scriitor «consacrat» într-un stat polițist." [57]

Ceea ce este și principala fisură a romanului ***Nouăsprezece***

trandafiri, scriitorul Pândele fiind un intelectual român agreat de regimul comunist tocmai pentru că teoriile sale revoluționare despre arta literară - proză, teatru, spectacol, dans, cîntec - nu subminează prin nimic doctrina marxist-leninistă zdrobitoare a gîndirii și expresiei libertății din societățile democratice iar Mircea Eliade ar fi fost în culpă - *fericită* de astă dată prin răsturnare spre *stînga* - să fie acuzat de dușmanii săi pentru o „cîntare în drîmba" regimului de la București, de vreme ce acțiunea romanului se petrece în anul 1966.

Totuși, ținta romanului era una autobiografică și realitatea social-culturală din vremea socialismului biruitor în România anilor 1966-1978 rămînea într-o umbră nefirească: „Noi, cîțiva, am ajuns mai demult la concluzia că numai prin teatru, adică prin spectacol am putea izbuti să arătăm că, deși condiționați și îngrădiți din toate părțile, noi, ca și contemporanii noștri din celelalte țări și continente, nu suntem șoarecii lor prinși în cursă."

2. Simbolistica numerelor se cuvine, la rîndul ei, privită cu mai mare atenție, pentru că Mircea Eliade, prin exercițiile sale hermerneutice, are deprinderea nu numai de a descifra, ci și pe aceea de a încifra, mai cu seamă într-un text literar și cu atît mai mult într-o proză fantastică.

Capitolul al XIV-lea din ***Memorii*** se intitulează *„Cînd un scriitor împlineşte 30 de ani"* și începe cu descrierea casei în care Mircea Eliade locuia din anul 1935: „în strada Palade 43 aveam un apartament la etajul III, ultimul etaj, și o grădină plină de trandafiri în față. Strada era melancolică și calmă, cu case încă frumoase, clădite pe la începutul secolului. în 1935, cred că singura casa «modernă» era cea în care locuiam." [58]

Capitolul al XVII-lea din ***Memorii*** poartă chiar titlul *„Am treizeci şi trei de ani - o săptămînă înainte de moartea lui Nae Ionescu"* [59] Mircea Eliade împlinește 33 de ani în ziua de *sîmbătă, 9 martie*

1940, iar Nae Ionescu a murit în ziua de *vineri, 15 martie* 1940. Din care motive interioare și tăinuite leagă Mircea Eliade moartea profesorului său Nae Ionescu tocmai de împlinirea vîrstei de 33 de ani? Să se fi considerat discipolul purtătorul mitologic al unui mesaj încredințat de către profesor în ceasul morții?

În roman se face apel și la autenticitatea unor discuții cu scriitori ai epocii: „Totuși, reluă Pândele, ti-am vorbit despre simbolismul vîrstei de 33 de ani - vîrsta lui Isus - și începusem să evoc discuțiile din noaptea aceea, cînd aproape m-am certat cu Camil, pentru că el recuza în bloc încercările de realctualizare a miturilor clasice, iar eu pretindeam că, cel puțin în cazul lui Orfeu și Euridice, un dramaturg contemporan ar putea..." [60]

Discuția cu „Mihail Sebastian, Camil Petrescu și atîția alții, scriitori și artiști" s-a petrecut în ficțiunea romanului în noaptea de 21 septembrie, cînd Pândele împlinea exact 33 de ani și, spre deosebire de alte aniversări, sesizează ceva straniu. în realitate, scena evocată are loc în ziua de sîmbătă, 9 martie 1940, cînd Mircea Eliade a împlinit 33 de ani!

O frumoasă actriță are o aventură amoroasă cu autorul romanului ***Roata morii***, cel mai popular roman al lui Pândele, inscripționat „Sibiu, Crăciun 1938, Orfeu. *Steaua sus răsare...*" -mai exact în ziua de *duminică, 25 decembrie 1938*, și completat după șapte ani, în 1945, cu creionul: *„Pentru Laurian, cînd va fi mare, ca să înţeleagă şi să ne ierte."* [61]

Or, în realitatea faptelor biografice, o singură zi de Crăciun a fost importantă pentru viața lui Mircea Eliade, prima noapte de dragoste cu Nina Mareș: „Tragedia mea nu s-a consumat la 20 noiembrie 1944, ci la 25 decembrie 1932, cînd prietenia pe care o aveam pînă atunci pentru Nina s-a transformat în dragoste, și aceasta a dus mai tîrziu la căsătoria noastră, cu toate fericirile acesteia, cu toate melancoliile mele. Ireversibil a fost 25 decembrie 1932. Uneori, voiam să fiu liber; și, chiar dacă aș fi izbutit să fiu, simplul fapt că am iubit-o pe Nina modifica totul. Intervenise

destinul; apoi, intervenise istoria. Din nenorocire, nu putem să facem ca lucrurile care au fost cîndva să nu mai fie. Asta numai Dumnezeu o poate face. Și, sper eu, moartea. Sper ca în moarte să mi se împlinească toate, fără să sufăr că sunt împărțit, că am ales, că am trăit fragmentul și finitul." [62]

Ceva dureros îl stînjenește pe bărbatul acestor notații și în mod sigur *împărţirea* lui se face între *Nina* Mareș, proaspăta iubită, și *Sorana* Țopa, de care mai că nu se poate desprinde. în fapt, amîndouă iubitele lui Eliade vor rămîne însărcinate la scurtă vreme una de alta, astfel încît perspectiva tînărului tată de a i se naște ... gemeni este înlăturată prin două avorturi foarte apropiate în timp.

În aceste împrejurări, în romanul *Nouăsprezece trandafiri*, apare personajul Laurian Serdaru (Laurian însemnînd cel încununat cu laurii victoriei pe cîmpul de luptă sau într-o confruntare artistică, iar *Serdar* este rangul boieresc inferior celui al hatmanului oștilor din Țara Moldovei), fiul neștiut al Maestrului, după 28 de ani, adică în anul 1966, simplu instructor de înot -amănunt care trimite la pește și la zodia *Peştilor* - și se va căsători cu Niculina - numele ei adevărat fiind Elena - actriță, dansatoare, vrăjitoare. în ziua nunții, Maestrul le trimite prin secretarul său un buchet cu trandafiri în cifru căci secretarul primește prin telefon însărcinarea: *„Cumpără, te rog, 19 trandafiri şi, la sfîrşitui ceremoniei, oferă buchetul Niculinei din partea mea, cu aceste cuvinte..."*

Cuvintele însă nu vor mai fi rostite pentru că Maestrul începe să tușească. Mai ciudat, mesagerul nu găsește nici mirii la primăria indicată - „Primăria Sectorului IV, azi la ora 11."- și după oarecari tentative duce buchetul cu cei 19 trandafiri în casa Maestrului.

În absența acestuia, plecat intempestiv și mesterios de-acasă, în camera lui apare un semn grăitor, pe care nici menajera, nici secretarul și nici vreun cititor specializat în constantele narative din proza lui Mircea Eliade nu pot să-l traducă în termenii limbajului

cotidian:

Ecaterina, desparte cu grijă firele celor 19 tradafiri primiți, și-i spune secretarului:

"-Știți că a mai fost cineva aseară, începu cu glas misterios. Sau, poate, au fost mai mulți. Au fumat 19 țigări; le-am numărat, pentru că neavînd scrumiere, și-au stins țigările într-o farfurie." [63] Cum peste o zi 6 trandafiri s-au uscat, au rămas doar 13: „număr cu noroc" apreciat de către secretarul Maestrului dar menajera are altă viziune: „Nu mai supărați pe Dumnezeu, a șoptit Ecaterina făcîndu-și cruce". [64]

În ziua următoare se mai usucă 2 trandafiri și, ca-ntr-un veritabil roman polițist, rămîn doar ... 11. Dar trupa actorilor îndrumați de regizorul Thanase Ieronim are 5 băieți și 6 fete.

În sfîrșit, în noaptea de Crăciun, adică după exact 28 de ani de la noaptea de dragoste cu mama lui Laurian, Maestrul Pândele, fiul său și mireasa fiului său dispar dintr-o sanie purtată de doi cai printr-o pădure anevoie de reperat într-un piesaj din România. Miracol petrecut în noaptea de *duminică, 25 decembrie 1966*. Numai că în ziua de *joi, 29 decembrie 1966*, Maestrul se angajase naș la nunta secretarului său, Eusebiu, cu Valeria. în așteptarea marelui prozator Anghel D. Pândele, nunta se amînă pînă în ziua de *marți, 11 aprilie 1967*. Dar ziua de 11 aprilie din anul 1940 este un reper biografic important pentru Mircea Eliade, căci în acea zi pleacă la Londra, de unde nu se va mai putea întoarce acasă niciodată.

Firește că prilejul unui semn ciudat nu se poate irosi așa de ușor și secretarul înregistrează faptul ca atare, urmînd ca tîlcul să-i fie descîlcit de cititorul mai puțin grăbit:

„În prag zăcea, învelit în hîrtie de celofan, un imens superb buchet de trandafiri roșii.

- E probabil de la Editură, am șoptit.

Erau atît de mulți, cu tijele atît de lungi, și miroseau atît de

puternic încît am simțit cum începe să-mi bată inima și i-am numărat. Erau 19 trandafiri. Și în acea clipă am zărit biletul și l-am ascuns repede în palmă, să nu-l vadă Valeria. De-abia cînd se dusese la bucătărie să umple vasul cu apă am citit biletul: «*As always, A. D. P. Remember.* Niculina-Laurian.»" [65]

Nu era însă o zi de izbeliște pentru că, la scară biografică, autorul romanului ***Nouăsprezece trandafiri*** împlinea 60 de ani și ... o lună de viață!

În ziua de *joi, 11 aprilie 1968*, tinerii însurăței se întorc din excursia de o săptămînă la Sinaia și găsesc în fața ușii același superb buchet cu 19 trandafiri, cu același bilet: «*As always, A. D. P. Remember*, Niculina, Laurian.»" [66]

Tentativa de a descifra simbolistica din *numărul* trandafirilor, operată de Camilian Demetrescu, într-un comentariu făcut după moartea lui Mircea Eliade - noiembrie 1986 - nu se soldează chiar fructuos: „L-am întîlnit ultima oară pe Mircea Eliade la Roma. I-am cerut să-mi dezvăluie cheia enigmei din Nouăsprezece trandafiri, spunîndu-i că era dator să o facă, dat fiind că luasem totul atît de în serios și deci trebuia să-mi răspundă. A tăcut și apoi pe ocolite, cu blîndețe, mi-a povestit un episod aflat de el de la un supraviețuitor al unui lagăr sovietic de sub cercul polar. Decimați de ger, teroare și foame, deținuții nu puteau aștepta altceva dccît moartea. Pînă cînd într-o zi într-una din barăci fu deportată o bătrînă. Seară de seară, începu să povestească: basme, întîmplări fabuloase, legende. După un timp, gardienii observară că în baraca bătrînei oamenii mureau din ce în ce mai rar. Redeșteptarea memoriei, acea anamneză secretă ce constituie sîmburele simbolic din Nouăsprtezece trandafiri, revitalizarea prin retrăirea unor experiențe ancestrale înmormîntate în uitarea de sine, începeau să-și facă efectul. E mesajul pe care Eliade îl propune omului contemporan..." [67]

Totuși tîlcul celor 19 *trandafiri*-numărul acesta cercînd a se citi

ca o constantă poetică, deoarece în cărțile de Tarot, *19* este cartea Soarelui, simbol al *memoriei*, *centru* și *imago mundi*, repezentînd zodiacul, soarele cu șapte raze și ființa dublă - nu a fost dezvăluit de autorul scurtului roman, scurt pare-se tocmai pentru că ținta era numărul 19111

„Această cifră - glosează Camilian Demetrescu într-un articol preluînd titlul romanului - are o semnificație precisă (ca multe altele pe parcursul parabolei). Laurian are 28 de ani. Mama lui a murit cînd el avea 9 ani, se împlineau așadar 19 ani de la moartea ei. Anamneza a reușit. Maestrul și-a adus aminte. Dar rămînea chinuitoarea întrebare: cum de a putut uita totul?" [68]

Da, astfel s-ar putea citi numărul trandafirilor dacă acest simbol ¡conic și cristic ar fi fost folosit o singuă dată, în ziua nunții lui Laurian cu Niculina, adică doar *duminică, 25 decembrie 1966*. Cum cei doi miri dispar, numărul trandafirilor se regăsește a doua zi în casa prozatorului Anghel D. Pândele. Apoi aceleași număr al trandafirilor este trimis la nunta secretarului Eusebie cu Vaieria (substantivul grecescul *ev-sevia* însemnînd pietate iar vrebul latin vaiere, a fi puternic, sănătos), în ziua de *marţi,* 11 aprilie 1967 și a treia oară în ziua de *vineri,* 11 aprilie 1969, cînd tinereii însurăței se întorc de la Sinaia. Cum de la moartea mamei lui Laurian se amplineau acum 21 de ani, buchetul de trandafiri ar fi trebui să aibă acest număr.

Materi Călinescu, după mai bine de un sfert de veac de la o primă lectură și un comentariu al acestui roman, face legătura cu cel intitulat ***Tinereţe fără de tinereţe*** și observă că Dominic Matei, după trăsnetul... întineritor, spre sfirșitul cărții devine „Martin Audricourt, găsit mort în zăpadă, în Piatra Neamț, în fața casei de altă dată a lui Dominic de pe strada Episcopiei numărul 18; la hotel i se dăduse camera 19, care pare a se lega cumva - dar cum? -de cei 19 trandafiri din romanul cu același titlu scris doi ani mai tîrziu. Pe pașaportul bătrînului figurează locul și data nașterii: Honduras, 18 noiembrie 1939 (ca și cum purtătorul ar fi avut doar

treizeci de ani)." [69]

Nici simbolistica numelor din *Tinereţe fără de tinereţe* n-ar trebui trecută cu vederea, căci *Dominic Matei* pare a fi un pleonasm (Dominic, din adjectivul latin *dominicus*, „al lui Dumnezeu" iar Matei, din ebraicul *Matihijâh - Mathathân* - „darul lui Iahve"; onomasionul latin *Martin* trimite la *Marte*, zeul roman al războiului, iar compusul francez *Audricourt* pare a sugera au al lui - *drill* - substantivul *mândril*, pronunțat *mondri* [maimuță cu cap de cîine din Camerun, lungă de 70 de cm fără coadă] și adjectivul *court* - scurt). într-o traducere destul de riscantă *ecuaţia onomastică* a personajului principal din ***Tinereţe fără de tinereţe*** ar trebui citită astfel: Dumnezeiescul dar al lui Dumnezeu e lovit de un fulger care îl transformă într-un protoistorie războinic maimuțoi fără coadă! Ceea ce concordă cu imaginea visată de femeia iubită, Veronica, mărturisind: „Am visat urît... Nu vreau să mai mi-aduc aminte! Mi-e teamă să nu mă sperii din nou. Eram undeva, lîngă un fluviu mare, și cineva necunoscut, cu un cap ca o mască de cîine, s-a îndreptat spre mine..." [70]

În vara anului 1955 bărbatul întinerit prin „eschatologia electricității" salvase de la moarte două tinere excursioniste aventurate pe muntele Trento din Italia: Veronica Buhler, de 25 de ani, institutoare din Liestal, Bâle-Campagne și Gertrude Frank, editoare din Freiburg.

Gertrude - *prietena lăcii*- dispare iar Veronica - nume grecesc *Pherenike*, alcătuit din verbul *pherein* „a purta, a aduce" și substantivul *nike* „victorie", altfel spus *purtătoarea de victorie,* de biruință, se îndăgostește de acest Martin, zeu al războiului cu figură de cîine, dar în curînd intră într-un „proces de senescență galopantă" și se trezește încărunțită. Bărbatul înțelege taina și hotărăște să se despartă: „Nu pot să-ți spun mai mult, nu am dreptul, dar te asigur că, în realiate, n-ai îmbărînit! îndată ce voi dispărea din viața ta, îți vei regăsi tinerețea și frumusețea..." [71]

Dar tot în vara anului 1955, în ziua de joi, 23 iunie, cu o zi

înaintea solstițiului de vară, trăsnetul lovește stejarul centenar de lîngă statuia - „un bust mediocru, avînd drept soclu o rocă marină" - închinată lui Sean Brean, poet, magician și revoluționar din Dublin, Irlanda, mort în anul 1825, căruia, prietenii au crezut de cuviință, în 1855, să-l comemoreze astfel după trei decenii de la moarte. Episodul pare fără nici o importanță, poate chiar nepotrivit într-un roman fantastic, dar în mitologia ceiților există un erou Brean, care, în basmul ***Peripeţiile lui Brean fiul lui Febail***, agunge, întocmai ca Făt-Frumos și Drăgostos din ***Tinereţe fără bătrîneţe şi viaţă fără de moartea*** din povestea românească, în Țarta Fecioarelor, nu alt spațiu decît domeniul feeric în care Făt-Frumos din textul cules de Petre Ispirescu petrece tînăr și... liniștit vreme uitată, ieșind pe neștiute din timpul cosmic și din timpul istoric. [72] Iar descripția monumentului închinat revoluționarului din Dublin are o trimitere descifrabilă - „Roca era impresionantă, așa cum se înălța, piezișe, din pămînt, și bustul căpătase o nobilă patină, aproape melancolică. în spate se profila trunchiul gros și mutilat al stejarului. Se distingeau încă mari porțiuni carbonizate, alături de cîteva timide ramuri verzi." [73] - pentru că face aluzie la ziua de *vineri, 24 iunie 1927* cînd, în România, s-a întemeiat Legiunea *Arhanghelului Mihail*.

Dar ce legătură ar putea exista între ***Tinereţe fără de tinereţe şi Nouăsprezece trandafiri***? Doar *tradndafirii*, simbol al jertfei Mîntuitorului Isus Hristos, căci în primul roman bătrînul întinerit de trăsnet „se trezi că ține între degete un foarte frumos trandafir de culoarea sîngelui proaspăt" iar pe genunchi avea altul. [74]

Peste o vreme, Dominic, întinerit și rebotezat Martin, descoperă un album de familie, rătăcit printre discuri: „îl scoase, încruntîndu-se și simți deodată că-l ia cu frig, cu albumul în mînă. «*Şi al treilea trandafir*? se auzi gîndind. Unde vrei să-l pun? Lasă albumul și arată-mi unde vrei să pun trandafirul. Al treilea trandafir...»

Începu să rîdă amar, contrariat, «Sunt, totuși, un om liber», își

spuse așezîndu-se în fotoliu. Cu mare grijă și emoție deschise albumul. Un trandafir proaspăt cules, mov, așa cum nu mai văzuse decît o singură dată pînă atunci, îl întîmpină în mijlocul paginii. îl luă în mînă, fericit. Nu credea că un singur trandafir putea îmbălsăma o cameră întreagă." [75]

Cuvîntul „îmbălsăma" are menirea să avertizeze că cel de-al treilea trandafir simbolizează *moartea*, în virtutea algoritmului că primul înfățișa *naşterea* iar cel de-al doilea, *viaţa*.

Dintre fotografii, bărbatul *tînăr fără tinereţe* - în ziua de luni, „8 ianuarie 1968 își sărbătorise centenarul într-un restaurant somptuos din Nisa" - recunoaște casa în care a copilărit și *Dominic* întinerit sub numele lui *Martin* se întoarce în Piatra Neamț -așezare care avea în vremea Cavalerilor Teutoni numele *Piatra lui Crăciun* - în preajma Crăciunului, mai exact în 20 decembrie, în ziua Sf. Ignat, zi percepută exact și în visul în care prietenii de la Cafeneaua Select îi spun limpede: „Dar așa se și întîmplă, cucoane Dominic... Căci suntem în 20 decembrie 1938." [76] adică în ziua de marți, 20 decembrie 1938, în preajma solstițiului de iarnă, numit de greci *Tropicul Ţapului*, altfel spus punctul în care Soarele se întoarce din drumul său descendent și prinde a urca din nou pentru a spori lumina zilei. Ar trebui să bănuim că în întîmplinarea acestui tropic și cu viata lui Dominic Matei se va petrece o întoarcere.

Într-un cuvînt, cel de-al *treilea trandafir* întoarce pe Dominic la timpul sacru din 20 decembrie 1938, după ce la 8 ianuarie 1968 își sărbătorise *centanarul* într-un resaturant din Nisa, și moare cu 18 zile înainte de a împlini de iznov frumoasa vîrstă de 70 de ani! Dar numărul 18 este al casei în care s-a născut personajul și tocmai în acel spațiu își dă duhul. De ce înainte de solstițiul de iarnă? Pentru că în acest punct cosmic este poarta prin care se face trecerea din lumea pămînteană în lumea celestă și credințele românești spun că în noaptea de Crăciun, trei zile după cea mai lungă noapte a anului, se deschid cerurile, ies morții din morminte, vorbesc animalele -cele din pădure, cele din gospodăriile oamenilor sau cele de pe

bolta înstelată a cerului? - și omul își poate cunoaște (citi) soarta în diferite semne.

Dar să revenim la personajele din roamnul de mai tîrziu, ***Nouăsprezece trandafiri***, probînd că ce nu putea spune Dominic-Martin în *Tinereţe fără de tinereţe* va fi rostit aici, în povestea dispariției lui Anghel D. Pândele tot într-un timp sacru, chiar în noaptea de Crăciun. Spre a dezlega enigma, peste un an, fostul său secretar, Eusebiu face de veghe în noaptea de *joi, 10*, spre *vineri, 11 aprilie 1969*, dar dimineața, la opt fără un sfert, soneria de la ușă anunță sosirea aceluiași buchet cu ţ9 trandafiri iar tînărul care tocmai traversează liniștit strada are un argument puternic: „Eu, numai de trandafiri n-am chef! Azi mă prezint la examen și am trac" pentru că subiectul este *„Libertatea absolută"!* [77]

Dar Mircea Eliade avea publicat în revista *„Iconar"* de la Cernăuți încă din 1937, tocmai un text cu acest subiect: „Oamenii se leagă între ei fie prin concupiscență, fie printr-un destin familiar sau economic. Sunt tovarăș cu X pentru că s-a întîmplat să-mi fie rudă sau pentru că *s-a întîmplat* să-mi fie coleg de muncă și, deci, de salariu. Legăturile între oameni, de cele mai multe ori, sunt involuntare, sunt *date*. Nu-mi pot modifica destinul familial. Iar în ceea ce privește destinul economic, oricîte eforturi aș face, pot cel mult să-mi schimb tovarășii de cîștig - dar întotdeauna voi fi, fără voia mea, solidarizat cu anumiți oameni pe care nu-i cunosc și de care mă leagă numai întîmplarea de a fi bogat sau sărac.

Sunt însă mișcări spirituale în care oamenii se *leagă prin libertate*. Oamenii sunt liberi să adere la această nouă familie spirituală. Nici un determinism exterior nu-i silește să devină frați. Bunăoară, creștinismul a fost, în timpurile sale de prozelitism și martiraj, o asemenea mișcare spirituală la care aderau oamenii prin libertate, mînați numai de dorința de a-și valorifica spiritualicește viața și a birui moartea. Nimeni nu silea pe un păgîn să se creștineze. Dimpotrivă, statul pe de o parte, instinctele sale de

conservare pe de altă parte, ridicau necontenmite obstacole convertirii la creștinism.

Dar cu toate acestea, setea de a fi *liber*, de a hotărî asupra destinului tău, de a înfrînge determinismele biologice și economice - era mai puternică. Oamenii aderau la creștinism, deși știau bine că pot sărăci peste noapte, pot fi rupți de familiile lor rămase păgîne, pot fi închiși în temnițe pe viață sau chiar cunoaște cea mai crîncenă moarte, moartea de martir.

Fiind o mișcare profund creștină, avîndu-și justificarea înainte de toate în planul spiritual - legionarismul încurajează și se întemeiază pe *libertate*. Vii în legionarism pentru că ești liber, pentru că te-ai hotărît să depășești cercurile de fier ale determinismului biologic (frica de moarte, de suferință etc.) și ale determinismului economic (frica de a rămîne pe drumuri). Cel dintîi gest al legionarului este un gest de toatală libertate: el îndrăznește să se rupă de toate lanțurile robiei sale spirituale, biologice și economice. Nici un determinism exterior nu-l mai poate influența. în clipa cînd s-a hotărît să fie liber, toate spaimele și toate complexele de inferioritate dispar ca prin farmec. Cel care intră în Legiune îmbracă pentru totdeauna cămașa morții. Asta înseamnă: legionarul se simte atît de liber încît nici moartea nu-l mai înspăimîntă. Dacă legionarul cultivă cu atîta pasiune spiritul de jertfă și dacă a dovedit că știe să facă atîtea jertfe - culminînd cu moartea lui Ion Moța și Vasile Marin - asta stă mărturie de nesfîrșita libertate pe care și-o dobîndește legionarul. «Cel care știe să moară nu va fi rob niciodată.» Și nu e vorba numai de robie etnică sau politică - ci, în primul rînd, de robia sufletească. Dacă ești gata să mori, nu te mai poate robin ici o frică, nici o slăbiciune, nici o timiditate. Împăcîndu-te cu gîndul morții, atingi cea mai totală libertate care îi este îngăduită omului pe pămînt." [78]

Libertate despre care va nota peste ani, în ziua de *marţi, 31 iulie 1945*: „Astăzi, în trenul care mă ducea de la Cascais la Lisboa, am avut deodată sentimentul plenar al libertății totale, al libertății pe

care mi-o dă simplul fapt că sunt viu, de a trăi încă pe nivelul omului, de a fi disponibil. A fost o iluminare subită, asemenea unei revelații. înțelegeam (cu toată ființa mea) că sunt liber pentru că sunt viu, sănătos, tînăr - liber să fac răul sau binele, să-mi aleg idealurile, să gîndesc, să scriu ceea ce vreau. însemn destul de prost toate acestea, dar am să-mi aduc oricînd aminte de asemenea stenice, virile străfulgerări."[79]

Or, prozatorul Anghel D. Pândele era muncit de această „libertate absolută" pentru care nu întrevedea decît o expresie dramatică în comparația dintre scenariul antic al lui *Orfeu* și scenariul creștin al lui *Isus*. Cînd a împlinit Mircea Eliade 33 de ani? în ziua de *sîmbătă, 9 martie 1940* !!! Peste o săptămînă, moare mentorul său spiritual, prof. Nae Ionescu.

Iar, în ziua de *miercuri, 10 aprilie 1940*, la 33 de ani și o lună de zile, Mircea Eliade pleca la Londra ca atașat cultural în Legația României, pe un drum fără de întoarcere. Trimiterea la ecuația Orfeu-Isus apare suficient de transparentă întrucît *trandafirul* este simbolul Mîntuitorului și Umberto Eco în romanul ***Il nome della rosa*** invocă și el amnezia:

„E frig în scriptorium, degetul gros mă doare. Las scrierea aceasta, nu știu pentru cine, nu mai știu întru ce: *stat rosa pristina nomine, nomina nuda tenemus*." [80]

Adică: „Dăinuie prin nume străvechiul trandafir, dar nu mai păstrăm decît numele goale..."

Iată-ne cu cifrul celor 19 trandafiri: *ziua 9, luna 3 şi anul 7*!

Și simbolismul acestor trei numere n-ar trebui trecut cu vederea - măcar luînd seama de cele scrise de Virgiliu, în Egloga III *„Numero desu impare gaudet*" sau de proverbul german *„Alle guten Dinge sind drei"*- cînd vorbim despre ziua de naștere a lui Mircea Eliade.

Numărul 9 are în credințele românești o largă folosință simbolică întrucît cele 9 cojoace ale Babei Dochia de la începutul anului cu 1 martie par să fi generat alte probe ritualice, de vreme ce

Făt-Frumos hălăduiește „peste nouă mări și nouă țări" iar în descîntece se lucrează cu „nouă cărburi, nouă gărgăuni" sau chiar cu nouăzeci și nouă de alte obiecte, buruiene, în tot atîtea zile și nopți.

În mitologia nordicilor, la suedezi, există un rege *Aun* care își omoară cei 9 feciori, cîte unul la fiecare 9 ani, „consacrîndu-i lui *Odhin*" - zeu născut deodată cu celilalți doi frați ai săi, Vile și Ve, după care „a stat 9 nopți agățat (de unde și numele de *Stăpînul Spînzuraţiloi*) de rădăcinile arborelui cosmic Yggdrasill, sorbind înțelepciunea primordială și plătind acest drept pazniculuI Mimir cu unul din ochii săi", domnind peste lumea pe care a construit-o vertical, din 9 tărîmuri suprapuse. [81]

La musulmani, profetul Mahomed este îmbolnăvit de un evreu, care aruncă într-o fîntînă o funie cu 9 noduri, număr care semnifică probe inițiatice pe care le are de trecut bolnavul spre a se vindeca.

Și la slavi întîlnim frecvent numărul nouă: 9 fii, 9 frați, 9 ani de boală... Adică cu un multiplu al lui 3, care-i tot atît de frecvent și în basmele noastre." [nota lui Lazăr Șăineanu: „E curios că, pe cînd numărul 3 e foarte familiar mitologiei grece) cele 3 mare din grădina Esperidelor, eroii Teseu și Pirithoos au de săvîrșit cîte 3 isprăvi, Titanul Hyperion are 3 copii, sunt 3 frați divini: Zeus, Poseidon și Hades sau Helios, Selene și Eos), numărul 9 e cu desăvîrșire necunoscut antichității. Pe cînd el joacă un rol însemnat în credințele popoarelor moderne (germanice, slavice și romanice)." [82]

În basmul muntean ***Zorită Mireanu***, o fată păzește pe un fecior de împărat împietrit 9 ani 9 luni 9 săptămîni și 9 zile. Cînd pornește eroul după isprăvi, se duce peste 9, peste țări (și peste 9 vineței). "

Faptul că expresia „în al nouălea cer" este invocată de mai multe popoare ar trebui să ar fi un motiv să bănuim că vechile credințe aveau o anume unitatea iar tărîmul celor nevăzute era conceput în temeiul numărului 9, de cel mai înalt grad.

Numărul 3 este cel mai frecvent în credințele și simbolistica

mitologică a popoarele încă din cele mai vechi timpuri, figurînd, înanite de toate, trinitatea divinității, fie la indieni - *Trimurti* - sau la greci *Cerberul* cu trei capete, Typhon, cele trei Hekate și Hermes Trismegistul, cele trei *Moire*, transformate în *Parcae* de către romani, fie la creștini - Dumnezeu Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, arihiectonica navei eclesia, cu pronaos, naos și altar sau cele trei zile de la moartea pînă la învierea lui Iisus Hristos, de unde, probabil, și trinitatea postumă: Infern, Purgatoriu și Paradis.

Lazăr Șăineanu considera, în analiza basmelor românești, prin comparație cu ale altor popoare, că „Numărul *trei* are pretutindeni o valoare sacramentală. în basmele noastre și aiurea împăratul are mai totdeauna 3 feciori sau 3 fete și isprăvile eroului sunt obicinuit în număr de 3. Tovarășii lui Făt-Frumos (fie năzdrăvani, fie cîini) sunt iar trei și în cale întîmpină 3 draci cari se ceartă pentru trei lucruri minunate. Trecînd pe la cele 3 sfinte (obicinuit Sfinta Mirecuri, Sfinta Vineri și Sfinta Duminică, mai rar Sfinta Luni și foarte rar Sfinta Sîmbătă), ele îi dau 3 talismane spre ascăpa de urmărirea demonului. Soldatul viteaz trebuie să petreacă 3 nopți în casa orpositǎ, tot 3 nopți veghează feciorii pe mormîntul tatălui lor și iar 3 nopți păzește eroul iapa năzdrăvană. Darurile ce le capătă săracul de la Dumnezeu sunt iarăși în număr de 3, ca și hainele cerute de copilă spre afugu din casa nelegiuitului ei părinte... în sfîrșit, numărul 3 figurează în basme la fiecare pas: persoanele, lucruile și incidentele se prezintă continuu sub formă triplă."

În „***Zohar***, Cartea Splendorii", numele și ipostazele sufletului omesnes sunt trei și anume: *nephesh* - sufletul vital, ce rămîne în urma defunctului printre viețuitorii pămînteni; *roua'h* - spiritul propriu-zis ce se retrage la moartea omului în Grădina Paradisului teresatru, și *neshama* - sufletul superior suie la ceruri, în spațiul pur din care a descins, unde strălucește luminînd fără a mai coborî vreodată pe pămînt. „Mais si neshama, pour quelque raison, n'a pu remonter a sa place, roua'h, parvenant ? la porte du Jardin d'Eden, la trouve fermée; incapable d'entrer, il erre solitaire et abattu.

Nephesh, pendant ce temps, court elle aussi ? travers le monde, et, voyant le corps qu'elle habitait autrefois dévoré par les vers et soumis au jugement de la tombe, elle s'afflige sur lui, ainsi que le dit l'Ecriture: «Mais sa chair se lamente et son âme est en deuil.» " [83]

Interesant că aceste trei entități sufletești stau fiecare pe cîte un *tron* al ei, suprapunîndu-se ierarhic, pe tronul sufletului vital (*nephesh*) așezat fiind tronul spiritului (*roua'h*) iar peste acesta înălțîndu-se sufletul superior (*neshama*), ceea ce pare a fi reprezentat sculptorul român Constantin Brâncuși prin acel enigmatic *Budha* sau *Regele regilor.*

Numărul 7 poate fi bănuit ca de prim rang deoarece îl reperăm în cele mai diverse cosmogonii, începînd cu cele 7 planete ale universului cunoscut în antichitate, cu cei 7 zei cerști și alte 7 divinități infernale adorate de popoarele mesopotamiene, cu cele 7 Pleiade din mitologia greacă, cu cele 7 zile ale cretiei din Biblia creștinilor și chiar cu cele 7 taine ale cultului creștin. De așteptat ar fi, așadar, ca și la poporul român, acest număr să nu fie ocolit în credințe și creații folclorice, după cum a observat, la vrema sa, și Lazăr Șăineanu: „Un alt număr foarte familiar în basmele noastre e 7 (la slavi mai mult potențat: 77 haiduci, 77 răni, corespunzînd la greciu numărului 40). Petrea Voinicul răpune 7 zmei și dă mă-sei cheile de la toate cămările, opreind-o însă de a intra în a 7-a. Cînd bătrînii orbi de 7 ani își recapătă vederile, ei văd mai întîi ca un copil de 7 ani și împăratul trimite în 7 părți ale lumei să caute pe răpitorul coroanei." (84)

*

Prin urmare, savantul român Mircea Eliade s-a născut în ziua de *sîmbătă, 24 februarie*, *Aflarea Capului Prorocului Ioan Botezătorul*, Sîmbăta morților, în calendarul iulian, *stil vechi*, sau *9 martie 1907*, pomenind (f) *Sfinţii 40 Mucenici cari s-au muncit în*

iezerul Sevastiei (+320), din calendarul gregorian, *stil nou*, în orașul București din România, la ora *5 dimineaţă*, și la ora *7 a Timpului Universal*, după o noapte fără de lumina Lunii, căci astrul selenar a pîlpîit în *ultimul pătrar joi*, 7 martie, pînă la ora 10 și 42 de minute din zi, și se va arăta ca *Lună nouă* abia în ziua de joi, 14 martie la ora 8 și 7 minute dimineața. în acea zi de *sîmbătă, 9 martie 1907*, stil nou, Soarele răsărea peste orașul București la ora 6 și 43 de minute (ora locală) sau 5 și 43 de minute (timpul mediu european, cum se calcula în acea vreme) și avea să apună la ora 18 și 11 minute (ora locală) sau 17 și 10 minute (t. m. e.), pentru ca peste două săptămîni, în ziua de joi, 21 martie, la ora 17 și 36 de minute (t. m. e.) să intre în punctul vernal din echinocțiul de primăvară. [83]

Cel puțin după ***Calendarul „Minervei" pe anul 1907***, anul al IX-lea, care „*Coprinde o mulţime de articole originale, ilustraţiuni şi suplimente artistice*". Minerva, Institutul de Arte Grafice și Editură, B-dul Academiei 3, Str. Edguar Quinet 4, București, 1907, calendar aflat într-un exemplar în Fondul Documentar „Leca Morariu" de la Complexul Muzeal al Bucovinei, Suceava, în paginile căruia, în lunile martie-decembrie, Leca Morariu face însemnări, adesea chiar pentru fiecare zi, ceea ce exclude probabilitatea ca datele calendaristice să fi fost eronate și să nu fie corectate de către cărturarul bucovinean.

Pentru că nu e de îngăduit ca ziua de naștere a unui intelectual ca Mircea Eliade să se socotească pe degetele de la o mînă sau alta. Și, cinstiți boieri dumnilorvoastre, merge vorba că sîntem un popor civilizat, care știe a scriere și cetire încă de pe vremea Păcuiului Soare! Chiar nu se poate afla nici un petec de scrisă pe sub costoroava unei bisericii ori într-un cotlon de primărie e-vanghelizată din capitala țării tuturor probabilităților în legătură cu ziua de naștere a savantului „român de renume mondial"? Și asta vreme de un veac de la intrarea sub vremi a pruncului pornind în lume sub numele de botez *Mircea* și scînteierea Soarelui din

numele familiei *Eliade*?

Mehr Licht! ar striga un muritor din Weimar.

Dar pentru o încredințare deplină în exactitudinea datelor vom deschide un exemplar din ***Calendar Bisericesc Ortodox pe anul 1907***, Edițiune oficială întocmit de Arhiereul Sofronie Craioveanul cu binecuvîntare a Sf. Sinod al Sfintei Biserici Autocefale Ortodoxe Române, dată în ședința de la 20 octombrie 1906, Anul I, publicat de Ministerul Cultelor și Instrucțiunei, Administrația Casei Bisericei, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1907, de unde avem putința să observăm că ziua de *sîmbătă, 24 februarie 1907*, calendar iulian, are concordanță cu ziua de *sîmbătă, 9 martie 1907* din calendarul gregorian, stil nou, cu ziua a *18, luna Ventose* din calendarul republican francez pe anul 115, cu ziua a *23, luna Adar*, din calendarul israelit pe anul 5667, și cu ziua a *24, luna Moharem*, din calendarul musulman pentru anul 1325.

Putem verifica ușor totuși diferența dintre datele din calendarul iulian și cel gregorian urmărind coincidența aceleiași zile, *sîmbătă, 9 martie*, din anii în care zilele săptămînii sînt congruente, astfel că: în anul 1872, ziua de *sîmbătă, 9 martie*, calendar greorian, stil nou, corespunde zilei de *sîmbătă, 26 februarie*, a Sf. Părinte Profiriu Episcopul Gâzei; în anul 1918, ziua de *sîmbătă, 9 martie*, calendar gregorian, corespunde zilei de sîmbătă, 24 februarie, stil vechi, iar după adoptarea calendarului gregorian de către Regatul România și Biserica Ortodoxă Română, în anii 1929, 1940, 1985, 1991, 2002, 2024, 2086 și 2097, ziua de naștere a lui Mircea Eliade este așezată în ziua de *sîmbătă, 9 martie*. [84]

Ceea ce înseamnă că Mircea Eliade și-a aniversat ziua de naștere chiar în ziua în care s-a născut, doar sîmbătă, *9 martie 1918*, la vîrsta de *11 ani, sîmbătă, 9 martie 1929*, la vîrsta de *22 de ani*, *sîmbătă, 9 martie 1940*, la vîrsta de *33 de ani* și *sîmbătă, 9 martie 1985*, la vîrsta de *78 de ani*, celelalte sîmbete care îi vor fi fost sau îi vor fi purtate, sînt: sîmbătă, *9 martie 1991*, cînd i se împlineau de la naștere 84 de ani; sîmbătă, *9 martie 2002*, cînd ar

fi avut vîrsta de 95 de ani; *sîmbătă, 9 martie 2024*, cînd se vor împlini 117 ani de la nașterea lui; *sîmbătă, 9 martie 2086*, cînd vor fi 179 de ani de la nașterea lui, și *sîmbătă, 9 martie 2097*, cînd vor fi 190 de ani de la nașterea marelui savant român.

Chiar și după ce a luat cunoștință despre ziua nde 28 februarie 1907, din certificatul său de naștere despre care a notat... că nu înțelege diferența dintre scrisa documentului uitat în primăria bucureșteană și spusa mamei

Ultima aniversare: în ziua de *sîmbătă, 9 martie 1985*: „Alexandra și Saul Bellow ne invită - ca să sărbătorim ziua dea de naștere - la restaurantul J. and B., favoritul nostru de vreo doi ani încoace. Melancolie. Mă gîndesc mereu la Joe ..." [85], cînd Mircea Eliade împlinea vîrsta de 78 de ani.

Avea să moară în ziua de *marţi, 22 aprilie 1986*, ora 9 și 40 de minute, la vîrsta de 79 de ani, o lună, 13 zile, 4 ore și 40 de minute...

Înmormîntarea și-a visat-o încă din anul 1957:

„Stam întins într-o după-amiază pe canapea, și m-am văzut deodată mort, așezat în sicriu și dus la Biserica română din rue de Beauvais. Pe sicriu se aflau flori și două mici drapele, român și francez. în timpul slujbei, sicriul a început deodată să se înalțe în aer. Apoi a ieșit ușor pe ușă, fără ca o singură floare să alunece, a rămas cîteva minute în stradă, suspendat la vreo zece metri de caldarîm - apoi s-a înălțat mai sus și s-a îndreptat spre Institutul Pasteur, unde îmi făcusem operația. A plutit cîtva timp pe deasupra Institutului, s-a înălțat la vreo 50-60 de metri, și apoi a pornit spre miazăzi.

Mi-ar trebui multe pagini ca să descriu senzația pe care o provocase acest «miracol», miile de oameni care urmăreau pe străzile Parisului sicriul plutind pe deasupra caselor: mașinile, camioanele cu instalațiile cinematografice și radiofonice, elicopterele care l-au întovărășit cînd s-a depărtat de oraș. Edițiile ziarelor de după amiază anunțau localitățile pe unde trecea și

publicau noi fotografii. Sicriul se apropia de Alpi. Se înălțase la peste 1.000 de metri, și florile și drapelele nu se clătinaseră, în pofida vijeliilor și furtunilor. Nimeni nu știa unde se va îndrepta. în cîteva zile, sicriul a ajuns aici, la Casa Gabriella, s-a coborît la cîțiva metri deasupra terasei, rămînînd neclintit în aer, așteptînd parcă să apară Olga. Cînd Olga s-a apropiat cu un trandafir în mînă, sicriul s-a plecat destul ca să-l poată așeza alături de celelalte flori. Apoi s-a înălțat din nou, a trecut Lacul și, tot fără grabă, s-a îndreptat spre Italia, a traversat Adriatica, toată Iugoslavia, a pătruns în Bulgaria și s-a oprit la Dunăre, în dreptul Olteniței. Acolo a rămas zile întregi, așteptînd. Prietenii organizaseră un Comitet și, prin Crucea Roșie, ceruseră Guvernului de la București asigurarea că sicriul nu va fi distrus. Cînd s-a obținut această asigurare, sicriul și-a reluat zborul lui lin și s-a îndreptat spre București. îl urmărisem pînă atunci fără nici o dificultate peste munți, peste ape și orașe -dar de data aceasta nu l-am mai putut urmări. Rămăsesem pe malul bulgăresc al Dunării, și-l priveam cum se depărtează, pînă ce nu l-am mai văzut." [86]

Și, după cum se poate citi, nu lipsește ... *trandafirul*!

Dar, temîndu-se de cele prevestite în visul din urmă cu mai bine de-un sfert de veac, a lăsat vorbă cu limbă de moartea ca trupul neînsuflețit să-i fie incinerat. Dorința de a i se arde corpul pămîntean i-a fost sugerată de un vis - cu biblioteca maharadjahului în flăcări - și de un fapt premonitoriu: incendiul propriei biblioteci din clădirea Colegiului din Chicago, în seara zilei de *joi, 19 decembrie 1985*: „Auzeam cum pompierii sparg geamurile de la ferestrele biroului meu, apa care se scurgea năvalnic pe scările Meadville-ului îngheța îndată ce ajungea pe troturar.

Nu mi-au dat voie să intru. Pe scara principală apa se revărsa ca un pîrîu de munte."

Parcă pentru a traduce în faptul profan ceea ce aflase cîndva

Mircea Eliade dintr-o pagină însemnată de Giordano Bruno: *„Dio, come assolut, non ha niente da fare con noi..."*

Dacă și numai dacă ne este îngăduit să înscriem asemene amănunte în cartea vieții unui om, în virtutea acelui creștinism cosmic românesc de care a vorbit cîndva însuși Mircea Eliade...

Note:

1. Mircea Eliade, ***Jurnalul portughez şi alte scrieri***, 1, Prefață și îngrijire de ediție de Sorin Alexandrescu, Studii introductive, note și traduceri de Sorin Alecsandrescu, Florin Țurcanu, Mihai Zamfir, Traduceri din portugheză și glosar de nume de Mihai Zamfir, Humanitas, București, 2006, p. 112.

2. Mircea Eliade, ***Psihologia meditaţiei indiene***, Studii despre Yoga, Text îngrijit de Constantin Popescu-Cadem, Cu un cuvînt introductiv de Chales Long și un epilog de Ioan P. Culianu, Editura „Jurnalul literar", [București], 1992, p. 15.

3. Mircea Eliade, ***Încercarea labirintului***, Traducere și note de Doina Cornea, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1990, p. 11.

4. Mircea Eliade, ***Memorii*** (1907-1960), Ediție și cuvînt înainte de Mircea Handoca, Humanitas, București, 1991, p. 6.

5. Ibidem, p. 6.

6. Constantin Popescu-Cadem, ***Material documentar,*** în *„Revista de istorie şi teorie literară"*, an XXXI, nr. 1, ianuarie-martie 1983, p. 90.

7. Constantin Popescu-Cadem, ***Mircea Eliade - completări şi rectificări biografice***, în *„Revista de istorie şi teorie literară"*, București, ianuarie-martie 1984, p. 145-148.

8. Mircea Handoca, ***Cîteva erori dintr-un rechizitoriu,*** în *„Jurnalul literat"*, București, an XIII, nr. 21-24, noiembrie-decembrie 2002, p. 15.

9. Mircea Handoca, ***Despre un singur articol***, în *„Observatorul cultural"*, nr. 40 (297), din 1-7 decembrie 2005, p. 8.

10. Ibidem.

11. Mircea Handoca, ***Rectificări necesare***, în *„România literară"*, an

XXXIX, nr. 3, din 26 ianuarie 2007, p. 18.

12. „*Convorbiri literare*", an XXVI, nr. 2, din 1 iunie 1892, p. 183-185

13. Cf. ***Omagiu lui Mihail Eminescu***, București, 1909, p.40-47

14. G. Călinescu, ***Viaţa lui Mihai Eminescu***, Ediția a IV-a revăzută, Editura pentru literatură, [București], 1964, p. 421. Dosarul văzut de G. Călinescu avea 15 file, continînd: (filele 1 -3) Registrul pentru nașteri si botez; (filele 4-6) Registrul pentru casatorii, și (filele 8-15) Registrul pentru morți. Și se păstrează la Arhivele Nationale, Filiala Botoșani, Colecția de Stare Civila, Mitrice născuți oras Botoșani. Nr. 81/1850 (Mihail Eminescu trecut pe fila 1v). Dimensiuni: 37 cm înălțime si 41,5 cm latime (cu mențiunea ca se folosesc 2 pagini, fiindcă sînt multe rubricatii), după cum ne-a asigurat d-l Valentin Căşereanu, directorul Memorialului „M. Eminescu" din Ipotești, căruia îi mulțumim călduros și pe această cale.

15. Sim. Fl. Marian, ***Sărbătorile la români***, Studiu etnografic, II, Ediție îngrijită și introducere de Iordan Datcu, Editura Fundației Culturale Române, [București], 1994, p. 13.

16. Ibidem, p. 14.

17. Ibidem, p. 22.

18. Ibidem, p. 24.

19. Ibidem, p. 15.

20. Ibidem, p. 29.

21. Ibidem, p. 28.

22. Ibidem, p. 17.

23. Ibidem, p. 17.

24. Comuna Bilciurești, județul Dîmbovița, ibidem, p. 19.

25. D. Stănescu, ***Obiceiuri religioase***, în „Biserica Ortodoxă Română", București, an IX, 1885, p. 329.

26. Sim. Fl. Marian, op. cit., p. 20.

27. Ibidem, p. 18.

28. Cf. ***Encyclopédie des symboles***, Edition française établie sous la direction de Michel Cazenave, La Pochotheque, Paris, [s. a.].

29. Jean Chevalier și Alain Gheerbrant, ***Dicţionar de simboluri***,

Editura Artemis, București, 1995.

30. ***Istoria României în date***, elaborată de Horia C. Matei, Florin Constantiniu, Marcel D. Popa, Nicolae O.Nicolescu, Gheorghe Rădulescu, sub conducerea lui Constantin C. Glurescu, Editura enciclopedică română, București, 1971, p. 283.

31. Mircea Eliade, ***Europa, Asia, America...***, Corespondență, volumul I, A-H, Cuvînt înainte și îngrijirea ediției de Mircea Handoca, Humanitas, București, 1999, p. 258.

32. ***Memorii,*** I, p. 352.

33. Mircea Eliade, *Jurnalul portughez şi alte scrieri*, 1, p. 184.

34. Ibidem, p. 225.

35. Ibidem, p. 225-226.

36. Ibidem, p. 226.

37. Ms. 2275 B75, după Mihai Eminescu, ***Fragmentarium***, Ediție după manuscrise, cu variante, note addenda și indici de Magdalena D. Vatamaniuc, Editura științifică și enciclopedică, București, 1981, p. 87.

38. Ibidem, p. 337.

39. Publicat de Mircea Handoca în *„România literară”*, București, an XXX, nr. 31, din 6-12 august 1997, p.13; reprodus în Mircea Eliade, ***Europa, Asia, America...***, ed. cit., p. 342-343.

40. Ibidem, p. 100.

41. Mircea Eliade, *Jurnal*, volumul II, 1970-1985, Ediție îngrijită de Mircea Handoca, Humanitas, București, 1993, p. 105-106.

42. Ibidem, p. 98.

43. Ibidem, p. 268-269

44. Ibidem, p. 307.

45

46. Ibidem, p. 424.

47. Ibidem, p. 459. Horoscopul întocmit de Matthias Dalvit-Friis a fost tradus în românește de Dumitru Horia Ionescu și publicat sub titlul ***Mircea Eliade: „Libertatea pe care am dobîndit-o făcînd ceea ce e contrar normalului”,*** în *„Jurnalul literar”*, București, Seie nouă, an XVIII, nr. 5-8, martie-aprilie 2007, p. 13, 15 și 18, dar nu

ne ajută cu nimic în stabilirea zilei de naștere a „împricinatului".

48. 24 august 1974: „Moartea mamei. Am primit întîi o telegramă (18 august), apoi scrisoarea lui Sorin de la București. A ajuns prea tîrziu; n-a mai găsit-o în viață.

Avea aproape nouăzeci de ani. Și pînă acum cîteva luni, încă sănătoasă și energică. Doar că nu mai vedea destul de bine, nu mai putea citi. S-a stins încet, fără suferință, ca tata.

Îmi aduc aminte de prima convorbire la telefon, de la Paris, în toamna 1967. (în acel an fusesem «reconsiderat» în țară și numele meu putea fi citit în articole.) Nu-i mai auzisem glasul din august 1942. Părea mai puțin emoționată ca mine. Mi-a spus să nu mă grăbesc să mă întorc în țară: ea are răbdare, mă așteaptă. Și niciodată de atunci, nici în scrisori, nici în convorbirile telefonice, n-a insistat să vin la București, să ne revedem. Cred că înțeleg de ce: douăzeci și cinci de ani, și ea și Corina, și toți ceilalți, au trăit sub teroarea Securității din cauza mea. Eu eram liber, eram la Paris, publicam cărți, apoi, mai tîrziu, predam la Universitatea din Chicago - eu, obscurantist, retrograd, fostul asistent al lui Nae Ionescu, fost colaborator la ziarul *Cuvântul* etc. etc. Eram, cum se mai spune, un «dușman al poporului muncitor».

Cred că mama nu a uitat niciodată această lungă perioadă în care toți ai mei trăiseră terorizați de anchetele și suspiciunile Securității. Și cînd, cel puțin în aparență, lucrurile s-au schimbat - Mama n-a vrut să uite. Bănuia, probabil, că nu mă va mai întîlni, în această viață - dar s-a bucurat ghicind că nu mă voi lăsa ademenit de curtea care începuse să mi se facă, și că nu voi accepta să fiu «cumpărat»." (Mircea Eliade, *Jurnal*, volumul II, 1970-1985, Ediție îngrijită de Mircea Handoca, Humanitas, București, 1993, p. 173) tatăl lui Mircea Eliade moare în ziua de 23 octombrie 1953, ora 9 seara 19 noiembrie 1953

„Se duce încă o parte - și cea mai lungă - din viața mea. Parcă se îneca în fum copilăria adolescența, tinerețea. îl revăd, în primele amintiri: cu mustățile negre, cu ochii aprigi. Voia să fie aspru, însă - nu se impunea, Nici Mamei, nici copiilor. Se enerva

din orice fleac, dar îi trecea repede. îi aud și acum rîsul.

Parcă mi se pustiește ființa. E mai mult decît tristețe, e o vidare lăuntrică totală. Am întrerupt acum cîteva ceasuri însemnările acestea. O jale fără nume m-a azvîrlit pe neașteptate în plîns. Eram, din fericire, singur acasă. Și m-am trezit tîrziu, secătuit, obsedat de amintiri. Ca și ieri, ca și alaltăieri, am suit la Sacré Coeur și am aprins luminări. Numai ofranda aceasta simplă mă liniștește.

Mă simt atît de vinovat; oare Tata a știut vreodată că-l iubesc? Nici el, nici eu n-aveam efuziunea ușoară. Niște timizi și discreți..."(Mircea Handoca, *Jurnalul Inedit al lui Mircea Eliade*, Editura Grafnet, Oradea, 2005, p. 22)

49. ***Jurnal***, II, p. 337.
50. Ibidem, p. 339.
51. Ibidem, p. 370.
52. Ibidem, p. 371.
53. Ibidem, p. 372.
54. Ibidem, p. 373.
55. Ibidem, p. 374.
56. ***Europa...***, III, R-Z, 2004, p. 71.
57. Ibidem, p. 437-438.
58. ***Memorii***, vol. I, p. 336.
59. ***Memorii***, vol. II, p. 40.
60. ***Nouăsprezece...***, p. 27.
61. Ibidem, p. 29.
62. Ibidem, p. 319.
63. Ibidem, p. 38.
64. Ibidem, p.46.
65. Ibidem, p. 183.
66. Ibidem, p. 190.
67. Camilian Demetrescu, ***De la mit la simbol prin Mircea Eliade***, în „*Limite*", nr. 48-49, noiembrie 1986, reprodus în voi. *Mircea Eliade în conştiinţa contemporanilor săi din exil*, Crestomație de Gabriel Stănescu, Criterion Publishing, Norcross, U.S.A, [f.a.], p. 125. Mircea Eliade va pomeni și el despre această discuție de la Roma, în 9 septembrie 1980: „Aseară, pe la 6,00 au venit Camilian Demetrescu cu soția. Mi-a arătat fotografiile cîtorva lucrări pe care le va expune în toamna aceasta. Eram

rea obosit (începusem «dialogurile» de la 2,00, cu dr. Sebastian Petrescu) ca să-i explic, așa cum a; fi vrut, anumite înțelesuri din *Nouăsprezece trandafiri*. Cartea l-a entuziasmat. Crede că «poartă un mesagiu important» pentru contemporani: cum ne putem salva într-o lume desacralizată și imbecilizată? Mă întreabă dacă am spus tot în această carte. Ce «tehnică» ne-ar putea ajuta ca să obținem anamneza mîntuitoare? etc." (Mircea Eliade, *Jurnal*, volumul II, ed. cit., p. 422)

68. Idem, *Nouăsprezece trandafiri*, în „*Cuvîntul Românesc*", aprilie 1981, reprodus în ibidem, p 127.

69. Matei Călinescu, ***Misterele identității***, în „*Dilemateca*", București, an II, nr. 10, martie 2007, p. 50. O recentă lectură încearcă alte semnificații: „Dar cei nouăsprezece trandafiri pe care Eusebiu îi primește, la un moment dat, mai precis la trei ani de la dispariția scriitorului, suportă o metamorfoză: 6 se ofilesc și rămîn doar 13, cifră pe care Eusebiu o catalogheză drept *norocoasă*. În sens mitic, 13 (cifra Morții) reprezintă un alt aspect al renovării deoarece cuprinde simbolismul ciclului complet (12) la care se adaugă unitatea (1), respectiv centrul, sugerînd ieșirea de sub teroarea istoriei - libertatea absolută, invocată la finele romanului, și un alt început. La trei ani, adică după parcurgerea unui ciclu simbolic, sugerînd armonia și echilibrul, are loc adevărata regenerare, într-o altă dimensiune a lumii. Condiția de pelerin implic transcendere și renaștere continuă, fără legături de durată, iar Pândele nu adoptă nici calea mirelui, nici pe cea a ascetului orgolios, ci descoperă transcenderea ca pelerin diseminat în universul fără sfîrșit." (Doina Ruști, *Libertate şi inițiere într-o istorie expresivă*: ***Nouăsprezece trandafiri*** de Mircea Eliade, în „*Convorbiri literare*", Iași, an CXLI, nr. 3(135), martie 2007, p.92)

70. Mircea Eliade, ***Proza fantastică***, III, La umbra unui crin, Ediție prefațată de Eugen Simion, Editura Moldova, Iași, 1994, p. 102.

71. Ibidem, p. 105

72. Victor Kernbach, *Universul mitologic al românilor*, Editura științifică, București, 1984, p. 36 și 339.

73. Mircea Eliade, *Proza fantastică*, III, ed. cit., p.110.

74. Ibidem, p. 76.

75. Ibidem, p. 115

76. Ibidem, p. 118.

77. Ibidem, p. 191.

78. Mircea Eliade, ***Libertate***, în *„Iconar"*, Cernăuți, an IV, nr. 5, ianuarie 1938, p. 2.

79. ***Jurnal portughez***, I, p. 372

80. Umberto Eco, *Numele trandafirului*, Traducere și prefață de Florin Chirițescu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, p. 494.

81. Victor Kernbach, ***Dicţionar de mitologie generală***, Postfață de Gh. Vlăduțescu, Editura științifică și enciclopedică, București, 1989.

82. Lazăr Șăineanu, ***Basmele române în comparaţiune cu legendele antice clasice şi in legătură cu basmele popoarelor învecinate şi ale tuturor popoarelor romanice***. Ediție îngrijită de Ruxandra Niculescu, Prefață de Ovidiu Bîrlea, Editura Minerva, București, 1978, p. 39-40.

83. ***Le Zohar***, *Le Livrde de la Splendeur*, Extraits choisis et présentés par Gersahom Scholem, Traduit de l'anglais par Edith Ochs, Editions du Seuil, Paris, 1980, p. 88-89.

84. Lazăr Șăineanu, op. cit.

85. Aristide Samfiropol-Kretzalis, ***Calendar Astronomie pentru anul 1910***, Tipografia Al. Lebrun, București, 1910.

86. Ion Ionașcu, ***Cronologia documentelor din Moldova şi Ţara Românească,*** în vol. „Documente privind istoria Romîniei", Introducere, vol. I, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, [București], 1956, p. 398-663.

87. Jurnal, II, p. 497.

88. Jurnal, I, p. 568-570.

CRISTINA SCARLAT

FRANCIS FORD COPPOLA ŞI MIRCEA ELIADE DESPRE "YOUTH WITHOUT YOUTH"

Presa din România anunța, în ianuarie și septembrie 2005 vizita de documentare în țara noastră a regizorului care a creat unul dintre cele mai cunoscute personaje ale cinematografiei mondiale-„Nașul"- (creat, la rându-l, de un autor care și-a dobândit celebritatea prin propriul personaj-Mario Puzzo)- Francis Ford Coppola, documentare în vederea realizării unui film după o nuvelă de Mircea Eliade. Din 3 octombrie, în presă apar informații despre derularea acestui proiect, despre formarea echipei de actori / colaboratori, despre desfășurarea filmărilor, despre lucrul în echipă, despre atmosfera de pe platourile de filmare, despre scenariu, despre actori...

Dar...să ne amintim, spicuind din presă și de pe site-urile de pe Internet povestea acestui film, de fapt, de unde ideea montării lui și...de ce Eliade?

Interesat de mitul tinereții fără bătrânețe, întâlnit în basmele noastre populare, Francis Ford Coppola află de la o veche prietenă, care și-a susținut lucrarea de doctorat cu o temă despre Mircea Eliade, că acesta are lucrări care se referă la acest mit. Și, pe urmele lui Eliade - cum și titrau ziarele din România în iarna acestui an - Coppola a sosit în țara celui care l-a determinat, după nouă ani de absență să se întoarcă la regia de film.

"Youth withouth Youth" este titlul nuvelei lui Eliade („Tinerețe

fără de tinerețe", redactată la Paris, noiembrie-decembrie 1976) - și titlul filmului, același. Sau, după unele voci, „Tinerețe furată" (titlu care duce cu gândul deja la un alt film).

Într-o declarație dată prin telefon din România agenției Associated Press, regizorul "Nașului" mărturisește despre noua producție că "este o parabolă, o fabulă. E aproape ca o zonă crepusculară intelâctuală. într-un fel, este ca un film al lui Hitchcock, iar Tim Roth este Jimmy Stewart, tipul care este prins în ceva măreț și fascinant."

Acțiunea filmului este plasată chiar înaintea celui de-al doilea război mondial și urmărește cum viața unui profesor se modifică în urma unei „schimbări extraordinare" spre sfârșitul vieții, ceea ce îi face pe naziști să se intereseze de el.

Acesta va fi primul film al lui Coppola după "The Rainmaker" („Omul care aduce ploaia"), din 1997. în ultimii ani, el s-a concentrat pe versiuni noi ale unor producții mai vechi, între altele "Apocalypse Now Redux" și, mai recent, "The Outsiders: The Whole Novei". Regizorul lucrează de mai bine de 20 de ani la un proiect mai amplu, la un scenariu despre orașul New York în viitor, numit "Megalopolis". între "Megalopolis" și "Youth without Youth" există teme similare, fapt ce l-a animat pe regizorul câștigător de cinci ori al râvnitului premiu "Oscar" să înceapă, în România, filmările la acest proiect. „Văd asta ca pe niște pași pe un drum spre ceva- mărturisește regizorul de 66 de ani aceleiași agenții de presă-. Poate voi fi mai în măsură să fac *Megalopolis* dacă am să pot digera acest film. într-un anumit sens, cred că un film este ca și o întrebare și, când îl faci, primești răspunsul."

Titlul - nuvelei - duce cu gândul la „mitul juvenilității eterne" (Eugen Simion). Eliade abordează în această nuvelă...S.F. tema întineririi individului. Cu o lejeritate / convingere extraordinare, cu un firesc neîndoielnic autorul ne oferă, în maniera-i binecunoscută povestea-verosimilă, ca logică a construcției- unui bărbat, profesor de latină și italiană în Piatra Neamț, Dominic Matei, care, lovit de

trăsnet într-o noapte de înviere, în București, intră într-o suită de întâmplări care-l marchează existențial. în urma ...accidentului, celulele sale încep să se regenereze și bărbatul întinerește într-un mod miraculos, care provoacă emoție în lumea medicală. Dominic, un bărbat epuizat biologic, amnezic, se hotărăște să se sinucidă. Accidentul însă, în urma căruia întinerește cu treizeci de ani îi vor trasa alte coordonate de destin. Narațiunea - împletire de scenariu S.F și proză mitică- pleacă de la teoria că electrocutarea printr-un curent de peste un milion de volți poate declanșa regenerarea speciei umane. în urma întâmplării prin care trece în noaptea de înviere, Dominic Matei pare să confirme această ipoteză, el reușind cu ușurință să materializeze gânduri / idei, să învețe limbi străine în timpul somnului, să vadă în vis și să anticipe evenimente. Autoritățile române vor trebui să-i însceneze moartea, pentru a-l scăpa de Gestapou, interesat de cazul său. Dominic devine de fapt un „mutant", anticipând „condiția pe care o va atinge omul după o evoluție de câteva zeci de mii de ani", când „umanitatea va avea, atunci, o structură psihomentală capabilă să recupereze, printr-un simplu act de concentrare, tot ceea ce au gândit și produs oamenii de pretutindeni și din toate timpurile." Reprezintă, de fapt, „umanitatea postistorică". (Eugen Simion- „Mircea Eliade. Nodurile și semnele prozei", ed."Univers enciclopedic", București, 2005, p.281-cap."Persephona modernă. Mutația biologică și existența postistorică"). Personajele sunt prinse în tot felul de situații misterioase-tipice scenariului S.F. Doctorul francez Gilbert Bernard dispare cu arhiva cazului profesorului Dominic, în timp ce traversa oceanul în drum spre America, profesorul Stănciulescu moare. Este descoperit apoi de Unda Gray, o tânără din California și de Ted Jones Junior, corespondent la "Time Magazine". Apar și alte personaje misterioase, care susțin firul narativ în notă S.F. : doctorul Olivier Brisson, care se recomandă...drept Contele de Salnt-Germain, vestind apocalipsul; apoi tânăra institutoare Veronica Buhler care, trăsnită și ea în timpul unei furtuni, suferă o

serie de transformări- dar ...invers decât cele suferite de Dominic, mutații care o con-duc spre existența preistorică a omului (spune că se numește Rupini, este fiica lui Kagabhata din casta indiană Kshatria, vorbește într-un dialect indian vechi, trece prin crize mediumnice). Se întoarce progresiv spre protolimbaje nearticulate și spre regenerarea memoriei colective. Biologic însă, Veronica suferă un proces de senescență galopantă. Eliade apelează în nuvela sa și la științele oculte, dar nu abuzează de informații din acest domeniu. El încearcă să dea o notă de verosimilitate unui caz neverosimil. Și nu o putea face altfel decât într-o narațiune S.F., în care incifrează și aspecte ce țin de miturile literare- al tinereții fără bătrânețe. Finalul nuvelei constituie, însă, o...lovitură de teatru- cu care Eliade, de altfel, ne-a obișnuit. După ce urmărim povestea extraordinară a unei mutații biologice, îl aflăm pe protagonist în cafeneaua Select din Piatra Neamț, în compania prietenilor- în 20 decembrie 1938, al doilea război mondial neavând loc, încăl-aceștia convinși fiind că dispariția lui Dominic e legată de internarea acestuia într-un spital de recuperare după o criză de ateroscleroză. Deci...totul n-a fost decât iluzie, vis? Un..."Sărman Dionis" actualizat? Nuvela- și aceasta- a fost construită plecând de la ideea paradoxului temporal care, pentru autor reprezintă „o cale de a prelungi ambiguitatea narațiunii și de a-i salva, printr-o indeterminare calculată, simbolurile" (Eugen Simion, idem.). Cititorul familiarizat cu universul prozelor lui Eliade va reuși, inspirat, să deslușească împletirile narațiunii, detaliile epice, misterele, să jongleze cu simboluri și informații pe care autorul le-a introdus în vocabularul său narativ-și nu numai -, să coopereze cu autorul însuși și cu personajele, într-un dialog incitant. Mitico-S.F. Ofertant-de posibilități, verosimile în registru fantastic. Provocator, ca idee.

Găsind puncte comune între preocupările sale (mărturisite presei din România, precum și pe site-ul casei sale de producție, *American Zoetrope*) și universul tematic al prozei lui Eliade, Francis

Ford Coppola se întoarce în lumea filmului în triplă ipostază: de regizor, scenarist și producător (casa sa de producție propunând până acum cinefililor alte pelicule de succes, precum "American Graffitti", "Nașul" (II), "Apocalypse Now", "Lost in Translatoin"). Cineastul mărturisește: „ Am fost încântat să redescopăr în nuvela lui Eliade conceptele-cheie pe care vreau să le înțeleg mai bine: timpul, conștiința și fundamentul fantastic al realității (...). Pentru mine, a face acest film înseamnă, de fapt, o întoarcere la idealurile cinematografice pe care le aveam pe când eram student." Poate nu întâmplător echipa pe care și-a format-o regizorul în vederea realizării acestui proiect este alcătuită din tineri. Coppola își propune: „Să devin tânăr din nou, să uit tot ce știu și să încerc să văd lucrurile prin mintea unui student." Tinerețe fără...bătrânețe?

Printre colaboratorii la acest proiect: Mihai Mălaimare jr.- ca semnatar al imaginii filmului, Călin Papură- scenograf, Peter King-laurat al premiilor Oscar pentru „Stăpânul inelelor"- va realiza machiajul și coafura, Gloria Papură- costumele, Osvaldo Golijov-muzica.

Cât despre echipa de actori români, Coppola mărturisește că a format-o vizionând mai multe spectacole de teatru: „Henric al Iv-lea" în regia lui Liviu Ciulei-unde l-a cunoscut pe Marcel Iureș, care a primit unul din rolurile principale în film-,"The Stage of Things", a lui Neil LaBute, la Teatrul ATC, musicall-ul „Chirița of Bârzoieni", la Teatrul de Comedie, etc. Povestește: „Deși nu prea înțeleg limba română, știu italiana îndeajuns de bine încât să mă pot bucura de o piesă de teatru pe care am ocazia să o urmăresc."

Din echipa de actori români- care vor evolua alături de Tim Roth (Dominic Matei)- cunoscut cinefililor pentru roluri din pelicule precum "Rob Roy", "Reservoir Dogs", "Pulp Fiction" și Bruno Ganz (profesorul director al spitalului unde este consultat Dominic în urma accidentului suferit în noaptea de înviere) - mai fac parte Florin Piersic jr., Andi Vasluianu, Cristian Iacob, Mirela Oprișor, Adriana Titieni, Dragoș Bucur, Oana Pellea, Adrian Pintea, Claudiu

Bleonț, Alexandru Bindea, Dorina Lazăr, Alexandru Repan, Victor Rebengiuc, Gheorghe Dinică...

Personajul -Dominic Matei- fascinant în partitura nuvelei - va fi nevoit, în urma accidentului și a urmărilor pe care acesta i le provoacă, să rătăcească, să-și ascundă, de fapt, adevărata identitate.

Partitura nuvelei nu este una care să ridice probleme din punctul de vedere al transpunerii ei în limbaj cinematografic. Ne-am putea aștepta-și cel puțin până acum declarațiile cineastului american ne îndreptățesc să facem această afirmație- la o redare fidelă a textului, fără „broderii" narativ-cinematografice, de scenariu, etc., ci o montare corectă / directă, „cuminte", didactică. Textul este destul de bogat pentru a se încerca o abordare fidelă, iar nu o împletire pe marginea lui, cum a încercat, de exemplu, Dan Pița cu al său controversat „Eu sunt Adaml..." (1986). Problematica textelor / nuvelelor lui Eliade este destul de complexă pentru a încerca o abordare strict din perspectiva autorului, și nu o încercare regizorală de jonglare pe marginea lor. Amintim aici seria de filme-T.V. semnate de regizorul Dan Paul Ionescu, cel care prin intermediul T.V.R. a propus publicului român, în perioada 20 decembrie 1995- 17 februarie 1996, în cadrul emisiunii „Universuri paralele" o suită de cinci filme inspirate din nuvelistica lui Eliade: „Necunoscutul" (tele-play după „Ivan"), „Nu sunt nebun!", (după „Douăsprezece mii de capete de vite"), „Miracol?" (după „O fotografie veche de paisprezece ani"), „Amnezie" (tele-play în două părți, după „Les trois graces"). Deși a schimbat titlurile textelor care l-au inspirat, putem încadra această serie filmică în categoria celor-le-am numit noi-didactice, care respectă textul lui Eliade, atmosfera... Amintim, apoi, multpremiatul film- tot T.V.-„Domnișoara Christina", după romanul omonim, în regia lui Viorel Sergovici (1992) în care este păstrată culoarea și limbajul textului de la care se pleacă, efectele speciale de care uzează regizorul ajutând textul, subliniind valențele fantastice ale acestuia(unul din

cele patru premii obținute la galele UNITER oferite de Asociația Profesioniștilor de Televiziune din România pe anul 1992 fiind primit la categoria cel mai bun film de ficțiune).

Putem aminti și pelicula „Mesagerul" (tot pentru televiziune, în regia lui Constanin Dicu- inspirat de nuvela „Dayan")-distinsă și ea, în 1995, de UNITER cu premiul pentru cel mai bun spectacol T.V. sau „Uniforme de general", după nuvela omonimă, tele-play în regia aceluiași Constantin Dicu, prezentat de televiziune națională la 11 noiembrie 1996.

Amintim toate aceste pelicule în ideea de a sublinia faptul că textele lui Eliade par deja concepute de autorul lor ca niște scenarii, direct, gata de a fi transpuse filmic, întru susținerea universului propus (preocupările lui Eliade pentru teatru și film nefiind deloc minore în ansamblul operei ca întreg).

Într-un articol pe care Mac Linscott Ricketts l-a publicat în 1996 în „Jurnalul literar" (nr.5-8, mai-iunie, p. 12)-„Asupra *Maddalenei* lui Mircea Eliade"- entuziasmat de lectura textelor reunite în acest volum („Maddalena", ed. „Jurnalul literar", 1996) semnatarul mărturisește: „Ca o sugestie, mi se pare că aceste povestiri și altele pe care Eliade le-a scris, ar putea fi turnate în excelente drame de televiziune. îmi imaginez o întreagă serie de povestiri fantastice bazate pe nuvelele lui Eliade." Și se întreba distinsul profesor american: "0 astfel de serie ar avea priză la telespectatorii români? Cine are talentul și calitățile practice de a lansa un astfel de proiect?" îi aminteam distinsului profesor- într-un interviu pe care acesta a avut amabilitatea să mi-l acorde (publicat în nr.49 din 10-16 decembrie 2003,p.26-27) - lista filmelor deja menționate. Dovadă- o dată în plus-că și alții au remarcat valențele textelor lui Eliade și calitatea acestora de a fi transpuse filmic. (Și) de la acestea plecând, așteptăm cu emoție versiunea pe care a gândit-o și ne-o propune Francis Ford Coppola. Indiscutabil, fiecare cineast are propria lui viziune, propriul stil-ca și un autor de literatură-„însemnele" pe care și le lasă pe propriile producții. Calitatea

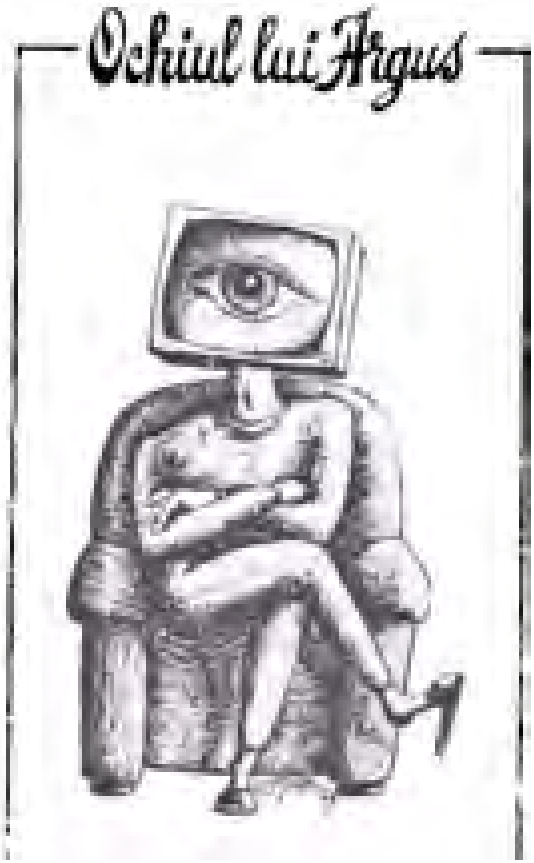
acestora ține, fără îndoială, și de relația pe care regizorul o stabilește cu autorul textului, cu scriitorul care i-a sugerat scenariul, de „măsura" pe care acesta o păstrează cu textul original, de „fidelitatea" față de text / autor. Originalitatea și calitatea unei pelicule țin- cel puțin în viziunea unui cinefil corect, care raportează pelicula la textul care a inspirat-o - de gradul de măiestrie a regizorului care nu „brodează" pe lângă textul original, ci-l oglindesc cât mai fidel, în încercarea de a reda atmosfera pe care o propune / creează scriitorul, autorul textului inițial. De măiestria cu care este alcătuit scenariul filmului, plecând de la partitura textului original, la cât din el „se renunță", ce se păstrează, cum se împletesc replicile personajelor, cum este redată atmosfera din text...

În "Youth without youth" Coppola „pune accentul pe detaliu și pe povestea din spatele personajului. Dă atenție fiecărui actor, oricât de mic ar fi rolul pe care îl joacă" (mărturisește Andi Vasluianu, citat de „Averea", 10 octombrie 2005,într-un articol intitulat „Coppola face poowabah în România").Suntem curioși și nerăbdători să vedem „produsul" finit, filmul pe care ni-l propune regizorul american. Suntem curioși să vedem cum a înțeles, dincolo de declarațiile de presă -ale lui și ale membrilor echipei cu care colaborează- limba textelor lui Eliade, ce anume din simbolistica și problematica lor a reținut, în ce variantă / formulă le propune marelui public, cum / cât îl vom recunoaște în această peliculă / versiune cinematografică...Vom putea face comparații, plecând de le pelicule deja consacrate (inspirate din opera lui Eliade-și amintite mai sus) - speranța noastră ca și cinefili (și eliadiști *corecţi / fideli*) fiind aceea că regizorul (deși...) american va surprinde corect, nuanțat, *didactic* limbajul textelor autorului român, universul creat de acesta în nuanțe(le) originale, capacitatea acestuia de a jongla firesc, cu o măiestrie uluitoare, cu simboluri și teme -într-un limbaj coerent, savuros, verosimil.

Cineastul american a intrat în echipa cititorilor care au decriptat

coerent / corect / fidel limba prozei lui Eliade? Este singurul lucru pe care nu-l putem afla din declarațiile de presă, ci doar vizionând, direct, pelicula.

Până la anunțata dată a finalizării filmului (sfârșitul anului 2006 sau începutul lui 2007) nu ne rămâne decât să urmărim declarațiile de presă ale regizorului și ale coechipierilor săi, articolele care apar despre derularea ambițiosului și incitantului proiect și să urăm întregii echipe ca acel triplu poowabah cu care regizorul a început filmările (exprimarea celor trei dorințe: ca finalul să fie reușit, echipa să vină cu plăcere la filmări și să nu aibă loc evenimente...ciudate pe platourile de filmare) să fie de bun augur.

ALEXANDRU ŞOLTOIANU

UN MARTIR BASARABEAN OMORÂT LA MOSCOVA

La 27 noiembrie 1990, în capitala URSS, a fost omorât, prin groaznice torturi, de către KGB-ul de la Lubianca, remarcabilul militant al mișcării democratice, redactorul-șef al ziarului independent „Novaia Jizni" („Viața Nouă"- ziar suprimat în 1918 de către bolșevici), președintele partidului „Uniunea Democratică", Alexandru Lucașev.

Alexandru se născuse la 5 septembrie 1953, în comuna Visniovca, raionul Comrat (atunci raionul Baimaclia) din sudul Basarabiei. Pe linia tatălui său se trăgea din colonişti din Bulgaria, care, salvându-se de jugul Osman, au trecut după 1812 cu traiul în Basarabia, ocupată de Rusia țaristă. Tatăl său se trăgea din Valahii celor cinci Valahii balcanice, din timpul țarului Asan. Bunicul său fusese căsătorit cu o moldoveancă din Basarabia, iar tatăl său cu -o rusoaică - Anna Feodorovna, trimisă după terminarea instituției superioare de învățământ, prin repartizare, la muncă, în RSSM. Când micuțul Alexandru avea aproape un an, familia a părăsit Basarabia, ajungând în cele din urmă la Moscova.

Eu, Alexandru Șoltoianu, autorul acestor rânduri, am făcut cunoștință cu Alexandru Lucașev la Moscova (în 1967 fusesem expulzat din RSSM) la 31 martie 1990, la un mare miting de protest contra represaliilor sîngeroase ale armatei sovietice imperiale de ocupație din ianuarie al acelui an, în capitala Lituaniei - Vilnius. De fapt, pe Alexandru îl văzusem mai de multe ori, când rostea discursuri înflăcărate de demascare și condamnare a PCUS și KGB, dar nu știam că dânsul este originar din Basarabia și că

vorbește perfect limba română. Așa s-a întâmplat că la acei miting de susținere a Lituaniei, după ce a vorbit dânsul ca președinte al partidului „Democraticeskii Soiuz", cuvântul mi s-a oferit mie - în numele Asociației moldovenilor de la Moscova. După ce mi-am terminat discursul, de mine s-a apropiat Alexandru Lucașev și în limba română mă întrebă: „Și dumneata ești din Moldova?"

Ulterior, de multe ori am avut întâlniri și am discutat despre cele mai diferite probleme politice stringente din imperiul sovietic, Rusia și Moldova. Spre plăcerea noastră, noi am găsit între noi o concordanță, armonie splendidă, de puncte de vedere și poziții în majoritatea problemelor politice actuale la acel moment. Afară de problema separatiștilor din Transnistria și din raioanele de sud ale Basarabiei cu o parte din populație, găgăuză.

Am constatat cu mare regret că dânsul, rupt de informația autentică din arealul poporului nostru, fusese deja dezinformat, montat contra „imperialismului moldovenesc". Dar nu mult timp a durat această regretabilă inducere în eroare a lui. Alexandru fusese sub un atac triplu de dezinformare masivă: din partea structurilor imperiale de la Moscova, a ocupanților, colonizatorilor separatiști ruși de la Tiraspol și a coloniștilor găgăuzi de la Comrat. Spre regretul nostru, în acel timp Chișinăul, unde domnea administrația colonială a ocupanților sovietici și slugilor veneticilor - mancurții tuzemi nu întreprindea practic nimic pentru a dejuca ofensiva diavolească de dezinformare imperială. Știind că Alexandru Lucașev e din raionul Comrat și că el e redactor-șef la gazeta „Novaia Jizni", aproape în fiecare săptămână soseau la dânsul de la căpeteniile separatiștilor de la Tiraspol și de la găgăuzii din Comrat, emisari, câte unul sau în grupuri. Ei aduceau materiale propagandistice, gazete ale separatiștilor, pline cu calomnii și dezinformare extraobraznică contra Moldovei. Presa imperială din Moscova, radioul, televiziunea, erau nu mai puțin agresive contra adevărului, poporului nostru dar cu mult mai dotate în meseria dezinformării și insinuațiilor. Separatiștii îi propuneau bani, inclusiv

și pentru buzunarul lui propriu, adică mită, numai ca el și gazeta sa să slujească separatiștilor din Transnistria și „Găgăuzi Halkî".

Multe discuții, nu rareori foarte aprinse, am avut cu Alexandru Lucașev în problemele cu separatiștii din Tiraspol și Comrat. A trebuit să recurg la cunoștințele mele ca orientalist, să-i pun la dispoziție cărți, articole pe această temă. Pas cu pas am reușit să-i deschid ochii la mârșava mistificare cu formațiunile pseudo-statale ale separatiștilor, ticluite de Moscova imperială. A trebuit să-i accentuez mai de multe ori, că atât găgăuzii cât și rușii, rusofonii nu sunt băștinași, ei au fost aduși de Rusia și în interesele imperiale ale Rusiei. Aproape jumătate de an au durat aceste discuții aprinse. A fost un timp, a recunoscut Alexandru Lucașev, când el fusese cât pe ce să-și pună talentul și gazeta sa la dispoziția separatiștilor -„în numele dreptății". în septembrie 1990, în sfârșit, dânsul definitiv înțelesese, cine e autorul republicuților fantome, pseudo-statale ale colonizatorilor ruși din Transnistria și coloniștilor găgăuzi din raioanele de sud ale Basarabiei - Moscova imperială. Curios lucru, că un mare serviciu mi-au adus mie în lupta pentru Alexandru Lucașev și gazeta sa, chiar CC al PCUS și KGB-ul. Iată cum aceasta s-a întâmplat. Când emisarii din Tiraspol și Comrat erau de un timp primiți rece de Alexandru, el a început să fie atacat cu aceleași propuneri, care i le făceau separatiștii, de emisarii de la CC al PCUS și KGB-ul imperial, iată aici a fost pus ultimul punct în îndoielile lui Alexandru Lucașev. Din septembrie 1990, el a devenit apărător al cauzei drepte a Moldovei. împreună cu el pregătisem un plan de combatere a campaniilor de dezinformare din cele trei surse. în gazeta lui Alexandru Lucașev „Novaia Jizni" au început să apară și articole despre Basarabia. însă până la asasinarea lui Alexandru rămăsese foarte puțin timp, așa că nu mult am reușit să publicăm.

La a doua întâlnire după mitingul din 31 martie 1990, eu tare m-am uimit când Alexandru Lucașev mi s-a destăinuit că, deși în pașaport e indicat că el e bulgar și deși în Rusia a trăit majoritatea

vieții sale, el socoate patrie a sa Basarabia. Și mi-a explicat, cum înțelege și simte: ,,Patria e acolo unde te-ai născut. Parcă nu-i așa?... Sufletul meu e acolo în Moldova, nu la Moscova." Mi-âm dat seama că Alexandru era sincer și serios. La Moscova, Alexandru Lucașev și mama sa au ajuns ca „limitcici". în timpul domniei hanului general Brejnev, la Moscova a început să apară o nouă categorie de „noi moscoviți". Conform unei hotărâri a sovietului capitalei, din provincie puteau fi primiți la lucru în Moscova o cifră limitată (de aici și termenul de „limitcic") de muncitori pentru a lucra la construcții, întreprinderi, SEL-uri (? E K), unde nu se ajungeau forțe de muncă. După vreo cinci-zece ani de înghesuială în cămine sau închiriind „colțuri", ei puteau să primească înscriere în Moscova și apartamente în hrușciobe. Așa erau numite de populație, apartamentele de foarte proastă calitate pentru simplii muritori, construite în timpul lui Hrușciov. Mama lui și Alexandru au lucrat ani și ani la măturarea trotuarelor, iată așa, tot măturând mii de hectare ani de-a rândul, el a terminat Institutul de limbi străine Moris Torez (engleza și franceza), iar pe urmă și facultatea de filozofie a Universității din Moscova. Eminent.

Dar și cu două diplome de studii superioare, cu rarul talent de mare cugetător, vastă erudiție și cu cunoașterea a unsprezece limbi, Alexandru nu era acceptat în vreun serviciu. Nomenclatura comunistă nu-l accepta pe motivele: PCUS nu suferea pe cei deștepți» independenți în gândire, nemanipulabili; Alexandru nu era membru de partid și pe lângă toate acestea el mai și figura în listele negre ale KGB-ului ca disident, inamic al regimului comunist.

Cu mare bucurie Alexandru Lucașev a acceptat restructurarea și noua gândire politică. El de mult le aștepta. Dar după vreo 2-3 ani de așteptări sterile, ei a înțeles cu mintea sa ageră, dar și pe pielea sa, falsul, caracterul șarlatanic, escrocheria „restructurării de sus". A înțeles că acea campanie gălăgioasă despre „restructurare, deschidere și o nouă gândire politică" nu era altceva decât un șiretlic tactic, o nouă manevră lașă a oligarhiei gerontocratice

comuniste, orientată spre păcălirea din nou a popoarelor, pentru consolidarea poziției PCUS și prevenirea destrămării imperiului sovietic.

Dar pe lângă intențiile meschine ale lui Gorbaciov și ale anturajului său nomenclaturist din eșaloanele de vârf ale partidului, în imperiu decurgeau procesele obiective de trezire ale popoarelor din somnul periculos de letargie, se cocea revolta de jos a maselor, lua amploare mișcarea de eliberare națională în republicile bantustane.

Nu e un merit al partidului, însă perestroica, glasnosti, așa cum erau ele ciuntite, necorelate cu interesele vitale ale popoarelor, au avut unele urmări progresiste. Masele largi ale populației, care sincer au crezut în schimbări radicale, au reușit totuși să simtă gustul, fie și nu la nivelul cuvenit unor libertăți, iar jurnaliștii au gustat bucuria inițiativei proprii, autoexprimării, ieșirii în direct către popor, fără notații, interziceri absurde și „dobro" înjositoare de la organele de partid. Anii 1988-1990, fără greș pot fi numiți, cu excepțiile cunoscute, anii de aur ai jurnalisticii libere. Organizațiile neformale, fronturile populare, presa independentă, nemaivorbind de cohortele de dizidenți și „naționaliști", atacau cu critică aspră leninismul paranoic, obscurantismul bolșevic, despoția totalitară, teroarea sângeroasă a PCUS și a organelor sale „de drept". A. Lucașev se afla în fruntea avangardei anticomuniste, antiimperiale. în mișcarea disidentistă, Alexandru s-a încadrat încă din anii de studenție, mai activ fiind de la începutul anilor '80. Mare merit îi aparține în organizarea mișcării neformaliste din Moscova șl regiune. A redactat revista de orientare social-democratică samizdat „Luci". La începutul anului 1988 A. Lucașev a intrat în componența comitetului organizatoric care a pus bazele primului partid de opoziție „Democraticeschi Soiuz". La 7 mai 1988, la primul congres al acestui partid, Alexandru a citit raportul politic al congresului, care a proclamat principiile, țelurile reformării de bază a URSS, recunoscute ulterior de forțele progresiste din întreg

imperiul sovietic și din alte țări din așa numitul lagăr socialist, formarea sistemului politic multipartinic. în 1989, el a fondat gazeta independentă, progresistă, anticomunistă „Novaia Jizni". A luat denumirea gazetei care a fost închisă de regimul bolșevic în 1918. Alexandru a fost redactor-șef, organizatorul și conducătorul de spirit al gazetei până la ziua asasinării sale.

A. Lucașev a fost o figură proeminentă în mișcarea democratică progresistă din Moscova, regiune și întreaga URSS. El detesta minciuna, demagogia fariseică a regimului bolșevico-comunist totalitar, barbar, de tip asiatico-leninist, practica antipopulară a PCUS, de jaf total și teroare sângeroasă. Foarte activ și eficient, el demasca așa-numitele organe „de drept". Mari sunt meritele lui în susținerea mișcării de eliberare națională a popoarelor aservite de URSS. Aproape nici un miting mare din Moscova nu avea loc fără aportul și participarea sa. Talentul său, gazeta sa în întregime, erau puse la demascarea bandei comuniste, antipopulare, iată unele dintre articolele sale: „Calea spre utopie", „Să trăim fără utopia bolșevică", „Dogma leninistă și realitatea sovietică", „Cât costă în prezent delațiunile?", „Când se va pocăi KGB-ul?", „Veșnicul Azef" etc. în alte articole el dădea recomandări practice membrilor mișcărilor neformale, democratice, fronturilor populare, cum de demascat printre rândurile lor pe agenții, informatorii organelor de partid și ai KGB-ului. Ultimul articol al lui A. Lucașev a fost „Ha ny?u k ka?ac?po?e" - „Pe drumul catastrofei", care a fost publicat alături de necrologul său în Nr.23 al gazetei sale, de la sfârșitul lui noiembrie 1990.

Putem numai să ne imaginăm cât de otrăviți, înfuriați erau înalții demnitari de partid din clica de vârf a imperiului, opricinicii KGB-ului, când își vedeau mutrele hâde de căpcăuni și călăi lași în articolele și discursurile lui A. Lucașev, reacția lor acidă. Ei doar se deprinseseră pentru veci cu supunerea de sclavi a popoarelor, cu reptilitatea presei care întru totul depindea și era supusă „slăvitului" partid. în timpurile tiranilor Lenin, Stalin, Brejnev, Andropov,

repejor, fără nici o discuție, într-o noapte, A. Lucașev ar fi fost înfundat în subteranele de la Lubianca sau, mai simplu, direct ar fi fost împușcat sau înecat la vreo margine de Moscova. în 1989-1990 situația din imperiul sovietic era alta: popoarele sclave se ridicau contra tiraniei comuniste. în decembrie 1989 a fost detronat și împușcat despotul N. Ceaușescu. Gorbaciov și anturajul său nomenclaturist erau foarte iritați de perspectiva repetării și la Moscova a evenimentelor de revoltă populară, ca la București. Dar văzând că popoarele din imperiu încă nu s-au trezit pe deplin, că forțele din opoziție erau dispersate, slab organizate, spre toamna lui 1990, triumviratul CC al PCUS, KGB-ul și complexul militaro-industrial a trecut în ofensivă contra forțelor democratice. Concomitent cu acțiunile de reprimare a mișcărilor de eliberare națională din bantustanele „unionale" și „autonome" (Tbilisi, Vilnius, Tataria...) căpeteniile comuniste de la CC al PCUS șl KGB au trecut la lichidarea fizică a celor mai talentați, dârji adversari politici ai regimului - năravvechi al bolșevismului rus. Din nou prin teroare sângeroasă a hotărât regimul comunist să suprime „valul al nouălea" al popoarelor aservite. Dar spre diferență de deceniile precedente, de dezmăț sângeros, partidul a luat în considerație că situația era alta și a introdus unele corectări. Aparatul de partid superior se temea să recurgă la teroarea directă, ca în timpul călăilor Lenin și Stalin. Căpeteniile superioare au hotărât să recurgă la exterminarea adversarilor politici prin „întâmplări stupide, accidente rutiere sau scandaluri cu omucideri în stradă sau la domiciliu". Adică în așa fel, cum că regimul nu e de vină. PCUS nu vroia să-și piardă imaginea în lume cum că el, ferm, s-a pornit pe calea restructurării „noii gândiri politice", ceea ce nu era altceva decât o mârșavă demagogie. Concomitent fusese declanșată o mare campanie de calomniere a forțelor progresiste, fronturilor populare, mișcărilor de eliberare națională și a liderilor lor. Dușmanii democrației n-au recurs deodată la exterminarea fizică a lui Alexandru Lucașev. Mai întâi au încercat să-l „dădăcească" în

timpul chemărilor la „besedă“ (conversație de intimidare) în organele de partid și la Lubianca. Alexandru însă nici nu avea de gând să se potolească. Când au început amenințările, el și mai bătăios a început să atace regimul comunist imperial. KGB-ul a stabilit urmărirea densă asupra lui A. Lucașev, liderilor partidului său și colaboratorilor gazetei „Novaia Jizni“. Filerii inchiziției comuniste îi urmăreau la fiecare pas, le ascultau convorbirile telefonice, le perlustrau corespondența personală și de redacție. De mai multe ori niște „anonimi“ l-au amenințat pe Alexandru: „Noi pe tine te vom sfâșia!“.

În același timp, secția respectivă a KGB-ului deja ticluia planul concret de exterminare vizică a lui A. Lucașev: studia situația din redacție, felul de viață al lui Alexandru, unde locuiește, cu cine întreține relații, ce slăbiciuni are, selectau executorii asasinării etc. La 21 noiembrie 1990, A. Lucașev a fost rău bătut direct în stradă, nu departe de casa în care el închiriase un apartament pentru cabinet de lucru. L-au bătut niște „necunoscuți“, cu constituție atletică, profesional, fără să-i ceară sau să-i spună ceva. Pentru 26 noiembrie avea invitație să fie prezent, printre alte personalități, jurnaliști de vază, la o recepție la ambasada română din Moscova. Pentru prima dată fusese invitat în ambasada română. Nu putea să nu plece în ambasada țării care era mai aproape de sufletul său decât țara în care, prin voia soartei trăia și care mereu îl marginaliza și teroriza. România era în imaginația lui și nu numai a lui, țara revoluției din decembrie 1989. Deși era plin de vânătăi oribile, și le-a mascat prin machiat cu ce se putea, cu pudră, și a fost prezent la recepție. Pe această invitație de mult o așteptase. A fost ultima recepție și ultima zi din viața lui.

În aceeași zi, seara târziu, la dânsul în apartament-cabinet, i-a venit prietenul de-o mai veche cunoștință din orășelul Ghelendjie, regiunea Crasnodar, Maxim Harlamov. Dar Harlamov a intrat încă cu câțiva inși pe care Alexandru nu-i cunoștea.

Din sentința judecății asupra lui Harlamov: „La 27 noiembrie

1990, aproximativ între orele 3-4 noaptea, M. Harmalov, aflându-se în stare de ebrietate, pe adresa orașului: Moscova, stradela Șipilovschi Nr.41, casa trei, apartament 402, l-a lovit pe Alexandru Lucașev cu tigaia pe cap, i-a înfipt de 25 de ori cu cuțitul și foarfecele în mai multe părți ale corpului, l-a strangulat consecutiv cu ștergarul, fularul și o sârmă..." Conform expertizei medicale ulterioare, lui Alexandru i-au sfărâmat și tibia la un picior.

A. Lucașev nu a fost omorât într-o minută, două. Pe dânsul l-au torturat aproape trei ore în șir. Cu încetul, fără grabă, în mod sadic. Mai mult ca sigur călăii îi cereau ca să renunțe la demascarea regimului comunist sau poate să și accepte a slugărnici regimul odios. Alexandru a suportat cu o bărbăție excepțională torturile sălbatice, a acceptat moartea de mucenic, dar nu a cedat.

Un adevărat Constantin Brâncoveanu! Din declarațiile vecinilor depuse anchetatorului, una din vecine scria: „Pe la ora trei și jumătate am auzit prin perete strigăte, horcăit. Am încercat să chem miliția, dar telefonul nu funcționa. Până la acest moment și după, telefonul a funcționat normal, iar în acel moment, nu. Cineva l-a scos din funcțiune." Tot aceasta a comunicat în alt moment al anchetării că a văzut cum din balconul apartamentului lui A. Lucașev a trecut în balconul vecin un băietan care de fel nu semăna a fi ucigaș. El scâncea că acolo a ars un om și că el (Harlamov) nu mai trăia. A mai spus vecina că băiatul se afla într-o îmbătare stranie.

Declarația altui vecin: .....Am telefonat la miliția noastră de sector, Nr.87 și am comunicat ofițerului de serviciu, maiorul Lobanov, că în apartamentul lui Lucașev se întâmplă o mare bătaie, se aud strigăte de ajutor... Ofițerul de serviciu mi-a strigat supărat, brutal, în receptor: „V-ați ieșit din minte! Sunați la așa oră! " Când am telefonat a patra oară, aceeași voce mi-a strigat cu mare supărare: „Nu spune prostii! în apartamentul tău nimeni doar nu năvălește. Așteaptă să vină dimineața și adresează-te milițianului de sector!" Miliția nu a apărut decât la ora șase dimineața, numai

după sosirea pompierilor." Aceeași vecină: „Eu am auzit cum din apartamentul lui Lucașev, pe la ora cinci și treizeci de minute dimineața, înaintea sosirii pompierilor, au ieșit niștre inși." Ne amintim că Harlamov a ieșit prin balcon. Foarte suspect este faptul că anchetatorul, insistent, o forța pe vecina martoră ca să nu spună că acei inși au ieșit din apartamentul cu pricina, dar neapărat să spună că acolo se aflau numai două persoane: Lucașev și Harlamov.

Pe la cinci treizeci dimineața, ucigașii au acoperit corpul lui A. Lucașev, poate încă viu, cu hârtii, cărți și ce mai era în apartamentul sărac mobilat (Alexandru păstra câteva sute de exemplare ale cărții sale, *Nietzsche*) și le-au dat foc. Aproape de ora 6 au sosit pompierii. Cine i-a chemat? Probabil killerii KGB-ului. Tot ei, probabil, au chemat și miliția, care a sosit îndată după pompieri - pentru a constata actul morții lui Lucașev și pentru a-l aresta pe „nebunul" Harlamov.

Chiar de la început anchetarea a fost pusă în secret. Au întreprins cercetări particulare redactorul-șef al gazetei „Noaia Jizni", Oleg Barbara, jurnalistul de la gazeta „Expres Cronica", Constantin Zavoischii, alți gazetari de la presa independentă, inclusiv și autorului acestor rânduri, dar miliția, securitatea, procuratura, anchetatorii îi izolau pe jurnaliștii de la mass-media independentă. Se temeau ca să nu se afle adevărul. Acces aveau numai jurnaliștii din presa partinică, care falsificau totul.

Despre moartea fiului ei, anchetatorul i-a comunicat mamei lui A. Lucașev numai a doua zi, miercuri, 28 noiembrie. Deși organele „de drept" știau chiar în dimineața zilei de 27 noiembrie cine a fost omorât. Conform expertizei medicale oficiale, A. Lucașev a decedat aproximativ la ora 6. Deci, dacă miliția ar fi venit la timp, nu e exclus ca el să fi fost salvat. Dar nu aceasta a fost intenția KGB-ului. A. Lucașev a fost îngropat la 1 decembrie 1990, de organele „de drept". Direct de la morgă la cimitir. Fără ca măcar să-i permită mamei sale să-l vadă o clipă în ultimul său drum pământesc.

Comuniștii antichriști nu i-au permis Annei Feodorovna să-l

îngroape creștinește, măcar să-l îmbrace în haine de înmormântare. Ei i-au înfășurat corpul neînsuflețit în niște cârpe. A. Lucașev a fost îngropat la un cimitir de gradul 3 în Moscova, pentru simpli muritori, deși nici viața și nici moartea sa nu au fost simple.

Judecata a avut loc la sfârșitul lui aprilie 1991. Ca și în timpul anchetărilor, procurorul și judecătorul făceau totul pentru a ascunde adevărul - ce anume s-a întâmplat în apartamentul lui Lucașev și cine sunt adevărații asasini. La acea judecată nici măcar nu s-a încercat să se afle cine a mai fost în apartament afară de Lucașev și Harlamov.

La ședințele de judecată „inculpatul" Harlamov era adus îmbibat cu medicamente psihotrope și vădit hipnotizat prin amenințări de opricinicii KGB-ului. Mai mult ca sigur pe dânsul îl speriau că dacă el va spune adevărul, apoi și el va fi la fel exterminat prin torturi sălbatice.

La judecată Harlamov „a recunoscut" că el l-a omorât pe A. Lucașev. Și în timpul judecății, și ulterior, Anna Feodorovna a spus că Harlamov nu putea să omoare, nu el l-a omorât pe fiul ei, că pe Alexandru l-au torturat până la moarte călăii KGB-ului. E foarte curios lucru, ea de multe ori a încercat să pună întrebări lui Harlamov, dar nu a reușit să primească de la el vreun răspuns. De fiecare dată judecătoarea Savina T.F. o încurca să pună întrebări și să primească răspunsuri de la inculpat. Judecătoarea nu-i permitea lui Harlamov să răspundă, dar în schimb răspundea ea. Iar când mama răposatului se adresa insistent către judecată, că ea așteaptă răspuns de la Harlamov, judecătoarea Savina îi striga „Foarte rău v-ați educat fiul!" O adevărată judecată sovietică!

La 7 mai 1991, colegiul de judecată pentru dosare penale al judecătoriei orășenești Moscova l-a condamnat pe M. Harlamov la nouă ani privațiune de libertate în lagăre cu regim sever. în timp ce articolele Codului penal al RSFSR, 102 p.2 și 149 p.2 prevedeau pentru omor cu cruzime excepțională, termeni până la 15 ani sau pedeapsa capitală. Dar nici aceasta nu e tot. Judecata a fixat în

sentință în mod special: „Fără exil.“ Deci termen minimal de detenție pentru omucidere cu cruzime excepțională. Și încă fără exil! Cu aceasta a fost posibil? în odiosul imperiu URSS totul era posibil. Numai dreptatea nu era posibilă. Explicația e simplă: întreaga componență a judecății știa că nu Harlamov l-a omorât pe A. Lucașev, știa foarte bine că inculpatul e numai un țap ispășitor, lată de unde „mila“ judecătorilor comuniști.

Anna Feodorovna nici până azi nu a reușit să-l vadă pe Harlamov în vreun lagăr de concentrare, deși a depus multe eforturi. Ea vrea să afle din gura lui, cine anume l-a omorât pe fiul ei. De îndată cum ea a aflat că Harlamov se află într-un lagăr din regiunea Crasnoiarsc (Siberia), el a fost transferat urgent la Armavir (Caucaz).

Ca urmare a atmosferei de adânc secret, presa aproape că nu a reacționat la acest act de vandalism politic. Iar dacă au fost unele informații despre judecată afară de necrologul din „Novaia Jizni“ -numai în minus. De exemplu, în gazeta „Moskovskii komsomoleț”, un oarecare V. Cravcenco (probabil un pseudonim al vreunui KGB-ist) în mod inadmisibil sadic, savura amănuntele torturilor și sâsâia că ar fi fost „cauza omorului - gelozia pe baza relațiilor sexuale nenormale.“ Cretinii din KGB, probabil că de mult, dinaintea asasinării lui A. Lucașev, pregătiseră această frază. Monstruozitate! Această gazetioară a komsomolului leninist a comis un sacrilegiu, ponegrind în cel mai laș mod numele unui mare, nobil, curat om, un remarcabil democrat - reformator, apărător al legității și dreptății. Dar face oare să ne mirăm? în meseria de a falsifica, defăima, ponegri și chiar extermina cu milioanele pe cei mai onorabili, talentați oameni, lichelele monstruoase, bolșevico-comuniste au bătut toate recordurile mondiale de lașitate și ticăloșie.

Alexandru Lucașev a fost asasinat în cel mai barbar mod la al

șaselea an de „perestroică" și „gândire nouă politică". După dânsul au fost exterminate mari personalități - protoierul A. Meni, jurnaliștii D. Holodov, V. Listiev... Regimul comunist mereu a urât, nu a putut suferi deocrația, a detestat presa liberă, mereu a tins să țină popoarele în blocada informațională, în paralizia dezinformării și îndobitocirii. Campania nouă de represalii era orientată spre înspăimântarea liderilor, reprimarea mișcărilor democratice și de eliberare națională. Rusia intra în ajunul rebeliunii nomenclaturiste din august 1991. Statistica omorurilor jurnaliștilor în anii aceștia a fost în continuă creștere. începând cu ianuarie 1991, Fundația apărării transparenței a inițiat lista jurnaliștilor omorâți în timpul restructurării și în anii următori. Ea începe cu numele lui Andris Slapiniș. Ar fi mai corect ca ea să înceapă cu numele lui Alexandru Lucașev. Și mai corect ar fi dacă martirologul jurnaliștilor din URSS și din spațiul imperial ex-sovietic, s-ar începe cu cei nimiciți de regimul bolșevic, începând cu Octombrie 1917.

Porunca a cincea spune: „Nu omorî!", dar omorurilor nu li se vede sfârșitul, lată prețul pe care societatea contemporană, popoarele, îl plătesc pentru dreptul de a ști ce se întâmplă în țară și în afara ei.

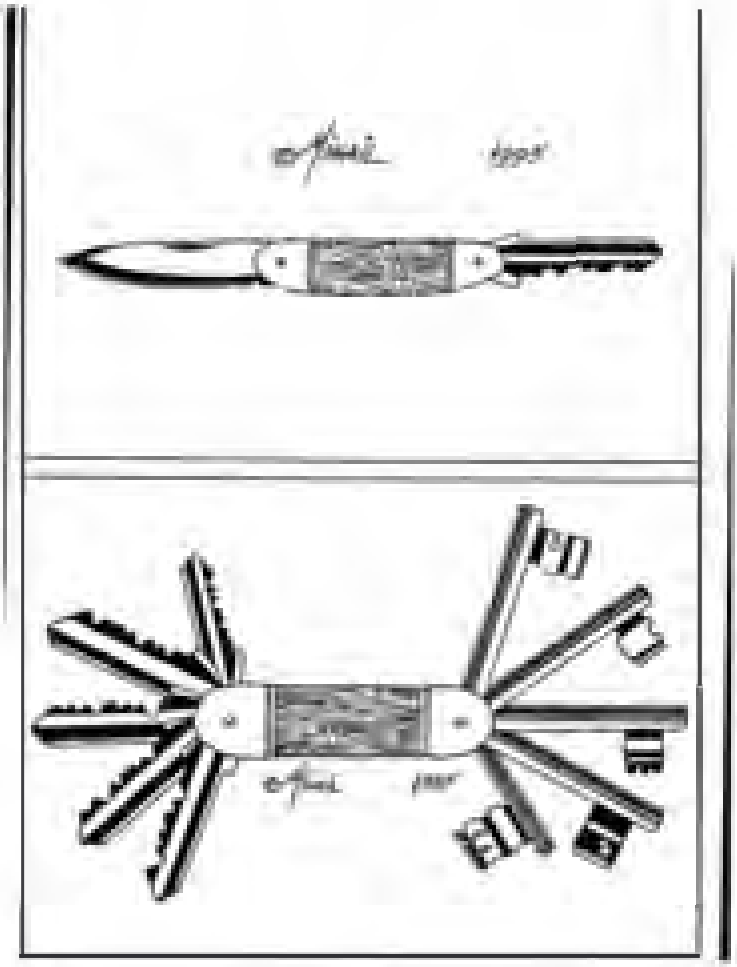
Compătimim poporul rus, regretăm că din timpuri vechi trăsătura principală a Rusiei este intoleranța față de gândirea alternativă. Puterile negre ale obscurantismului de peșteră mereu se tem de lumină, de adevăr. Forțele reacționare vor să întoarcă înapoi roata istoriei. Năluca comunismului barbar din nou cutreieră Europa de Răsărit.

E timpul ca popoarele să se trezească odată din letargia de moarte și să fie vigilente. Cu atât mai mult că noii lenini, stalini, se rup din nou către puterea totalitară de tip bolșevic. Alexandru Lucașev, foarte bine înțelegea și nu rareori spunea că nu există liberate, democrație, fără libertatea cuvântului, a presei. Accentua că dacă vreun regim retrograd pune popoarelor ochelari de cal și căluș în gură presei, aceasta înseamnă că el tinde spre tiranie

totalitaristă, cu toate urmările care decurg de la ea. Blocada informațională, îndobitocirea popoarelor, prin dezinformare, minciună, demagogie fariseică și obscurantism sunt primele condiții de retrogradare și sclavagizare a popoarelor

Asasinarea mișelească a lui Alexandru Lucașev și a altor oameni progresiști a fost jalonul crucial, începutul ofensivei aparatului de partid bolșevico-sovietic că trepuciul din august 1991.

În prezent, A. Lucașev ar fi avut 49 de ani. Numai 49. L-au exterminat în floarea vieții și a talentului.

DOINA ANTONIE CONSTANTINESCU

MARINA ŢVETAEVA ÎN CORESPONDENŢĂ CU BORIS PASTERNAK

Nicicând lirica feminină rusă nu a mai cunoscut două individualități comparabile, precum Anna Andrevna Ahmatova și Marina Ivanova Țvetaeva, fiecare având o operă de o rară anvergură. Dacă vei întreba în Rusia pe un om a cărei vacatie este literatura: „Cine vă place mai mult, Ahmatova sau Țvetaeva, ti se va răspunde, după un timp de reflecție: „Amândouă sunt mari poete."

Astfel a grăit și prozatorul Vladimir Krivțov din Moscova.

Printre inovatorii decisivi ai normelor lingvistice poetice de până la ei, pot fi considerați: Vladimir Maiakovski, Boris Pasternak și Marina Țvetaeva.

La Pasternak cuvintele novatoare nu se adresează unui public larg - ci, dimpotrivă, sunt subordonate prin excelență, manierei impresioniste de a transmite o stare de spirit sau alta.

Marina Țvetaeva simte la el și prospețimea poetică și o anumită înrudire, atât cu modalitatea sa stilistică, cât și cu structura discursului său poetic. Pasternak creează asociații extrem de subiective, folosește intens prozaismul verbal pe un fond liric, are o rimă de o rară prospețime.

La Marina Țvetaeva construcția metaforică este alta. Sistemul său imagistic este organic împletit cu respirația întregii sale ființe poetice. Totul se naște, nu ca o amintire, ca o întoarcere în trecut, ci apare ca un fapt ce se petrece în clipa de față.

Frumosul basm al scrisorilor dintre două glorii ale literaturii ruse

Boris Pasternak și Marina Țvetaeva a cuprins în raza sa binefăcătoare 17 ani, ani petrecuți de Marina în exil și un număr de 100 de scrisori din care s-au păstrat 18, una singură originală. Pasternak a scris 84 de scrisori.

Corespondenta începe într-o zi de iunie, 29, a anului 1922, și poartă ca loc de expediție orașul Berlin.

„Dragă Boris Leonidovici,..."

După câteva fraze, reținem:

„Acum ascultați: cândva, în primăvara lui 1918, am stat alături la cina de la Țetlinov. Atunci mi-ați spus: „Doresc să scriu un roman mare: cu dragoste, cu o eroină, ca Balzac." Eu gândeam: «Ce bine!, Ce precis!, Totul e în afara oricărui egoism, iată un poet!» Apoi v-am invitat: «Voi fi bucuroasă, dacă...». Nu ați venit, pentru că nu doreați nimic nou în viață.

În iarna lui 1919, v-am întâlnit pe ulița Mohovaia. Mergeați să-l vindeți pe Saloviov pentru că acasă n-aveați pâine deloc.

«Scrieți?» v-am întrebat. «Da.», mi-ați spus. «Cu bine!» (Cărți-Pâine-Om - notează Marina între paranteze.)

În iarna lui 1920, înainte de plecarea lui Ehrenburg din Uniune, citesc poemul - basm „Fecioara-împărat". Apoi publicul este întrebat: «Domnilor e clar subiectul?». Glasuri în cor, răspund: «Deloc!». Plecăm și deodată vă aud: «Marina Ivanovna!» -gândesc «Ah! erați aici!». Ce bucuroasă sunt! - «Subiectul e clar. Doar că-l prezentați în explozii, cu întreruperi...» Șoptesc: «Ce ager! E poet!»".

În aprilie 1922, la înmormântarea soției lui Skriabin - Tatiana Feodorovna, de care Marina era foarte legată, îi scria: „Simt ca întotdeauna după despărțire, că sunteți alături. Mă gândesc la Tatiana Feodorovna. Este ultima boare de aer pământean a sa. Apoi mă uit în spate, deja nu mai sunteți: dispariție. Atunci v-am văzut ultima oară. Exact peste o lună, am plecat."

În altă scrisoare, Marina menționează: „Iată, dragă Boris

Leonidovici, povestea mea despre Dvs., de asemenea, cu întreruperi, ca o linie punctată. Versuri vă știu puține. Odată v-am ascultat recitând; cartea Dvs. nu am văzut-o."

În următoarea scrisoare Marina îi dă de știre: „Sunt la Berlin pentru puțin timp. Doream să plec la Praga, dar acolo viața din afară e foarte grea.

Aici nu sunt prietenă cu nimeni, cu excepția soților Ehrenburg, Belîi și a editorului meu, Helikon.

Vă trimit două cărticele, apărute în lipsa mea: *„Versuri pentru Blok"* și *„Despărţirea"*, acestea au fost tipărite pentru a-mi putea plăti drumul.

În curând va apărea cartea mea *„Meseria"*, care cuprinde versuri din ultimul an și jumătate, pe care vă voi trimite-o, bucuroasă.

Aştept mâna Dvs., cartea Dvs., şi pe Dvs."

În anul 1922 îi apare varianta revizuită a volumului *„Verste"* în editura Kostri (Ruguri). Maiakovski recenzează volumul cu ironie, cu accente sceptice.

Boris Pasternak îi adresează autoarei o scrisoare entuziastă.

În noiembrie 1922, trimițându-i lui Pasternak poezia *„Păr argintiu"*, Țvetaeva îl numește pentru prima oară „iubitul" său.

La 10 februarie 1923, scrisoarea Marinei începe astfel: „Pasternak!" - spicuim din lunga epistolă - „Ultima lună a acestei toamne aș petrece-o cu dvs., fără a mă despărți, fără cărți. în ultimul timp am fost de multe ori la Praga și iată aștept trenul în gara umedă. Am venit devreme, în amurg, înainte ca să se aprindă felinarele. Merg când înainte, când înapoi pe platforma întunecată. Și este acolo un loc, un stâlp, fără a fi luminat și vă strig: «Pasternak!» în două locuri aș dori să merg cu Dvs.: la Weimar, la Goethe și în Caucaz (singurul loc din Rusia în care exclam «Goethe!») și mai departe... întotdeauna, mereu Pasternak va fi în toate gările vieții mele lângă toți stâlpii destinelor mele, de-a lungul tuturor drumurilor asfaltate sub toate «liniile strâmbe» va fi

chemarea mea. Sosirea voastră.

Știu că dintre toți îl iubiți cel mai mult pe Beethowen - chiar mai mult decât pe Bach, că nu o dată v-ați gândit la Paganini, că ați dorit să scrieți despre el, că sunteți catolic și nu ortodox.

Aș dori să vă spun, dar nu vă supărați și nu vă cruciți, fiindcă sunteți curajos:

«În opera voastră este mai mult decât un geniu, mai mult decât un poet.»"

Mai târziu, în anul 1923, citim rugămintea Marinei „Pasternak, nu plecați în Rusia fără să ne vedem. Rusia pentru mine este «un grand pent-etre» aproape lumea cealaltă. Plecați în Guadelupa, oriunde, dar nu în Rusia.

Nu mă tem de plecarea, ci de dispariția voastră. De două ori în scrisoarea dumneavoastră apare cuvântul „greu". Pentru că stați cu oamenii. Dvs. sunteți aviator. Zburați spre zei, spre copaci.

Singura mea amărăciune este că n-am reușit să ne vedem la Berlin. Dacă nu plecați mai devreme, cred că voi veni la începutul lui mai.

Niciodată să nu ascultați cele spuse despre mine, de la diverși oameni (prieteni) - am iubit... am părăsit... n-am mai iubit. Pentru oameni despărțirea ține de iubirea de sine."

În 11 februarie 1923, Marina îi scrie din Cehia:

„Dragă Pasternak,

În scrisoarea asta mă voi referi la scrierile dvs. și dacă-mi va ajunge timpul și nu-mi va dispărea dispoziția, și la ale mele. Cartea Dvs. este văpaie. Cealaltă a fost ploaie torențială, iar asta m-a ars, m-a durut, dar n-am suflat. Mă arde, nu am somn și nici ziuă nu am. Numai Dvs. singur...

Sunteți un fenomen al naturii."

(Aici este vorba despre cartea *Sora mea - viaţa*, odată cu apariția căreia Pasternak este situat în rândul celor mai de seamă poeți ai vremii. Aceasta se petrecea în anul 1922.)

„Versurile lirice (așa cum sunt numite), - continuă Țvetaeva, -

sunt clipe diferite ale unei singure mișcări: mișcare în întrerupere ca o linie puncată. Vă amintiți din copilărie caleidoscopul rotitor?" Poezia *«Sora mea - viata»* care este și titlul cărții, a fost tradusă în mai multe rânduri.

După trei zile de la epistola anterioară, Marina îi scrie:

„Dvs. acum, în luna februarie a acestui an, ați intrat în viața mea după un mare gol: abia am terminat un poem (ar treui să-l numesc cumva) nu poem, ci o vrăjitorie, și nu eu l-am terimnat, ci el pe mine, ne-am despărțit așa precum ne-am fi rupt! iar eu mă simt eliberată și mă bucur: iată voi scrie versuri.

Voi transcrie o carte de însemnări - și confesiuni - și totul va fi bine.

Și dintr-o dată Dvs. alunecând, crescând (cerb?, trestie?) cu întrebările pe care i le puneți lui Pușkin, cu privighetoarea Dvs. diabolică... îmi va fi greu, foarte greu să vă întâlnesc. Pasternak, eu din pricina unei toane am ratat marea întâlnire cu Blok (poate dacă ne-am fi întâlnit nu murea)."

Saint Gilles, 23 mai 1926

"...Boris, am vorbit cu tine fără încetare, m-am bucurat, am respirat. Boris, îți mărturisesc un lucru: nu-mi place marea. Nu pot. Atâta spațiu, dar nu poți să mergi. Unu. Ea se mișcă, o privesc. Doi... Boriș, doar e aceeași scenă, adică imobilitatea mea forțată... îmi pare rău de pământ. îi e frig. Mării nu-i e frig. Esența ei este frigul. Un răcitor imens. Noaptea.

Dar pentru că a venit vorba despre noapte, vă propun să ne amintim împreună versurile:

«Sub mângâierea pledului catifelat
Chem visul de ieri
A fost oare iubire
Cine a fost vânătorul,
Cine prada?
Am învins sau sunt înfrântă?»

Vă iubesc: iarmaroc, cabriolete trase de măgari. Ah! Rilke, totul

este în fluviul tău imens. Nu doresc marea.

Saint GIlle sur vie, 25 mai 1926 „Boris,

De ia mare am înțeles un lucru... Pe malul ei mi-am notat în cărticică ce să-ți spun. Sunt lucruri din pricina cărora sunt într-o stare permamentă de renunțare: marea, iubirea... Știi Boris, oceanul este ca un monarh, ca un diamant: ascultă numai pe acela care nu cântă. Munții sunt generoși, divini.

Nu-ți scriu prea des? Permanent doresc să conversez cu tine..."

Miercuri 26 mai 1926

„Bună, Boris! E șase dimineața, suflă vântul. Fug pe poteca spre fântână (două bucurii diferite, o găleată goală, una plină) și din tot trupul care înfruntă vântul, te-am salutat. îți îmbrățișez capul -mi se pare că e atât de mare pentru că în el este un munte întreg -Ural!

«Pietre din Ural» - din nou un sunet din copilărie. (Tata și mama au plecat în munții Ural după marmură pentru Muzeu.)"

(Este vorba despre Muzeul de arte frumoase Pușkin, din Moscova, înființat de tatăl Marinei - profesorul universitar Ivan Țvetaev, muzeu pentru care a trudit întreaga viață.

Acum câțiva ani am avut norocul să întâlnesc într-una din sălile muzeului exponate reprezentând aspecte din viața familiei Țvetaev. Le-am privit cu emoție, amintindu-mi cuvintele prozatorului Paustovski, din *„Cununa de lauri"*: «Țvetaev a fost unul din savanții și artiștii, fără o lețcaie în buzunar, pe care în toate timpurile i-a născut și i-a iubit Rusia. Dar în afara muzeului pe care se află acum o placă memorială ce poartă numele Țvetaev, el a mai dăruit țării încă un viu și nestemat dar, pe fiica sa Marina, plină de har.».)

În 1933, la 20 de ani de la moartea tatălui, Ivan Vladimirovici, Marina scrie despre el trei amintiri: *„Muzeul lui Alexandru al III-lea"*, (Nașterea muzeului), *„Cununa de lauri"* și *„Inaugurarea muzeului"*, astăzi muzeul se numește *„Muzeul de arte frumoase A. S. Puşkin"*.

El se află pe ulița *Volhonka*, în apropierea catedralei lui *Isus Mântuitorul*.

Pe la mijlocul lui iulie 1927, mărturisindu-i lui Boris, cât îi este de dor, Marina îi spune că se întoarce (în mod fizic) spre el, cerându-i ajutor.

„Am terminat un mare poem. L-am citit unora, altora, nici o silabă... tăcere totală. De curând, am scris cuiva: «Mă gândesc la Boris Pasternak - el este mai fericit decât mine, pentru că are doi-trei prieteni poeți, care cunosc prețul muncii sale. Eu n-am pe nimeni care, măcar pentru un ceas, să prefere versurile oricărui alt lucru.»

Tu, desigur, supraevaluezi cartea mea de versuri. Prețul ei e tristețea. Lirica mi-a servit drept credință și adevăr, salvându-mă." în alt loc, Marina constată că emigrația a făcut-o prozatoare: „Boris, mi-e dor de natura rusă de brusture, de pădure, de mine -acolo. De-aș putea să mă nasc din nou..."

În continuare, o scrisoare din 13 decembrie, ultima zi a anului 1926, din Medon.

".....Boris, tu și cu mine ne temem fără cuvinte, iată de ce nu ți-am scris. Cineva spunea: «romanticii au murit fiindcă întotdeauna au trăit ca pentru ultima oară.» Fiecare scrisoare a noastră este ultima. Una e să fie o scrisoare ultima înainte de întâlnire, alta e ca o scrisoare să fie ultima, pentru totdeauna. Poate și pentru faptul că ne scriem dar, că de fiecare dată totul este nou...

...Lucrul unic pentru mine este aspectul posibil al credinței.

...Boris, este ultima zi a anului, e ora 3 dimineața. Dacă voi muri fără a te vedea, fără a ne întâlni, soarta mea va fi neîmplinită, fiindcă ultima mea speranță ești tu... fără tine nu mai are rost să exist.

La mulți ani, Boris, este anul '30! Noi avem 7 ani de când ne cunoaștem. Veacul are '30, să-i trăiască, iar noi șapte! Ne vom vedea în '32, pentru că cifra 32 este cifra pe care am îndrăgit-o încă din copilărie, cifră care nu exista în șirul zilelor lunii și trebuie s-o

cauți în secol. Să nu ratezi întâlnirea cumva!

N.B. Nimeni nu m-a invitat să întâmpin Anul Nou, lăsându-mă pe mine, ție. De o astfel de singurătate am avut parte numai la Moscova, când tu nu erai.

... Această scrisoare este de la mine pentru tine, numai de la mine - numai pentru tine. Pe urmă e restul despre tot ce există.

La noapte - pe urmă - va fi o altă scrisoare. Despre totul. Te îmbrățișez,..."

Oprim aici șirul epistolelor.

Viața Marinei Țvetaeva a fost neliniștită, dureroasă, chiar necruțătoare, marcată de grele pierderi.

Așa se face că la numai doi ani după întoarcerea în patrie, la 21 august 1941, într-o stare de puternică depresie, minunata femeie, hărțuita poetă, își pune capăt zilelor.

Mai târziu, Pasternak va scrie poezia „în memoria Marinei Țvetaeva".

Pasternak continuă să scrie. în anul 1958, trimite romanul său *„Doctor Jivago"* spre publicare. El trata revoluția rusă. Romanul apare în Italia și în decurs de doi ani este tradus în 24 de limbi.

Propus în mai multe rânduri pentru Premiul Nobel, acesta i se acordă, în fine, în anul 1959, pentru realizări importante în poezia contemporană, pentru continuarea tradiției în proza rusă.

Autoritățile îl împiedică să participe la festivitatea de înmânare a premiilor. Mâhnit, Pasternak notează în poezia *„Premiul Nobel":*

„Ce josnicie am săvârșit
Sunt rău-făcător, ucigaș!
Am făcut să plângă întreaga lume
pentru destinul țării mele.
Și așa, aproape de mormânt
Precum mă aflu acum,
Tot cred că va sosi timpul
În care forța răului și-a josniciei
va fi învinsă de spiritul binelui."

„Așadar, ar spune Marina, acesta este romanul despre care mi-

a spus cândva: «Aș vrea să scriu un roman mare cu iubire, cu o eroină, ca Balzac.»"

Ecranizat în SUA, *„Doctor Jivago"* are muzica lui Maurice Jarre. Fiind rugată să traduc câteva din poeziile Țvetaevăi, am ales ordinea, în ordinea lor cronologică, descoperind încă de la început forța imaginilor sale, trăirea profundă. De aceea am fost mirată citind poezia *„Versurile mele"* scrisă atât de timpuriu.

„Le e sortit versurilor mele
scrise atât de timpuriu când nici nu știam
că sunt poet să stea în praful librăriilor
de unde nimeni nu le-a luat și nici nu le va lua!
Va veni și rândul versurilor mele
așa precum vine rândul vinurilor scumpe."

Am descoperit în Paris, în chiar centrul capitalei-lumină o librărie cu cărți scrise numai de femei. Erau acolo câteva mese unde puteai bea ceai și răsfoi în voie o carte pe care ți-o alegeai din rafturi.

Acolo, în rafturi elegante, fără urmă de praf, tronau versurile Marinei Țvetaeva. Mi-am amintit atunci poezia în care ea spune „va veni și rândul versurilor mele...".

PETRE ANDREI FLUERAŞU

SOUTH PARK, SERIALUL CARE A SCHIMBAT LUMEA

"-I believe that if we are to form a new country, we can not be a country that appears war hungry and violent to the rest of the world. However, we also can not be a country that appears weak and unwilling to fight to the rest of the world. So, what if we form a country that appears to want both?

- Yes, yes of course. We go to war, and protest going to war at the same time!

- Right... If the people of our new country are allowed to do whatever they wish, then some will support the war, and some will protest it.

- And that means, that as a nation, we could go to war with whomever we wished, but at the same time act like we didn't want to. If we allow the people to protest what the government does, then the country will be forever blameless.

- It's like having your cake, and eating it too!

- Think of it! An entire nation founded on saying one thing and doing another!

-And we will call that country, The United States of America!"

South Park - "I'm a little bit country"

Comedia a reprezentat întotdeauna o parte importantă din viata noastră. Ne place să râdem, pentru că reușim astfel să ne bucurăm de viață, ne place să uităm de dificultăți, pentru că reușim astfel să înțelegem părțile pozitive. Prin umor, problemele complexe ajung

mai ușor la cititor, care nu se simte respins. Putem vorbi despre orice atâta timp cât păstrăm un zâmbet. Umorul ne simplifică existența și ne ajută să ne relaxăm. Comedia este unul dintre cele mai bune argumente în favoarea fericirii, pentru că acolo orice este permis.

South Park este unul dintre cele mai cunoscute seriale de comedie din America. Fiind difuzată pentru prima oară în 1997, seria animată a atins până astăzi 160 de episoade. Creatorii și-au prelungit deja contractul cu postul de televiziune Comedy Central, garantând existența unui al 12-lea sezon. Tradițional, episoadele sunt difuzate anual în două jumătăți. Prima jumătate a sezonului 11 a fost difuzată între 7 martie și 18 aprilie, în timp ce a doua jumătate va începe pe 3 octombrie 2007.

Serialul analizează evenimente recente, conflicte, folosind satira pentru a scoate în evidență tarele specifice lumii în care trăim. Personajele sunt construite arhetipal, creatorii axându-se pe o trăsătură personală împinsă la extrem și generalizată. Cei patru copii, elementele principale ale serialului, au devenit simboluri ale individului american, cel are își iubește țara și ar fi gata de orice pentru a o proteja. Dialogurile savuroase prin care cei patru atacă probleme actuale cu dezinvoltură au ajuns foarte departe, inspirând generații întregi, iar anumite replici sunt astăzi o marcă exclusivă South Park: *"They killed Kenny!... You bastards!"*

Satira este specifică Occidentului. Libertatea înseamnă a putea să spui orice îți trece prin minte, fără să te temi de eventualele consecințe. South Park a impresionat dintotdeauna prin verticalitate. Creatorii își asumă de fiecare dată cuvintele personajelor, nu se ascund în spatele ficțiunii. Vorbim despre lumea reală, iar acțiunile noastre se concretizează în cadrul acesteia. Consecințele nu pot fi evitate și trebuie asumate, însă fără panica inerentă, pentru că doar astfel discursul nostru va fi apreciat. Dacă fugim de implicațiile reale, ne vom izola într-un turn de fildeș, iar oamenii vor dori să se disocieze de imaginea noastră. Au

succes doar acei indivizi care își înțeleg natura și acționează pe baza impulsurilor simple. Nu trebuie să înveți să trăiești. E îndeajuns să îți asculți ființa.

Conflictul care astăzi caracterizează lumea modernă este conflictul ideologic. Faliile între diversele secte religioase se adâncesc, culturile încearcă să-și dovedească superioritatea prin orice mijloc, iar procesul firesc de globalizare este respins cu brutalitate. Oamenii se simt alienați și acuză progresul, în loc să înțeleagă că vremurile se schimbă, iar ei trebuie să se adapteze chiar dacă nu sunt de acord în totalitate cu noul sistem de valori. Prea multă ură se acumulează, iar oamenii nu mai știu să-și asculte instinctele. în South Park, problemele sunt rezolvate direct, imediat, fără discuții inutile și complicații. Serialul ne învață că poți să îți aperi modul de viață și fără a deveni un bigot, că noul mileniu va aduce cu siguranță noi mituri, de care cu toții avem nevoie. Să nu ne temem, să învățăm să ne prețuim libertatea, să spunem în fiecare moment ceea ce gândim. Cuvintele nu pot răni decât dacă noi permitem asta. Să învățăm de la personajele acestui serial, să învățăm de la creatorii Trey Parker și Matt Stone, care au pierdut chiar și un premiu Grammy pentru că au spus ceea ce toată lumea știa deja:

'We are all looking for answers, you know, we all want to understand who we are and where we come from, but, sometimes we want to know the answers so badly, that we believe just about anything. I'm not the reincarnation of Elrond Hubbard, and Scientology is just a big fat global scam!

- Oh, we are gone sue you!

- What?

- Yea, you think you can say our religion is a lie? Will sue you buddy!

- You told me it was a lie!

- Ho, now your putting words in my mouth. You are so sued!

- You can't make fun of Scientology kid. We are going to sue your ass, and your balls!

- How dare you mock our fate, you little punk?! You'll be hearing from our lawyers tomorrow!

- Well fain, go ahead and sue me!

- You are so sued kid!

- Well go on then, sue me!

- We're going to!

- Ok, good. Do it! I'm not scared of you! Sue me!

South Park - "Trapped in the closet"

Limbajul simplu folosit în cadrul serialului atrage publicul. Oamenii vor să se recunoască în personaje, să se perceapă astfel mai bine. Perfecțiunea nu ne mai atrage de mult, pentru că i-am înțeles în cele din urmă consecințele. Nu putem fi fericiți dacă vrem neapărat să fim perfecți, pentru că sacrificiile înseamnă emoții negative. Vom putea trăi cu adevărat atunci când vom învăța să fim relaxați. Nu avem nimic de pierdut, trebuie doar să avem încredere în noi. Să învățăm să vorbim despre orice subiect păstrându-ne calmul, să învățăm să tratăm viața cu detașare. Cei patru băieți surprind de multe ori prin inocență, care ar trebuie să fie pentru fiecare dintre noi o trăsătură definitorie. Să descoperim lumea încă și încă o dată, să fim uimiți, să nu mai plecăm la drum cu prejudecățile specifice. Nu trebuie să ne așteptăm la nimic, pentru că așteptările ucid spectacolul. Dacă avem certitudinea reușitei, viața ne va apărea în nuanțe de gri. Ne plictisim foarte repede atunci când plănuim totul. Să învățăm să ne lăsăm în voia tumultului, să învățăm să privim viața prin ochii unui copil.

În cadrul serialului sunt abordate numeroase teme considerate tabu. Teorismul este satirizat fără milă, bigotismul religios este sancționat fără menajamente. Vedem cum Bin Laden este redus la un fanatic incult, descoperim comploturile ascunse în străfundul

Vaticanului, suntem uimiți de ura pe care negrii o manifestă față de albi, intoleranța organizațiilor ecologiste ne face să medităm asupra luptei pentru mediu, iar totul este filtrat prin intermediul unei inteligențe simple, bazată pe instinct. Un singur cuvânt poate schimba de multe ori lumea, o înjurătură acolo unde trebuie salvează situația. Cu toții avem ceva de învățat, pentru că South Park înseamnă în primul rând America, înseamnă în primul rând realitate.

Una dintre calitățile foarte apreciate ale show-ului este incorectitudinea sa politică. în South Park putem vedea cum negrii sunt ironizați, putem vedea cum mormonii sunt stereotipizați. Eric Cartman, personajul cu cel mai mare impact la public, este antisemit, dorește să îi extermine pe evrei, pe hipioți și nu numai. Și totuși asta apare normal în contextul serialului, pentru că înțelegem că dorințele acestea există, în forme diferite, în fiecare dintre noi. Hohotele de râs în fața unui om handicapat țin doar de o naturalețe împinsă la extrem și nicidecum de o eventuală dorință de epatare. Simțim nevoia să râdem, simțim nevoia să ne batem joc. Nu cu ură, ci relaxat, pentru că umorul trebuie să ne provoace senzații plăcute. Să râdem dacă asta ne face fericiți, să nu ne împiedicăm de teorii sterile atunci când vine vorba de viața noastră. Este normal să fim intoleranți, este normal să fim rasiști, este normal să fim așa cum simțim că este bine. South Park ne învață că trebuie să fim sinceri cu noi înșine. Doar astfel putem fi fericiți, doar dacă ne acceptăm adevărata natură putem trăi cu adevărat.

Echilibrul există în cadrul serialului. Fiecare episod este construit pentru a se concretiza într-un panseu filosofic. învățăm în permanență, iar personajele aleg de fiecare dată atitudini antagonice. Creatorii (care sunt de altfel și vocile majorității personajelor) încearcă astfel să redea o paletă cât mai mare de convingeri. Nu suntem obligați să acceptăm concluziile, serialul însăși este definit pe ideea de toleranță și de relaxare. Extremele sunt puse față în față, putem alege, suntem liberi să pendulăm între

numeroase opțiuni. Nu există certitudini, totul se poate întâmpla, oricând acțiunea poate fi dinamitată. Șocant pe alocuri, South Park reușește să surprindă, să amuze și în același timp să pună pe gânduri. O întreagă filosofie de viață este concentrată în câteva cuvinte, atitudinile celor patru băieți reprezintă categorii umane. Până la urmă, nu putem să nu zâmbim aprobator când vedem sinceritatea lui Cartman, nu putem să nu zâmbim când vedem cât de bine poate fi definit cinismul modern de un băiețel de 10 ani. Soluțiile acestuia sunt simple, surprinzătoare. Până la urmă, totul se rezolvă:

-"You see guys, it all worked itself out. Tada, tada, how you like me now! Feel a little silly now Kyle? Tada, tada, how you like me now!

- I still feel bad Cartman!

- What? How can you feel bad, somebody else is going to pay for our crime!

- Yeah, that makes it even worse!

- But, ah, Kyle, you don't seem to understand. We're not going to get punished for this. Ever!

- I know!

- So then how can you feel bad?

- He feels guilty for doing it and for letting someone else pay for it.

- But his not going to get in trouble!

- It doesn't matter if you get in trouble or not, you can still feel bad. I think your right Kyle, maybe we should confess...

- What?! You guys, that's nothing to feel bad about, we're off Scot free!

- We feel bad for other people!

- For other... Ough... Is it that you think you might get in trouble later?

- Tomorrow in school, we'll all teii the art teacher it was us, and let her decide what to do. And Cartman, ifyou have any threat of a conscience, you'll do the same!

- Ah, ah... Freaking weirdoes man!"

South Park - "Toilet Paper"

South Park a devenit pe parcursul anilor un simbol al societății americane. Alături de seriale ca The Simpsons, The Bundy's, Seinfeld sau Family Guy, el oglindește mentalitatea unei întregi generații, care nu mai suportă genialitatea pretinsă a făuritorilor de mituri. Astăzi nu mai vrem produse învechite, astăzi avem nevoie de simboluri actuale. Imaginile trebuie să fie strălucitoare, cultura înseamnă entertainment. Vrem să ne simțim bine, vrem să meditățm fără încrâncenare, vrem să zâmbim când un evreu tânăr îi înfige stiletul în gât lui Isus pentru a contracara un complot organizat de un papă american.

Comedia a ajuns odată cu South Park la un nou nivel, reușind să-și potențeze discursul, să-l actualizeze, atacând teme considerate tabu. Să fim capabili să ironizăm orice gest, să fim capabili să ironizăm moartea, să fim capabili să ne ironizăm chiar și pe noi înșine. Și totul pentru a ne simți bine, pentru a descoperi că viața oferă posibilități nelimitate.

South Park înseamnă curajul de a spune ceea ce gândești. Consecințe există, însă perspectiva lor nu trebuie să afecteze a priori raționamentul. Vorbește, râzi dacă simți nevoia să o faci, trăiești așa cum vrei să o faci, fără teamă. Fiecare dintre noi simte nevoia să bagatelizeze într-un anumit moment, fiecare dintre noi vrea să privească viața dintr-o perspectivă detașată. Animația ne ajută să facem asta, pentru că acolo se spun lucruri incredibile, pe care astfel învățăm să le acceptăm. God dam, I hate stupid people!, sau iată cum poate fi explicată dorința de a ironiza.

South Park este o lecție despre reușită și despre cum poți construi simboluri plecând de la realitatea care te înconjoară. Astăzi nu mai avem nevoie de principii imuabile, nu mai avem nevoie de zei. Societatea este îndeajuns de complexă, lumea în care trăim se mișcă cu o viteză uimitoare. Să ascultăm vocile copiilor, pentru că ei ne pot învăța lecția inocenței. Dacă vom înțelege asta, vom putea să ne bucurăm de existența noastră. E simplu, este vorba despre realitate. Până la urmă, ne întoarcem cu zâmbetul pe buze la cuvintele lui Eric Cartman, care explică foarte bine esența individualității:

"God damn it respect my fucking authority!"

GEORGE BĂJENARU

GÂNDIND
LA CELE ŞAPTE MINUNI ALE LUMII

Am citit recent o anecdotă memorabilă. Se spune că o profesoară le-a cerut elevilor să numească în scris, cele șapte minuni ale lumii. Când toată clasa terminase testul, o fetiță încă mai zăbovea, gândindu-se la ce ar putea scrie. întrebată fiind ce probleme are, ea a răspuns: " Sunt atât de multe minuni!..." "Citește-ne ce ai scris, poate îți venim în ajutor", a intervenit profesoara. Atunci, fetița a răspuns: "Eu cred că cele șapte minuni ale lumii, sunt: A vedea, A auzi, A pipăi, A simți, A râde, a iubi, A naște."

Sub această anecdotă mi se reamintea un adevăr cunoscut, formulat astfel: "Cele mai prețioase lucruri în viață, nu pot fi construite de mâna omului, nici cumpărate de om" Cu alte cuvinte, minunile lumii nu pot fi decât minuni sacre, dăruite omului de Marele Creator. Celelate au fost construite și sunt recunoscute unanim, ca semn de omagiu adus de om inteligenței universale. Dreptul lor de a fi protejate, a fost legiferat de alegerea subiectivă a omului. Răspunsul inteligent al școlăriței, firește că nu va putea anula această subiectivitate. El însă ne răscolește mintea și ne pune pe gânduri. Și iată că întrebările vin de la sine: Suntem noi conștienți în fiecare secundă de calitatea noastră de purtători ai celor șapte minuni cu care am fost înzestrați? Și dacă "da", atunci ce facem noi spre a le proteja? Cum prevenim deteriorarea sau dispariția acestor minuni obiective, incomensurabil mai prețioase decât cele subiective, spre care alergăm în vacanțele sau călătoriile noastre?

Văzul, Auzul, Pipăitul, Simțul, Râsul, Iubirea, Nașterea unui copil, sunt minuni fără de care nu ar fi posibilă existența noastră. Să

nu uităm că aceste minuni sacre, au precedat toate celelalte minuni făurite de mâna omului.

De câte ori mă trezesc în lumina dimineții, deschid fereastra dinspre grădină și mă bucur că mai văd, mai aud, mai simt, mai pot distinge. Mă bucur pentru lumina de afară, pentru aerul proaspăt pe care îl respir, pentru verdele ierbii și pentru florile de toate culorile, pentru păsările care cântă sau ciugulesc, pentru veveriţele care aleargă una după alta într-o libertate absolută, pentru frunzele care tremură pe ramuri și pentru crengile pomilor, legănate de vânt, pentru dragostea ce mă înconjoară cu ochii femeii iubite, de lângă mine, cu ochii copiilor și nepoților mei.

După o noapte de somn și vise, de izolare de realitate, simt cum minunile cu care ăm fost înzestrat de la naștere, intră într-o deplină armonie, cu lumina și natura din jur, cu tot ce îmi este familiar, cunoscut sau necunoscut.

Starea mea de bucurie și împăcare, din primele clipe ale fiecărei dimineți, aș vrea să rămână aceeași pe tot restul vieții. Din nefericire, nu este posibil. Ca om, fac parte dintr-un sistem social, în care pătrund conștient, pentru că văd, aud, disting, selectez, accept sau resping. Aceste minuni mă conectează și îmi activează gândirea și curiozitatea care mă domină. Conecția cu lumea largă, prin radio, televiziune și internet, e, pentru mine, ca intriga dintr-un roman. Ea, conecția, pregătește conflictul dintre gândirea mea și acele evenimente încărcate de tendința omului de azi de a-și distruge semenii, uneori fără nici un fel de remușcări. A exemplifica mi se pare inutil. Manifestările de violență, la scară micro și macro socială, se săvârșesc cu o frecvență crescândă, în familie, în școli de toate gradele, în instituții, între țări și popoare.

Dumneavoastră, iubite cititor, ați putea completa aceste rânduri, cu exemple mult mai convingătoare.

Îndepărtându-se de Dumnezeu și ignorând legile sacre, omul se îndepărtează pe zi ce trece de el însuși, deteriorând și distrugând minunile cu care a fost înzestrat. Și dacă omul nu va f în stare să se păstreze pe el însuși, atunci ce se va întâmpla cu minunile construite de el însuși?

Teleemisiunea americană *Sixty Minutes*, ne-a prezentat destule imagini cutremurătoare ale victimelor războiului din Irak. Oameni tineri sau în floarea vârstei, s-au întors din război mutilați și se străduiesc din adâncul ființei lor să se mai bucure de viață, cu atât cât le-a mai rămas din trupurile lor. Sunt imagini tulburătoare, ce condamnă, prin ele însele, violența și pe cei ce contribuie la perpetuarea unui astfel de fenomen din lumea de azi.

Îngrijorat de pericolul pe care-l reprezintă violența răspândită în lume, ca rezultat al conflictelor generate de lumea musulmană, și văzând în religia islamică o cauză a creșterii violenței ce s-ar putea extinde asupra Americii, un poitician american propunea nu de mult bombardarea templului de la Mecca. Dacă ar fi pusă în practică o asemenea idee extremistă, firește că am putea asista într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat, la distrugerea de către om a minunilor existente pe această planetă, atât de răbdătoare cu nebuniile omului.

Istoria a confirmat nu o dată, că violența opusă violenței, poate avea urmări catastrofale asupra propriilor noastre minuni, lată de ce eu nu cred că ar exista o mai bună soluție de rezolvare a conflictelor dintre oameni, decât un proces continuu de conștientizare a omului de a păstra nevătămate propriile sale minuni. Dialogurile dintre religii, dintre rase, dintre grupări etnice, politice, dintre scriitori și cititori, operele de artă, pot da adevăratul sens al acestui proces.

Minunile pe care le propune fetița din anecdota citată mai sus, au fost create nu pe criterii de rasă, nici de religie și nici politice. Facerea lumii a fost întemeiată pe un criteriu unic și anume Armonia Universală.

A vedea, A auzi, a simți, A iubi etc, sunt minuni care ne reprezintă ca ființe unice, purtătoare de Armonie Universală. A ne încrede în puterea de vindecare a violenței prin propriile noastre minuni, iată o sursă ce poate genera propria noastră salvare.

IOAN DURĂ

POLICARP MORUŞCA, PRIMUL EPISCOP AL «EPISCOPIEI MISIONARĂ ORTODOXĂ ROMÂNĂ ÎN AMERICA»

Însemnări şi observaţii pe marginea celei mai recente lucrări consacrată ierarhului.*

La 20 iunie 2007 primeam din partea domnului dr. Radu Șerban, Ministru-Consilier la Ambasada României din Capitala Regatului Belgiei, un exemplar al cărții sale, « Prea Sfințitul Policarp. însemnări despre Unchiul Pompei », apărută în același an în România la Editura Dareco. Cartea, cea mai recentă lucrare închinată vlădicii Policarp, mi-a fost trimisă de autor prin fiul meu, George, cercetător la « Centrul de Studii Politice Europene » (CEPS) din Bruxelles, cu care dânsul s-a cunoscut la o conferință. Pe prima pagină a cărții se află următoarea dedicație :

« Prea Cucernicului Părinte Protopop Dr. Ioan Dură,

Această mică încercare de împrospătare a memoriei colective despre arhiereul Policarp Morușca, adevărat 'ambasador al ortodoxiei românești' în Statele Unite, în perioada interbelică. ».

Mărturisesc că am fost captivat de lecturarea cărții primite și la terminare am ajuns la convingerea că am parcurs paginile unei valoroase lucrări care prezintă personalitatea unui vrednic și mare ierarh al Bisericii Ortodoxe Române.

Înainte însă de a ne apleca asupra conținutului cărții și a scrie

despre personajul principal al acesteia, episcopul Policarp Morușca, primul ierarh al românilor ortodocși din SUA, să amintim cine este autorul acesteia - pe care am avut onoarea și bucuria să-l cunosc abia în septembrie 2007 - și care au fost motivele ce l-au determinat pe dl. Radu Șerban să o redacteze.

De la bun început se cade precizat că autorul cărții este rudă cu episcopul Policarp. Mai concret, bunicul matern al autorului, preotul și protopopul Matei, era fratele episcopului Policarp Morușca. Prin urmare, episcopul Policarp îi era unchi autorului. De aceea îl și numește autorul pe episcopul Policarp, în a doua parte a chiar titlului cărții, « Unchiul Pompei ». « Unchiul », cu literă mare, în semn de respect și prețuire din partea nepotului. După cum procedează autorul și atunci când menționează pe « Mama » dânsului, fiindcă « cine nu-și respectă părinții și strămunii nu se respectă pe sine » (p. 8)**, după propriile sale cuvinte.

Rudenia cu episcopul Policarp l-a făcut pe autor să-l prezinte în cartea sa cu tandrețe și pioșenie, în același timp, dar și cu mult patos.

Vlădica Policarp a fost primul ierarh al românilor ortodocși din SUA, în 1935, care, revenit în România în august 1939, nu a mai putut să se reîntoarcă la episcopia sa, din cauza răutății, invidiei și micimii unor români din SUA și din țara natală, a celui de al doilea război mondial și, mai ales, după aceea, a stăpânirii ateist-comuniste și â autorităților ei represive din aceasta.

Neamul Morușcanilor se trăgea din strămoșii daci după cum îi mărturisea, atât autorului cât și fratelui acestuia, însăși mama dânșilor: « familia noastră se trage din daci, pentru că aveam lobul urechii lipit. » (p. 52). Iar satul Piatra Craivii, locul natal al Morușcanilor, este o așezare dacică, care se păstrează până astăzi și constituie obiectul cercetării arheologice, (p. 343).

Educația religioasă a primit-o autorul în familie. « Singura liniște pe care o găseam noi, copiii neștiutori, în nopțile lungi de iarnă când nici măcar nu știam cum arată lumina electrică, » scrie

autorul, « era rugăciunea. învățați de bunii și dragii noștri părinți, Mama și Tata, ne lăsam în brațele Domnului, rugându-ne să ne îndreptăm pașii pe drumul corect și adormeam liniștiți. » (p.44). Iar « din biblioteca părinților noștri nu a lipsit niciodată Biblia » (p. 111), mai adaugă autorul.

Vacanțele școlare le petrecea elevul Radu împreună cu unicul frate, Mircea, și cu alți verișori, la bunicul din Icland, părintele Matei, « unde citeam cu plăcere », scrie autorul, « broșurile religioase (povestiri adevărate, atrăgătoare și pline de tâlc) pe care, 'din întâmplare', le 'împrăștia Moșu' pe ici pe acolo prin casă, sau chiar în pod, unde știa că mai cutezăm să cercetăm. » (p. 43). Și printre « cărțuliile din podul casei bunicului,... regăseam », mărturisește autorul, « și unele semnate Policarp (sau Pompei) Morușca ». (p. 111).

Cu un strălucit doctorat în Științe economice, luat la Universitatea din București în 2000, cu o lucrare despre Integrarea europeană, autorul este diplomat la Bruxelles din decembrie 2003, și anume, mInistru-consiller la Ambasada României. Calitate în care avea să se ocupe, « în inima Europei, la Bruxelles, de preaderarea României la Uniunea Europeană » și să participe « la negocieri » (p. 261), după cum scrie însuși autorul. Cu alte cuvinte, un nepot al vlădicii Policarp avea să-și aducă contribuția la preaderarea României la Uniunea Europeană. De altfel, dl. Radu Șerban a militat și în scris pentru ca România să-și găsească locul cuvenit în concernul națiunilor europene. In acest sens stau mărturie și ultimile două cărți ale d-lui Radu Șerban : « Extinderea Uniunii Europene », apărută la Editura « Tribuna economică » din București, în 2004, și « România în Uniunea Europeană », apărută la Editura Economică din București, în 2007.

European convins și militant, dar și creștin ortodox autentic, autorul evidențiază și rolul Bisericii Ortodoxe Române, la nivel de parohie, în formarea și modelarea românilor în spiritul cetățeanului european. In acest sens, iată ce scrie autorul în cartea dedicată

episcopului Policarp : « Cine altcineva se poate îngriji mai bine de sănătatea spirituală și educația umanistă a cetățenilor decât biserica și parohul ? Nu la nivelul Consiliului European, nici al Comisiei, nici al guvernelor naționale, nici măcar al autorităților regionale, ci la cel al parohiei, acolo se modelează spiritul cetățeanului european, al omului, prin muncă tainică și asiduă de 'zidire' sufletească'. » (p. \).

Un « interes » aparte a manifestat autorul « după 1990 » (p. 152) pentru lucrările teologice ale lui Nichifor Crainic (1889-1972), reeditate, ca, « Puncte cardinale în haos », din 1930, « Ortodoxie și etnocrație », volum de eseuri din 1937, și « Nostalgia Paradisului », eseuri din 1940. « Interes » îndreptățit oarecum dacă ținem seama că Nichifor Crainic fusese cel cu care se întreținuse zile întregi bunicul dânsului, preotul Matei, la Icland-Mureș, iar la Cerghid - tot din Mureș - ginerii acestuia, preotul Ion Sămârghițan și învățătorul Ioan Șerban, adică tatăl autorului.

Să mai precizăm, în fine, că dl. Radu este căsătorit și are un fiu, cu studii post-universitare în Economie, iar fratele autorului, pensionar în prezent, a fost ofițer al Armatei Române.

Iată însă și motivele care l-au determinat pe autor să scrie cartea, așa cum sunt inserate chiar de dânsul în aceasta : « Am hotărât să public această lucrare, convins fiind că îndemnurile de 'zidire sufletească' ale arhiereului pot face mult bine celor ce le receptează. A fi solidar la greu, a fi milostiv, a aduce binefaceri, iată ce ne îndeamnă vlădică l... Prin modul cum mi-a marcat viața, am datoria și satisfacția de a-l aduce în actualitate. » (p. II). Totodată, autorul mărturisește că a dat curs scrierii cărții sale și urmare altor îndemnuri, recente, venite din partea mamei sale, a fratelui dânsului, precum și a fostei sale profesoare de română din liceu: « Au fost și alte 'îndemnuri'. In 10 noiembrie 2002, când am stat de vorbă cu Mama la Cerghid, încercaserăm să mai așezăm câte o mică piesă în mozaicul imens al familiei lărgite a episcopului Morușca Policarp. Eminenta mea profesoară de limba română din

liceu, doamna Elena Jelezneac, m-a îndemnat aproape imperativ, când am reîntâlnit-o la Târgu Mureș, în 2002, să scriu despre episcopul Policarp, ca o obligație de onoare. Oare voi reuși ? - mă întrebam atunci. » (p. 35). Intr-adevăr, autorului nu i-a fost ușoară scrierea cărții, cum însuși mărturisește, dar a îndrăznit și a reușit datorită « imboldului » de a-și cunoaște pe ilustrul unchi, și odată cu el, pe înaintașii neamului. « E greu ! » scrie autorul și continuă : « De câte ori încep să scriu ceva înțeleg că așez doar o picătură într-un ocean. Când reușesc, o fac nu din obligație, ci mai degrabă din imboldul interior de a afla cine sunt. Ca să mă pot înțelege cât de cât, trebuie să știu de unde vin, iar opera episcopului Policarp mă ajută. Vorbesc de mine, dar de fapt suntem doi frați. Ne sfătuim, gândim la fel, venim din aceeași părinți, din aceeași familie pe care încercăm împreună s-o deslușim, măcar o fărâmă mai mult decât știam. » (p. 35). De altfel, folosind « termeni geometrici », autorul scrie că vlădica Policarp a devenit pentru dânsul și ceilalți descendenți ai aceluia însăși «mediana unghiului existenței noastre... ». (p. 131). In fine, autorul a fost conștient că readucerea în actualitate a vlădicii Policarp, prin cartea sa, va fi folositoare românilor, fiindcă « prin pilda sa de păstrare a demnității și modestiei în orice împrejurare, ... poate constitui un ghid moral al zilelor noastre. » (p. II).

Autorul s-a «dedicat ceva mai mult redescoperirii personalității lui Policarp Morușca ... în ultimii patru ani » (p. II, prefață), adică, începând « cu anul 2003 » (p. 29). Insă începutul « redescoperirii » l-a constituit memoriile mamei dânsului despre vlădica Policarp, care i-au fost depănate « la 10 noiembrie 2002 » (p. 35). Oricum, până în 1990 din cauza stăpânirii comuniste, și de atunci până în 2002 datorită activităților profesionale și familiale dar și a lipsei unei motivări deosebite, autorul și fratele dânsului nu cunoșteau amănunte despre viața și activitatea vlădicii Policarp. De aceea însuși autorul își mărturisea regretul la începutul cărții sale: «Privind ecranul computerului, regretam că am ignorat atâta vreme trecutul

familiei, că nu ne-am interesat mai îndeaproape de viata Unchiului Pompei, primul lider spiritual al românilor de pe Noul Continent I ». (P- 8).

Înainte de 1990, autorul și fratele își aminteau, îndeosebi, de textul necrologului Unchiului Pompei, rostit la înmormântarea acestuia la 30 octombrie 1958 și păstrat, cu sfințenie, în casa părintească de mama dânșilor. Pe atunci, adică în ziua înmormântării unchiului, după autor, fratele avea doar « 9 ani » iar dânsul « 7 ani ». (p. 8).

Ceea ce l-a determinat pe autor să consacre lucrarea sa « Unchiului Pompei » a fost, așa cum mărturisește, și amintirea de ierarhul Policarp, pe care o purta ca o « comoară » în sufletul dânsului de o jumătate de veac : « De o jumătate de secol port în suflet o comoară : amintirea episcopului Policarp Morușca, a Unchiului Pompei. » (p. III). Dar, continuă autorul, « ca să existe cu adevărat, comoara trebuie descoperită, ea trebuie expusă, ca o mărturie palpabilă, în vitrinele creștinismului românesc, alături de multiplele documente, cărți, biografii, monografii, articole, pastorale, predici sau panegirice închinate imaginii celui ce rămâne în memoria ortodoxiei noastre drept primul episcop al românilor din Statele Unite. Este ceeea ce încerc prin acest mento ». (p. III). Cu adevărat, prin strădania autorului de a vedea lumina tiparului cartea închinată amintirii 'Unchiului Pompei', « comoara » a fost « descoperită » și misiunea dânsului îndeplinită.

Sursa începătoare și principală a autorului pentru scrierea cărfii a constituit-o « mărturia colectivă » orală a familiei sale despre personalitatea « Unchiului Pompei ». Ceea ce îl determină pe autor să precizeze : « Nu realizez un studiu de caz, nu aduc fotocopii din arhive sau declarații ale unor martori oculari, cum s-ar cuveni într-o cercetare oficială, ci mă ancorez în principal pe memoria colectivă a familiei cu tot ceea ce a însemnat pentru noi această monumentală personalitate și redau o parte din corola de lumină pe care a iradiat-o și o mai iradiază încă spiritul său asupra

urmașilor. » (p. 10-11).

Pe lângă folosirea amintirilor și mărturisirilor membrilor familiei pentru redactarea cărții, dl. Radu Șerban a citit începând din toamna anului 2003 (p. 32) chiar« scrierile episcopului, descoperite la biblioteca Sf. Sinod » (p. 35), « cu migală și cucernicie » (p. 108), potrivit celor consemnate. Chiar dacă, notează autorul, « la început», salariații bibliotecii Sf. Sinod « aveau o ușoară reținere în a mă servi », dar « după ce le-am spus că sunt descendent al familiei episcopului, amabilitatea aproape m-a copleșit. » (p. 32). Aici se cade însă precizat că scrierile vlădicii Policarp se găsesc și în alte biblioteci din România (ca, de exemplu, în cele ale facultăților de Teologie din București și Sibiu, sau în Biblioteca Academiei Române). Cu atât mai mult cu cât autorul nu a găsit toate scrierile vlădicii Policarp în biblioteca Sinodului. Oricum, îi incumbă autorului sarcina să procure și să cerceteze toate scrierile « Unchiului Pompei » și apoi să le editeze într-un corpus în chiar Editura Patriarhiei Române, sau ale celei unei eparhii din România, iar în caz de refuz să recurgă la sprijinul Episcopiei din SUA.

Pentru scrierea cărții sale dl. Radu Șerban a citit și recentele cărți consacrate vlădicii Policarp. Două cărți au fost scrise de profesorul Aurel Sasu. Prima carte a d-lui Sasu are ca titlu : « Policarp Morușca, 'Drumul vieții' » și a apărut la Editura Atos din București în 2001. A doua carte a prof. Sasu, « Cazul Policarp Morușca - o cronologie a faptelor », a văzut lumina tiparului la Editura Limes din Cluj-Napoca, în 2002. O a treia carte consacrată « Unchiului Pompei » a fost scrisă de către preotul Remus Grama din S.U.A. Cartea preotului Grama, cu titlul, « Policarp Morușca, primul episcop al românilor din America. Scrisori din captivitate. Tragedia despărțirii bisericești a românilor din America » a fost publicată la Editura Elkon din Cluj-Napoca, în 2004.

Lucrare de referință pentru cunoașterea vlădicii Policarp, cartea preotului Grama a fost citită de dl. Radu Șerban «în noaptea de 24 spre 25 iulie 2004 », în chiar « casa părintească din

Cerghid » (p. 11), și cu precizarea următoare din partea autorului: « Dacă cucernicul părinte Grama se oprește cu precădere asupra 'celor mai grei ani ai episcopatului său, 1939-1958', eu nu am preferință pentru o perioadă, ci mă las purtat de amintiri răzlețe și povestiri de familie pentru a descoperi, fără prea multă rigoare temporală, multitudinea de fațete ce-i dă o dimensiune monumentală figurii arhipăstorului. De aceeea nici nu ne-am ordonat cronologic capitolele,... ». (p. 11). In plus, raportându-se la cartea părintelui Grama, autorul adaugă : «... ca nepot m-am lasat condus de sentimentele unei legături de sânge, de amintirile unor ani în care Unchiul devenise o 'legendă', sau aproape un înger la care ne rugam să ne ajute. » (p. 10).

Unele știri despre episcopul Policarp le-a aflat autorul și din cartea lui Dudu Velicu, « Biserica Ortodoxă în perioada sovietizării României - însemnări zilnice. I. 1945-1947 », publicată abia în 2004, la București. Dudu Velicu (1905-1977) a fost secretar personal al patriarhului Miron Cristea (1936-1938) și un apropiat al celor de la conducera Patriarhiei Române din anii 1945-1947, pentru ca apoi să fie « deținut în anii '50 în lagărul de la Bragadiru". (p. 298). Dl. Radu Șerban a făcut însă și precizări și observații pe marginea unor afirmații ale lui Dudu Velicu inserate în cartea acestuia. (A se vedea, pag. 298-299).

Tot pentru scrierea cărții, autorul a solicitat, oficial, și accesul la dosarul vlădicii Policarp din arhivele Securității de la « Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității » (CNSAS), pe care l-a obținut și l-a studiat în sala de lectură a acestuia, la 16 decembrie 2003. Ideea cercetării dosarului i-a fost dată autorului chiar de un cercetător de la CNSAS, pe care l-a cunoscut « întâmplător în vara anului 2003, la Biblioteca Sfântului Sinod », unde se afla « în căutarea scrierilor episcopului Policarp Morușca » (p. 190), și care «tocmai publicase într-o revistă un articol cu referiri la episcopul Policarp în perioada sa de episcop-locotenent la Ismail-Cetatea Albă. » (p. 32). Dosarul la CNSAS l-a fost adus spre

cercetare chiar de respectivul cercetător și conținea 31 de file, care acopereau « doar trei ani » din viața vlădicii Policarp, și anume, « 1948-1950 ». (p. 191).

În dosarul de la CNSAS, dl. Radu Șerban avea să descopere multe neadevăruri despre viața și activitatea unchiului Pompei. Bunăoară, autorul se manifestă revoltat atunci când a citit într-o « notă » biografică că starețul Morușca - adică vlădica Policarp de mai târziu - ar fi fost membru al Partidului Național Țărănesc -Maniu, «înainte de a pleca în America. » (p. 192). Fiindcă, din chiar mărturisirile scrise ale episcopului Policarp în revista « Solia » a Episcopiei sale din SUA, autorul era convins că unchiul nu făcuse politică în viața sa. In plus, autorul știa că unchiul Pompei îl criticase pe Maniu pentru modul de constituire al bugetului în lucrarea « Biserica ortodoxă și bugetul cultelor », publicată cu pseudonimul « părintele Nichifor » la Sibiu în 1930. (A se vedea, p. 190). Și mai mult, autorul descoperea la pagina 26 a dosarului, la rubrica « antecedente politice » unde se afla « Fișa personală », înscrisă sub antetul « Serviciul județean de securitate Alba Iulia », că unchiul Pompei « nu a fost încadrat în nici un partid politic până în 1941 ». (p. 192). Ceea ce, evident, ar fi trebuit să anuleze « nota », potrivit căreia Policarp Morușca ar fi fost membru al PNȚ-Maniu, dar acel «păcat» a continuat să-i fie atribuit tot timpul de autoritățile cișmuniste. Chiar dacă, în realitate, Policarp Morușca se afla încă din 1935 în SUA, ceea ce vădește încă odată, dacă mai era cazul, modul în care erau alcătuite de securitate dosarele celor urmăriți.

Același dosar de la CNSAS îi dădea autorului posibilitatea să găsească în acesta « mai multe » scrisori ale ierarhului Policarp, reținute sau copiate, trimise «unor apropiați din SUA » (p. 121), dar și din cele adresate aceluiași vlădică de preoți și mireni din fosta lui eparhie de peste ocean (A se vedea, p. 195 și p. 230). Pe plicul unei scrisori din dosar, adresată episcopului Policarp, a putut găsi chiar scris de mâna securistului, că aceasta « fiind desfăcută prost, nu mai putem să o transmitem la destinație. Dați instrucțiuni la Alba

și faceți raport ia... ». (p. 195). Pe de altă parte, multe din scrisorile adresate de episcop celor din SUA nu ajungeau la destinatari, fapt de care vlădica era conștient, așa cum reiese din cele scrise mitropolitului Nicolae Bălan, la 22 octombrie 1945 : « eu am primit de la ei, și de la preoți și de la mireni, scrisori trimise de prin aprilie a. c., ei însă, se vede, n-au primit de la mine, deși de la 9 oct. anul trecut le-am trimis aproape în fiecare lună ». (p. 195).

Din carte rezultă că autorul ei a aflat, din dosar, multe alte aspecte din viața unchiului Pompei. Așa, de exemplu, din comentarii ale securiștilor a aflat despre întâlniri ale vlădicii Policarp cu diferite persoane și personalități, precum și despre atitudinea sa, chipurile, filo-americană: « episcopul Policarp este un filoamerican convins care adeseori are manifestări în acest sens ». (p. 193). In mod deosebit, însă, autorul a rămas impresionat de nota dată securistului de către căruțașul care l-a transportat pe vlădica Policarp din sat la Catedrala întregirii din Alba Iulia, în 1950 : « Prea Sfințitul ne spune că în curând comuniștii vor cădea de la putere, că dânsul știe, ascultă radio și poate are și alte legături, căci dânsul a fost în America. ». (p. 193). Probabil că și pentru cele declarate de acel cărăuțaș, autorul semnala că în dosar « se cerea supravegherea episcopului ». (194). Ceea ce s-a și făcut, căci până și predicile ținute de vlădica Policarp în biserica din satul natal al Morușcanilor erau ascultate și analizate de oamenii securității. Astfel, sub un antet din noiembrie 1950, lt. col. Crăciun scria despre episcopul Policarp : « Ține deseori predici în biserica din Craiva, însă fără conținut politic, ferindu-se astfel de a-și manifesta în public adevăratele sentimente ». (p. 194).

« Unchiul Pompei » nu putea să aibă doar un dosar întocmit de securitate, ci, cu siguranță, mai multe, ceea ce l-a și determinat pe autor să se reîntoarcă la CNSAS în iulie 2004 și să studieze un al doilea dosar. « Avid să focalizez noi reflectoare asupra personalității arhipăstorului, », scrie autorul, « am ajuns din nou, pe 19 și 20 iulie 2004, la CNSAS. Apăruse un nou 'dosar Policarp

Morușca'. ». Și autorul adaugă : « Nimic senzațional, doar mărturii despre viața episcopului într-un segment din cea mai grea perioadă a vieții sale : 1948-1952. ». (p. 198).

Printre « mărturiile » aflate de autor în cel de al doilea dosar se cade semnalată o notă a serviciilor secrete de atunci: « Apoi, fără ca Morușca să fi fost chemat sau consultat, Patriarhia a dat în numele său telegrame pentru Moldovan, împotriva lui Truța. ». (p. 204). Adică, în loc să-l apere și să facă tot posibilul să-l retrimită pe vlădica Policarp la episcopia sa din SUA, Patriarhia Română trimitea telegrame în numele acestuia în favoarea pretendentului la tronul său episcopal fără ca măcar să-i aducă la cunoștință ! Or, autointitulatul urmaș al vlădicii Policarp, Andrei Moldovan, preot văduv și fost secretar al Episcopiei Ortodoxe Române din America în anii 1939-1947, a fost ales episcop doar de un grup de șase preoți și doi mireni din SUA și « fără a avea vreun mandat din partea parohiilor lor».'

Andrei Moldovan a fost hirotonit întru arhiereu la Sibiu, în Catedrala mitropolitană, la 12 noiembrie 1950, cu « binecuvântarea » autorităților comuniste din România. Iar cheltuielile legate de vizita lui Andrei Moldovan în România, în vederea sfințirii întru arhiereu au fost « onorate prompt de către Ministerul Cultelor ».2

De notat că, în momentul hirotoniei întru arhiereu a lui Andrei Moldovan era patriarh al Bisericii Justinian Marina, iar episcop vicar patriarhal și secretar al Sf. Sinod omul său de încredere de la Iași -pe când era vicarul Mitropoliei Moldovei - și anume, Teoctist Arăpașu, cel care, la 9 noiembrie 1986, era desemnat patriarh de către autoritățile comunist-ceaușiste. Culmea a fost însă că după trecerea la cele veșnice a episcopului Andrei Moldovan, la 14 martie 1963, autoritățile comunist dejiste și Patriarhul Justinian Marina au rânduit ca succesor al aceluia tocmai pe Teoctist Arăpașu, pe atunci, episcop al Episcopiei Aradului. Mai mult, Patriarhia Română i-a acordat episcopului Teoctist Arăpașu chiar

« rangul de arhiepiscop",3 demnitate cu care urma să fie trimis în SUA la eparhie deși aceasta era doar episcopie atunci, numai că autoritățile americane nu i-au acordat viza de intrare și planurile Bucureștiului au eșuat. Astfel, vlădica Teoctist Arăpașu a rămas pentru încă zece ani tot episcop al Aradului, iar rangul de arhiepiscop, care i se acordase necanonic, nu avea să fie, firește, anulat de Sinod în toată această perioadă de timp!

Absența episcopului Policarp la sfințirea lui Andrei Moldovan de la Sibiu era justificată în revista oficială a Patriarhiei Române, « Biserica Ortodoxă Română », pe motiv că vlădica era neputincios, ceea ce nu corespundea, firește, adevărului. însuși episcopul Policarp scria într-o scrisoare din 15 ianuarie 1957, adresată episcopului vicar Valerian: « Cum s-a scris și despre mine că sunt neputincios de mă poartă cu căruciorul... ».[4]

Truță, amintit în nota respectivă, era protopopul Ioan Trutza din SUA, care a protestat împotriva încălcării autonomiei Episcopiei din SUA de către București, așa cum fusese stabilită aceasta dintru început, în Statutele anului 1932 și aprobate de Sinodul Bisericii Ortodoxe Române. Părintele Trutza se opunea venirii lui Andrei Moldovan și voia readucerea episcopului Policarp pe scaunul său episcopal. însă Bucureștiul își alesese omul, pe Andrei Moldovan, pe care îl sprijinea, prin Patriarhia Română, chiar până și prin telegrame semnate, chipurile, de vlădica Policarp. Și, în aceasta privință, o mare vinovăție poartă episcopul vicar patriarhal și secretar al Sfântului Sinod, de atunci, Teoctist Arăpașu. Realitate relevată, de altfel, de părintele Grama în cartea sa. Dar cercetări în arhiva Patriarhiei vor aduce, cu siguranță, la lumină, noi elemente privitoare la atitudinea și vinovăția oamenilor responsabili de atunci ai Patriarhiei față de dezbinarea și despărțirea bisericească provocată în rândul românilor ortodocși din SUA la începutul anilor '50, și rămasă necicatrizată, din păcate, până azi. Totodată, din aceleași cercetări se va constata și încălcarea abuzivă a rânduielilor canonice de către ierarhii Patriarhiei Române de atunci,

ca, de altfel, pe toată perioada regimului ateist comunist din România, realitate nici măcar evidențiată, până în prezent, de canoniștii și istoricii Bisericii Ortodoxe Române.

Ca urmare a sfințirii episcopului Andrei Moldovan, Congresul Episcopiei din America, din 3-5 iulie 1951, a suspendat relațiile acesteia cu Biserica mamă din România. Iar la 29 aprilie 1952, în Filadelfia, a fost sfințit ca episcop vicar al Episcopiei din America teologul Viorel D. Trifa.

Revenind la cartea d-lui Radu Șerban se cade relevat că prin datele biografice detaliate despre episcopul Policarp dânsul dezvăluie însuși arborele genealogic al neamului Morușca, din care provine ierarhul și însuși autorul acesteia. Morușcanii, scrie autorul, sunt neam de preoți și numără « vreo 10 generații de preoți dinaintea Unchiului Pompei » (p. 21). însuși tatăl vlădicii Policarp, Ioan Morușca, a fost preot la Cristești-Alba și ctitor al bisericii din Craiva veche, la munte, care a adormit însă în Domnul la doar vârsta de 45 de ani. Mama vlădicii, Ana, născută Cado (Codau), era fiica preotului Zevediu din Mesentea-Albă. Fratele episcopului Policarp, Matei, a fost și el preot și protopop. Fiica mai mare a preotului Matei s-a căsătorit cu Ion Sămărghițan, preot în Cerghid, Mureș. Iar o altă fiică a preotului Matei s-a căsătorit cu Nichifor Todor, preot protopop și el.

Neamul de preoți ai Morușcanilor continuă până în prezent, fiindcă vărul d-lui Radu, Mihai Sămărgițan, ca și fiul acestuia, Călin, sunt ambii preoți.

Vlădica Policarp, născut la 20 martie 1883, în comuna Cristești, comitatul Alba, a fost primul copil al preotului Ioan Morușca și a primit numele roman de Pompei, spre a nu putea fi ușor maghiarizat de autorități, deși strămoșii Morușcanilor erau daci și locuiau pe meleagurile vechii cetăți dacice Craiva.

După școala primară urmată în comuna Ighiu, Pompei a învățat trei ani la liceul romano-catolic din Alba Iulia, iar clasele IV-VIII la liceul greco-catolic din Blaj. Providența îi favoriza deja

tânărului fiu de preot ortodox deschiderea ecumenică, toleranta, și acceptarea diversității religioase și-l pregătea astfel pentru viitoarea misiune pastorală peste ocean. A urmat apoi Academia Teologică 'Andreeana' din Sibiu. La 8 iunie 1908, Pompei s-a căsătorit cu Marioara Bălan, sora fostului său coleg de facultate, Nicolae Bălan, cel care avea să ajungă mitropolit al Ardealului în 1920. Zece zile după căsătorie, adică, la 18 iunie 1908, Pompei Morușca, în vârstă de 25 de ani, era hirotonit diacon, iar a doua zi preot pentru parohia din Șeica Mare, protopopiatul Mediașului.

În timpul primului război mondial, părintele Pompei Morușca a fost preot duhovnic al ostașilor români de pe front.

Tânărul preot Pompei s-a dedicat după hirotonie pe deplin studiului. Mai întâi a urmat cursul financiar de contabilitate și a lucrat la Consiliul Dirigent, Resortul Cultelor și Instrucțiunii, la Sibiu, în 1919, sub îndrumarea lui Vasile Goldiș, apoi la Cluj. (Vasile Goldiș era marele om politic și publicist, cel care la 1 decembrie 1918 citise proiectul de rezoluție privind unirea Transilvaniei cu România în fața Adunării Naționale din Alba Iulia).

La Cluj s-a înscris la Facultatea de Litere și a audiat cursurile acesteia în 1919-1920. Iar în vara anului 1920, tot la Cluj, a urmat cursurile de pregătire pentru profesori de religie și a și profesat ca atare.

În octombrie 1920 preotul Pompei a fost numit « spiritual », adică, duhovnic, la Academia Teologică « Andreeana » din Sibiu, și unde avea să și predea cursuri de « Liturgică practică și Drept bisericesc administrativ » în cursul anului universitar, 1920-1921. Și tot în același an, 1920, tânărul Pompei Morușca a fost ales secretar general al Asociației clerului 'Andrei Șaguna' din Sibiu, calitate în care a redactat statutul de înființare al aceleia. Or, tocmai experiența aceasta - după cum evidențiia dl. Radu Șerban - avea să-i folosească viitorului episcop Policarp în America, în 1935, la redactarea statutului episcopiei, (p. 106).

Anul următor, mai exact în septembrie 1921, părintele Pompei

este numit director al Oficiului statistic mitropolitan din Sibiu, unde va rămâne patru ani. Paralel însă, începând cu 1 decembrie 1922 și până în 1925, preotul Pompei a funcționat și ca director al internatului arhidiecezan și a îndeplinit, totodată, și « serviciul spiritual la penitenciarul Tribunalului din Sibiu. ». (p. 106). Pentru ca, apoi, la « Revista Teologică » din Sibiu, înființată de Nicolae Bălan în 1907, părintele Pompei să fie redactor între anii 1920-1924, iar la « Telegraful Român » din același oraș, să devină un apropiat colaborator.

Meritele preotului Pompei aveau să fie recunoscute de timpuriu de conducerea statului, fiindcă la chiar vârsta de 40 de ani, prin decretul regal nr. 208/1923, i se conferea medalia « Răsplata muncii pentru Biserică ».

După șaptesprezece ani de căsătorie, și anume, în 1925, preotul Pompei avea să divorțeze « dintr-un motiv rămas 'taină ' » (p. 304), potrivit autorului. Iar ierarhul Policarp, în testamentul său datat din 29 iunie 1957, amintește doar despre « căsătoria nefericită » (p. 284) a sa. Din anii de căsătorie, Domnul nu i-a dăruit preotului Pompei copii.

Anul 1925 avea să fie decisiv pentru viata preotului Pompei mai ales prin participarea sa la pelerinajul făcut la Locurile Sfinte de la Ierusalim, organizat în toamna acelui an de mitropolitul Nicolae Bălan, după cum însuși scria: « Pentru mine și viața mea, această călătorie a fost răspântie și un hotar... » (p. 114). De altfel, arhimandritul Policarp, la câțiva ani după pelerinaj, scria : « Am îngenuncheat în smerita rugăciune, pentru mine și pentru alții, pe locurile cari păstrează amintirea duioaselor scene ale patimilor. Mi-am lipit tâmpla, în cucernică închinare, de marmoră rece, ce acoperea mormântul Domnului. Și această clipă a produs întorsătura hotărâtoare în viața mea. » (p. 182). Intr-adevăr, întors din pelerinaj, preotul Pompei a intrat în monahism cu numele de Policarp, la 28 octombrie 1925, apoi, după câteva luni, monahul Policarp a fost hirotesit arhimandrit și instalat stareț al mănăstirii

Hodoș-Bodrog din eparhia Aradului, funcție în care avea să rămână zece ani.

Printre cei cu care preotul Pompei a plecat în pelerinaj la Locurile Sfinte de la Ierusalim a fost și părintele Iosif Trifa (1888-+12 februarie 1938), zelos misionar, publicist ortodox și întemeietorul mișcării spirituale, « Oastea Domnului » - înființată în 1923, interzisă în 1948 și reactivată în 1990 - cu care a și devenit prieten. Așa se face că, în Duminica din 29 decembrie 1929, părintele Pompei a săvârșit Slujba de sfințire a tipografiei părintelui Iosif Trifa. Apoi, la inițiativa părintelui Iosif Trifa și a altora de a edita revista săptămânală « Lumina Satelor», începând de la 1 ianuarie 1922, s-a alăturat și părintele Pompei. Publicație care-l avea pe preotul Iosif Trifa redactor responsabil și în care și preotul Pompei - devenit Policarp apoi - a inserat articole, (p. 248). De fapt, chiar cu puțin timp înainte de a pleca ca episcop în America, arhimandritul Policarp a publicat un articol în revista amintită (în nr. 6 din 1935). (p. 113). In orice caz, **părintele Iosif Trifa a insuflat părintelui Pompei zelul misionar şi râvna publicistică**.

Sfântul Sinod a decis în aprilie 1934 înființarea unei episcopii misionare ortodoxă română și a votat statutul acesteia. Ca urmare, Parlamentul României a votat la 26-28 aprilie 1934 o « Lege pentru înființarea unei Episcopii misionare pentru creștinii ortodocși români din țările neortodoxe apusene ». Respectiva Lege a fost semnată de regele Carol al II-lea la 5 mai 1934 și publicată în Monitorul Oficial nr. 105 din 8 mai a aceluiași an. Așa încât la 26 ianuarie 1935, Sfântul Sinod a ales ca episcop al respectivei episcopii pe arhimandritul Policarp Morușca. Iar la 24 martie 1935, la București, Policarp era sfințit episcop, prilej cu care a rostit « Cuvânt la hirotonirea mea întru arhiereu » și pe care îl va semna : « Episcop misionar Policarp ». Prin urmare, conștința de ierarh misionar a noului vlădică Policarp era mai mult decât evidentă și, probabil, aceasta s-a datorat și exemplului părintelui Iosif Trifa în cele ale activității misionare și publicistice. înscăunarea noului episcop a

avut loc în biserica parohială Sf. Gheorghe din Detroit, la 4 iulie 1935.

Odată instalat, noul episcop al românilor din SUA, Policarp, însoțit de șeful Legației din Washington, Ministru dr. Carol A. Davila, s-a prezentat la președintele Roosevelt și la secretarul de stat Huli. Și după această vizită, într-o scrisoare adresată ministrului Instrucțiunii publice și cultelor, din 4 februarie 1936, Carol A. Davila « evidenția calitățile excepționale ale episcopului Policarp. ». (p. 34).

Nici nu s-a împlinit bine anul șederii sale peste ocean și episcopul Policarp a scos la Youngstown-Ohio primul număr al revistei eparhiei sale, « Solia », care apare și în prezent. Apoi, episcopul Policarp a propus Congresului bisericesc al episcopiei înființarea Schitului Vatra Românească, ceea ce a și fost aprobat și a devenit realitate.

Ca eparhiot, episcopul Policarp a cercetat canonic, în 1935, toate parohiile episcopiei sale iar pe durata celor patru ani de păstorire arhierească « a creat încă 14. A introdus disciplina și a organizat episcopia ».[5]

Episcopul Policarp a efectuat a doua călătorie în România, ca ierarh în SUA, în august 1939, pentru a participa la lucrările Sf. Sinod. Avea să fie reținut însă în țară de către regele Carol al II-lea. Apoi, izbucnirea celui de al doilea război mondial nu i-a mai dat putința episcopului Policarp să se reîntoarcă la eparhie fiindcă autoritățile americane nu i-au mai acordat viza de intrare în SUA. Insă nici sfârșitul războiului nu i-a fost favorabil întrucât, de data aceasta, vlădica avea să fie reținut în țară de autoritățile comuniste. Astfel, episcopul Polocarp rămânea captiv în propria țară, fiind trimis de comuniști în surghiun, în satul Craiva / Alba, apoi, în recluziune monastică la mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul din Alba Iulia.

Anul 1940 îi aduce vlădicii Policarp numirea, de către patriarhul

Nicodim (1939 - +27 februarie 1948), ca director al Internatului teologic « Radu Vodă » din București.

În 1941, în plin al doilea război mondial, Patriarhia Română l-a numit pe vlădica Policarp locțiitor de episcop al Cetății Albe-Ismail, unde a funcționat până în 1944. Ca locțiitor de episcop al Episcopiei Cetatea Albă-Ismail, vlădica Policarp s-a aflat la Ismail, în Basarabia de Sud, unde s-a străduit să restaureze ortodoxia și cultura românească, după anii de teroare, de bolșevizare, de decreștinizare și de dezromânizare, duși de comuniștii ruși. Acolo, în Basarabia de Sud, a căzut erou pentru cauza românească chiar cumnatul episcopului Policarp, Sabin Nicoară, soțul surorei sale Lucreția. Țara i-a recunoscut episcopului Policarp strădaniile în Basarabia și l-a decorat, în 1943, cu ordinul « Meritul Cultural », în grad de cavaler cl. I, pentru organizarea vieții ecleziastice.

După șederea la Ismail, ca locțiitor de episcop până în ianuarie 1944, când a fost ales titularul, vlădica Policarp este numit din nou director al Internatului teologic din strada Radu Vodă, în București, și unde funcționează în 1944-1945.

La 9 iulie 1945 vlădica Policarp a fost propus vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor. Insă « la diligentele » mitropolitului Nicolae Bălan al Ardealului, episcopul Policarp a reușit să fie numit, în toamna aceluiași an, episcop locțiitor al Episcopiei Maramureșului. « Diligentele » mitropolitului Nicolae Bălan au fost făcute « la Președinția Consiliului de Miniștri », căci iată ce scria Dudu Velicu în nota sa din 7 noiembrie 1945 : «întrucât Scaunul de episcop al Maramureșului, cu reședința la Sighet, era vacant, prin decesul titularului, Ep. Vasile Stan Rășinăreanul, Patriarhul Nicodim a făcut cuvenitele forme pentru ca acest scaun să fie ocupat de Episcopul Antim Nica. Totuși, Mitropolitul Nicolae Bălan i-a contracarat acțiunea, făcând toate diligentele la Președinția Consiliului de Miniștri, unde a convins cercurile competente de necesitatea numirii imperioase a unui ierarh ardelean la Maramureș. Ca atare, Președinția și-a dat asentimentul

pentru numirea Episcopului Policarp Morușca, originar din Ardeal. ». 6 Vlădica Policarp a fost numit de Sinod, ca episcop locțiitor al Episcopiei Maramureșului, la 13 decembrie 1945, și s-a prezentat la scaunul episcopal de la Sighet la 17 decembrie, unde va rămâne până la 11 decembrie anul următor.

Autoritățile comuniste l-au « pus în retragere », adică, l-au pensionat, din oficiu, pe episcopul Policarp, la doar vârsta de 65 de ani, în iunie 1948, ca unul care nu servea cauza acelora. S-a retras în satul Craiva, Alba, și apoi a fost închinoviat la Catedrala « Reîntregirii » din Alba Iulia., pentru ca din 1955 și până la adormirea sa în Domnul, în 1958, vlădica Policarp să fie și stareț al mănăstirii « Sf. Ioan Botezătorul » din același oraș.

Pensionarea episcopului Policarp se încadra, de fapt, în acțiunea autorităților comuniste de înlocuire a « episcopilor recalcitranți » cu « episcopi ai poporului », pentru ca BOR să aibă « un Sinod colaborator cu Guvernul democratic » (sic), cum se afirma într-un document de atunci al securității.7 Și în acest scop, guvernanții comuniști au trecut la modificarea componenței Sfântului Sinod. Astfel, în martie 1947, Ministerul Cultelor a dat Legea 166, promulgată la 30 mai a aceluiași an, în baza căreia era limitată vârsta de pensie a episcopilor. « Victime » imediate ale respectivei legi au fost trei ierarhi : episcopul Lucian Triteanu al Romanului, episcopul Cosma Petrovici al Dunării de Jos (Galați) și mitropolitul Irineu Mihălcescu al Moldovei. Toți cei trei ierarhi au fost « puși în retragere » în august 1947. Apoi a urmat și rândul altor ierarhi de a fi pensionați, între care și episcopul Policarp. Intr-o scrisoare a episcopului Policarp, din 1 iunie 1955, adresată preotului Victor Bărbulescu din Chicago, vlădica îi scria, printre altele, și despre numărul de ierarhi ortodocși pensionați până atunci : « Și arhierei pensionați am fost 16, trei murind și unul dezertând la stiliștii cu calendarul vechi, mai suntem 12, dintre cari, unul cu mine la Alba Iulia, P.S. Veniamin, fostul episcop al Caransebeșului. El stă permanent acolo, așa pot sta eu la

Craiva.».8 Apropo, ierarhul care trecuse la stiliști, de care pomenea vlădica Policarp în scrisoarea amintită, era arhiereul Galaction Gordon, fost vicar al Episcopiei Tomisului și fost secretar al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Arhiereul Galaction Gordon a fost pensionat forțat în 1948 și trimis la mănăstire. In 1955, arhiereul Galaction (+1959) a trecut la vechiul calendar, adică la Biserica Ortodoxă Română de stil vechi.

Dacă până la 1 iunie 1955 au fost pensionați 16 ierarhi, potrivit celor scrise de vlădica Policarp, într-un studiu publicat în 2002 Indicam că până în 1982 numărul ierarhilor ortodocși români care au suferit prigoana comunistă din România se ridica la 32 - din care doi de stil vechi - și conchideam : « Oricum, indiferent de numărul lor, cert este că toți acești ierarhi prigoniți de comuniști, unii chiar uciși prin otrăvire, și alții trimiși cu domiciliul forțat în mănăstiri și schituri - cei mai mulți dintre ei - reprezentau elita ierarhiei Bisericii Ortodoxe Române, care nu au voit să facă nici un compromis cu cei fără de Dumnezeu; într-adevăr, toți ierarhii depuși din scaun, trimiși în surghiun la mănăstiri și schituri, supravegheați, prigoniți, întemnițați - doi - și unii dintre ei și omorâți, prin otrăvire, reprezintă 'obrazul curat' al Bisericii Ortodoxe Române în lupta acesteia împotriva ideologiei inumane comuniste. ».[9]

În cazul pensionării episcopului Policarp aceasta a fost făcută din oficiu de autorități, așa cum scrie însuși ierarhul într-o scrisoare, datată din 18 martie 1951, din Craiva, și adresată lui Nick Dragoș, din Royal Oak, Michigan/SUA r « Eu am fost pus în retragere din oficiu din 1948, și pensionat. Trăesc, ca un modest pensionar, împreună cu sora mea văduvă de război, singură și ea. Oficial sunt la Mănăstirea 'Sf. Treime' de la Catedrala din Alba Iulia, unde merg din timp în timp de slujesc și predic ».,0 La rândul său* părintele Remus Grama scrie într-o notă din cartea sa: « In arhivele Sf. Sinod al BOR nu există o cerere de pensionare a episcopului Policarp.»,[11]

La vârsta de 75 de ani, episcopul Policarp a trecut la cele

veșnice în ziua de Duminică, 26 octombrie 1958, orele 18 :30', în urma unei comoții cerebrale. Slujba înmormântării, condusă de mitropolitul Ardealului, Nicolae Colan, a fost săvârșită în Catedrala « Reîntregirii » din Alba Iulia, în ziua de 30 octombrie 1958. Mitropolitul Colan a și rostit necrologul, în care, printre altele, se întreba : « pe cine înmormântăm astăzi ? », pentru a răspunde : « pe un om de omenie ». Pe cât putea vorbi atunci, mitropolitul cuprindea totul în aceste cuvinte despre personalitatea marelui ierarh Policarp. înhumarea a fost făcută în cimitirul mănăstirii Sf. Ioan Botezătorul din același oraș, unde fostul ierarh fusese stareț până la trecerea sa la cele veșnice.

După citirea ambelor dosare la CNSAS, dl. Radu Șerban conchidea: « Concluzia care domină ca o sfântă treime deasupra impresiilor în urma lecturii 'dosarelor', se rezumă la aceste cuvinte: **suferinţă, nedreptate şi credinţă**. ». (p. 198).

« A suferit » episcopul Policarp, scrie autorul, « arestul, domiciliul forțat și deposedarea de bunuri, dar mai ales, interzicerea întoarcerii 'în mijlocul comunității care l-a consacrat'.... A suferit nu fizic,... ci moral și psihic sub impactul nedreptăților...», (p. 199).

Cât privește « nedreptățile » făcute episcopului, potrivit autorului, acestea se întind: « De la confiscarea obiectelor prsonale rămase în Statele Unite sau alegația de a fi fost membru al PNȚ și până la confiscarea sacerdoțiului episcopal, seria nedreptăților ce s-au abătut asupra sa a continuat până în ultimul ceas al vieții. Chiar și înmormântarea, mult prea modestă pentru impresionanta-i personalitate, departe de eparhia sa din America, de locurile unde datoria sacerdotală și chemarea sufletească l-ar fi îndreptățit să-și doarmă somnul cel de veci, a fost o cruntă nedreptate. ». (p. 199). Cert este că tot timpul vlădica Policarp a fost supravegheat de oamenii securității, așa cum o indica și o notă din dosar, din 11 octombrie 1950 : « este ținut sub strictă supraveghere, pentru a se putea contracara o eventuală încercare a acestuia de a părăsi clandestin țara ». (p. 199). De asemenea, episcopul Policarp era

« ținut sub strictă supraveghere » de securitate și pentru că purta « corespondentă secretă cu elemente suspecte din străinătate » (p. 199), așa încât i se deschisese dosar de verificare pentru « manifestări dușmănoase la adresa regimului nostru ». (p. 199).

Deseori episcopul Policarp era hărțuit de securitate, care trimitea milițieni să-l ridice și să-l ducă « cu căruța și dispărea cu săptămânile » (p. 96) la sediul securității de la Alba Iulia sau de la București, unde era arestat, chestionat, intimidat, amenințat, bătut și umilit. Adică, se folosea întreaga panoplie a securității. Dar despre o astfel de ridicare a vlădicii și a ducerii sale la Alba Iulia, escortat de doi milițieni, avea să-i povestească autorului, în 2003, un sătean din Craiva. (A se vedea, p. 200). « Sătenii din Craiva spun », scrie autorul, că vlădica « era luat din când în când la Alba Iulia, bătut, și readus în sat. ». (p. 203). Iar despre ducerea sa sub escortă la București, în 1951, dă mărturie chiar episcopul Policarp în scrisoarea sa din 28 aprilie a aceluiași an, găsită de autor în dosar, și în care ierarhul remarca starea economică deplorabilă a țării. (A se vedea, p. 200).

Într-o scrisoare datată din 24 septembrie 2004, din Alba Iulia, și adresată autorului de către fratele dânsului, aflăm și despre percheziția făcută vlădicii de securitate, la Craiva, « în jurul anului 1950 » și despre « îngroparea », chiar înainte de efectuarea aceleia, de către ierarh, a tuturor cărților și manuscriselor sale. Fratele autorului, Mircea, aflase despre toate acestea de la ruda dânșilor, « tanti Verghena » (p. 87), cu ocazia vizitei efectuate « în zona Alba Iuliei », în septembrie 2004.

Obligat la domiciliul forțat în satul Craiva (a se vedea, p. 33), izolat, marginalizat, terorizat și hărțuit, interogat și umilit, ierarhul Policarp și-a dus însă crucea cu demnitate.

De tentativa de racolare de către securitate nu avea să scape, desigur, nici vlădica Policarp, cum constata autorul în urma studierii primului dosar la CNSAS. Scrie autorul: « Din 'dosar' am înțeles că sugestia de 'racolare' a episcopului Policarp nu a avut nici o șansă,

lovindu-se ca de un zid de dârzenia de caracter a arhiereului. » (p. 197). Iar într-o însemnare din al doilea dosar de la CNSAS autorul citea despre următoarea propunere a securității în legătură cu episcopul: "Policarp să fie chemat și prelucrat sever de către organele noastre, care vor studia și o eventuală dirijare a lui, pe linia politicii externe a BOR", (p. 207).

De cortegiul întreg de nedreptăți și suferințe din partea autorităților comuniste au avut parte și rudele apropiate ale vlădicii Policarp. Mai întâi fratele ierarhului, preotul Matei, din parohia Icland, care a fost supus la tot felul de vexațiuni, si, îndeosebi, ginerii acestuia, preoții Ion Sămărghițan și Nichifor Todor. Preotul Ion Sămărghițan (1910- +15 iulie 1984), din parohia Cerghid, Mureș, este cel care a ascuns o bună vreme pe fostul său profesor de la Facultatea de Teologie din București, Nichifor Crainic -scriitor, poet și academician, și fost ministrul Propagandei Naționale în guvernul militar al generalului Ion Antonescu - în chiar locuința socrului său, preotul Matei. Dat fiind că, odată cu începerea prigoanei comuniste după 23 august 1944, Nichifor Crainic se refugiase la fostul său student. Dispărut, Nichifor Crainic a fost condamnat de Tribunalul Poporului (sic) la moarte, în contumacie. Și, firește, după ce în aprilie 1947 Nichifor Crainic a fost prins și arestat în casa parohială din Cerghid - și închis 15 ani la Aiud, până în 1962 - fapta de a-l fi ascuns și de a nu-l fi denunțat securității pe profesorul său l-a costat arestarea pe preotul Ion Sămărghițan în 1947 și cinci ani de închisoare la București și la Aiud. Iar cei cinci copii ai părintelui Ion, « verii noștri », scrie autorul, « au avut de suferit la școală și apoi, o bună parte în viață, din cauza 'originii nesănătoase' l ». (p. 209). In fine, să mai amintim că autorul, încă « în copilărie » fiind, știa că unii « vecini, oameni răi l-ar fi 'turnat' pe 'unchiu' la miliție » (p. 291) doarece a ascuns pe Crainic.

Faptul însă de-a fi fost adăpostit Nichifor Crainic de ginerele fratelui vlădicii Policarp și apoi chiar de părintele Matei avea, negreșit, să sporească represiunea autorităților comuniste față de

episcop. Nu întâmplător, « din aprilie 1947 », adică, imediat după arestarea lui Nichifor Crainic, episcopul Policarp era ținut "și fără salar și fără pensie", cum scria într-o scrisoare adresată mitropolitului Nicolae Bălan, în primăvara anului 1948.'2 Dar până și la 9 mai 1949 episcopul Policarp nu primise încă pensia, după cum îi mărturisea într-o scrisoare, din aceea dată, mitropolitului Nicolae Bălan.13 Vlădica Policarp trăia, deci, în sărăcie, fără mijloace de întreținere.

Pilu (1933-sfârșitul anilor '80), fiul surorii sale Lucreția, avea să cunoască și el închisoarea potrivit informațiilor obținute de autor. Luca Valeria, din Craiva, i-a mărturisit autorului că pe Pilu, « fratele ei l-a îngrijit când era bolnav, după ce îl eliberaseră din închisoare. » (p. 344). Apoi, să mai adauge autorul: « Sătenii din Craiva spun că nepotul său, fiul surorii, 'domnișorul' cum i se spunea, era luat din când în când la Alba Iulia, bătut, și readus în sat. ». (p. 203). Pentru ca tot autorul să se întrebe : « Cu ce scop ? ». (p. 203). Oricum, sigur este că după ce îl eliberaseră din închisoare, Pilu avea sa treacă la Domnul la vârstă tânără, ceea ce îl determina pe autor să se întrebe iarăși: « De ce trebuia închis Pilu ? Ce greșeli putea să făptuiască acel tânăr ca să devină deținut politic ? Pentru ce ? Nu cumva prin el se exercitau presiuni asupra episcopului ? ». (p. 344). Răspunsul deplin îl va afla, cu siguranță, autorul în viitorul apropiat, și, totodată, va cunoaște și anul trecerii lui Pilu la cele veșnice.

Ceea ce se poate afirma, înainte de toate, despre ierarhul Policarp este că a fost un om de mare credință creștină, cu convingerea că « învierea Domnului stă în centrul istoriei omenirii », dar și că : « Una este a crede că Hristos a înviat și alta este a crede în Hristos cel înviat ». (p. 355).

Policarp Morușca a dus o viață cumpătată și ascetică, chiar, asemenea strămoșilor săi daci și, firește, în conformitate cu preceptele evanghelice. Din voia Domnului, vlădica a viețuit în Maramureș, Ardeal, Banat, Basarabia, Țara Românească și Statele

Unite ale Americii.

Preotul și episcopul Policarp a fost prolific în ale scrisului. Temele abordate în lucrările sale erau actuale și urmăreau, cu precădere, înălțarea duhovnicească a românilor. Preot fiind, Pompei Morușca publica la Sibiu, în 1925, în tipografia arhiepiscopiei, ampla lucrare « Feminism și feminitate în lumina Evangheliei ». O lucrare de pionerat.

Bun cunoscător și cinstitor al Tradiției Bisericii și al Cuvântului Domnului, ca stareț al mănăstirii Bodrog, părintele Policarp publica în tipografia episcopiei de la Arad, în 1926, lucrarea « Sfânta Scriptură și Tradiția Sfântă ».

Pe lângă preocupările legate de buna funcționare a mănăstirii Hodoș-Bodrog, starețul Policarp s-a aplecat și asupra redactării de lucrări cu conținut misionar. Astfel, cu prilejul Congresului misionar de la Arad-Bodrog, de la 28 octombrie 1928, ținut în chiar incinta mănăstirii sale, starețul Policarp a rostit cuvântarea întitulată « Preotul misionar ». După care s-a dus și la frații români din Basarabia, unde, la Chișinău, la 7 octombrie 1929, după săvârșirea Sf. Liturghii arhimandritul Policarp a rostit către preoții misionari cuvântul întitulat « Prezența reală a Domnului în sf. Cuminecătură - izvor de inspirație pentru preot ». De aici, firește, se poate vedea râvna sa de a propovădui Cuvântul Domnului și zelul său misionar.

Tot ca stareț, Policarp Morușca a publicat în « Tiparul Tipografiei Diecezene » de la Arad mai multe lucrări, ca de exemplu : în 1926, « Cuvântul lui Dumnezeu și sufletul omului », în 1927, « Ce trebuie să știe mirii », « Căsnicia creștină » și « învățături pentru miri », iar în 1929, « Omenirea în fața Crucii. Gânduri de săptămâna mare », lucrări care umpleau golul existent atunci în literatura de specialitate a Bisericii Ortodoxe Române.

Misionar în Basarabia de Sud, ca episcop locțiitor al Episcopiei Cetatea Albă-Ismail, a publicat acolo câteva lucrări interesante, ca: « Pentru ridicarea satului și a țărănimii », în 1942, și « Sfântul Sfințitul Mucenic Policarp și Epistola către Filipeni », în 1943.

Sfântul Policarp era pentru vlădica Pollcarp, « patronul vieții noastre », cum însuși scrie în prefața lucrării.

Cu pseudonimul de « Părintele Nichifor », starețul Policarp a publicat lucrarea « Biserica Ortodoxă și bugetul cultelor », în tipografia arhiepiscopiei din Sibiu, în 1930. Este o lucrare, unică, în felul ei, în care autorul demonstra, cu dovezi irefutabile, că statul vitregea Biserica Ortodoxă în raport cu cea Greco-catolică în ceea ce privește ajutoarele bănești acordate și prevăzute în bugetul național pe 1930. Autorul, spre sfârșitul lucrării sale, interpela astfel pe miniștrii timpului: « Unde este, Domnilor Miniștri, mult trâmbițata legalitate și dreptate, în numele căreia ați luat frâiele conducerii ? Avea-veți Domniile Voastre tăria sufletească și curajul ca să reparați o nedreptate ce se face Bisericii ortodoxe și să o puneți în posesia drepturilor ce i se cuvin ? Nu ne vine să credem, căci știm cum se lucrează și ce considerații politice și confesionale se au în vedere. Am dori să fim dezmințiți, căci noi am fi cei dintâi să recunoaștem când se va schimba ceva în bine. ».

Ierarhul Policarp, crescut în spirit irenic și ecumenic încă din anii de școală, ca elev, prețuia ceea ce constata că este bun în alte biserici și dorea să fie așa ceva și în Biserica ortodoxă și în episcopia sa. Bunăoară, Episcopul Policarp se arăta admirativ față de Biserica anglo-episcopală din SUA, întrucât : « Prețuiește rânduiala și exactitatea, din care trebuie să învățăm și noi câte ceva. E întâi de toate perfecta liniște din biserică, în decursul serviciului, ca și înainte sau după. ». (p. 101). Firește, ceea ce îl îndrepta pe vlădica Policarp spre legături ecumenice cu biserica anglo-episcopală din SUA se datora și faptului că BOR si Biserica Anglicană se aflau în acei ani în dialog teologic avansat, întrucât între 1 și 8 iunie 1935, la București, avusese loc conferința româno-ortodoxă-anglicană cu perspective optimiste de apropiere între cele două biserici.

Același spirit irenic voia vlădica Policarp să domine și între confesiunile creștine din România întregită, unde disensiunile confesionale să nu-și aibă locul. « Dacia Felix », scria vlădica,

« simbolizează o Țară, un spațiu vital în care triumfă spiritul reîntregirii, inclusiv deplina unitate a tuturor românilor, depășind actualele disensiuni confesionale între ortodocși, catolici și protestanți de toate nuanțele ». (p.152).

Duhul iertării era prezent în viața cotidiană a vlădicii Policarp chiar în anii surghiunului și prigoanei sale de la Craiva. « Nici o umbră de ură față de cei ce-l urmăreau și îl agresau sufletește, care îi cenzurau în mod brutal corespondența și care îl forțaseră să 'abdice' din sacerdoțiul episcopal » (p. 97), evidenția, pe bună dreptate, dl. Radu Șerban.

Ca ierarh, vlădica Policarp nu a uitat de votul monahal al sărăciei. In testamentul său din 1957, episcopul Policarp scria : « Avere nu am, nici în bani, nici în alte bunuri materiale, în afară de modestele lucruri personale ». (p. 52). Sigur este că și din pământul pe care-l poseda, 20 de jugăre, ierarhul le împărțise « unor săteni din Craiva câte un iugăr de pământ ». (p. 97), iar restul i-l luase statul în 1949, potrivit celor scrise de vlădica în scrisoarea sa din 18 martie 1951, adresată unui român din SUA : « De doi ani statul mi-a preluat pământul ce aveam, și-am scăpat de griji și trudă. »,4

La caracterul de om de curaj, de atitudine, de libertate și independență, specific locuitorilor din Țara Moților, vlădica Policarp s-a dovedit a fi și rezistent la ideologia ateist totalitară și a îndemnat și pe alții la rezistență față de aceasta. In predicile sale « pe care le rostise chiar și **în ultimul an al vieţii, 1958 » (p. 120), vlădica Policarp le adresa credincioşilor îndemnul: « Nu vă temeţi ». Era, în realitate, acelaşi îndemn pe care avea să-l adreseze creştinilor din ţările cu regimuri comuniste, mulţi ani mai târziu, în anii '80, şi Papa Ioan Paul al II-lea : « non abiate paura ». îndemnul papal era adresat, fireşte, mai ales polonezilor de la sindicatul « Solidaritatea ». Deci, ierarhul român îl precedea pe pontif cu îndemnul amintit**. Se întâlneau, așadar, doi ierarhi curajoși, unul ortodox, celălalt catolic, în lupta lor contra minciunii ateiste și opresiunii comuniste. Păcat că **până la**

prezenta semnalare, de mai sus, nu s-au evidenţiat aceste lucruri, cum se cuvenea, în presa ortodoxă română post decembristă, dar nici în cea laică din România sau de peste hotare. Ca să nu mai amintim de nesemnalarea acestora în mass media străină şi, cu atât mai mult, în lucrări de specialitate.

Doar un ierarh ca episcopul Policarp putea avea un astfel de curaj şi încredere în democraţie. Dar, numai o democraţie întemeiată pe adevărurile credinţei creştine, potrivit vlădicii Policarp. Căci iată ce scria vlădica Policarp în scrisoarea sa pastorală adresată clerului şi credincioşilor eparhiei sale şi apărută în revista acesteia, « Solia », la 27 ianuarie 1946 : « Democraţia, speranţa lumii, nu poate trăi şi nu se poate întări decât dacă continuă să fie fondată pe credinţa creştină. ». (p. 138).

Din primul dosar cercetat la CNSAS, autorul avea să citească că la 15 aprilie 1948 episcopul Policarp rostise o cuvântare anticomunistă la o reuniune preoţească, în care, printre altele, afirma că « salvarea României vine numai dinspre America", (p. 193). Tot în acelaşi dosar autorul a citit o notă datată din 20 iulie 1950 în care se preciza că în predica sa din aceeaşi zi, ţinută la hramul mănăstirii Topliţa-Mureş, episcopul Policarp a folosit citate biblice şi referiri la boierii şi domnitorii români iubitori ai credinţei creştine ortodoxe, ca Mihai Viteazul şi Constantin Brâncoveanu, şi i-a îndemnat pe credincioşi ca : « exemplele vii arătate aici să ne călăuzească în viaţă ». (p. 207). Dar şi că vlădica a mai spus în aceeaşi predică : « Mihai Viteazul şi boierii lui se închinau înainte de a porni la luptă cu turcii, care doreau să distrugă creştinismul ». (p. 207). Toate acestea determinau pe autorul notei din 20 iulie 1950 să conchidă că « slujba antidemocratică a susnumitului episcop » (p. 207) a avut o « influienţă destul de mare » (p. 207) asupra credincioşilor. Evident, pentru securitate, o slujbă « democratică.» era doar aceea în care ar fi fost lăudat tătucul omenirii, de atunci. Stalin, şi slugile sale comuniste de la Bucureşti, aşa cum se pretau, din păcate, « episcopii poporului » din acei ani,

dar nu un ierarh al Bisericii lui Hristos ca vlădica Policarp, motiv pentru care trebuia înlocuit cu unul dintre aceia! La urma urmei, ierarhul Policarp precizase încă în predica sa din 24 iunie 1949, de la mănăstirea Sf. Ioan Botezătorul din Alba Iulia, că « biserica este cea mai democratică dintre toate instituțiile ». (p. 207).

La fel și cuvântarea episcopului Policarp din 10 septembrie 1950, rostită în Catedrala Reîntregirii de la Alba Iulia, avea să atragă atenția securității pentru « nuanțe explicite de anticomunism ». (p. 193). După cum, potrivit celor consemnate în același dosar, tot în aceeași catedrală, la 8 iunie 1952, în predica sa vlădica Policarp a spus : « Ne apropiem de eliberarea de sub jugul fiarei, iar fiara în curând va fi nimicită..... Domnul ne-a ascultat rugăciunea și persoane ca acelea care au vrut să aresteze pe mitropolitul Bălan din Sibiu, adică Ana Pauker, Vasile Luca și Teohari Georgescu, sunt ei arestați.... ». (p. 206). De asemenea, în mai multe note făcute de securitate pe marginea scrisorilor adresate vlădicii Policarp de români din SUA și aflate în același dosar era scris : « episcopul Policarp este un filoamerican convins care adeseori are manifestări în acest sens ». (p. 193). Iar în fișa personală a vlădicii Policarp, la rubrica denumită caracterizare, întocmită de « Serviciul județean de securitate Alba Iulia », citită de autor în primul dosar de la CNSAS, este scris despre ierarh : « inteligent, energic, periculos actualului regim ». (p. 196).

« Periculos » pentru regimul comunist a fost considerat episcopul Policarp și datorită legăturilor sale amicale cu ierarhi ostili stăpânirii comuniste, ca, Visarion Puiu, Veniamin Nistor, Partenie Ciopron și Nicolae Bălan.

Cu mitropolitul Visarion Puiu al Bucovinei și apoi al Transnistriei (Odessa), episcopul Policarp Morușca participase în anii 1941-1944, în Basarabia, la acțiunea de propovăduire a credinței creștine ortodoxe și de promovare a culturii române. Or, o astfel de acțiune dusă în Basarabia de vlădica Policarp nu putea fi iertată de oamenii Moscovei de la conducerea postbelică a

României, care avea să-i pecetluiască soarta, adică, de a nu mai fi lăsat să se reîntoarcă la episcopia sa din SUA, după cum evidențiam, deja, într-un studiu publicat în 2002.'5 Evidențiere întărită și de faptul că, în primăvara anului 1947, mulți preoți care au slujit în parohii din Transnistria în acei ani - 1941-1944 - au fost arestați, după cum semnala Dudu Velicu într-o notă din 13 mai 1947: « Clerul este îngrijorat de arestările de preoți care s-au făcut în ultimul timp în țară. Se afirmă că la Ministerul de Interne se află un număr de 80 de preoți, care trăiesc în condițiuni grele, atât din punct de vedere alimentar, cât și igienic. Majoritatea clericilor arestați sunt din numărul acelora care au fost în Transnistria, ca deservenți în diferite parohii. Se crede că sunt iminente noi arestări. ».,6

Pe mitropolitul Visarion Puiu, refugiat în Europa Occidentală în august 1944, aceeași oameni ai Moscovei de la București îl considerau « criminal de război » și « Tribunalul Poporului » (sic) din Capitală, în februarie 1946, îl condamna la moarte, în « contumacie ». Iar ierarhii Patriarhiei Române, la ordinul autorităților comuniste, îl cateriseau în 1950. După 1989, ce-i drept, aceeași Patriarhie, prin ierarhii ei - unii chiar care-l caterisiseră - a anulat caterisirea mitropolitului Visarion ! Mitropolitul Visarion a adormit în Domnul la 10 august 1964, în Franța.

Pe episcopul Episcopiei Caransebeșului, Veniamin Nistor (24 august 1941- 5 februarie 1949), căruia i s-a desființat, abuziv, eparhia la 5 februarie 1949, prin contopirea acesteia cu Arhiepiscopia Timișoarei, pensionat și obligat să se retragă la catedrala din Alba Iulia, vlădica Policarp îl vizita acolo, potrivit chiar unei note a securității datată din 1950 și inserată în dosarul de la CNSAS și de unde se constată că exista un informator « chiar în incinta catedralei ». (p. 194). Și acel informator al securității - sau altul - preciza că la 13 aprilie 1951 episcopul Policarp, întors de la București, « a stat trei ore la episcopul Veniamin, din Alba Iulia, apoi la călugărul Dubniac Panfir. ». (p. 201). Episcopul Veniamin s-a aflat în recluziune monastică la mănăstirea Sfântul Ioan

Botezătorul din Alba Iulia până la adormirea sa în Domnul la 5 februarie 1963 și a fost îngropat în cimitirul aceleia alături de vlădica Policarp.

Din chiar filele primului dosar de la CNSAS autorul mai află că la Alba Iulia episcopul Policarp se mai întâlnea și cu vlădica dr. Partenie Ciopron, ultimul episcop al Armatei Române și General de Brigadă, (p. 193). Conform Legii din 3 august 1948, Episcopia Armatei Române a fost desființată la 22 august a aceluiași an, iar episcopul acesteia, Partenie Ciopron « se șterge din controalele armatei », adică este scos din cadrele ei active, și pensionat la 4 august 1948. De asemenea, și toți preoții militari au fost trecuți în rezervă. Așadar, după Biserică, și a doua instituție fundamentală a țării, Armata Română, era decapitată și primea numele de « Armata poporului ». în felul acesta se deschidea larg calea către educația ateistă și sovietizarea României și se începea și lupta autorităților comuniste împotriva simbolurilor creștine ortodoxe ale românilor: icoane, cruci și troițe.,7

Foarte recent, dl. Radu Șerban avea să afle dintr-un buletin hebdomadar bucureștean 18 despre interceptarea corespondenței vlădicii Policarp cu alți ierarhi, printre care și aceea cu episcopul Partenie Ciopron. (p. 195).

Cât despre legăturile episcopului Policarp cu mitropolitul Nicolae Bălan acestea erau vechi, de pe când fuseseră colegi de școală, dar și de rudenie, ca urmare a căsătoriei lui Pompei Morușca cu sora viitorului ierarh. De notat însă că și după ce a divorțat de soție, ca monah și apoi ca vlădică, Policarp a avut excelente relații cu fostul său cumnat, mitropolitul Nicolae Bălan, cel care l-a promovat tot timpul, l-a ajutat să ajungă episcop în SUA, a încercat să-l sprijine să se reîntoarcă la episcopie, și l-a reintegrat, fie și temporar, în ierarhia activă a Bisericii din România. In definitiv, **mitropolitul Nicolae Bălan**, de la urcarea sa pe tronul mitropolitan în 1920 și până la trecerea sa la cele veșnice în 1955,

a fost ocrotitorul şi sprijinitorul preotului Pompei Moruşca, apoi a stareţului şi episcopului Policarp.

Aceleași bune relații le-a păstrat vlădica Policarp și cu fostul său socru, preotul Vasile Bălan. (p. 331).

În filele dosarului de la CNSAS autorul nu a găsit nimic despre comunicarea de vreun fel a vlădicii Policarp cu fostul episcop al Hușilor, Grigorie Leu, un alt mare simbol al rezistenței anticomuniste, și « în jurul căruia se coagula un sobor secret al sinodalilor anticomuniști. ».19 După profesorul Paul Leu, episcopul Grigorie Leu făcea parte din « Grupul de Rezistență al Episcopilor Anticomuniști, ce se întruneau, în 1948-1949, la Mănăstirea din Techirghiol, peste care, deliberat, s-a așternut uitarea.»20. Desigur, odată « otrăvit la sfârșitul lui februarie 1949 » 2', episcopul Grigorie Leu 22 nu mai exista pentru securitate.

Deși episcopul Policarp era considerat « periculos » pentru regimul comunist, vlădica a scăpat totuși de întemnițare. Or, aceasta s-a datorat în mare măsură intervențiilor colegului și fostului cumnat al episcopului Policarp, mitropolitul Nicolae Bălan, făcute pe lângă prietenul acestuia aflat la putere, și anume, Petru Groza, fiu de preot transilvănean și, totodată, membru în Adunarea eparhială de la Sibiu. Și, probabil, că și neeliminarea fizică a vlădicii Policarp - așa cum s-a întâmplat în cazul altor ierarhi - s-a datorat tot legăturii sale cu mitropolitul Nicolae Bălan. După cum și mitropolitul Nicolae Bălan și-a păstrat scaunul mitropolitan tot datorită ocrotirii și sprijinului lui Petru Groza.

Pentru a prezenta aspecte din viața și activitatea episcopului Policarp, autorul, nefiind teolog, face uz de unele cuvinte și aserțiuni care nu se încadrează, pe deplin, învățăturii eclezias-tice ortodoxe și terminologiei acesteia, așa încât se cuvin evitate într-o viitoare ediție îmbunătățită și adăugită a cărții. Autorul scrie, bunăoară, că preotul Pompei a fost « uns ca arhimandrit (titlu dat starețului unei mănăstiri mari) ». (p. 106). Or, un preot călugăr, deja, protosinghel, este hirotesit, nu uns, arhimandrit și acesta este

un rang monahal, nu titlu, și care se acordă de ierarh și nestareților. Sau, când autorul amintește de « ungerea întru episcop » (p. 207) a vlădicii Policarp. Or, un episcop este sfințit, adică, hirotonit întru arhiereu, nu uns. De asemenea, și în privința Tainei Sfântului Maslu unele aserțiuni ale autorului nu corespund întru totul învățăturii Bisericii ortodoxe. Autorul scrie : « Domnul l-a ridicat pe Policarp Morușca fără un ultim maslu, pentru că viața sa de sfânt meritase o 'trecere' specială în lumea celor drepți, fără 'preparativele' obișnuite în cazul mirenilor de rând... . Știm că, după rânduiala bisericii, la săvârșirea slujbei Sfântului Maslu trebuie să fie șapte preoți, dar iată că Dumnezeu l-a primit pe episcop fără formalizarea acestei taine în ultima clipă a vieții trupului său pământesc. De ce ? Poate că, prin rugăciunile din timpul vieții sale, a reușit să egaleze și chiar să întreacă harul celor șapte preoți absenți în momentul marii sale treceri, iar prin cele șapte Sfinte Taine pe care le săvârșise el însuși de atâtea ori să fi fost absolvit de acea slujbă, pentru că nu se găsea în apropiere nici un duhovnic vrednic de piscul credinței sale de granit l » (p.336).

La cele de mai sus precizăm, mai întâi, că Taina Sfântului Maslu se administrează nu doar mirenilor ci și clericilor, deci și ierarhilor. Nu este însă obligatorie administrarea acesteia înainte de trecerea la cele veșnice, dar nici nu putem vorbi de « formalizarea acestei taine în ultima clipă a vieții ». De « trecere specială în lumea celor drepți » a unei persoane, fie și ierarh, de către Dumnezeu, este cam mult spus. Sfântul Maslu este săvârșit și de trei preoți. Si cine poate ști că rugăciunile unui episcop, din timpul vieții sale, poate « să egaleze și chiar să întreacă harul celor șapte preoți » care ar fi oficiat Taina Sfântului Maslu ? Biserica nu învață așa ceva, iar săvârșirea celor șapte Sfinte Taine de către un episcop nu-i dă posibilitatea să fie « absolvit » de administrarea Tainei Maslului.

Descendent din neamul Morușcanilor, ca și episcopul Policarp, autorul a fost încărcat sentimental încât nu a mai putut rămâne, obiectiv, pe linia învățăturii Bisericii Ortodoxe atunci când a scris

despre sfințenia unchiului vlădică, atribuindu-i deja apelativul de « sfânt » în epistola deschisă pe care i-o adresează, (p. 19). Ce-i drept, respectiva scrisoare este, în realitate, o filă de acatist închinată vlădicii Policarp și în care predomină sentimentul rudeniei autorului cu ierarhul. De altfel, autorul îl consideră pe vlădică deja « sfântul Policarp » și în alte pagini ale cărții sale (ca, de exemplu, p. 155 și p. 281), cu toate că pledează pentru canonizarea sa viitoare în ultimul capitol întitulat: « Pledoarie sentimentală pentru canonizare » (paginile 357-359). Fără îndoială este « o pledoarie sentimentală » fiindcă, așa cum mărturisește însuși autorul, acesta nu dispune « nici de instrumentele, nici de calificarea necesare unui demers riguros ». (p. 358). Intr-adevăr, « instrumentele » și « calificarea », adică, competenta și săvârșirea procedurilor în vederea actului de canonizare a vlădicii Policarp le are doar Biserica Ortodoxă Română prin Sfântul ei Sinod. Sigur este însă că dl. Radu Șerban în « Exordiu » datat din 28 iunie 2007, și inserat în fruntea volumului, « Arc spre mileniul trei », își reafirmă « speranța și chiar credința în viitoarea canonizare a înaltului ierarh ». (p. 14).

Odată « canonizat » de autor, vlădica Policarp devine pentru dânsul și unul din îngerii păzitori ai dânsului: « Nu cred că păcătuiesc », scrie autorul în cartea sa, « situându-te în anturajul îngerilor mei păzitori ». (p. 18). Mai mult chiar, vlădica Policarp este pentru autor « un sfânt, un înger păzitor » (p. 128), adică, și sfânt și înger totodată.

Deși cartea d-lui Radu Șerban este importantă și unică chiar, în felul ei, așa cum am evidențiat, deja, mai sus, autorul nu oferă o bio-biografie completă a episcopului Policarp - afirmație valabilă, de altfel, și în cazul cărților precedente dedicate aceluiași ierarh, lată de ce este de dorit ca autorul să pună la dispoziția cititorilor, în viitorul apropiat, o nouă ediție îmbunătățită și adăugită a cărții, însoțită și de un index, în care să-și găsească loc, dacă va găsi de cuviință, și cele semnalate de noi în rândurile de mai jos. Concret, ar fi bine ca dl. Radu Șerban : a) să publice textul întregral al

scrisorilor « Unchiului Pompei », trimise unor colaboratori apropiați din SUA și ale acestora către fostul lor ierarh, reținute de Securitate sau copiate, și pe care autorul le-a găsit în cele două dosare consultate la CNSAS ; b) să treacă din nou la CNSAS căci va avea, cu siguranță, plăcuta surpriză să citească și alte dosare ale « Unchiului Pompei », în care va afla și alte lucruri necunoscute până acum. Eventual, chiar manuscrise, însemnări și note personale ale ierarhului; c) să încerce obținerea accesului la Arhiva Sf. Sinod depozitată la mănăstirea Antim din București, unde va găsi multe date și informații despre episcopul Policarp, precum și corespondența vlădicii cu Patriarhia. In speranța, firește, că noul patriarh va pune la dispoziția cercetătorilor, clerici și mireni, arhiva, solicitată foarte recent și în scris de istorici.23 Chiar dacă, așa cum mărturisea părintele Iustin Marchiș, în 2003, « vicarul patriarhal, responsabil cu Arhiva » Sfântului Sinod de la mănăstirea Antim a fost « surprins », de acesta, « rupând pur și simplu documente reprezentând corespondența Patriarhiei cu Departamentul Cultelor »,24 Părintele Iustin Marchiș, paroh la biserica Stavropoleos din București, mărturisea cele de mai sus participanților la lucrările Seminarului întitulat « Teologie și Politică » desfășurat între 16-18 octombrie 2003 la mănăstirea Cheia. In orice caz, cercetarea Arhivei Sf. Sinod îi va da posibilitatea autorului să cunoască atitudinea și poziția Patriarhiei Române de atunci, precum și motivele invocate de aceasta, prin patriarh și episcopul vicar patriarhal, secretar al Sinodului, față de netrimiterea vlădicii Policarp la episcopia sa din SUA; d) să cerceteze în arhiva Ministerului Cultelor (devenit Departament al Cultelor din ig57) corespondența dintre Patriarhie și respectivul minister privitoare la episcopul Policarp Morușca ; e) să cerceteze în arhiva mănăstirii Sf. Ioan Botezătorul din Alba Iulia, adică, așezământul monahal în care vlădica Policarp a viețuit; f) să cerceteze în arhiva Mitropoliei de la Sibiu de care depindea canonic mănăstirea Sf. Ioan Botezătorul și, respectiv, în aceea a actualei Arhiepiscopii a

Alba Iuliei; g) să cerceteze în arhiva mitropolitului Nicolae Bălan al Ardealului, unde va găsi o bogată corespondență, precum și lucrarea manuscris a vlădicii Policarp, « Ținuta creștinului în biserică », din 1935, pe care o trimisese ierarhului de la Sibiu ; h) să descopere arhiva personală a episcopului Policarp și să facă cunoscut, public, conținutul acesteia. Cu toate că autorul mărturisește că pentru descoperirea arhivei ierarhului : « noi nu avem nici timpul ; nici îndrăzneala să batem la ușile celor ce ar putea să ne poarte pe urmele acestei arhive. Poate în fosta curte din Craiva veche, unde și-a îngropat cărțile și manuscrisele....». (p. 110). Deși, în altă parte a cărții, autorul este de părere că « manuscrisele s-au rătăcit pe la Alba Iulia, sau într-o groapă din sat. » (p. 205) ; i) să ceară Patriarhului și Sinodului, în scris și oficial, să i se aducă la cunoștință tot ce se cunoaște cu privire la efectele personale ale episcopului Policarp, cărțile, manuscrisele, însemnările și notele personale ale aceluia, mai ales cele care i-au rămas în SUA, etc. Și același lucru se cuvine să-l solicite autorul și mitropolitului de la Sibiu și arhiepiscopului de la Alba Iulia ; j) să folosească recenziile și prezentările cărții dânsului, publicate între timp, și, mai ales, comentariile prof. Sasu și, îndeosebi, ale părintelui Grama pe marginea aceleia, ca unii care au scris cărți despre episcopul Policarp ; k) să fie tradus în românește și publicat articolul lui Kiraly Karoly, scris în 1995 și inserat atunci într-o publicație de la Budapesta, spre cunoașterea conținutului acestuia de către opinia publică românească. (Kiraly, voind să identifice originile fundației culturale « Vatra Românească », apărută la Târgu Mureș la începutul anului 1990, recunoștea pe episcopul Policarp drept întemeietorul aceleia în SUA. (p. 269). De fapt, Kiraly a încercat să lege numele vlădicii Policarp, care a înființat « Vatra Românească » în SUA - sediul episcopiei sale - înainte de al doilea război mondial, cu « numele de Garda Fier printr-o blasfemie, deși astăzi este limpede că nu a avut de a face cu aceea grupare și se ținuse departe de orice extremism, limitându-se la asociațiile

clericale » (p. 215), cum, just, preciza autorul. Apoi, tot autorul se întreabă : « A fost, oare, 'Vatra Românească', fondată de el, o organizație extremistă așa cum o catalogaseră unii unguri după 1990, în dorința lor de a o discredita ? Cui era frică în 1995 de Vatra Românească ? » (p. 65). Pe lângă cele de mai sus, nu trebuie pierdut din vedere că episcopul Pollcarp a înființat « Schitul - Vatra Românească » - așa cum își intitula și articolul său publicat cu același titlu - pentru a fi după propria-i mărturisire: « Așezământ de cultură și educație creștinească și națională : O cetate a rugăciunii - Loc de pelerinaj șl misiuni religioase - Azil pentru bătrâni - Loc de recreare pentru muncitori și copii de școală - Universitate populară pentru tineret - Reședință episcopească - Școală de cântăreți -Fabrică de lumânări - Depozit de obiecte bisericești și cărți de lectură bună - Tipografie bisericească - Ateliere de țesături - Cimitir ortodox românesc ». Iată, așadar, pentru care scopuri întemeia episcopul Pollcarp « Vatra Românească »); l) să mărească aria de investigație în rândul celor care l-au cunoscut pe episcopul Pollcarp șl care se mai află încă în viață, ierarhi și preoți, intervievându-le, începând cu Ierarhul cu cea mai mare vechime în Sinod, recte, mitropolitul Nicolae al Banatului, dintre ierarhi, și cu părintele protopop Nichlfor Todor din Sibiu, dintre preoți, unchiul autorului. Pe ultimul, părintele protopop Nichlfor, azi în vârstă de 92 de ani, fost « secretar personal » (p. 34) al preotului profesor Dumitru Stăniloae, la Sibiu, se cade să-l intervieveze, pe larg, cu atât mai mult cu cât mai are multe de aflat, căci iată ce dezvăluie însuși autorul: « Ml-ar fi spus încă multe unchiul Nichifor, dar m-am grăbit să ajung la București, căci se înnoptase deja. ». (p. 329). Chiar dacă pe părintele protopop Nichifor l-a revăzut « în anii 2003 și 2004 », (p. 216), așa cum scrie autorul; m) să contacteze pe vărul dânsului, preotul Mlhai Sămărghițan din Sibiu, și, mai ales, pe fiul acestuia, Călin, preot și el dar și doctor în Teologie șl poet, adică pe strănepotul de frate al Unchiului Pompei, și să-l antreneze în travaliul de cercetare a altor aspecte ale vieții și activității vlădicii

Policarp ; n) să contacteze și să intervieveze pe soția fostului părinte Ion Sămărghițan, care trăiește la Sibiu și are 92 de ani -potrivit autorului - precum și pe toți cei vârstnici de pe meleagurile natale ale episcopului Policarp despre acesta ; o) să editeze lucrările rămase în manuscris ale Unchiului Pompei, semnalate deja în carte (p. 109 și p. 364) ; p) să cerceteze toate scrieriile « Unchiului Pompei », și să le editeze toate - inclusiv cele rămase în manuscris - într-un corpus în chiar Editura Patriarhiei Române, care se cuvenea să fi luat, deja, o astfel de inițiativă în ultimii optsprezece ani - sau ale celei unei eparhii din România, în caz de refuz al aceleia, sau să recurgă la sprijinul Episcopiei din SUA, al cărei prim episcop a fost vlădica Policarp. Momentul oportun l-ar constitui anul 2008, când se împlinesc 125 de ani de la nașterea "unchiului Pompei" și 50 de ani de la adormirea sa în Domnul. Cu precizarea că dl. Radu are, deja, la tipografie un voluminos volum în care vor fi retipărite o parte din lucrările « Unchiului Pompei », care urmează să apară cu cheltuiala dânsului chiar spre sfârșitul anului 2007, la Editura Dareco din București, cu titlul « Arc spre mileniul trei. Scrieri creștine », și pentru care merită, anticipat, toate felicitările, fiindcă astfel vlădica Policarp - si opera sa - este readus în actualitate. Totodată, semnalăm că în prefața viitorului volum, datată din 28 iunie 2007, și pe care dl. Radu Șerban ne-a pus-o la dispoziție, cu amabilitate, dânsul ține să precizeze că : « Rămâne deschisă preocuparea pentru publicarea corespondenței sale, în parte din arhivele Ministerului de Externe, dar mai ales aflată prin arhive personale și în cele ale Sfântului Sinod. Mai mult, sperăm ca, într-o zi, să vadă lumina tiparului și luările sale de cuvânt în adunările Sfântului Sinod. » (p. 13 și p. 14); r) în fine, și în dosarele întocmite de securitate ierarhilor cu care episcopul Policarp avusese contact, cum ar fi Visarion Puiu, Veniamin Nistor, Partenie Ciopron și Nicolae Bălan, autorul poate găsi interesante note și caracterizări la adresa vlădicii Morușca. După cum știri despre vlădica Policarp pot fi găsite și în dosarele întocmite de securitate

fostului patriarh Nicodim Munteanu sau în cele ale altor ierarhi.

Nu-i mai puțin adevărat că cele semnalate, mai sus, spre a fi întreprinse de autor, sunt sarcini grele pentru o singură persoană. De aceea considerăm că asemenea sarcini ar trebui împărțite de dl. Radu Șerban, în calitate de coordonator al viitoarelor cercetări despre viața, activitatea și scrierile « Unchiului Pompei », cu fratele domniei sale, cu alte rude, ca preotul protopop pensionar Nichifor Todor și tânărul preot Călin Sămărghitan dar și cu prof. Aurel Sasu și cu părintele Remus Grama din SUA. In același timp, autorul poate solicita și colaborarea unor profesori de la facultățile de Teologie, din țară, pentru cercetări. în orice caz, numai înființarea « Fundației Policarp Morușca » ¡-ar da d-lui Radu Șerban posibilitatea întreprinderii unor cercetări, ample și complete, consacrate tuturor aspectelor personalității vlădicii Policarp și a publicării rezultatelor acestora. în felul acesta, amintim, a procedat descendentul episcopului Grigorie Leu. scriitorul Corneliu Leu, din București, care a înființat « Fundația Grigorie Leu », unde atât dânsul cât și fratele său din SUA, prof. Paul Leu, au publicat, deja, cărți despre respectivul vlădică.

Cert este că **vlădica Policarp a fost unul din marii mărturisitori ai credinţei creştine ortodoxe române** pentru care a și suferit, pionier al Ortodoxiei românești în SUA, militant pentru valorile democrației occidentale **şi clar văzător al uniunii euro-atlantice de mâine, cu mult înaintea politologilor şi cercetătorilor politici futurologi ! Aspect, ce-i drept, neprezentat încă în istoriografia românească, în ciuda importanţei sale geo-politice.**

Că arhivele Bisericii rămân sursa principală de cercetare a motivelor pentru care vlădica Policarp nu a fost trimis la episcopia sa din SUA după al doilea război mondial este o certitudine. O dovedește chiar un document dintr-o astfel de arhivă, și anume din aceea a mitropoliei de la Iași, descoperit și făcut public chiar în vara anului 2007. Descoperirea documentului respectiv aparține

tânărului arhimandrit Timotei Aioanei, care, în cartea sa « Portrete în cuvinte », apărută în Editura mitropoliei, « Trinitas », din Iași, îi consacră câteva pagini și fostului patriarh Justinian. In articolul « Patriarhul Justinian », arhimandritul Timotei scrie : « Căutând printre paginile arhivei mitropolitane, am găsit un aspect despre care nu s-a vorbit până acum. In 30 ianuarie 1946, Patriarhul Nicodim îi trimitea arhiereului Iustinian Vasluianul adresa nr. 135 de la Cancelaria Sfântului Spiridon, care-l înștiința că, începând cu 1 februarie 1946, a fost numit 'arhiereu conducător al Bisericii Romane Ortodoxe din America', urmând a se prezenta la noul post 'în lumea cea nouă și înțeleaptă a Americii'. Intr-o scrisoare de răspuns, arhiereul Justinian se întreaba : '...Cum însă postul de Episcop al Americii nu este vacant, nu văd cum s-ar putea executa această numire...Luând informațiuni de la Ambasada Suedeză, care reprezintă interesele Guvernului Americii în Romania, am aflat că Ministerul de Externe al Statelor Unite a comunicat, prin Ambasada Suedeză, Guvernului român că P.S. Policarp Morușca să se prezinte la post... Această comunicare s-a transmis P.S. Episcop al Românilor din America, prin Ministerul Cultelor, iar Prea Sfinția Sa se pregătește de plecare ca un titular ce poartă răspunderea Eparhiei. In adresa nr. 135/1946 ni se comunică că această hotărâre a fost determinată de mai multe adrese de la românii ortodocși din America prin care arată că de multă vreme le lipsește arhiereul conducător al Bisericii de acolo. Era logic și firesc. Prin adresele lor ca și prin adresa trimisă de Ministerul de Externe al Americii nu puteau cere altceva decât ca Episcopul lor să se reîntoarcă la Eparhie, întrucât războiul s-a terminat. Acesta trebuie să fie sensul intervențiunilor oficiale...'. In continuare, după alte explicații, afirmă : 'Executarea hotărârii 135/1946 m-ar pune în conflict cu doi colegi din Sfântul Sinod (Policarp Morușca și Valerie Moglan, solicitat și el de românii din America), cu membrii Congresului bisericesc al Episcopiei Americii, cu conștința mea de mare răspundere în fața lui Dumnezeu pentru pacea ce trebuie să

domnească între noi cei aieși de El... Eu nu pot să accept o situație ilegală și provocatoare de conflicte cu colegii mei din Sinod, cu forul lega! și democratic al Episcopiei românilor din America... Nu pot pleca fără învoirea mitropolitului meu și fără să aduc la îndeplinire toate sarcinile pentru care am fost chemat de înalt Prea Sfinția Sa și ales de Sfântul Sinod. Din cauza războiului, Mitropolia Moldovei nu se poate reface mulți ani. Pentru această refacere am fost chemat să lucrez. Lucrul nu s-a terminat, angajamentul ce mi-am luat față de înalt Prea Sfințitul Mitropolit al Moldovei și față de Sfântul Sinod trebuie să-l execut până la capăt... Ministerul Cultelor prin adresa 5321 din 28 februarie 1946 făcea cunoscut că s-a luat act de întâmpinare adresată înalt Prea Sfințitului Patriarh, referitoare la numirea în postul de 'Arhiereu - conducător al Episcopiei Române din America'. ».2S

De o importanță deosebită, cele de mai sus evidențiază, cu prisosință, refuzul arhiereului vicar al Mitropoliei Moldovei, Justinian Vasluianul (Marina) (12 august 1945-1947) de a accepta propunerea patriarhului Nicodim (1939, iunie 30 - + 27 febr. 1948) să fie trimis ca episcop în SUA, pe de o parte, și atitudinea nefavorabilă a Intâistătătorului Bisericii de atunci, pe de alta, față de trimiterea episcopului Policarp la episcopia sa. Cu alte cuvinte, dacă episcopul Policarp nu s-a dus în episcopia sa, cel puțin în 1946, aceasta s-a datorat, iată, și patriarhului de atunci, Nicodim. Cu atât mai mult, cu cât autoritățile americane erau de acord cu reîntoarcerea episcopului Policarp la episcopia sa. Insă nu cumva patriarhul Nicodim a acționat astfel de teama avansării iminente în ierarhia bisericească a arhiereului Justinian și l-a propus episcop pentru America, pentru a-l ști astfel departe de țară? Și nu cumva, oare, arhiereul Justinian, așteptând ca sigură urcarea pe treptele ierarhice până la aceea de patriarh, a dat din acest motiv răspuns negativ la propunerea patriarhului Nicodim? Mai mult ca sigur, mai ales că, în august 1947, arhiereul vicar Justian Vasluianul a și ajuns locțiitor al scaunului de mitropolit, iar în același an, la 19 noiembrie,

a fost ales arhiepiscop al Iașilor și mitropolit al Moldovei, apoi, la 28 decembrie, intronizat. Apropo, noul ales mitropolit al Moldovei, Justinian Marina, a primit cârja mitropolitană din chiar mâinile Regelui Mihai 1 în Palatul regal din București. De altfel, Justinian Marina avea să fie ultimul ierarh căruia Regele Mihai I îi înmâna cârja arhierească!

Tocmai în tentativa de a bara calea arhiereului Justinian Vasluianul la patriarhat, încă din primăvara anului 1946, patriarhul Nicodim intenționase să renunțe la demnitatea de mitropolit al Mitropoliei Ungro-Vlahiei și să înalte la treapta de mitropolit al acesteia pe omul. său de încredere, episcopul Iosif Gafton al Argeșului. « Patriarhul Nicodim intenționează să separe Mitropolia Bucureștilor de Patriarhia Română, », nota Dudu Velicu la 21 aprilie 1946, « pentru ca să-i poată încredința postul de mitropolit discipolului său, Episcopului Iosif Gafton al Argeșului. Mitropolia, separată, urmează să-și aibă scaunul la Târgoviște, ca-n trecutul istoric. ». 26 Apoi, într-o altă notă din 1 mai 1946, Dudu Velicu evidenția chiar că scopul ridicării episcopului Iosif la treapta de mitropolit de către patriarhul Nicodim, și anume acela de a-l lăsa urmaș al său pe tronul patriarhal, iată conținutul notei respective : « Se confirmă știrea după care Patriarhul Nicodim va separa Mitropolia Ungro-Vlahiei de Patriarhia Română, numai ca să-l poată ridica la treapta de patriarh pe Episcopul Iosif Gafton al Argeșului. Aici s-ar cuveni semnalat că necesitatea ca Mitropolia Ungro-Vlahiei -devenită a Munteniei (sic) și a Dobrogei (sic), în 1996 - să-și aibă mitropolitul său, fără a fi, în același timp, și patriarh, era gândită, deci, încă din 1946 de către cel de al doilea patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, chiar dacă, ce-i drept, era motivată de rațiunea relevată mai sus. In 2005, fără a cunoaște cele intenționate de patriarhul Nicodim în 1946, și subsemnatul scria despre o astfel de necesitate imperativă, ca Mitropolia Munteniei și Dobrogei să-și aibă mitropolit ca celelalte mitropolii, în articolul « Spre o nouă organizare administrativ-teritorială a Bisericii

Ortodoxe Române », publicat în: « Averea », 8 noiembrie, 2005, nr. 156, p. 9; în « Curierul de Vâlcea », 7 noiembrie 2005, nr. 4486; și în « Căminul Românesc », Geneva, nr. 2 (98), iunie 2006, p. 12.

Că raporturile dintre patriarhul Nicodim și arhiereul Justinian Vasluianul nu erau bune, tocmai - sau și din - cauza intenției Intâistătătorului Bisericii de a-și lăsa urmaș pe episcopul Iosif Gafton, o preciza Dudu Velicu în nota sa din 15 octombrie 1946. « Arhiereul Justinian Marina nu este în bune raporturi cu Patriarhul Nicodim, care însă caută o împăcare. ».28

În fine, după ce în februarie 1948 patriarhul Nicodim a fost « eliminat, prin otrăvire » - ca și pretendentul la succesiunea acestuia pe tronul patriarhal, episcopul Grigorie Leu29- din ordinul autorităților comuniste, noul mitropolit Justinian Marina era numit locțiitor de patriarh la 27 ale aceleași luni, iar după aproximativ trei luni, mai exact, la 24 mai 1948, avea să fie ales patriarh și intronizat la 6 iunie a aceluiași an; și avea să rămână pe scaunul patriarhal timp de 29 de ani, până la trecerea sa la cele veșnice la 26 martie 1977.

Pe lângă tentativa de a-l trimite pe arhiereul Justinian Marina Vasluianul în SUA ca succesor al episcopului Policarp, patriarhul Nicodim a încercat același lucru și cu arhiereul Emilian Antal Târgovișteanul (+1971), locțiitor al Mitropoliei Bucovinei între 1945-1948, dar nici acesta din urmă nu a acceptat.30 Numai că față de arhiereul Antal Târgovișteanul, care era nepotul fostului patriarh Miron Cristea, patriarhul Nicodim nu manifesta sentimente amicale, mai ales că se zvonea că acela l-ar înlocui ca patriarh, așa cum preciza Dudu Velicu în nota sa din 2 aprilie 1946: «In cercurile clericale circulă știrea, insistent, după care viitorul patriarh va fi arhiereul Emilian Antal, locțiitorul de Mitropolit al Bucovinei. Venirea arhiereului Antal în fruntea Bisericii s-ar produce nu după mult timp. Trebuie subliniat faptul că Patriarhul Nicodim are o ură neîmpăcată față de Antal, numai fiindcă este nepot al Patriarhului Miron, deci adept al unei concepții în problemele bisericești, etc. ».[31]

Din cele consemnate de Dudu Velicu este clar că patriarhul Nicodim a voit să trimită pe arhiereul Emillan Antal ca episcop în SUA tot din dorința de a nu-l mai avea în țară, ca pretendent la tronul patriarhal, adică, tot așa cum procedase și cu arhiereul Justinian Marina.

După refuzul celor doi arhierei, Justinian și Emilian, patriarhul Nicodim a încercat să trimită în SUA, în locul titularului Policarp Morușca, pe episcopul Antim Nica. Iată ce scria Dudu Velicu, în această privință, în nota sa din 3 aprilie 1946: « Titularul acestei eparhii, Episcopul Policarp Morușca, se află în țară, ca locotenent de Episcop al Maramureșului, încă înainte de a începe actualul război, din cauza căruia nu s-a putut înapoia peste Ocean. De la încetarea ostilităților până în prezent, el a făcut toate demersurile, spre a se putea înapoia la postul său. Nu are însă sprijinul Patriarhului Nicodim. Pe de altă parte, Episcopul Antim Nica, actualul director al Internatului studenților teologi din București, face toate demersurile, pe lângă forurile competente civile, în numele Patriarhului Nicodim, deci cu asentimentul și sprijinul acestuia, pentru a putea pleca în America. In acest scop, el a fost azi în audiență la Vasile Stoica, secretarul general al Ministerului Afacerilor Străine, însoțit fiind de preotul Nicolae Ciudin, un coleg al lui de facultate și spiritual la Internatul Teologic. »." Câteva luni mai târziu, Dudu Velicu preciza în nota sa din 22 august 1946: « Episcopul Antim Nica face toate diligentele lăturalnice, căci Guvernul nu-l sprijină, spre a fi numit - având sprijinul efectiv al Patriarhului Nicodim - ca Episcop al românilor din America. Pe de altă parte, Episcopul Policarp Morușca nu renunță la scaunul de Episcop al românilor din Europa, al cărui titular este. ».33 Așadar, episcopul Antim Nica acționa doar cu sprijinul patriarhului Nicodim.

În cele din urmă, la 3 februarie 1947, Sinodul, prezidat de patriarhul Nicodim, a decis trimiterea episcopului Antim Nica, pe atunci locțiitor la Galați-Dunărea de Jos, ca delegat provizoriu în Episcopia din SUA. Dar primul ministru de atunci, Petru Groza, nu

și-a dat consimțământul privitor la plecarea episcopului Antim Nica și a persoanelor sale însoțitoare în SUA, potrivit notei lui Dudu Velicu din 24 februarie 1947: « Episcopul Antim Nica s-a prezentat, în ultimile zile, în audiență la primul ministru Petru Groza, pentru a rezolva unele probleme, în credința că va pleca în America; Cu acest prilej, el a prezentat lista persoanelor care trebuiau să-l însoțească în America. Printre ele, frații Radu, Spiru Grigore, diaconul Grigore Băbuș, etc. Lista a fost întocmită după dorința Patriarhului, care avea tot interesul să-și plaseze nepoții. Primul ministru nu a acceptat lista propusă. Cât despre Episcopul Nica, el nu mai are nici o șansă de a pleca în America. ».M

Același Dudu Velicu preciza, în nota din 12 martie 1947, și cauzele care au dus la netrimiterea episcopului Antim Nica în SUA, astfel: « Relativ la cauzele care au determinat ca Episcopul Antim Nica să nu mai plece în America, acesta afirmă că ele se datoresc, în bună parte, acțiunii ierarhilor ardeleni: a) Ierarhii ardeleni au intervenit pe lângă Guvern, arătând că, în cazul când Episcopul Antim va pleca în America și nu va fi primit de românii de acolo, ca șef religios al lor, el va fi nevoit să se înapoieze în țară. în acest caz s-ar face cheltuieli inutile; și cheltuielile ar putea fi făcute pentru a pleca un titular. Ei au rugat Guvernul să amâne plecarea. ». 35 Totodată, într-o notă datată din 23 martie 1947, Dudu Velicu scria că ierarhii ardeleni voiau să fie numit episcop în SUA arhiereul vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, cu titulatura de Rășinăreanul, Teodor Scorobeț, și nu vlădica Antim Nica: « Intre Patriarhul Nicodim și ierarhii ardeleni, în frunte cu Mitropolitul Nicolae Bălan, se duce o luptă aprigă, tacită, pentru ocuparea Scaunului de episcop al românilor din America, pe care fiecare din cei doi ierarhi îl dispută pentru un favorit al său. »,36 în 1948 însă, arhiereul Teodor Scorobeț a fost pensionat forțat și trimis în recluziune monastică.

Congresul Episcopiei din SUA, la 28 martie 1947, a respins numirea și trimiterea episcopului Antim Nica, fie și ca delegat provizoriu, întrucât scaunul episcopal nu era vacant ci aparținea

vlădicii Policarp. Congresul respectiv a hotărât, totodată, și ruperea legăturilor administrative cu Patriarhia Română. De asemenea, tot la 28 martie 1947, mirenii și preoții Episcopiei din SUA au modificat statutul inițial al acesteia spre a-i consolida autonomia bisericească și a împiedica astfel ingerințele Bucureștiului.

Față de noua situație creată, autoritățile de la București au decis să trimită la românii din SUA pe preotul I. Vască, secretar general la Ministerul Cultelor - a cărui fiică devenise soția lui Emil Bodnăraș, după divorțul acestuia de prima.37 Preotul I. Vască a plecat din România la 27 iunie 1947,38 cu intenția de a se duce în SUA, dar a ajuns doar până la Paris, unde a rămas până la 25 iulie a aceluiași an, când s-a reîntors la București din cauză că autoritățile americane nu-i acordaseră viza necesară.39

Atitudinea patriarhului Nicodim de a nu-l sprijini pe episcopul Policarp de a se reîntoarce la episcopia sa din SUA, ci, dimpotrivă, de a încerca a trimite acolo pe unul din cei trei ierarhi amintiți mai sus, se datorează și faptului că vlădica Morușca era fostul cumnat și « omul » mitropolitului Nicolae Bălan al Ardealului (1920-1955). Or, se știe că patriarhul Nicodim nu se afla în relații amicale cu mitropolitul Nicolae Bălan fiindcă îl considera un râvnitor al scaunului său patriarhal. Dudu Velicu nota, la 16 iulie 1945, că patriarhul Nicodim « se teme » de mitropolitul Nicolae Bălan «să nu-i ocupe Scaunul de patriarh, mai ales în urma raporturilor pe care le are cu Ministerul Cultelor.» 40 Și mai mult ca sigur că patriarhul Nicodim nu voise nici numirea vlădicii Policarp la Episcopia Maramureșului, în 1945 - după cum am precizat, deja -tot din aceleași considerente.

Dacă patriarhul Nicodim a încercat să trimită în SUA pe unul din cei trei ierarhi amintiți, succesorul său, patriarhul Justinian, cu avizul autorităților comuniste și, poate, chiar la indicațiile acestora, proceda la fel cu episcopul Teoctist Arăpașu în 1963, cum am semnalat, deja. însă, niciunul din cei patru ierarhi, propuși să fie

trimiși în SUA, nu aveau să ajungă pe scaunul episcopal al vlădicii Policarp Morușca.

Amintirea ierarhului Policarp a rămas vie până în zilele noastre printre românii de peste ocean și îndeosebi, firește, la « Vatra Românească ». Mărturie stă, potrivit d-lui Radu Șerban, și faptul că în SUA « pe antimisuri sfințite de arhiereul Policarp se slujește și astăzi, în mai multe biserici, Sfânta Liturghie. » (p. 230).

Arhiepiscopul Nathaniel al Episcopiei ortodoxe române din SUA, în cadrul lucrărilor celui de al 71-le Congres al acesteia, din 3 iulie 2003, aducea la cunoștința participanților rezultatele călătoriei sale în România și preciza că a transmis patriarhului Teoctist cererea și dorința sa și a clerului și a credincioșilor eparhiei sale de a li se îngădui întoarcerea rămășițelor pământești ale episcopului Policarp la Vatra Românească. Cu atât mal mult cu cât însuși episcopul Policarp voia să fie îngropat în eparhia sa, după cum o mărturisea mitropolitului Nicolae Bălan, în scrisoarea din 17 iunie 1954.41 Din păcate, rămășițele pământești ale episcopului Policarp nu au ajuns la « Vatra Românească » nici după patru ani de la solicitarea acestora. Așa cum nu au ajuns la schitul Vovidenia de lângă mănăstirea Neamț nici rămășițele pământești ale marelui mitropolit al exilului ortodox românesc din Europa de la începutul perioadei comuniste, Visarion Puiu (+ 10 august 1964), unde ierarhul își făcuse cavou în 1939, cu binecuvântarea patriarhului de atunci, ci se află încă în pământul Capitalei Franței. Or, responsabilă atât de netrimiterea rămășițelor pământești ale episcopului Policarp la Vatra Românească în SUA cât și de neaducerea celor ale mitropolitului Visarion Puiu la schitul Vovidenia în România este Patriarhia Română și patriarhii ei.

Pe lângă aleasa documentare a autorului, **valoarea cărţii este sporită, pe de o parte, prin mărturiile, documentele şi numeroasele fotografii ale membrilor familiei dânsului, pe de alta, prin cele puse la dispoziţia cititorului din cele două dosare de la CNSAS privitoare la marele ierarh Policarp**. însuși

istoricul și profesor universitar englez, Dennis Deletant, evidențiа în scurta sa « Postfață » a cărții autorului tocmai acest ultim aspect: « Subcapitolele referitoare la 'dosarele de Securitate' de la CNSAS, printre cele mai atractive ale cărții, constituie o mărturie a brutalității cu care comunismul a blocat evoluția firească a spiritului românesc, forțând marile personalități ale culturii și cultelor spre periferia societății, în încercarea disperată de a impune ateismul exogen terenului atât de fertil pentru ortodoxia milenară. ». Și prin cele aflate în respectivele dosare de la CNSAS, conchide dl. Deletant, « autorul ne dă o idee despre metodele prin care era urmărită și oprimată o persoană pentru ideile sale și pentru credința sa. ». (p. 367)

O altă contribuție însemnată a autorului la cunoașterea personalității vlădicii Policarp constă în semnalarea inadvertențelor și scăpărilor - mai ales biografice - strecurate în cartea închinată ierarhului de către părintele Remus Grama, precum și în cartea lui Dudu Velicu, care îl menționează pe episcop « de peste 15 ori » (p. 298). Astfel, inadvertențele și scăpările părintelui Grama, dar și precizările și completările de rigoare ale autorului, sunt semnalate de dânsul la paginile 15 și 16 ale cărții. Iar toate acelea privitoare la cartea lui Dudu Velicu sunt inserate de autor la paginile 298-299. Cu precizarea că lucrarea lui Dudu Velicu a fost publicată în 2004 și nu în « 2005 », cum indică autorul la pagina 198 a cărții sale.

Cu toată strădania sa, autorul este conștient că prin scrierea cărții nu se așteaptă la nici-o recunoștință sau răsplată de orice fel ar fi și conchide: « Nu mizăm pe recunoștința cuiva, nu ne așteptăm la vreun câștig, nici material nici de altă natură I îndeplinim o simplă datorie morală și o bucurie de a descoperi filonul morușcan al familiei ce și-a întipărit amprenta în conștiințele noastre prin tiparul cuvintelor Unchiului, acele cuvinte ceremoniale ce ne-au dăruit pe noi bisericii, ca pe orice creștin : 'Botează-se robul lui Dumnezeu Mircea (Radu) în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh, amin. » (p. 35). Intr-adevăr, autorul nu trebuie să aștepte

« recunoștința cuiva » fiindcă nici nu o va avea, cu siguranță, nici chiar din partea Patriarhiei Române și a Sinodului Bisericii Ortodoxe Române, al cărui membru a fost și episcopul Policarp Morușca. Cu atât mai mult cu cât, până în prezent, Patriarhia Româna nu s-a învrednicit să-i consacre vlădicii Policarp nici o lucrare. Orice comentariu este de prisos ! A făcut-o însă, cu multă pricepere și dăruire, prin cartea sa dedicată « Unchiului Pompei » dl. dr. Radu Șerban, căruia i se cuvin sincere și cordiale felicitări. Totodată, aceeași « datorie morală »îl va determina, cu certitudine, pe dl. Radu Șerban să continue cercetările pentru cunoașterea deplină a vieții și activității marelui ierarh Policarp Morușca.

* De semnalat că subsemnatul a prezentat, oral, cartea d-lui dr. Radu Șerban, « Prea Sfințitul Policarp. însemnări despre Unchiul Pompei », la sediul «The Center » din Bruxelles, în ziua de 10 octombrie 2007, cu prilejul lansării acesteia.

** Paginile menționate în prezenta lucrare sunt din cartea d-lui Radu Șerban, « Prea Sfnțitul Policarp. însemnări despre Unchiul Pompei», Editura Dareco, București, 2007.

1 Preot Remus Grama, Policarp Moruşca. Primul episcop al românilor din America. Scrisori din captivitate. Tragedia despărţirii bisericeşti a românilor din America, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2004, p. 98.

2 Ibidem, p. 125.

3 Alexandru Moraru, Ierarhii Bisericii Ortodoxe Române - 2005 - Biobibliografii selective, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2005, p. 19.

4 Textul scrisorii la: Preot Remus Grama, op. cit., p. 186-187.

5 A. S. Marinescu, Şantaj patriarhal, în « Căminul românesc », Geneva, nr. 2 (102), anul 26, lunie 2007, p. 13.

6 Dudu Velicu, Biserica Ortodoxă in perioada sovietizării României, însemnări zilnice, I. 1945-1947, Bucureşti, 2004, Arhivele Naţionale ale României, p. 64.

7 Preot Remus Grama, op. cit., p. 61. De notat că atunci totul

devenise «al poporului»: episcopii poporului, Armata poporului, Tribunalul poporului etc.

8 Textul scrisorii la: Preot Remus Grama, op. cit., p. 164.

9 Pr. Prof. Dr. Ioan Dură, Ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române îndepărtaţi din scaun şi trimişi în recluziune monastică de către autorităţile comuniste în anii 1944-1981, în „Altarul Banatului", nr. 10-12, 2002, p. 56

10 Scrisoarea olografă a episcopului Policarp se află la: Preot Remus Grama, op. cit., p. 132-133.

11 Ibidem, p. 123, nota 252.

12 Ibid., p. 76.

13 Ibid., p. 91.

14 Ibid., p. 133.

15 A se vedea, Pr. Prof. Dr. Ioan Dură, art. cit., p. 34-56.

16 Dudu Velicu, op. cit., p. 241.

17 A se vedea, Pr. Dr. Ioan Dură, Cruci, troiţe profanate şi distruse, icoane şi odoare confiscate în anii regimului comunist din România, în „Memoria". Revista gândirii arestate. Bucureşti, Nr. 58-59 (1-2/2007), p. 242-244.

18 „Viaţa Cultelor", Anul XIV, nr. 669 din 9 octombrie 2006, p. 11.

19 Prof. Paul Leu, Biserica în faţa antihristului comunist, în „Albina românească", Bucureşti, iunie-august, 2007, p. 5.

20 Ibidem. A se vedea şi: Paul Leu, Martiri ai Bisericii neamului, Ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Fundaţia Episcopul Grigorie Leu, Bucureşti, 2006, p. 95.

21 Paul Leu, Martiri..., p. 20.

22 Despre episcopul Grigorie Leu, a se vedea, Corneliu Leu, Cartea episcopilor cruciaţi, Editura Realitatea, Bucureşti, 2001 ; Paul Leu, Episcopi români răpiţi şi asasinaţi de KGB, Editura Fundaţiei Grigorie Leu, Bucureşti, 2005; Paul Leu, Martiri....

23 A se vedea, Cristian Vasile, Biserica Ortodoxă Română în primul deceniu comunist, Editura Curtea veche, Bucureşti, 2005, p. 7; Idem, Tezaurul documentar, în „Adevărul literar şi artistic", Nr. 886, Miercuri, 29 august 2007, p. 13 şi p. 16.

24 Cristian Vasile, Biserica Ortodoxă Română..., p. 271-272; Prof. Paul Leu, Biserica..., p. 14; Idem, Martiri..., p. 65.

25 Arhimandrit Timotei Aloanei, Portrete în cuvinte, Editura „Trinitas", Iaşi, 2007, p. 28-29.

26 Dudu Velicu, op. cit., p. 139.

27 Ibidem, p. 141.

28 Ibid., p. 186.

29 A se vedea, Prof. Paul Leu, Biserica....p. 5.

30 A se vedea, Preot Remus Grama, op. cit., p. 62.

31 Dudu Velicu, op. cit., p. 127.

32 Ibidem, p. 129.

33 Ibid., p. 169.

34 Ibid., p. 218.

35 Ibid., p. 223.

36 Ibid., p. 226.

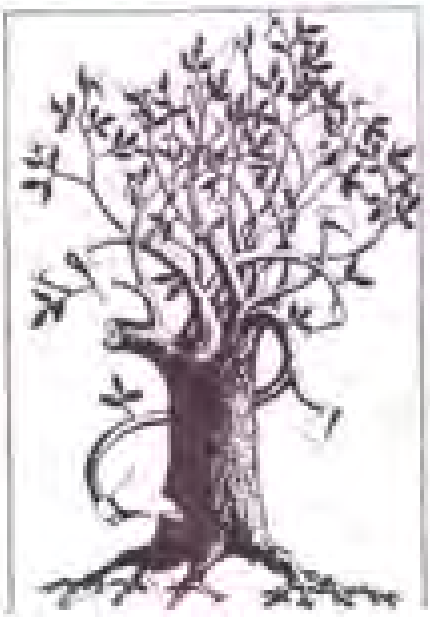
37 A se vedea, Dudu Velicu, op. cit., p. 247.

38 A se vedea, Dudu Velicu, op. cit., p. 254.

39 A se vedea, Dudu Velicu, op. cit., p. 261.

40 Dudu Velicu, op. cit., p. 19.

41 Preot Remus Grama, op. cit., p. 166.

FLORENTIN SMARANDACHE

CIVILIZAŢIA INCASĂ

14.05.2007

M-am trezit la patru și-un sfert, pusesem ceasul să sune la 4:30 dimineața. Abia terminasem bagajul aseară, mă culcasem la 11 noaptea.

*

Lilia doarme-n mașină. E negură afară. Eu conduc somnoros, căscând și întinzându-mă la volan... spre aeroportul din Albuquerque.
Am bătut drumul Gallup - Albuquerque de m-am săturat, precum în țară: Bălcești - Craiova.

*

Lăsat mașina tot la Airport Parking, locul 31E, cu 3.70$ + taxe = 4$ pe zi.

*

965.95$ de persoană biletul de avion până-n Lima.

Dar întreruperile, în Dallas și Miami pentru schimbat avioanele, de 40 respectiv 50 minute, ne dau dureri de cap la prinderea conecțiilor.

Mutat de la un terminal la altul, de la o poartă la alta.

*

În Dallas un pocinog: avionul are defecțiune mecanică, e reparat ... dar tot nu merge! După 1,5 h pe pistă, ne anunță căpitanul să ne mutăm...

- Vamos a un otro avión [ne îmbarcăm în alt avion].

Orice schimbare trebuie s-o privești pozitiv, chiar dacă e

negativă: Puterea gândirii pozitive, sau Legea Atracției (adică: gândind la lucruri bune, ti se va întâmpla bine; dacă te gândești la rău, vei atrage răul asupra ta). Energia pozitivă, sau energia negativă influențează psihologic ... undele energetice acționează.

Atitudinea contează.

De exemplu, Caesar (101-44 î.C.), împăratul Roman, când a pus piciorul în Africa, venit s-o cucerească, a alunecat și-a căzut... însoțitorii lui au interpretat pățania ca pe-un semn prevestitor îngrijorător.

Dar Caesar a știut să transforme incidental nedorit în victorie psihică, afirmând: „Ooo, pământ al Africii, ești al meu!" Și-ntr-adevăr a reușit să ocupe nordul Africii, în special Egiptul, unde domnea Regina Cleopatra (69-30 Î.C.).

Așa că, în locul zborului AA 917 la ora 17:30, vom zbura cu A(merican) A(irlines) 2111 la 23:55 din Miami spre Lima.

Ce câștigăm la această pierdere de șase ore? Ajungem pe la 5 dimineața în Lima, în loc de 10 seara, deci economisim o noapte la hotel.

*

Când mă plictisesc de citit, completez careuri de rebus sau rezolv sudoku. un joc cu numere, format dintr-un pătrat de 9x9, iar pe fiecare linie și coloană se pun cifrele 1,2,...,9 scrise o singură dată; pătratul e subdivizatîn nouă pătrățele de dimensiuni 3x3 care, de asemenea, trebuie să îndeplinească aceeași condiție: fiecare să conțină toate cifrele de la 1 la 9 scrise o singură dată. Sudoku se poate generaliza la pătrate de dimensiune n2xn2, unde n<2, folosind n2 simboluri diferite (cifre, litere, semne matematice, etc,), scrise o singură dată pe fiecare linie și pe fiecare coloană; iar pătratul cel mare se împarte în n2 pătrățele de dimensiuni nxn și fiecare să conțină toate cele n2 simboluri scrise o singură dată. O soluție elementară a unui asemenea sudoku generalizat, cu simbolurile din mulțimea S = {s-j, S2,sn, sn+-|.....S2n,..., snA2) (presupunând că aceasta așezare a lor reprezintă relația de ordine totală pe

mulțimea simbolurilor S), este:

- pe linia 1: toate simbolurile în ordine crescătoare S_1, S_2, S_n, s_{n+1}, ..., S_{2n}, ..., S_{n^2};

pe liniile următoare se fac permutări circulare, considerând grupuri de n simboluri, ale primei linii în felul următor:

- pe linia 2: S_{n+1}, S_{n+2}, ..., S_{2n}; S_{2n+1}, ..., S_{3n}; ..., S_{n^2}; S_1, S_2, ..., S^n;
- pe linia 3: S_{2n+1}, ..., S_{3n}; ..., S_{n^2}; S_1, S_2, ..., S_n; S_{n+1}, S_{n+2}, S_{2n};

.....

- pe linia n: S_{n^2-n+1},..., S_{n^2}; S_1, ..., S_n, S_{n+1}: S_{n+2}, ..., S_{2n}; ...,S_{3n}; ..., S_{n^2-n};

acum încep noi permutări ale liniei n+1, considerând din nou grupuri de n simboluri:

- pe linia n+1: S_2, ..., S_n, S_{n+1}; S_{n+2}, ..., S_{2n}, S_{2n+1}; S_{n^2-n+2}, ..., S_{n^2}, S_1;
- pe linia n+2: S_{n+2}, ..., S_{2n}, S_{2n+1}; S_{n^2-n+2}, ..., S_{n^2}, S_1; S_2, ..., S_n, S_{n+1};

.....

-pe linia 2n: S_{n^2-n+2} ..., S_{n^2}, S_1, S_2, ..., S_n, S_{n+1}; S_{n+2}, ..., S_{2n}, S_{2n+1};

- pe linia 2n+1: S_3, ..., S_{n+2}; S_{n+3}, ..., S_{2n+2}; S_{n^2+3}, ..., S_{n^2}, A_1, S_2;

.....

Ș.a.m.d.

Înlocuind mulțimea S prin orice permutare a simbolurilor ei, s-o notam S' și aplicând același procedeu ca mai sus, obținem o nouă soluție.

Sudoku clasic se obține pentru n=3. Iată un exemplu de

aplicare a algoritmului anterior în cazul clasic:

1	2	3	4	5	6	7	8	9
4	5	6	7	8	9	1	2	3
7	8	9	1	2	3	4	5	6
2	3	4	5	6	7	8	9	1
5	6	7	8	9	1	2	3	4
8	9	1	2	3	4	5	6	7
3	4	5	6	7	8	9	1	2
6	7	8	9	1	2	3	4	5
9	1	2	3	4	5	6	7	8

*

„Hai să-ți arăt" Miami „noaptea", „Cât e de frumos!"

'Din înaltul cerului' se văd brâuri de lumini strălucitoare în multe culori.

Lacuri artificiale.

Neted orașul.

La uragane sau furtuni sunt evacuați doar locuitorii de lângă țărm. Cei din Miami Beach, în special, fiindcă sunt înconjurați de apă.

Anglofonii citesc Ma-ia-mi, dar hispanicii așa cum se scrie: Mi-a-mi.

*

Fosile marine încrustate pe podeaua cimentuită din aeroport, iar pereții laterali ornați cu pești confecționați din plastic și așezați în forme geometrice simetrice.

*

Se-anunță ceasul din sfert în sfert de oră la megafonul aeroportului - așa era în Evul Mediu, și așteptăm avionul de Lima, care pleacă la miezul nopții.

*

într-o iarnă, când ne-ntorceam din România, a-ntârziat avionul din cauza furtunii, și-am pierdut legătura în Los Angeles, înnoptând la hotel. Delta, compania aeriană, n-a vrut să ne ramburseze cazarea:

- Nu e vina noastră, a dat din umeri funcționara, ci a vremii.

- Păi, și cine-mi plătește mie camera, Dumnezeu, că el dirijează vremea?!

15.05.2007

Parcă am ochii plini cu nisip (de nedormit), și pășesc rigid, pe picioare ca de lemn.

*

Aterizăm în Lima.

*

Cambio de moneda extranjera (= schimbare de bani străini):

1$ = 3,115 soles.

De la *Agencia de viaje* {se citește [*Ahensia de viahe*] = Agenția de voiaj} cumpărăm imediat bilete spre orașul Cuzco, 84$.

*

Mă lupt cu spaniola, memorând cuvinte întâlnite pe drum:

Levanter = a ridica;

Empuje = a împinge [mie-mi vine să zic: a... împunge!];

Cama = pat;

uno cuarto con una cama para dos personas

[= o cameră cu un pat pentru două persoane].

*

Încerc, de curiozitate, în avion, inka-cola. o răcoritoare numită „coca-cola peruviană".

*

Îmi plac meciurile latino-americane. Faze de gol, 11 metri, la TV-ul companiei aeriene LANPERU. Am intrat în Imperiul Fotbalului - (în Statele Unite nu e la modă acest sport, doar

baseball-ul - precum oina românească - și fotbalul lor - care-i un fel de rugby).

*

Lanfuri de munți stâncoși (Anzii), presărați cu vulcani activi, despăduriți - aeroplanul trecând aproape de creste. Aceștia se întind pe 8.000 km lungime, în partea vestică a continentului, din Venezuela până în Țara de Foc, cu vârful cel mai înalt din America de Sud: Aconcagua, de 6.958 m, aflat în Argentina.

*

Aterizăm la Cusco [se grafiază și „Cuzco"], oraș de munte, fostă capitală a Imperiului Incaș.

Acoperișurile cafenii ale caselor.

În aeroport melodii băștinașe la caval, muzicanți îmbrăcați în costume populare, roșii. Așteptau sosirea turiștilor, la fiecare avion, într-o atmosferă de sărbătoare.

Cusco a fost întemeiat de Manco Capac [mă gândeam: Capac, ce nume, ca-n românește] în jurul anului 1250 d.C.

Următorii conducători incași: Sinchi Roca, Lloque Yupanqui, Mayta Capac, Capac Yupanchi, Inca Roca, Yawar Huaca, Wiracocha, Pachacutec Inca Yupanchi (1438-1471), Tupac Yupanchi (1471-1493), Huayna Capac (1493-1523), Huascar (1523-1532), Atahualpa (1532-1533). La primii nu se cunosc anii de domnie, nu s-au găsit documente.

Perioada de formare a culturii incașe durează din 1250 până în 1438, când începe expansiunea, curmată de invazia spaniolă în 1532.

Dar triburi quechua au existat din jurul anului 1000 î.C. în regatul numit *Marcavalle*. Abia către anul 1100 d.C., odată cu culturilor Killki și Lucre, se inițiază civilizația incașă.

Tahuantinsuyo [în quechua] se traduce prin 'Tărâmul celor patru cartiere', simbolizând unitatea culturilor andine realizată de către incași.

*

Cu taxiul (10s aproximativ 3,21$, de două ori mai scump ne-a luat ghida -fiindcă nu știam prețurile) la Hotel El Sol [= Soarele].

Avenida Sol.

Universidad Andina de Cusco.

Palacio de Justicio.

Palacio Municipal cu galerii de pictură.

[Nu-i nevoie de tradus, sună ca-n română!]

Viva El Perú Glorioso [= Trăiască Peru, gloriosul] scris mare pe munte.

Colegio Nacional de Ciencias [= Colegiul Național de Științe] (1825-1960) lângă hotelul nostru.

Am pornit-o pe străzi la-ntâmplare...

Catedrala din Cusco

Mănânc ceva galben, iute (*causa rellena*) și beau un suc cald, negru (*chicha morada*), apoi un fruct dulce, copt, cu gust de cartof sau morcov prăjit (*oca*).

Există și pe-aici restaurante chinezești (am văzut și-n Rusia prin 2005).

*

În cele 20 de țări hispanice [Argentina, Bolivia, Chile, Columbia, Costa Rica, Cuba, R. Dominicană, Equador, Guatemala, Honduras, Mexic, Nicaragua, Panama, Paraguay, Peru, Porto Rico (din 1898 sub control american), Salvador, Spania, Uruguay, Venezuela] se folosesc accente diferite ale limbii spaniole, încât vorbitorii își dau seama din ce țară e fiecare. De exemplu, argentinienii, care-s jumătate de origine italiană, pronunță cuvintele mai preluuung.

Mă gândesc că limba latină a dispărut (e limbă moartă), deși romanii, mai ales prin Imperiul Roman, au dăinuit peste 2.000 de ani (de la 753 î. C., fondarea Romei, până în 1453 d. C., căderea bizantinilor sub turci; Imperiul Roman de Apus fusese distrus în anul 476 d. C. de regele barbar Odoacre), în vreme ce spaniola, prin largile colonii americane, a devenit o limbă de circulație întinsă.

Greaca veche, persana, latina, sanscrita, turca, franceza, engleza au dominat în diverse perioade. Care va fi următoarea?

Pe viitor o să conteze ce nație va reuși să colonizeze alte planete, impunându-și astfel limba ei, care va căpăta preponderență în sistemul solar, iar mai târziu galactic, apoi limbă primordială în univers...

*

- Ai păr mai mare pe obraz, decât pe cap! râde Lilia.

(M-am ras în cap înainte de plecare.)

*

Prin magazine lucruri de iarnă: pulovăre, mânuși, căciulite.

Iglesia de la *Merced* (*iglesia înseamnă biserică*); am intrat înăuntru.

Și prin Brazilia, în 1993, am văzut același stil de biserici și catedrale catolice.

Pinacoteca (tablouri pe teme religioase).

Expoziția de caricatură Rodolfo Manga Allosilla.

3.500 m altitudinea orașului Cusco, fostă capitală a Imperiului Incaș.

*

Qorikancha era locul sacru al incașilor. S-a estimat la circa 9.000.000 numărul incașilor când au sosit *conquistadorii* [= cuceritorii], în anul 1532, sub comanda lui Francisco Pizarro (1475-1541). *Inca* (șeful statului) avea autoritate absolută, și era considerat Fiul Soarelui; el se sprijinea pe nobilime și preoți. Apogeul imperiului este atins în sec. 15. Incașii sunt apoi decimați de virușii / bolile europenilor.

*

Pizarro, ajutat de frații săi, Gonzalo (1502-1548) și Hermando (1478 ? - 1578), au venit doar cu câteva sute de soldați și aventurieri hispaniarzi, reușind supunerea a milioane de indieni: datorită armelor superioare, cailor ce le asigurau mobilitate, plus ... virușii (!)

Ultimul împărat incaș, Atahualpa (c. 1500 - 1533), este decapitat în 1533.

*

În august 1536 se desfășoară o puternică rebeliune incașă, condusă de generalul Kiso Yupanki, împotriva Limei, orașul abia fondat de hispanici.

*

Mulți conquistadori erau ¡literați (nu știau să scrie), iar cronicele rămase, deci documentele oficiale, au fost întocmite de scribi - care ar mai fi „rotunjit" informațiile, ori au omis unele detalii.

*

Și în istoria românilor, de pildă, când se vorbește de primii voievozi români - Gelu, Glad, și Menumorut - pe care i-au găsit ungurii în sec. 11 când au pus stăpânire pe Transilvania, probabil cronicarul maghiar n-a înțeles bine, și era „Vlad" nu „Glad".

Conform săpăturilor arheologice, descoperind oseminte umane din acea perioadă, se consideră că spaniolii i-au învins pe incași cu ajutorul altor triburi indigene, care se răzbunau pe cruzimea cu care fuseseră asupriți de către incași.

Lui Pizarro, trecut de 50 de ani, i se oferise o concubină indiană tânără, iar - când incașii au atacat - aceasta a trimis mesageri la tribul ei, care a sărit în ajutorul spaniolilor, așa au învins - consideră arheologii. Celebra strategie *divide et impera* (învrăjbește-i pe adversari între ei, pentru a-i putea stăpâni) de pe vremea romanilor.

Cronica spaniolă spune că un flanc al conquistadorilor ar fi reușit să-l izoleze și ucidă pe conducătorul incaș, lăsând astfel turma fără păstor. Prinși de panică, incașii s-au retras în dezordine... [Cronica nu menționează nimic despre ajutorul celorlalte triburi indigene.]

*

Pizarro îl spânzură, în urma unor altercații, pe Diego Almagro (1475-1538), alt conquistador, dar moare datorită unei răni la gât provocată de partizanii acestuia în 1541.

*

La restaurantul Amaru Cafe Pizzeria Pub iau o bere Cusquena (fabricată în Cusco).

Pescado con ajo [= pește cu usturoi].

*

Trag vânzătorii de noi să cumpărăm...

M-a apucat o amigdalită, de care nu mai avusesem din clasa a opta, cand le operasem... Mă durea-n gât, că m-am dus imediat la farmacie și-am luat antibiotice, altfel îmi stricam tot concediul.

630$ cheltuiți în prima zi (din 1.500$ cât posedam)... și mai rămăsese o săptămână jumătate de vacanță.

*

22 cărți de-ale mele, câte una-două din titluri diferite, în engleză, expediate pe la biblioteci peruviene: în Lima, Cajamarca, Huâraz, Lambayeque, Huânuco, Piura, Tacna, Puno, Pucallpa,

Pasco, Tarogoto, Trujillo, Cuzco, Chimbóte, Callao, Arequipa, Ayacucho.

Dar scump, 3-4$ de plic, în S.U.A. ar fi fost de două ori mai ieftin.

*

Cumpărat CD-uri cu muzică:

„Nuestro Perú"(Perul nostru),

„Zampo?as De Oro" [Zampo?a (instrument de suflat) de aur],

„Cea mai frumoasă muzică instrumentală din Anzi" (în spaniolă; dintre care El Condor Pasa = Trecea condorul, Danza Inca = Dans Incaș, Amor Indio = Dragoste indiană), și „Inkanan".

*

Nu mai trimit vederi mamei, prietenilor în țară că mi le oprește poșta românească (de prea multă „democrație" probabili).

Anul trecut am expediat din Italia și n-a ajuns nici una!

Probabil că eu sunt pe lista neagră a stăpânitorilor României din cauza declarațiilor mele politice - nu-mi pot tine limba după dinți ... și supăr pe acei care pretind că ei dețin monopol asupra adevărului absolut al lumii...

*

Am obosit, m-am plictisit scriind cărți de călătorii, jurnale intime. Am publicat vreo zece până acum. Manuscrisul cu Indonezia zace la editură în Rm. Vâlcea de-un an de zile.

*

Ecuadorul a introdus dolarul, ca monedă de schimbat național, și-au crescut prețurile precum o rachetă lansată în cer.

*

- „Mișto" să te plimbi, așaaa... îndrug eu în argou.
- „Mișto" să ai bani, completează Lilia.

*

Populația foarte metișată, puținii europeni amestecați cu triburile indiene. Spaniarzii, când au venit, numai bărbați, s-au dat la femei băștinașe...

Micuți, negricioși, dar amabili.

Biserici mari, frumoase.

Case mici, netencuite, de lut. Ăștia-s mai catolici decât Papa! Atâta sacrificiu pentru religie, pentru niște legende; iar oamenii de rând trăiesc înghesuiți ca vai de ei.

*

Lilia și-a luat în excursie haine vechi, le folosește, apoi aruncă și cumpără altele noi din Perú (decât să le doneze degeaba la Goodwill în Gallup).

16.05.2007

Cu trenul, în zigzag, spre Machiu Picchiu (130 km de Cusco): merge când înainte, când înapoi - nu poate face altfel curbele pe acest traseu deosebit de accidentat.

Nu se permite trecerea dintr-un vagon într-altul

(*Por su segundad no esta permitido pasar de un coche a otro*).

*

Case de lut până spre crestele munților.

Stâlpi cu linii de-naltă tensiune.

Crește chiar pe povârnișurile verticale ale stâncilor.

Pe bancheta din fața noastră doi canadieni ne arată monede canadiene de 5 si 10 cenți și-s revoltați că încă este efigia Reginei Angliei pe ele! Cică la fel e și-n Australia. Canada și Australia încă sunt colonii? [1 $SUA = 1.14 $CAN]

Serviciul cu elicopterul este interzis spre Machiu Picchiu pentru a nu distruge ruinele din cauza vibrațiilor.

*

La un stop Lilia cumpără pe geamul vagonului porumb fiert [2 s aproximativ 0.64 $], cu niște boabe mari, de 3-4 ori față de cele românești, nici nu l-am putut termina.

*

Vârfurile masive ale rocilor intră în nori.

Cele mai înalte lanțuri muntoase de pe glob sunt: Himalaya

(8.848 m la Everest), Arizii, și Munții Stâncoși (Rocky) din SUA-Canada.

*

Un avocat peruan, din tren, îmi spune că în Lima locuiește un român, Valentin Popescu, preot misionar venit din Argentina, care vorbește spaniolă cu accent argentinian.

*

Ghidul cu un steag galben în mână. Vorbește spaniolă și engleză.

*

Donde es el bano publico? [Unde este veceul public?]

Spaniolii pun semnul întrebării, dar analog și pentru semnul exclamării, atât la început - însă întors pe dos, cât și la sfârșit.

*

Prăpăstii înfiorătoare.

Înălțimi amețitoare.

Trepte săpate în piatră.

*

Un grup de japonezi.

Incașii credeau într-un spirit al muntelui.

Câteva autobuze ne cară până la ruinele din Machiu Pichiu, aflat la 2.670 m altitudine, considerat loc misterios, sacru.

Construit din piatră.

De jur împrejur se-ntinde jungla, cu pădurea tropicală. 5.000 de specii de plante trăiesc aici, plus șerpi veninoși.

Nu s-a păstrat nici un document despre acest loc, nici numele incaș al său nu se știe - Machu Picchiu este denumirea muntelui. UNESCO îl recunoaște ca zestre culturală a umanității.

Ghidul ne explică repede. Cu carnețelul și pixul în mână eu notez, notez continuu - și omul, văzându-mă, zâmbește la mine.

Exploratorul american Hiram Bingham a anunțat public în anul 1911 descoperirea ruinelor la canionul format de râul Urubamba, de fapt le-a aflat de la un țăran. Ruinele erau acoperite de junglă.

100 oameni de la National Geographic au lucrat pentru a dezgropa ruinele (tăiat copacii, plantele, izgonirea șerpilor). Bingham a publicat și-o carte: „Lost Cities of Inka" [Orașele pierdute ale incașilor].

Conquistadorii menționaseră locul în câteva documente din sec. 16. Incașii au rezistat invadatorilor, ultimul bastion al băștinașilor fiind în Vilcabamba, capitala lor, apoi s-au refugiat în junglă. Machiu Picchiu a fost abandonat. S-au descoperit 173 rămășițe umane aici, d|ntre care 150 provenind de la femei, toate duse la Universitatea Yale din SUA, pentru studiu, dar neînapoiate - ghidul glumește că: vor fi returnate când se vor întoarce incașii!

S-a zvonit că indienii ascunseseră comori de aur în junglă, dar nimeni nu le-a găsit până-n ziua de astăzi: legenda spune că trebuie să cauți Stânca Albă și de acolo, la trei zile de călătorie, s-ar găsi aurul (în orașul Paititi)... dar, pân' acum, s-a dovedit a fi, pentru toți aventurierii, doar un *El Dorado*! Când ești pierdut în junglă, tot legenda ne glăsuiește, vezi strălucind... aurul incașilor! [precum în deșert... *fata morgana*].

S-au descoperit multe citadele incașe: Wi?ay, Wayna, Sayacmarca, Phuyupatamarca, Choquequirao, iar pe munte sunt cărări incașe.

Cetățuia de la Machiu Picchiu, dedicată primilor incași - despre care se zice povestește c-ar fi venit din templul cu trei ferestre, a fost construită timp de 30 ani, de circa 1500 persoane, care plăteau taxe muncind. Aveau muzică, deoarece melodiile ridică spiritele și astfel dau forță.

500 de oameni locuiau aici. S-au găsit scule de bronz, vase de ceramică.

Ghidul vorbește mai bine *quechua* [limbă incașă] decât spaniola. „Alin Lenciu" [transcris fonetic] înseamnă „Salut" în quechua, iar „Allin Phunchay" = Bună ziua, sau Bună dimineața.

Se mai vorbește și *aymara*, o limbă pre-incașă.

Acestea nu au o grafie proprie, dar folosesc sistemul spaniol de

scriere.

*

Simțeam un gol în gât, gol în stomac... din cauza altitudinii.

Vedem un animal ciudat, ca viezurele, numit biscacha, furișindu-se printre stânci.

*

Gâfâiam ca un greiere, mi se zbătea inima ca la puiul de găină...

*

Am ajuns la un Observator Astronomic: incașii cunoșteau punctele cardinale, și foloseau un calendar al lor. Aveau culturi pentru perioadele agricole, care se țineau într-un loc numit Intihuatana.

*

Templul cu trei ferestre - ridicat în memoria originii incașilor.

Roca Sagrada [Stânca Sfântă], pe care-o atingi și iei energie, uitând de necazuri - numită centru energetic.

Templul Soarelui, deasupra tombei incașe, similar cu Templul Koricancha din Cusco, este dedicat zeului incaș de cel mai mare rang. în timpul solstițiilor de vară (21 iunie) și iarnă (21 decembrie) razele solare intră prin două ferestre în poziții anumite.

*

Camera de depozitat.

Cimitirul incaș.

Ca oglindă foloseau... oglinda apei dintr-un vas.

*

Sisteme de curgere a apei.

*

Printre ruine pășteau lame, ca niște oi albe cu gâtul lung.

Etimologic, cuvântul „lamă" [animal din familia de Camelidae] provine din spaniolul „llama" [= a (se) chema]. Spaniolii, zărind acest animal pe câmp, ar fi întrebat un incaș:

- Cum se cheamă? [*Como se llama?*]

Indianul n-a înțeles, și-a repetat cuvântul:

- ...*llama*... *llama*...

Și-a rămas numele de *llama*, în spaniolă, de unde a intrat în alte limbi europene: de exemplu în franceză *lama*, și de-aici în română, *lama*. în engleză, *llama*, se pronunță [lă'ma], cu a prelung.

Dicționarele îl prezintă etimologic ca trăgându-se din limba quechua. Tot din familia Camelidae mai fac parte animalele: alpaca, guanaco, vicuna.

Analog ar fi fost istoria și privind „cangurul" în Australia:

-Cum se numește acest animal care sare? a-ntrebat un european.

-,,Kan-gu-ru", a răspuns indigenul în limba unui trib arborigen, KANGURU însemnând „nu înțeleg" (!)

*

Pe aproximativ 10.000 m2 se întind ruinele.

Machiu Picchiu se împarte în: sectorul urban (lângă Muntele Putucusi), și cel agricol. Clădirile fuseseră acoperite cu plante uscate, numite *ichu*.

*

Templul Condorului: o stâncă ce aduce a condor zburând. Are canale subterane, și era întrebuințat ca închisoare.

Condorul era considerat pasăre sfântă, căreia i se aduceau sacrificii.

*

Am prânzit la restaurantul Kipu.

Nu mă pot abține de la dulciuri!

Printre altele, am consumat un fruct arătând a mandarină, dar cu alt gust: *granadilia*.

*

Cu PeruRail, companie feroviară, înapoi spre Cusco.

Lilia învață să numere în spaniolă pentru a se tocmi cu vânzătorii - fără să apeleze la mine!

*

Canale TV în spaniolă, engleză, franceză, germană, japoneză.

*

Sânge arab curge prin venele spaniolilor - au fost sub ocupație arabă secole de-a rândul, între 711-1492. *Reconquista* [recucerirea] musulmanilor din peninsula iberică de către creștini începe din nordul Spaniei, prin luarea statelor-orașe Toledo (1085, de către Alphonso al VI-lea), Sevilla (1248, de Ferdinand al III-lea), și-n final Grenada (1492, de regii catolici Ferdinand de Aragón și Isabella de Castilia).

17.05.2007

Spre Puno, orășel pe malul Lacului Titicaca, lac aflat la 3.812 m altitudine, cu o suprafață de 8.340 Km2, divizat între Peru și Bolivia.

*

Autobuz cu etaj și veceu sub scară, al companiei San Luis. Dar ne topim de căldură... fără aer condiționat, și-un soare care frige prin ferestre.

„ i *Esta es vida, señores!*" [Asta e viața, domnilor!]

„ i *Hasta la vista, señores!*" [La revedere, domnilor!]

„ i Hasta la vista, señores!^ [Asta e viața, domnilor!] (*PN: Incorect translation*)

În autogara din Cuzco cerusem o supă locală. Costă 3$ rece și 3,5$ caldă.

- De unde ești?
- Din România.
- Unde e România?

Nu spun că vin din America fiindcă îmi ridică prețurile.

*

Controale polițienești la ieșirea din oraș.

Merge încet autobuzul, ca o căruță, pe drumuri strâmte. Cică e

motorul stricat. (La fiecare voiaj câte-o pățanie!) Dacă l-am împinge autobuzul ăsta noi toți, ar merge mai repede!

Ratele din Oltenia, pe vremea copilăriei mele, erau prăfoase, zdrăncănoase, mereu aglomerate - un calvar frecvent pentru mine.

- Dacă ți-ar da cineva o slujbă în Peru mai bine plătită ca-n S.U.A., al rămâne aici?

- Bine-nțeles.

*

Trecem Favela. periferia sărăcăcioasă...

Văd și eu cătune, așezări, viața omului obișnuit. Și compar cu alte țări.

*

Indience de statură joasă, ca niște copii, cu pălării de soare, săculețe roșii în spate, fuste verzi înfoiate, ciorapi, papuci/sandale.

Locuiesc aici triburi care nici nu vorbesc spaniola.

*

Există China town [cartier chinezesc] și-n orașe din America de Sud, nu doar în cea de Nord. Emigranți, din toată lumea, au pătruns și-n Peru.

Am citit anunțuri despre comunități japoneze.

Buen viaje [Călătorie plăcută]!

*

Curva peligrosa înseamnă curbă' (nu curvă) periculoasă'!

*

Scriu din mersul autobuzului, mă zgâlcină, îmi tremură mâna...

Vehicule mici, ca ratele de la Bălcești, cu bagajele deasupra, trec pe lângă noi.

*

Femei spală rufele la râu.

Măgăruși.

Ricșe ca-n India.

Oprim într-o autogară, Ingris.

Molești, de la ora 8 la 14 în toropeala și nădușeala mașinii, ca niște meduze, ori precum scoicile fără ghioace...

*

Cimitire pe câmp. Fiecare mormânt cu o piatră lată, iar deasupra o cruce de fier.

Case de cărămidă nearsă, și acoperișuri din ierburi uscate -seamănă cu niște colibe...

Benzină D-2 și kerosenă la stațiile de petrol. Kerosena este un carburant folosit pentru aviație, case se distilează între 175-250 C.

*

Orășelul Ayaviri.

La 40 km de Puno, în Juliaca, suntem schimbați în alt autobuz - deoarece primul se defectase și abia mergea.

Clădiri nevăruite... dau un aspect salubru... parcă orașul e neterminat!

*

- Nu am plătit pentru un astfel de autobuz! exclamă o tipă care venea din Cehia.

Toți străinii stăteau în spate.

Mașina arăta mai rău decât rablele din Dolj-Vâlcea, pe care m-am chinuit ani de zile.

*

În Puno suntem cazați la Hotelul Vargas Inn.

Bere peruană Cristal, la Restaurantul Ollantay.

Mi-amintesc de-o poantă din țară:

- Ospătar, eu vreau spumă la bere, nu bere la spumă!

*

Cuvântul românesc „porcărie" se traduce porqueria!

18.05.2007

Lago Titicaca, la cea mai înaltă altitudine navigabilă pe glob. T*fl* = pumă, caca = piatră în limba aymara, deci Titicaca = piatra pumei (conform ghidului german al unui turist de lângă mine).

Foarte cald ziua, dar foarte frig noaptea.

Cultura Pukara (250 î.C. - 380 d.C.) în nordul lacului și Cultura Tiahuanaco (500-900) în sud-est s-au dezvoltat aici.

Înaintea incașilor au existat alte triburi: Hatuncolla, Lupaca, Pacaje, Paucarcolla, Azângaro.

Cu o șalupă de 25 persoane mergem la Insulele Uros.

Pe ghid îl cheamă Aldo Valero, pe barcă Urphy Titikaka.

Suntem întâmpinați de insulari:

- *Kamisaraki*? [Ce mai faceți? - în limba aymara.]

- *Gualiki*! [Bine!]

Uros sunt insule plutitoare, vreo 20-30. Pentru mine, fascinante! Nu mai văzusem niciodată. Mi se părea poetic, romantic să visezi în acest arhipelag plutitor. Aproape 3.500 locuitori „exotici". Lacul crește și descrește, iar insulele se nasc și mor. Pe o astfel de insuliță trăiesc 4-5-6 familii, rude, fiecare cu câte o colibă făcută din totora, o plantă din lac de 2-6 m înălțime. Se căsătoresc cu persoane de pe alte insule.

Am intrat într-o colibă: o singură cameră, un pat din ierburi uscate, dar cu saltea normală și pătură deasupra; în schimb aveau: televizor, încălzire electrică (sau cu energie solară)! Primitivul îmbinat cu modernul.

Ei mănâncă rădăcina albă a totorei - am pus și eu în gură, dar n-avea nici un gust.

Toată insula (vreo 40x50 m) este construită din totora, iar la fiecare două luni trebuie reparată (ce ciudat, mă gândeam: să „repari" o... insulă), de fapt se adaugă un nou strat de totora. Grosimea insulei plutitoare este de circa 2 m.

Prin anii 1950 insulele Uros fuseseră abandonate, fiindcă viața era mai ușoară pe uscat. Dar au fost repopulate pentru turiști.

Cum măsurau adâncimea apei: o piatră, legată cu sfoară, era lasată să cadă la fundul lacului. Au făcut o gaură chiar prin insulă!

Instrumente muzicale tipice: *sanka*, *julajula*, *jula*, *bambo*, *mohoseno*, *kharhuani*, *tarcasalina*, *wacatinque*, *wancara*, quena (un soi de fluiere, naiuri, tobe).

Tot din totora băştinaşii construiesc ambarcaţiuni, *Walsa*. Două luni ia construcţia unei bărci, de către 6 persoane, şi rezistă doar un an, apoi putrezeşte. încap în ea 16 oameni. Folosesc sfoara de naylon pentru legarea totorei.

În fiecare an aymara-nii construiesc o nouă casă, o nouă barcă.

Plimbarea cu această „gondolă" de totora costă 5 soles [aproximativ 1,6 $], în vreme ce la Veneţia costă 100 .Ne duce la insula vecină, mai modernă, denumită însăşi Kamisaraki (salutul, în limba aymara). Au poştă şi electricitate. Au trei şcoli. Elevii sunt transportaţi cu b[rcile cu motor.

Există şi-un spital de urgenţă. Utilizează şi medicină naturală (din felurite ierburi). Femeile nasc în casă, nu la spital.

Sunt insule plutitoare care au atins fundul lacului, și-au devenit stabile.

O familie poate să-și fabrice insula ei și s-o pună acolo unde vrea.

Frumos pentru un pictor... aș crea și eu năzbâtii de-ale mele artistice... De jur-împrejur insulițe.

Mă duce gândul la Delta Dunării, și frumusețile ei.

*

Cu șlepul pe canal. Apa e joasă, 2-3 m, se vede fundul.

Vântul suflă, parc-am zbura. îmbrăcăm veste grena de salvare.

Mă-ntrețin cu trei fetișcane, din Republica Dominicană, în span-gleză! Dacă toate țările astea hispanice (vreo 20) s-ar uni într-un bloc: aceeași monedă, fără viză dintr-o țară într-alta, promovându-și culturile reciproc, făcând și-o alianță militară... Simón Bolívar încercase formarea unei confederații hispano-americane la Congresul din Panamá, în 1826, dar a eșuat, făcându-l să se retragă din politică.

*

Distracția cere efort, bani, timp, dedicație.

Stuf-stuf... Exotic: să stai să citești și să visezi...

Sclipiciul valurilor. Aerul rece.

*

Ajungem la Insula Taquile (numele provine de la Rodríguez de Taquila, colonistul care a pus stăpânire pe insulă și i-a obligat pe indigeni să se îmbrace în haine de țărani spanioli).

Locuitorii, vreo 2.000, se ocupă cu agricultura și turismul, dar își păstrează în mod rigid tradițiile, respingând influențele ocidentale.

Femeile țin copiii legați în spate și poartă broboade negre pe cap. Bărbații au căciulite, înflorate, cu urechi.

Ne-arată fructe și legume specifice: porumb mic, cuscus, oca (o săptămână, dacă e lăsată sub soare, se face dulce), *papafrisa* (precum cartoful, dar nu se deshidratează). Pământul este lucrat primitiv, cu săpăliga.

Taquile-i singura insulă unde bărbații împletesc la cot cu femeile. în trecut insula a fost și pușcărie pentru prisonierii politici.

*

Lacul Titicaca este termoregulator.

*

Cantuta este floarea națională a Perului, dar și prenume feminin.

*

Societatea insulară are forma unui colectivism comunitar. Liderii doar au voie să poarte căciulită, plus pălărie neagră deasupra. Numai cei căsătoriți pot fi conducători.

Fetele nemăritate își acoperă părul cu o maramă neagră, iar cele măritate lasă un pic de păr afară. Tinerii stau împreună trei ani înainte de cununie, și se leagă cu o centură de logodnă. Nunta durează 7 zile.

Ne-au dus în gospodăria unui om obișnuit de pe insulă, și ghidul ne explica.

*

La țesături, textile lucrează manual cu săptămânile.

*

Prezic vremea în agricultură după nori, zborul păsărilor, direcția vântului.

*

Frunzele de eucalipt se mănâncă.

*

Nu mai puteam respira la urcuș...

Inginerele din Republica Dominicană: Arlen, Monica, și Lilianna, zic că sunt foarte sociabil, că vorbesc cu toată lumea - și mă pozez cu ele, îmi dau adresele de e-mail să le scriu. Strigă la mine: Florentino (în spaniolă). Eu sunt curios cum gândesc oamenii din felurite colțuri ale lumii, ce mănâncă, ce obiceiuri, tradiții. îi năpădesc cu întrebările, deseori „reușesc" să-i enervez...

Am urcat pe vârful insulei, unde era o expoziție foto cu viața

indienilor, apoi o bisericuță, cu altar, și grămezi de cartofi înăuntru - n-am înțeles de ce.

La Restaurantul Angeles ne-au dat sopa [supă], *papafrisa*, și ceai de Muna - un arbore ce miroase ca menta.

*

Jacques Cousteau (1910-1997), oceanograf francez, a explorat Lacul Titicaca în căutarea aurului incaș, dar nici el nu l-a descoperit.

*

Condorii se împerechează și rămân alături pe viață. Când unul moare, celălalt se sinucide (ca-n Romeo și Julieta), zburând în cer înalt și lăsându-se să cadă liber, murind apoi la ciocnirea cu suprafața apei...

*

Cât trăiești, înveți.

Cât trăiești, nu te mai saturi de văzut.

Muncesc, muncesc... predau, scriu cărți și articole, studiez... Și-n vacanțe fac o escapadă în care nu vreau s-aud de nimic... lucru, internet, ședințe, email-uri... pur și simplu mă rup de lume, ies în afara timpului și mă recreez...

*

Apa strălucește în soare
ca un pom de iarnă
cu globulețe și artificii...
îmi arde fața, m-am roșit ca (d)racu'
sub razele ăștea tropicale
stând ore-n șir pe puntea șalupei care-alunecă prin canal ca o sanie pe gheață...

*

Anotimpul secetos este în perioada mai-octombrie, iar cel ploios: noiembrie-aprilie.

*

La TV dansatoare cu fundul gol (doar un fir de ață - din economie de material) se fâțâie pe scenă.

Cultura s-a sexizat enorm - cultura de consum.

*

E frig în cameră, ăștia n-au sisteme de-ncălzire din cauza climei calde mereu, încât Lilia doarme cu scurta pe ea, iar eu cu cămașă și pulovăr.

La 2-3 noaptea țipăte, vorbete afară (drogați, beți) pe strada Jr. Oquenado, Nr. 160, în fața hotelului nostru - ca-n Bordeaux în 1992 când făcusem un turneu paradoxist prin Franța.

19.05.2007

Cu autobuzul companiei Panamericano spre orașul Copacabana [în limba aymara înseamnă „văzând albastrul"].

Trecem frontiera în Bolivia, taxa: 1 Boliviano [moneda locală] = 0,5 soles.

Schimbăm la rata de 1 $ = 7,7 B(olivianos) în localitatea de frontieră -

Bienvenidos a Kasani Bolivia [Bine ați venit la Kasani, Bolivia],

Portretul Președintelui Evo Morales Ayma în biroul de la vamă.

N -au controlat bagajele, doar pașapoartele. Am primit viza pe loc.

Bolivia este cu-o oră înaintea Perului.

Având o populație de numai 9 milioane de locuitori la o suprafață de 5 ori mai mare decât a României, pierzând ieșirea la ocean după războiul cu Chile (1879-1883) și eșuând în formarea unui stat mare andin împreună cu Peru (1836-1839), Bolivia este una dintre cele mai sărace țări latino-americane după Haiti, Honduras, și înaintea Cubei.

*

La autobuz, în Copacabana, ne-a așteptat un băietan cu o hârtie pe care scria <Smarandache>, și ne-a dus la Hotel El Mirror, chiar pe malul Lacului Titicaca.

Silla = scaun;
Trucha = păstrăv;
Pescado = pește.

*

Copacabana mi-amintește de Balcik, port la Marea Neagră, din fostul Cadrilater românesc (azi aparținând Bulgariei), pe care-l luasem în urma Războaielor balcanice (1912-1913) și l-am pierdut în 1940. La Balcik mai dăinuie Castelul Reginei Maria.

*

Am întrebat un spaniol de ce cuvântul *llama* nu se scrie *yama*, fiindcă pronunția este aceeași. „ll" se citește „i" într-un diftong (vocală + semivocală). Mi s-a răspuns că s-a moștenit așa.

*

Astăzi e *Fiesta de la Papa Blanca* [Sărbătoarea cartofului alb] și Președintele țării ține un discurs la radio.

*

La *Isla del Sol* [Insula Soarelui], în Lacul Titicaca.
Șalupa oprește la Challapanpa.
2 Bs (aproximativ 0,26 $) pozatul cu lama.
Urcușul pe creasta insulei e obositor datorită aerului extrem de rarefiat.
- *I sleep where I stand*! [Adorm de fiecare dată când stau pe loc!], exclamă o englezoaică.
- *She means that* [Vorbește serios], adaugă prietenul ei.
A doua oprire la Yomani, unde vizităm ruine incașe. Aici au locuit triburile Manco Okllo și Manco Copack.

*

Intrăm în Templul Virginei din Copacabana sau Candelaria: mare, alb cu dungi verzi.
Cumpăr fructe și dulciuri de la tarabele din oraș, câte un pic, pentru degustare: *habas, higos, poroto, alfeñique, melcocha, anoz tostado...*

De la fereastra hotelului nostru, Ei Mirrador, se vede Lacul Titicaca: șlepuri, bărci pe apă ca gâzele, și debarcaderul.

Însă e frig în cameră... c-am răcit, îmi curge nasul.

20.05.2007

Cu autobuzul spre La Paz (la 3.658 m altitudine, populația 1,5 milioane), capitala Boliviei (unde-i sediul guvernului), pe când orașul Sucre este capitala constituțională a țării; deci Bolivia are două capitale!

Numele provine de la Simón Bolívar (1783-1830), liberatorul (*Libertador*) de sub spanioli al Venezuelei (1818), Noii-Grenade (1819), Regatului Quito (1822), și-al regiunii Anzilor. între 1822-1830 el formează Marea-Columbie.

32 de limbi, mai mari sau mai mici, se vobesc in Bolivia: principalele fiind spaniola, quechua și aymara.

*

La Paz înseamnă Pacea.

Ne mai încălzește muzica din mașină.

*

Pentru a nu trece din nou granița în Peru, și-apoi iar în Bolivia pe uscat, autobuzul merge spre Tiquino, de unde traversăm cu barca Lacul Titicaca pe malul bolivian, în timp ce autobuzul este îmbarcat pe un șlep. îmi vine să vomit...

Piaza Murillo, în La Paz, cu mulți porumbei după care aleargă câției și copii. Păsările zboară în stoluri mici.

Am obosit prin excursii, mai rău ca la servid. Suflu greu când urc scările ... și vârsta își spune cuvântul - trecut de-o juma' de secol... „Bătrânețe, haine grele"... Noroc, însă, c-am ajuns și pân'aici. Colegi de-ai mei din liceu și generală sunt acum... dincolo.

*

Mi se consumă bateriile Alcaline AA repede la aparatul digital de fotografiat Samsung. Umblu cu rezervele după mine.

Azi mi-am cumpărat un încărcător și patru baterii reîncărcabile (38 Bs). Mâine-o să le fac proba.

La hotelul Residencial Latino din La Paz plătim 80 Bs pe noapte. Săpun nu e la baie, cică să ne cumpărăm!

Ujtându-mă prin librării, zăresc o carte de Sun Tzu, „Arta Războiului", în spaniolă [El Arte de la Guerra] tradusă de Jaime Barrera Parra după versiunea englezească a lui Samuel B. Griffith, care-o tălmăcise din chineză (23 Bs).

Mă pasionează înțelepciunea veche, de-aceea m-am dus anul trecut si-n Grecia.

Echipe boliviene de fotbal: Real Potosi, F. C. La Paz, Bolivar La Paz, pe primele locuri în clasament.

În toată țara se fac vaccinări contra febrei galbene și eu nu mi-am luat măsuri precaute înaintea plecării.

Nici când am fost în India, China, sau Indonezia n-am făcut-o.

Pentru anumite țări, li se cere turiștilor să se vaccineze împotriva unor maladii „exotice".

21.05.2007

Dureri de cap, respirări greoaie (simțeam că mă-năbuș, parc-aveam asmă) noaptea...

Este acel rău de altitudine (el soroche) ... deoarece orașul La Paz se află la 3.650 m înălțime, aerul e rarefiat, prea mult ozon.

Localnicii sunt adaptați, dar vizitatorii pățesc aceleași simptome - mi s-a confirmat.

Mâncăm de dimineață (grăbit), ca să nu ne fie rău în autobuz.

Strada barată cu alte vehicule (în semn de protest împotriva guvernului bolivian), dar șoferul poate ocoli prin șanț.

Mergem la Tiwanaku. Pe câmpuri se văd lanuri de quinoa. o cereală precum orezul. NASA cică ar experimenta-o ca hrană pentru astronauți.

Civilizația pre-colombiană Tiwanaku a durat aproape 3.000 de ani, împărțită în etape:

- Între 1500 î.c. - 45 d.c. perioadele I și II (Sătești);
- Între 45 d.c - 700 perioadele III și IV (Urbane clasice);
- Între 700 d.c - 1200 perioada V (Expansivă).

Tiwanaku a fost capitala unui imperiu de 600.000 Km2 cu o populație de 100.000 locuitori.

Construind apeducte, locuitorii au fertilizat terenul, formând platforme agricole (suka kollus). Au domesticit animale.

Văzusem la Cusco, într-un tablou, culturi în formă de cercuri/scări: straturi concentrice de sus în jos ca un trunchi de con. Mă-ntrebam ce reprezintă? Se numeau takanas. și aveau avantajul că apa de la rondurile/platformele superioare se scurgea la următoarele.

*

80 Bs (aproximativ 10,39 $) intrarea, de persoană, la Tiwanaku.

*

200 specii de porumb și 300 specii de cartof cresc în solul bolivian

Cartoful deshidratat, pentru a fi păstrat mult timp, se numește chuno, iar oca deshidratată, *kaya*.

Se cultivă *quinua* pe câmpuri, o cereală care a fost luată în considerație și de specialiștii de la NASA pentru a fi experimentată pe Lună.

*

Pentru tiwanakuieni, animalele cămiloide asigurau transportul bunurilor, lâna pentru textile, iar oasele pentru unelte și instrumente musicale (*quena, silbato*). în afara acestora, aveau un cult pentru condori, șerpi, pești și feline.

*

Piramida Akapana are șapte trepte. Cântărește 25 tone. înălțime 18 m. Perimetru 800 m.
Descoperită accidental de spaniardul Oyaldeburo, care căuta comori!

Fusese acoperită cu pământ și iarbă de ziceai că este un deal. încă-șantier arheologic - guvernul a alocat fonduri pentru dezgroparea ei.

Peste 100 ani au lucrat indienii la ridicarea acesteia. Rocile au fost aduse din altă parte.

Muzeul prezintă multe cranii. Dinții nu aveau carii deoarece băștinașii beau suc de eucalipt, care omora bacteriile.

Vase zoomorfe (cu figure de animale).

O mumie aymara.

Textile din pene.

Nobilii își deformau craniul, ținând capul copiilor înfășurat strâns încă de la naștere, pentru a se diferenția de plebe.

Tiwakanuienii credeau că pietrele au suflet.

Construiseră sisteme de drumuri - multe atribuite incașilor (*Caminos del Inka*), și citadele (Lukurmata, Konko Huancane, Waqui, Wari), irigații.

Cuptoare metalurgice.

Ierbologia = folosirea varietății de plante în medicină.

S-au descoperit și înscrisuri din acea vreme, dar încă nedescifrate.

*

Structurile importante ale orașului: Templul semi-subteran, Kalasasaya, Kantatayita, Piramida Akapana, Puma-punku, Karikala, Putuni.

Observatoare astronomice aveau la Kalasasaya și Pachataka, prin care măsuraseră anul solar la 365,24 zile și determinau când se schimbau sezoanele.

*

La Puerta del Sol [Poarta Soarelui] este ca un arc de octora. Arată solstițiile și echinoxurile. Cântărește 10 tone.

*

Un amplificator de sunet, construit ca urechea - pe principii acustice, la ieșire din complexul arheologic.

*

Moartea era percepută ca o perioadă de tranziție spre altă lume. Țombele conțineau amulete, obiecte utile.

*

Din cauza schimbării climatice nefavorabile, dintre anii 700-1.200, populația începe să emigreze, iar Imperiul Kiwanaku se destramă în stătulețe mici (*Señorios Regionales*).

*

Europenii, însă, au jefuit monumente indigene și-au expropiat obiecte de artă.

*

Servim bucate tipic aymara la restuarantul alăturat: cupa de quinua, și carne de lamă (eram nerăbdător să gust).

*

Tot drumul m-am convorbit cu doi brazilieni din San Paulo, studentul Eugenio Alvim și Juliano Paes, foarte înalți. îmi

povesteau că pentru echipele de fotbal este greu să joace în La Paz din cauza răului de altitudine (*el soroche*), chiar și brazilienii, care au cea mai bună echipă din lume, au fost învinși: Bolivia -Brazilia = 2-0.

Atunci, meciul retur a fost programat în orașul brazilian Recife, unde e cald și umid, iar bolivienii nu-a obișnuiți la acest climat, rezultatul final: Brazilia - Bolivia = 6-0 !

*

În localitatea Chacaltaya, din Lanțul Muntos Real, există cea mai înaltă stațiune de schi din lume.

*

Verbe întrebuințate frecvent în spaniolă:
Deber = a trebui;
Llavar = a aduce;
Dar = a da;
Tomar = a lua.
Le scriu pe carnețel ca să le memorez.

*

Un fruct ca poamele uscate, *quisa*.
O gogoașă cu brânză, *pastel*.
Un suc, precum magionul de prune, fiert: *api*.

*

Amas-zonas = (tu) iubește zonele; *ama-zona* = (el) iubește zona.

Amazonul este fluvial cu cel mai mare debit din lume. Din Munții Anzi până la Atlantic se întinde pe 7.000 km, considerat de la izvoarele Apurimac, trecând prin Peru și Brazilia, cu un bazin de 6.000 km2. Regiune slab populată, în special cu triburi de indieni.

22.05.2007

Prin Agencia de Viaies v Turismo ..Inka's Archaeological Tours", din La Paz, făcusem rezervație și plătisem 213$ de

persoană pentru a merge la Arequipa și de-aci la Canionul Chivay-Colca pentru a vizita terasele pre-incașe (incluzând hotel, micul dejun, ghid, autobuze), dar...ghinion.

Transporturile boliviene au declarat grevă în toată țara! Au blocat străzile principale, și nu putem trece din La Paz spre Arequipa. Ne oprim în Laja (cam la o jumătate de oră de capitală). Șoferul încercase niște drumuri de tară, neasfaltate, pentru a ocoli bloqueo. întrebase și-un cioban care păștea vaci și oi pe câmp -fără succes. Chiar și vama era închisă, deci intrarea în sau ieșirea din Bolivia pecetluite. Punctul de frontieră prin care urma să ajungem în Peru era Desaguadero.

Lilia supărată, eu nervos...

Ne-am întors direct la aeroportul din La Paz. Banii erau pe terminate, doar vreo 350$ rămași pentru șapte zile, neavând nimic plătit (hotel, mâncare, alte pachete de scurte călătorii). Noroc cu VISA, cartea de credit, am plătit biletele de avion La Paz - Lima = 345$ de persoană.

M-am certat cu Ulises, directorul agenției [are numele celebrului erou mitologic grec], i-am cerut să ne restituie banii, bineînțeles vom fi penalizați (deși nu-i nici vina noastră, nici a agenției)...

Când pierzi bani, nu-i nimic;

Când îți pierzi companionul, pierzi jumătate din tine;

Iar când îți pierzi sănătatea, pierzi totul.

Poliția n-are autoritate în fața demonstranților, care cer guvernului să scadă taxele.

Bolivia este printre cele mai sărace țări din America Latină, după Haiti și Honduras, urmată de Cuba.

E un obicei Sud-American de a protesta blocând șoselele, dar sunt afectați oameni nevinovați - în loc să înconjoare/blocheze clădirea guvernului sau președintelui...

*

12 ore stau în Aeropuerto Internacional de la Ciudad de EL ALTO (care aparține capitalei La Paz) citind/studiind articole,

despre distanțe metrice în raționamentul nesigur, ambiguu, paradoxist, folosit în cibernetică la fuziunea sensorilor (autori: Branco Ristic, răposatul Philippe Smets, Anne-Laure Jousselme, Dominic Grenier, prietenul Éloi Bossé) în vederea îmbunătățirii normei city-block.

*

Analog privind măsura de similaritate dintre probabilitățile subiective (autori: Javier Diaz, Maria Rifqi, Bernadette Bouchon-Meunier).

*

Mai am și-un eseu despre Unificarea Teoriilor Artistice, pe care îl purec, îi reordonez ideile, îl corectez. Trebuia să fi fost gata înaintea călătoriei de documentare incașă și pre-incașă, dar n-am mai avut timp.

*

Taxa de aeroport în La Paz: 24 $.

Cu AeroSur, companie aeriană, la miezul nopții, spre Lima, pentru a scăpa de blocadă - noroc că nu-s și avioanele... blocate.

23.05.2007

28$ camera la Hotel Recibe în Lima.

Ne-am culcat la 2:05 noaptea.

*

Dimineața ne mutăm la Hotel Europa, chiar în centru (Piaza San Francisco), cu numai 35 soles (aproximativ 11,24$) pe noapte.

*

Vizităm Mănăstirea San Francisco.

Ordinul Franciscan a fost înființat de San Francisco de Assisi în 1210 împotriva creșterii rolului banilor în rândul clericilor dar și al laicilor. A fost aprobat de Papa Honorius al III-lea în 1223.

Franciscanii trebuiau să trăiască din munca lor și să predice prin orașe.

În sec. 17 Ordinul se împarte în radicali (Spirituali), și moderați (Observanti).

Astăzi există trei ramuri: franciscanii propriu-ziși, capucinii, și conventualii.

*

Catedrala *Santisima Virgen De Chapi.*

Jesus Christus / Deus Homo / Vivit Regnat Imperat.

Domul de lemn construit în 1625.

Biblioteca mănăstirii, cu scări interioare în formă de melc, din sec. 17, conținând peste 25.000 volume rare, incluzând primul dicționar publicat de Academia Regală Spaniolă.

Ceasloave vechi de-un metru lățime.

Sala de cor religios: cu sfinți desenați (stil baroc) și cariatide. Are 130 de scaune gravate, o tribună, și orgă.

*

Ghida grăiește numai în spaniolă, și repede - ciulesc toate urechile, de-abia pricep câte ceva...

*

Archicofrandia de la Purisima (1578-1998).

Muzeul de Artă Viceregală și catacombele.

13 tablouri de franciscani, printre care San Francisco Solano -decedat aici.

Sala de reuniune a franciscanilor.

Picturi murale anonime.

11 tablouri înfățișând *„La Pasion de Cristo"* [Pasiunea lui Christos],

Tehnica de clar-obscur în pictura religioasă.

La subsol un labirint plin de oseminte umane (predomină femururile), cranii (peste 25.000). Catacombele au fost descoperite în 1943.

Se crede că existau pasaje subterane secrete între Catedrală și Tribunalul Sfântei Inchiziții.

Textile din pene - parc-ai pune mâna pe-o pasăre.

Vase de ceramică înfățișând o ceremonie în care oamenii se țin de mână, ca-n hora românească.

Sala erotică pre-incașă: sculpturi cu... penisuri umflate, mari... femei cu vagine largi... acte sexuale în diverse poziții...

[Mai văzusem așa ceva pe templele din Kajuraho în India!]

*

Vânzători ambulanți circulă printre mașini.

*

Muzeul de Cultură Națională, cuprinzând piese antropologice, etnologice, și etnoistorice. Clădirea proiectată de arhitectul polonez R. Malachowski.

Galeria artiștilor tradiționali.

Dintre cercetătorii culturali peruani: Max Uhle, Julio C. Tello, Luis E. Valcârcel, José Sabogal, José Maria Arguedas.

*

Piaza Dosa de Mayo: în formă circulară, având 8 clădiri de același stil. Un polițist mă avertizează să fiu atent să nu mi se fure aparatul de fotografiat din mână.

Frumoasă vreme în Lima: dulce, umidă, călduță - e plăcut să te plimbi.

*

Universidada Nacional Federico Villarreal.

*

- Nasul tău parcă e piele de șarpe care se jupește, râde Lilia.

{M-am ars de soare, sunt și răgușit, ras în cap...}

Pe jos până la Piața San Martin, construită pentru aniversarea centenarului independenței (survenită la 28 iulie 1821) a Perului. Statuia, ridicată de Mariano Benlliure, reprezintă pe José de San Martin, eliberatorul.

Muzeul aurului din Peru

Columb a plecat din Paloș în 1492 cu intenția de-a găsi drumul spre Indii, unde se zvonea c-ar exista mult aur. A descoperit, în

schimb America, iar pe băștinași i-a numit, din greșeală, „indieni", fiindcă el credea că ajunsese în India! Și așa le-a rămas numele.

De pe vremea lui Pizarra, s-au născocit legende despre aurul „ascuns" de incași, iar indienii care ar fi știut unde se află ar fi fost spânzurați de crengile pomilor - ca să nu destăinuie locul.

Viceregii (guvernatorii din colonii, subordonați regelui) au efectuat săpături neștiințifice, distrugând multe obiecte de artă pre-columbiană. Căutătorii de comori au profanat tombe, monumente religioase.

*

Obiecte din aur, argint.
Mumii pre-incașe. Cranii.
O colecție de arme din țări diverse.
Există și-un hol japonez cu armuri.

*

Aurul se topește la 1063 grade centigrade [pe scara Celsius; termen adoptat din 1948], cuprul la 1083° , platina la 1773°. însă prin combinarea metalelor, se poate scădea punctul de topire.

Estadio Nacional de Fútbol [Stadionul Național de Fotbal].

El Palacio de Justicia [Palatul de Justiție].

Hotel Sheraton.

El Centro Civico [Central Civic], cea mai înaltă clădire peruană: 42 de etaje.

*

Hagi și Gică Popescu văd că sunt cunoscuți și-n America Latină, fiindcă au jucat la F. C. Barcelona.

Echipe de fotbal peruane: Alianza Lima, Universitario de Lima, Sport Boys Callao.

*

Basilica del Rosario. Templo de Santo Domingo. Slujbă la ora opt seara.

Iglesia Negresa la Mesa.

*

Moda la femei: pantofi cu botul foarte ascutit și toc cui.

*

Chicha = suc roșu-negru, fierbinte (0,5 sol = 0,16 $).

Churro espanol = un cornulet în formă de... penis, cu cremă la mijloc.

*

366 $ excursia la NASCA, o cultură pre-incașă între anii 100-600 d.C.

Indienii Nasca tăiau capetele inamicelor, le mumifiau, le cusau buzele, și le atârnau de curele... Ei locuiau în văile râurilor Grande, Ingenio, și Nasca.

*

Pe coastele peruane se manifestă un fenomen climatic, numit *El Nino* [Copilul-Christos], printr-o încălzire anormală a oceanului, provocând o dereglare mondială a vremii. Acesta-i urmat de o răcire a timpului [fenomenul *La Nina* = Fata], care aduce secetă.

*

Nasca au dispărut datorită secetei și războaielor cu alte grupuri etnice. Dar au lăsat celebrele „Linii Nasca", în câmpia San Jose, la 440 km de Lima, investigate de arheologi din 1926, dar numite de profesorul Paul Kosok drept „cel mai mare calendar astronomic din lume". Ele reprezintă păsări, pești, plante, forme antropomorfice.

Maria Reiche și Paul Kosok susțin ca aceste linii ar reprezenta constelații, solstiții și echinopții, dar alții cred că ele sunt coreografii de dansuri religioase, ori halucinații ale șamanilor, sau ar fi fost desenate de către... extra-terești!

*

El Puerto maritimo [Portul maritim] Callao.

Cică să nu mergem pe jos în zona asta, fiindcă e mafie și ne jefuiește...

Intrarea la Fortăreața Regală Felipe costă 6 soles pentru localnici, dar 12 soles (aproxiamativ 3,85 $) pentru străini.

Cazarmă pentagonală, la ocean, din sec. 16, dar activă și astăzi (vedem soldați făcând instrucție).

Reflectă lupta Marilor Puteri pentru colonii. Spaniolii au fost atacați, începând din 1579, de englezi, francezi, olandezi, și chiar nemți - dar au reușit să-i respingă. Fortăreața avea trei rânduri de tunuri, pentru apărare.

Ne-a pus ghida o video în spaniolă despre istoria locului, dar nu se-auzea prea clar.

O machetă a fortăreței.

Casa guvernatorului era înăuntru.

O capelă.

Colecție de arme vechi.

Un muzeu de omagiu adus femeilor peruane căsătorite cu ofițeri spanioli, care culegeau informații militare și le transmiteau luptătorilor pentru independență.

Statuia Soldatului Necunoscut (*Soldato Desconocido*).

În depărtare se zărește Insula San Lorenzo.

Există și un *Museo de Marina* în apropiere.

*

Are și Lima un China Town (cartier chinezesc). Mulți asiatici au emigrat în America Latină, care-i încă slab populată prin comparație cu Asia și Europa.

Dinăm la o cârciumă ordinară:

- *sebiche* = mâncare de vegetale amestecată cu pește murat, boabe de porumb copt, caracatiță (!), melc, și sepie (!) [5 soles aproximativ 1,61 $];

- apoi *mimpao* = o pâine albă precum coca, umplută cu carne;

- l*eche de coco* = lapte de nucă de cocos (dulce, maroniu, prăjit);

- *nispero* = fructe roșii, cu zahăr ars deasupra.

*

Cimitirul Los Angeles [*Los Angeles*, mă gândesc și la orașul din Statele Unite, înseamnă îngerii].

Cei mai mulți turiști sosesc în lunile iulie - octombrie, ne destăinuie taximetristul, în special din SUA, Anglia, țările sud-americane, Japonia, Corea de Sud.

*

Sunt mereu răgușit, cu usturimi în gât...

*

Folloto = foaie;
Rey = rege;
Puente = pod;
Pueblo javon = oameni săraci [trecem prin mahala].

*

Seara, nimerim în La Plaza Caruka Grande, denumită în onoarea unui compozitor.

Cântăreți folclorici îmbrăcați în *panchio*.

Melodii vesele - colorate aș zice.

Spectacolul este dedicat interpretei de muzică populară Păstorită Huaracina.

25.05.2007

Lilia arată ca o pisicuță adormită.

Ni se dau pături să punem pe genunchi - e curent, răcoare.

Primim și câte-o pastilă de rău de mare (*dimenhidrinato*), cu un păhărel de apă.

Șapte inși ne legănăm în valurile șalupei... Unul zice că nu-i e frică, el înoată mai bine ca... peștii!

Cerul noros, poluat.

Trecem pe lângă Insula San Lorenzo (8 km lungime, și 2,5 km lățime), militară, cu plajă prezidențială. N-avem voie s-o vizităm.

Ceață mereu.

O turistă chiar din Lima, Betsy Buitrón, este biologistă marină -studiază înmulțirea peștilor.

Pe ghidă o cheamă Margot.

Simt goluri în stomac, mi se-nvârte capul...

*

O altă insulă, El Fronton, apare la orizont, fusese transformată în pușcărie pentru cei mai înrăiți criminali și hoți (mi-amintește de Alcatraz, fosta închisoare insulară din Golful San Francisco în SUA).

Aici s-au revoltat prizonierii, gardienii nu puteau să-i potolească, iar președintele țării dăduse ordin s-o bombardeze în 1986. Pușcăriașii stăteau liberi pe El Fronton, fiindcă apa era rece și insula departe de țărm.

Un infractor celebru, Guillermo Portugal, alias La Gringa pentru că mai scăpase odată de la închisoare travestit în femeie!, a reușit să evadeze. Cum? A prins o focă, i-a luat pielea și s-a învelit în ea pentru a-i ține de cald, s-a uns și cu grăsime pe corp - strat protector contra apei friguroase, iar când înota și-a pus deasupra un pelican mort ca să-l camufleze.

Apoi s-a refugiat în Ecuador. După mulți ani de exil s-a-ntors în Peru, ca om serios, s-a făcut mecanic, și-a povestit pățaniile sale.

Urât miroase locul... ca la o cocină de porci. Margot ne dă vată cu alcool s-o punem la nări.

Animalele rag, țipă, mugesc... Stau la soare pe pietre, ori se-ncolăcesc prin valurile oceanului.

Focile sunt teritoriale, dacă intri în zona lor te pot ataca.

Există și pelicani, dar și-o pasăre numită piquero, care se-aruncă în picaj, câte 6-7 deodată, să prindă pește, dar orbesc deoarece pătrund în apă cu ochii deschiși.

La-ntoarcere n-am mai rezistat, și-am vomitat peste bordul șalupei, liniștindu-mă... după care m-am dus în spate și m-am culcat, acoperit cu o pătură... mă simțeam bine.

Pe Lacul Titicaca nu erau valuri ca pe ocean.

în timp ce Lilia probează zeci de perechi de sandale, pantofi, geici, pulovere și pantaloni, eu gust tot felul de fructe, sucuri, dulciuri, mâncăruri exotice.

*

Champa = o prăjitură mică, galbenă, precum cozonacul.

Chirinoya, lucuma = fructe.

Suc de *quinua*.

Cumpărăm 6 ouă fierte [1 sol aproxiamtiv 0,32 $], mici, pistruiate, făcute de-o pasăre numită *codorniz*.

Caldo de gallina y un poco de came = ciorbă caldă de găină cu putină carne [2 soles = 0,64 $].

*

La tarabe vânzătoare cu copii legați în spate.

Am trecut peste râul Rimac, ce taie Lima, în cartierele mărginașe. Trebuie să fim atenți la buzunare...

27.05.2007 (Duminică).

Pe strada Simon Bolivar luăm un taxi pentru Grădinile Zoologică și Botanică.

9 soles (aproximativ 2,89 $) intrarea.

Eram doar în cămașă, dis-de-dimineată, și mă luase cu frig.

Țipau papagalii...

Maimuțe mici ca șobolanii, de le ții în palmă.

Alte maimuțe cu... fundul gol (fără păr la șezut).

Lebede negre (paradoxismul naturii).

Acvarii pline de pești pirana - cu dinții ca de fier.

Urâte jivinii șerpii ăștia!

Insectare de fluturi la muzeul zoologic.

Pinguinii (*Spheniscus humboldti*) înoată prin apă ca niște avioane cu aripile deschise - mici precum rățuștele.

Grădina Botanică - aprins colorată, ca un mozaic de flori, cactuși, lotuși pe lac.

*

O expoziție de minerale. Plătim încă un sol intrarea.

Există minerale metalice (aur, argint, cupru, plumb, zinc, aluminiu, etc.) și minerale nemetalice (sare, argilă, granit, marmură, etc.).

Procedee folosite la Institutul de Mine pentru depistarea diamantelor în pietre, zăcăminte.

*

Coborâm cu ascensorul într-o mină.

Metode de perfomarare și transportare a mineralelor pe vagoneți.

*

Vizităm Muzeul de Știință și Petrol.

Despre extragerea și prelucrarea petrolului.

*

Festival *folclorico* în complexul Jockey Piaza din Lima.

Triburi din Amazon cântă, dansează, îmbrăcați în veștminte populare. Unii mai goi - ca-n junglă, legați cu frunze sau flori.

Nu știi la ce trib să mergi mai întâi.

Au improvizat mici lăcașuri, colibe specifice, ca la teatru.

Identific și descendenți germani (mai blonzi); întreb o tipă și-mi răspunde că nu mai vorbește germană.

Fanfara cântă și militarii defilează în Piaza de Armas.

Lume puhoi.

*

La restaurant urmăresc un meci de fotbal: Cienciano (din Cusco) - San Martin (din Lima) în timp ce mănânc, dar Lilia se enervează că nu poate pleca din cauza mea.

28.05.2007

Avionul nostru pleacă la 11 noaptea, deci încă o zi la dispoziție.

Deși parțial închis, mi-au dat voie să intru.

Școala de Arte Frumoase pregătește studenți în pictură, sculptură, restaurare și conservare, educație artistică, și gravură.

Gravura cuprinde tehnici de:

- xilografie = tipărire cu ajutorul unei plăci de lemn cu fire gravate;
- litografie = imprimarea de desene făcute cu cerneală sau cu creionul gras pe o piatră calcaroasă (inventată de A. Senefelder în 1796);
- serigrafie = procedeu de imprimare folosind plăci cu anumite forme pentru a reda aceste forme;
- colagrafie și *intaglio*; plus artă digitală, foto gravură, și reciclarea hârtiei.

Muzeul Inchiziţiei şi al Congresului

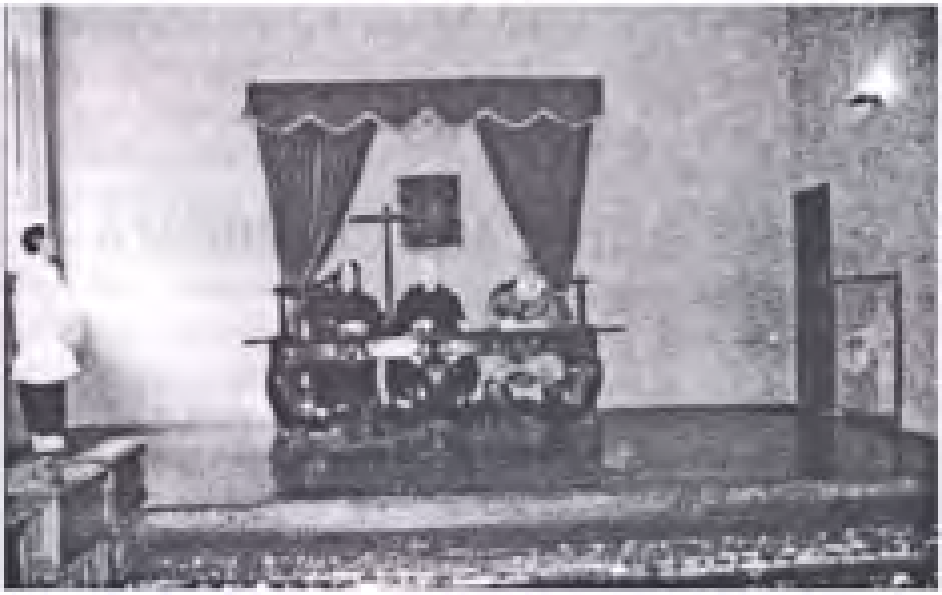
Intrare gratuită.

Tribunalul Inchiziției a fost instaurat de papalitate (Inocent al III-lea, în anul 1199) contra ereticilor (musulmani și evrei), și a fost abolit la începutul sec. 18.

Se foloseau interogatorii, anchete (*inquisitio*, de unde și numele), torturi fizice, pedepse, cenzuri religioase - mai ales de către prelații dominicani.

Ordinul Dominican a fost inițiat în anul 1215 de Sf. Dominic, pentru a lupta împotriva ereziei, pledând pentru o societate comunitară unde se predică Cuvântul lui Dumnezeu.

Acest tribunal ecleziastic punea oamenii „să se confeseze" de păcatele săvârșite...

Femeile acuzate de vrăjitorii... Evreii sunt expulzați în 1492 din Spania, iar în 1496 din Portugalia. Ultimul bastion musulman rămas în Spania, la Grenada, este izgonit în 1492.

Muzeul prezintă Inchiziția din Peru, al cărei tribunal fu creat în 1569, sub regele spaniol Filip al II-lea.

Am văzut sala de tortură, unde „păcătoșii" erau maltratați, apoi închiși în celule strâmte subterane.

*

Lilia zice c-a găsit un cadou... pentru ea (nu invers!)... un șirag de mărgele incașe... să-l cumpăr...

N-am încotro!

*

Am pierdut dicționarul englez-spaniol / spaniol-englez, îl țineam în buzunarul de la spate.

Dar sunt bucuros că mă-ntorc acasă... Home, sweet home! [Acasă, ce bine-i acasă!]

ANGHEL GÂDEA

CRIME ŞI TEROARE COMUNISTĂ LA CIUPERCENI

Prima și cea mai îndârjită rezistență anticomunistă a început în țara noastră în lumea satelor. Chiar și aceea bine organizată, din munți, a fost, cum se știe de-acum, susținută și s-a bazat tot pe ajutorul țăranilor, rude sau cunoștințe de încredere, fiind în permanentă legătură cu ei. Declanșarea acestei dramatice opoziții s-a produs, mai ales, după alungarea Regelui Mihai I și avea să se amplifice odată cu instituirea "Campaniei" colectivizării agriculturii, căpătând, în nu puține localități, aspecte de-a dreptul dramatice.

Jefuirea țăranilor, instituită prin legea COTELOR OBLIGATORII și, mai apoi, prin colectivizarea forțată, nu și-a făcut, cum se spunea atunci, în acompaniamentul taratelor cu lăutari, ci, nu de puține ori al bătăilor în beciurile miliției și securității, al fugărelilor pe câmp, prin porumburi sau prin păduri ori al rafalelor de pușcă mitralieră...

Cât despre suferințele îndurate în anchete, în închisori, la faimosul Canal Dunăre-Marea Neagră, precum și în alte "dislocări" (cum sunt consemnate eufemistic în scriptele rebotezatei Securități cu numele de S.R.I., faimoasele și tragicele deportări din Bărăgan și Dobrogea, de la începutul anilor '50) au început să vorbească, de la Revoluție încoace, miile de pagini din volumele tipărite, dar și din presa neaservită.

În județul Teleorman, cele mai cunoscute de-acum, sunt două mari răscoale țărănești, care au fost urmate imediat de repre-

siuni sângeroase, soldate cu morți și răniți, apoi cu masive arestări și deportări pentru mai mulți ani în șir: cea din Ciuperceni (de Videle), comuna Cosmești, din iulie 1950 și cea din comuna Dobrotești, care s-a dezlănțuit la începutul lunii martie 1961, în plină și "triumfală" campanie de colectivizare a agriculturii.

Așadar, în nord-estul județului Teleorman, acolo unde acesta se învecinează acum cu Dâmbovița, calitatea solului se diminuează vizibil, dar și cantitatea recoltelor. Țăranii sunt la fel de harnici ca și confrații lor din partea de sud, din apropierea Dunării, numai că, orice ar întreprinde ei, recoltele obținute au fost întotdeauna mai slabe.

Așezările de aici, Baciu, Cosmești, Ciuperceni, Silištea, Poeni, care au aparținut cândva de fostul județ Vlașca, sunt situate la distanțe de zeci de kilometri de localitățile urbane (Videle sau Roșiorii de Vede) și au un specific al lor, concretizat printr-o mai mare dârzenie a oamenilor și un mai accentuat spirit de dreptate și independență. Ei sunt buni și extrem de ospitalieri, au umor, dar și un mai mare curaj ca să nu cedeze în fața răului, oricât de mare și de oriunde ar veni el.

De aceea, contactul cu regimul comunist și legile lui dure și inumane va fi de-a dreptul dramatic. Acești țărani au fost între primii care l-au înfruntat cu un curaj care, acum, când luăm cunoștință de el, ni se pare ieșit din comun, dacă nu sinucigaș. Ei, dealtfel, vor deveni, cum vom vedea, și primele victime nevinovate ale cumplitei terori comuniste, în această parte a țării noastre.

Să ne întoarcem, așadar, în anul 1950, pe la începutul lui iulie, în comuna Ciuperceni, județul Vlașca. Grâul fusese deja secerat și adus pe arie unde urma să înceapă cât mai curând treieratul. Șacalii noului regim sunt însă răspândiți peste tot, mai ales "colectorii", acei feroci activiști care aveau grijă să-i ia bietului țăran tot, adică ultimul bob, până "la blană", cum ziceau ei, cu o bucurie animalică. Nu contează că te vei duce acasă, după ce vei treiera, cu sacul gol, că nu ți se lasă nici măcar atât cât să poți măcina ca să-ți guști propria-ti pâine, pentru care ți-ai arcuit spinarea de mii de

ori și te-ai târât pe brânci, cu secera în mână, ca să o aduni. "Cotele către stat", ele contează, și doar atât! Poți să crăpi de foame, poți să mori, tu și copiii tăi și bătrânii tăi, căci pe diriguitorii acestei spolieri draconic organizate, nu-l interesează. Ei par a nu avea nici inimă și nici suflet. Ar fi nedrept chiar să-l compari fie și cu niște câini. 'Trebuie să ne achităm datoriile de război fată de ruși!", aceasta este inumana lor lozincă.

Așa se dezlănțuise jefuirea țăranilor și foamea începuse să bântuie satele. Cu un mai înainte recoltele fuseseră și mai slabe. Citind somațiile ("înștiințările") pe care erau înscrise cantitățile de grâu ce urmau să fie "predate" statului, oamenii au constatat cu stupoare și revoltă că ele erau mai mari ca în anii anteriori și că, de le-ar achita, ar rămâne muritori de foame.

În această disperată situație le-a mai încolțit totuși în suflete un licăr de speranță: învățătorul satului. Vor merge la el să-l întrebe ce s-ar mai putea face. Marin Ionescu se numește acesta. Născut în anul 1894 în comuna Poeni, județul Teleorman, el își făcuse studiile la prestigioasa Școală Normală de la Câmpulung Muscel și luptase mai apoi ca ofițer de infanterie atât în primul cât și în cel de-al doilea război mondial, din care se întorsese cu gradul de căpitan. Era deci nu numai un om cu școală, dar și cu o întinsă experiență de viață.

Văzându-i foarte agitați, învățătorul intuiește starea lor de spirit și de aceea le vorbește pe un ton potolit, sfătuindu-i să se comporte frumos cu funcționarii regimului, mai ales cu activiștii trimiși de la județ, fiindcă numai de ei depinde, până la urmă, rezolvarea dramaticei lor situații. întrucât izbucnirea unui conflict părea iminentă, el îi îndeamnă să-și alcătuiască individual câte o cerere în care să solicite, de la caz la caz, fie micșorarea cotei, fie scutirea sau amânarea pentru anul următor, dacă recoltele vor fi mai bune. Oamenii au urmat întocmai sfatul învățătorului și au depus imediat cererile la primăria din comună, așteptând în liniște și cu speranță rezultatul. După ce au fost citite de către primar și activiștii trimiși imediat de la județ în acest scop, rezoluția a fost de-a dreptul

uluitoare: "Revoltă împotriva ordinii de stat și sabotaj organizat în contra economiei naționale". Imediat au început să se ia și măsuri punitive: învățătorul Marin Ionescu a fost declarat instigator periculos, arestat și depus în închisoarea de la Giurgiu, capitala de atunci a județului Vlașca. Așadar, veteranul care luptase în două mari războaie ca să-și apere pământul țării sale, este aruncat fără șovăire în pușcărie pentru faptul că-i sfătuise pe consătenii săi să încerce să-și rezolve în mod pașnic și civilizat o mare nedreptate provocată de către niște slugoi analfabeți puși în slujba comuniștilor.

Scânteia răscoalei a fost aprinsă. Oamenii pornesc să-și facă singuri dreptate. Mai întâi îi înhață de pe arie pe cei doi colectori, Palada și Răriș și le trag o bătaie zdravănă. Aceștia încearcă să scape cu fuga, dar sunt prinși și sechestrați într-una din încăperile primăriei.

Luciu Petre, supranumit Corcodel, un flăcău de 24 de ani, de curând întors din armată, foarte curajos, se duce la biserică și trage clopotul până pune în picioare nu numai comuna Ciuperceni, ci și localitățile învecinate: Purani, Baciu, Cosmești, Siliștea și Poeni. Țăranii, cu mic, cu mare, bărbați, femei, tineri și bătrâni se adună în fața primăriei. Ei cer în cor eliberarea imediată a învățătorului din închisoarea de la Giurgiu și micșorarea cotelor de grâu. Trei ofițeri de securitate sosiți la fața locului sunt puși pe fugă și se ascund într-o încăpere a conacului lui Bibică Penescu. îi dezarmează același Luciu Petre și îi închide dimpreună cu șoferul care-i adusese în aceeași încăpere cu colectorii. Pe întreg cuprinsul zilei de 7 iulie, locuitorii sunt deplin stăpâni pe comuna lor. Răscoala se întinde imediat și în satele vecine. Numai că, odată cu lăsarea serii sosește de la Giurgiu un batalion de securitate. O companie este desfășurată și ocupă comuna Ciuperceni, iar celelalte două sunt amplasate în comunele vecine, Cosmești și Siliștea. în toată noaptea de 7 spre 8 iulie o masă compactă de oameni stă de veghe în fața primăriei și așteaptă să le fie adus învățătorul din arestul de

la Giurgiu. Nimănui nu-i este frică de armata care patrulează pe ulițele satului și pe șoseaua principală. Conducătorii acestei operațiuni, văzând că oamenii nu dau semne de intimidare și nu părăsesc spațiul din fața primăriei, declanșează prin surprindere un adevărat război împotriva sătenilor neînarmați. Se aruncă mai întâi petarde care fac un zgomot infernal, după care încep să se tragă rafale de pușcă mitralieră fără nici un fel de avertisment. Luați prin surprindere, oamenii încep să fugă într-o panică de nedescris. De spaimă, învăluiți în fumul grenadelor de carton, ei se împrăștie și încearcă să se ascundă pe unde pot, mai ales prin curțile și casele din imediata vecinătate a localului primăriei. Pe când fugea și încerca să se ascundă, un glonte îl lovește din spate și îi perforează plămânul stâng lui Scarlat Ilie. Rănitul se prăbușește pe prispa unei case și începe să agonizeze. Când este descoperit, într-o baltă de sânge, abia este recunoscut de către propriul său fiu, Ilie S. Aurică, în vârstă de numai 16 ani, care venise să-l ia acasă și care, de frică, se ascunsese într-o cameră a aceleași case, sub pat. Băiatul, acum om trecut de 60 de ani, descrie cu amănunte împrejurările în care a fost împușcat tatăl său. De acolo, de sub pat, unde era ascuns, a auzit destul de clar împușcătura și apoi zgomotul din fața ușii când tatăl său s-a prăbușit. Când a deschis ușa a văzut un om căzut cu fața în jos care abia mai avea putere să se vaite. Nu mai putea vorbi. Se pare că fusese împușcat prin ochire și nu la întâmplare. Au venit mai mulți militari și l-au ridicat de pe prispă ca să-l ducă în casă și să-l urce în pat. Abia după ce i-au scos flanela și cămașa plină de sânge și-a dat seama că e tatăl său. Când a început să horcăie, militarii l-au urcat într-o mașină și l-au dus la spital la Videle. Se pare că ar fi murit pe drum. Fiul său și bunica l-au ridicat mort de la spital.

În drum către casă, mult mai departe de primărie, după ce trecuse gârla satului este împușcat mortal, tot pe la spate, în ceafă, Iorga Dumitru. Mai este împușcat în picior Costică Simion și în ceafă Tudorică Chiru, dar după o spitalizare îndelungată se

însănătoșesc. Costică Simion mai trăiește. Cicatricea destul de mare de la piciorul lui stâng, deasupra genunchiului, este singurul semn, unica dovadă concretă, astăzi, a masacrului din fața primăriei de la Ciuperceni. Tudorică Simion a murit cu câțiva ani în urmă. Ilie Scarlat nu mai are nici măcar un mormânt al lui. A fost exhumat cu ani în urmă, osemintele i-au fost puse într-o traistă de pânză și reînhumate alături de nefericitul său nepot pe care nu l-a cunoscut și care a murit și el, în împrejurări necunoscute, ca militar în termen la Brașov în 1987. A rămas de la el o unică fotografie în haină militară: un flăcău chipeș, cu o privire senină și blândă. Era cioban de meserie, neștiutor de carte, Iorga Dumitru are un mormânt, dar e cotropit de iarbă și bălării și o cruce din sârmă de fier beton, spiralată. înscrisul de pe plăcuța de metal s-a șters, ros de rugină. Maria Mânu, de 56 de ani, fiica lui Ilie Scarlat, care ne-a condus prin cimitir și ne-a ajutat să identificăm mormintele celor doi țărani uciși mișelește ne asigură că, într-adevăr, acel mormânt este al lui Iorga Dumitru, de la care însă, nu s-a păstrat nici măcar o fotografie.

După împrăștierea răsculaților a început prigoana. Trupelor de securitate li s-au adăugat cele de miliție, infiltrate masiv cu tot soiul de activiști și turnători. întreaga comună Ciuperceni a fost pusă sub pază strictă și ocupație. Nimeni nu se mai deplasa în voie. Un control sever se instituie pentru mult timp de acum încolo asupra populației. Sunt trimise dube speciale și încep arestările. Trebuie menționat de la început că acestea nu s-au făcut la întâmplare. Răscoala a fost numai un pretext pentru autoritățile comuniste de a se răfui cu cei mai buni și mai harnici gospodari din sat. Așa se face că nu gradul de culpabilitate a stat întotdeauna la baza cercetărilor sau a deportărilor care au urmat. După părerea unora dintre participanții la acele dramatice evenimente, au fost arestați peste 30 de oameni, evident dintre cei mai înstăriți. Au fost mai întâi închiși într-o încăpere din școală apoi, noaptea, ridicați cu o dubă specială și duși la Giurgiu. Acolo a urmat o anchetă draconică,

efectuată de ofițeri de securitate îmbrăcați în haină militară. Fiecare arestat avea pe masă o referință trimisă de la comună. între cei arestați, în afară de învățătorul Marin Ionescu, se mai află următorii țărani: Catrina Ștefan, Pecilă Gheorghe, zis Gâdea, Luciu Petre, Năstase Ștefan, Petrescu Ion, Dumitrescu Nicolae, notarul primăriei, Simion Ion, Matei Gheorghe și mulți alții. Cifra arestaților este mult mai mare și în privința aceasta s-ar impune o investigație mult mai minuțioasă. Cifra propusă acum de Pecilă Gheorghe-Gâdea ar fi fost de 30 de oameni. Din acest lot de arestați, după o anchetă efectuată cu multă brutalitate, folosindu-se cunoscutele, de-acum, metode ale securității comuniste, au fost selecționați circa 17 țărani dintre cei mai înstăriți, dar printre ei se afla și învățătorul satului, diverși funcționari, dar și foști oameni politici mai proeminenți. Au fost plimbați prin diverse locuri de detenție ca: Ploiești, Târgșor, Ministerul de Interne și din nou Giurgiu. între toți, o situație specială i s-a rezervat învățătorului Marin Ionescu, acuzat de instigare împotriva ordinii de stat. A fost arestat în iulie 1950, în condițiile arătate mai înainte și pus în libertate în anul 1955. Nu a fost judecat și nici condamnat. A fost deținut în închisorile din Giurgiu, Aiud și Lugoj. în închisoarea de la Aiud l-a cunoscut îndeaproape pe poetul Nichifor Crainic de la care a memorat un lung poem de peste 50 de strofe și pe care apoi, când a fost pus în libertate, l-a transcris cu cerneală pe mai multe coli. Acest întins poem se află acum în posesia fiului său Emil Ionescu, profesor de limba română la Gimnaziul din comuna Ciuperceni. Dânsul ne-a ajutat și ne-a pus la dispoziție toate datele și materialele de care am avut nevoie ca să putem redacta acest articol. Dealtfel, cum vom vedea în următoarele rânduri, însuși domnia sa va fi implicat în aceste dramatice evenimente petrecute în satul său natal pe când avea doar vârsta de 7 ani.

Dintre cei arestați am putut sta de vorbă doar cu Pecilă Gheorghe, supranumit ("mângâiat") Gâdea, Nicolae Vasile

Dumitrescu, Catrina D. Ștefan și Luciu Petre, poreclit Corcodel. Alături de învățătorul Marin Ionescu, a cărui biografie mi-a fost prezentată în detaliu de fiul său, profesorul Emil Ionescu, fiecare dintre aceștia își are drama lui care ar merita măcar acum, după atâția ani de tăcere să fie făcută publică, măcar ca un modest semn de recunoștință și reparație morală. Detaliată, numai povestea notarului Nicolae Vasile Dumitrescu, arestat la vârsta de 32 de ani, aproape că nu ar încăpea într-o carte. A intrat în închisoare cu o greutate de 93 de kg. și a ieșit cu 57. După 4 ani de detenție a fost judecat de Tribunalul Militar din București. A avut șansa ca la proces să fie audiat ca martor și un rus, pe nume Nazarov, cu care lucrase un timp la un ocol silvic din Bolintin până să fie arestat. Grație depoziției acestui martor a fost declarat ca nevinovat și achitat. A reușit "performanța" de a fi trecut prin aproape 40 de închisori, printre care faimoasele Rahova, Jilava, Craiova, Pitești, Aiud, Gherla, Periprava ș.a. își spune cu patos suferința și abia la sfârșit i se umezesc puțin ochii. Ține extrem de mult la demnitatea lui de intelectual, absolvent al Liceului Comercial, dar mai ales la aceea de bărbat. De aceea a refuzat categoric să "se plângă", adică să ceară să i se dea drepturi bănești (pensie) ca fost deținut politic.

Catrina Ștefan a fost arestat și apoi deportat la Peștera, în Dobrogea, cu întreaga-i familie pentru vina că socrul său făcuse politică țărănistă. în timpul anchetei, care a durat 10 luni, a fost torturat în mod bestial: bătut cu vâna de bou și strâns cu degetele în ușă. Timp de mai bine de patru ani cât a stat deportat cu familia, casa i-a fost devastată. N-a mai găsit din ea decât dușumeaua și o parte din acoperiș. Dar nici măcar în această casă părăginită nu a putut intra imediat ce a venit din exilul dobrogean; a mai fost purtat încă o lună de zile pe la ușile potentaților comuniști de la videle ca să capete aprobare. O soartă nenorocită a făcut ca în ziua în care i-a murit soția, să-i moară asfixiat, la București, și unicul fiu. Acum trăiește singur. Deși se apropie de 70 de ani, e un bărbat încă în

putere. Nimeni nu l-a întrebat până acum despre suferințele lui îndurate în pușcăriile comuniste.

Pecilă Gheorghe-Gâdea avea 24 de ani și abia venise din armată. întâmplarea a făcut să fie arestat chiar de către comandantul Batalionului I de intervenție Giurgiu, în care își făcuse stagiul militar. I se făcuse propunerea să se angajeze în miliție, dar refuzase categoric. Ca militar în termen, a luat parte la arestările care s-au făcut în anul 1948, în comuna Ghizdăvești de lângă Caracal, unde, de asemenea, avusese loc o răscoală în timpul căreia fuseseră uciși patru ofițeri din cadrul forțelor armate. Mai apoi a fost detașat, alternativ, în formațiunile de pază a deținuților de la Canal. Aici, la Capul Midia, a văzut scene de infern. Deținuții mureau cu zecile pe zi și erau aruncați în gropile comune. Arestat în ziua de 7 iulie 1950, dimpreună cu tatăl său, dușl la Giurgiu, anchetați și de aci la Ploiești, Târgșor și din nou la Giurgiu. în timpul detenției lor, familia le-a fost deportată la Pelinu, în zona Brăilei, acolo unde a fost dusă și o parte a familiei învățătorului Marin Ionescu. Familia i-a stat deportată peste trei ani de zile. Vina lui capitală în evenimentele declanșate atunci, la începutul lui iulie, a fost una singură: era unul dintre cei mai înstăriți și mai harnici gospodari din comună...

Luciu .Petre, poreclit Corcodel, își asumă și proclamă cu mândrie și acum faptele săvârșite atunci: abia venise din armată, era flăcău și unul dintre cei mai nevoiași din sat, proprietar a două hectare de pământ. încă din seara zilei de 6 iulie, după incidentul de pe arie când cei doi colectori, Palada și Răriș, fuseseră molestați și apoi fugăriți, el s-a dus la biserică și a tras clopotul până în dimineața de 7 iulie, când a avut loc masacrul de la primărie și au început arestările. El îi dezarmase pe cei trei ofițeri de securitate care, inițial, scăpaseră de furia oamenilor și se ascunseseră în conacul lui Bibică Penescu. De aici i-a ridicat, i-a dus la primărie, i-a dezarmat și închis în aceeași cameră cu cei doi colectori. După ce a fost arestat, trei zile în șir a fost ținut la primărie sub anchetă.

După aceea a fost trimis la Giurgiu și aruncat într-un beci unde foiau șobolanii care, unui ait deținut, îi mâncaseră într-o noapte o ureche. A fost bătut cu "pulanul" de către un anchetator pe nume Stănescu, condamnat și el mai târziu pentru luare de mită și trimis la Canal. Acolo îl va întâlni pe fostul său torționar pe care îl va ciomăgi zdravăn și care, ca să nu fie omorât, va fi mutat într-un alt lagăr de muncă. A trecut prin închisorile de la Giurgiu, Văcărești și Jilava. La Jilava, în luna ianuarie, a fost dezbrăcat la piele și aruncat în "camera neagră". Era o încăpere cu pereții metalici pe sub care curgea apă. A făcut dublă pneumonie, după care a fost internat în spitalul închisorii unde a stat 30 de zile. Abia a fost pus pe picioare cu ventuze și șocuri electrice. După ce s-a însănătoșit, a fost trimis la Canal, unde a stat trei ani și o lună. Familia nu i-a fost deportată fiindcă era "prea sărac".

După ce învățătorul Marin Ionescu va fi arestat, la numai cinci zile, adică pe 13 iulie 1950, noaptea, trei ofițeri de securitate însoțiți de Alexandru Necula, primarul de atunci al comunei Ciuperceni, va ridica în forță întreaga familie a învățătorului în frunte cu soția lui, Elena Ionescu, absolventă a Școlii Normale din Turnu Măgurele, unde o avusese colegă de clasă pe **Nuşa Stancu**, soția de mai târziu a prozatorului **Zaharia Stancu**. învățătoarea a fost ridicată de acasă împreună cu cei trei copii ai săi, Traian, student la medicină, Cornelia, absolventă de liceu și Emil, în vârstă de numai 8 ani. Un al patrulea copil, Eugen, a scăpat de deportare fiindcă nu era acasă, ci pe un șantier, angajat ca muncitor necalificat. Dimpreună cu alte familii din comuna Ciupercen, dar și din alte localități învecinate ca Purani, Siliștea, Sârbeni și altele, au fost duși în gara Videle și apoi, după aproape o zi de așteptare, urcați în vagoane de marfă din care s-a format o garnitură specială, cu ușile închise și sigilate, puse sub paza miliției. Un adevărat "tren al plângerii", cum și-l amintește profesorul de-acum Emil Ionescu, fiindcă din el se auzeau "numai plânsete, bocete și ofuri". De menționat că în acest tren nu se găsea nici un cap de familie, ci numai mame cu copii

mici, tineri și tinere de diferite vârste. Trenul, diipâ alte peripeții, a oprit tocmai în Dobrogea, la Medgidia, de unde au fost transbordați într-o altă garnitură care a pornit mai departe. Au fost coborâți în stația Casicea, după care au fost urcați în căruțe dinainte pregătite și duși în satul Pelinu. Abia după Revoluția din Decembrie 1989, Emil, copilul de atunci, avea să afle că a fost aproape șase ani "consătean" în comuna Rubla cu proeminente personalități ale vieții politice și spirituale din țara noastră din perioada interbelică, precum **Corneliu Coposu** ș ialții...

Dar odiseea învățătoarei Elena Ionescu și a copiilor ei nu se poate cuprinde în numai câteva rânduri ale unui articol de gazetă. Ar fi meschin. Că au fost aruncați până toamna târziu într-un grajd al unui fost moșier, că trăiau din mila localnicilor turci sau tătari, că munceau pe tarlalele I.A.S.-ului Amzacea ca niște sclavi fără stăpân, că au mai fost încă o dată strămutați de la Pelinu la Făclia, tot în județul Constanța, și de aici în comuna Rubla, raionul însurăței, zona Brăilei, că, în sfârșit, au trecut deja 6 ani și li "s-a ridicat pedeapsa", adică au fost lăsați să se întoarcă în comuna lor de baștină în niște locuințe devastate din care nu mai rămăsese, în unele cazuri, decât acoperișurile găurite, că nu au mai fost încadrați în locurile lor de muncă, adică în învățământ (citățm, spre edificare, unul din răspunsurile stereotipe la zecile de cereri ale învățătorilor Ionescu Marin și Ionescu Elena prin care solicitau reîncadrarea în posturile pentru care erau calificați: "La cererea Dvs. înregistrată sub numărul de mai sus, vă facem cunoscut că Ministerul învățământului a analizat situația Dvs. și a apreciat că nu puteți fi reîncadrat în învățământ. Vă recomandăm să vă îndreptați către un alt sector de activitate".), ci la ceapeul din comună, la grădina de legume sau la I.A.S., de unde au fost pensionați nu ca învățători cu studii de specialitate, ci ca agricultori de rând. Sunt adunate la un loc, nu simple erori judiciare sau greșeli de trecut cu uitarea, ci crime împotriva vieții unor oameni complet nevinovați pentru care, fără alte ocolișuri, cei care le-au comis trebuia judecați nu numai în

fantomaticele procese morale, ci, dacă mai trăiau, precum Nicolschi și Drăghici, în tribunale adevărate. Și dacă românii se arată mai miloși cu călăii lor, să-i fi transferat, printr-o mutuală înțelegere, în Israel fiindcă numai poporul evreu a știut să-și pedepsească în mod exemplar călăii...

Iată cum, țăranii din satul Ciuperceni, după ce au încercat să negocieze cu potentații comuniști, au devenit victimele acestora; unii dintre ei și-au pierdut viața, alții au fost răniți, iar nu puține familii, compuse în general din femei și copii, ființe cu totul nevinovate, care nu fuseseră în nici un fel implicate în acel conflict, au fost duse și abandonate, sub cerul liber, în Bărăgan. În așa-zisul "avânt al construcției socialismului" în țara noastră, regimul comunist își dezvăluie natura intrisec antiumană.

TRAIAN POPESCU

MARTOR OCULAR LA GREVA STUDENŢILOR BUCUREŞTENI DIN MA11946

August 1944, cvasi-dătător de speranțe pentru unii, conținea totuși suficiente elemente din care să se întrezărească faptul că neamul nostru va intra într-o eclipsă, așa cum s-a și întâmplat de fapt, neprevăzându-se însă că ea va acoperi aproape o jumătate de secol.

Convulsiile au început foarte repede, devenind din ce în ce mai incisive din partea acelei „mâini" de oameni care se voiau exponenți ai clasei muncitoare și care, în pofida numărului de câteva sute, în care erau incluși și simpatizanții, prietenii sau vecinii, participau la guvernarea țării. Această guvernare trebuia să devină foarte repede, prin înlăturarea celor care făcuseră actul de la 23 august, și prin girul „Partidului Muncitoresc Român" (alias comunist), o guvernare ce, de fapt, constituia legitimizarea ocupației sovietice.

Efervescența socială creștea, iar „bruma" de comuniști agitau sub tutela sovietică toate păturile sociale și, în special, pe muncitori, care dovedeau totuși o rezistență ce dezicea doctrina marxistă.

Atelierele C. F. R. „Grivița" erau departe de a reprezenta un „bastion" comunist al clasei muncitoare, - așa cum fals erau prezentate; uzinele „Malaxa" (viitoarele „23 August" și „Republica") - erau total reticente, iar S. T. B. (Soc. Tramvaie București) nici nu voia să audă de comunism. Țăranii, având adânc înrădăcinat sentimentul proprietății, se temeau ca de moarte de colectivizare,

de colhoz, fapt care i-a făcut pe comuniști să adopte un plan diabolic de derutare a celor temători, care, însă, când s-au trezit, s-a dovedit că era prea târziu.

Generalul Sănătescu, de la conducerea Guvernului, este înlocuit de Rege cu generalul Rădescu, cunoscut ca fiind mai ferm, mai radical. în februarie '45 încep manifestațiile de stradă care îi au în frunte, în general, pe tineri, studenți, elevi, dar și muncitori. La 28 februarie se dezlănțuie punctul culminant al acestor manifestații. Piața Palatului Regal, invadată până la refuz de manifestanți, este înconjurată de armată. B-dul Elisabeta (între Piața Brătianu și Kogălniceanu) este blocat de S. T. B. -iști, care opresc tramvaiele unul în spatele celuilalt, încercând să obstrucționeze pătrunderea trupelor spre Piața Palatului. Totuși, acestea se regrupează și deschid focul, încercând prin rafale să oblige pe manifestanți să se retragă. în piață, două-trei mașini cu muncitori comuniști care reușiseră să pătrundă, sunt răsturnate și li se dă foc. Mulțimea scandează „Regele". Comuniștii, la intervenția rușilor, cer înlocuirea lui Rădescu cu un așa-zis „democrat". La uzinele „Malaxa" muncitorii nu vor să-și schimbe conducerea, refuzând să iasă în stradă pentru contramanifestație, baricadându-se. Aici se petrece un fapt mai deosebit. O echipă de comuniști, având-l în frunte pe Gheorghiu-Dej, încearcă să forțeze poarta de intrare. Dej, în genunchi, cu un pistol mitralieră la piept trage vârtos în porți și în muncitori, forțând intrarea. Este fotografiat, iar a doua zi, în ziarul „Dreptatea", apare fotografia lui în această postură.

Așa cum se știe, sosește la București Vîșinski, care impune, la 6 martie 1945, un guvern comunist, condus de Petru Groza.

În țară, spiritele sunt din ce în ce mai agitate, în special la sate, deși se trece la așa-zisa împroprietărire, lăsându-se pământuri până la 25 ha. Acțiunea era menită să adoarmă spiritele cca 3-4 ani, pentru că, așa cum se știe, în primăvara anului 1949 Gheorghiu-Dej anunță începerea colectivizării.

Mașini cu muncitori, bine selecționați, încep o parodie de așa-zisă „înfrățire" cu țărănimea, mergând duminicile prin sate pentru a le repara, chipurile, uneltele agricole. „Parada" lipsită de conținut, falsă și anostă, nu prinde câtuși de puțin printre țărani, care, organic, au oroare de colhoz, de colectiv și de trupele rusești de ocupație. Oamenii harnici asi6tă neputincioși cum se intalează și se proclamă „proletari agricoli" toată pleava satului: angajații care de-a lungul vieții nu reușiseră să-și înjghebeze o gospodărie ca lumea, acum se trezesc „la viața satului", cu pretenția de a o conduce și a-i imprima noile forme importate; puturoșii strigă în gura mare că au fost oprimați de „chiaburi", cretinii, că învățătorii și „popii" i-au țintuit în întuneric, iar șmecherii și escrocii își fac încet loc printre cei timorați, printre cei gospodăroși, preluând și difuzând otrava care avea să distrugă ceea ce generații întregi așezaseră pe temelii sănătoase, neconvenabile „noii orânduiri".

Voi încerca succint să trec în revistă situația studențimii din acei ani.

Toamna anului 1944 aduce o noutate în viața universitară a ultimilor ani. în timpul guvernării antonesciene, în București au existat trei facultăți politehnice „Abason", „Ion Ionescu" și „Herșcovici", precum și o facultate de medicină pentru evrei.

Odată cu noua orientare se produce normalizarea acestei situații prin eliminarea măsurilor discriminatorii anterioare și înglobarea acestor studenți și a altora din institutele particulare oficiale existente deja. Astfel, în anul școlar 1944-1945, la Facultatea de Construcții a Școlii Politehnice din București, numărul de studenți a devenit cam cu 60% mai mare.

Noii veniți au fost primiți cu multă înțelegere, relațiile în acea fază fiind colegiale, de multe ori cu compasiune față de cei care până nu de mult fuseseră scoși să curețe de zăpadă străzile Bucureștiului.

În toamna aceluiași an, Ministerul învățământului dispune, contrar tradiției, deschiderea cursurilor universitare fără slujbă

religioasă. Un grup de studenți, dintr-un mănunchi de prieteni, am înaintat atunci un memoriu de protest Ministerului învățământului, Patriarhiei Române, Rectoratelor, Academiei Române și tuturor personalităților din țară. Desigur, totul a rămas fără efect.

Începând cu acest an, 1945, unul din colegi, din acest mănunchi de prieteni, a procurat o mașină de multiplicat și am început să scoatem o revistă săptămânală „Neamul românesc", al cărei titlu ne-a fost inspirat de publicația cu același nume a lui Nicolae Iorga. Ea avea în colțul din stânga sus imprimată prin puncte harta „României Mari". „Revista", pretențios spus, cuprindea în câteva pagini articole privind păstrarea specificului național în tentativa de „internaționalizare" a comunismului, apoi informații despre cei ce se instalaseră la cârma statului, oamenii neavând nimic comun cu a o numi „mamă" pe vecina din răsărit.

Această publicație, pe care o scoteam în cca. 1000 de exemplare, o difuzam tot noi, punând-o în cutii poștale la adrese în prealabil bine identificate, ale diferitelor personalități. Datorită lipsei de hârtie, publicația și-a încetat apariția în 1947.

Singura posibilitate oficială a românului de a-și manifesta sentimentele naționale în acei ani, fără a protesta deschis împotriva ocupanților, dar mai ales împotriva celor care îi susțineau, era aclamarea cu orice ocazie a instituției simbol care ne adusese Independența în 1877, Marea Unire din 1918 și cea mai democrată constituție din Europa în 1923: instituția regală.

Acesta este contextul în care s-a desfășurat marea manifestație din 8 noiembrie 1945 din Piața Palatului Regal, Regele fiind totuși plecat din București, deci nefiind un posibil „autor moral" al acestei manifestații. A fost un prilej pentru a arăta atașamentul față de Coroană care la acea oră reprezenta simbolul anticomunismului. Imnul național român „Trăiască Regele", a răsunat atunci din zeci de mii de piepturi, cu ocazia onomasticii Suveranului, cutremurând văzduhul Pieții Palatului. Coloana

vertebrală a acestei manifestații o constituia tineretul, în special studenți și elevi.

Ei, indiferent de opinii, se grupaseră în jurul celor două formații politice - fără a se înscrie neapărat - care erau oficial recunoscute: Partidul Național Țărănesc și Partidul Național Liberal. Cei care aveam încă viu sentimentul național și trăiam profund în conștiința noastră drama care se abătuse asupra națiunii române, nu puteam rămâne indiferenți. Astfel s-a canalizat acest spirit curat de entuziasm, fără cea mai vagă urmă de interes, către un alt simbol al rezistenței românești a cărui etică și verticalitate vor rămâne înscrise în istoria noastră națională: Iuliu Maniu.

Din masa studenților români, câțiva se detașaseră devenind comuniști, ajungând astfel foarte repede în posturi importante, alții se transformaseră într-un conglomerat necomunist, dar amorf, iar o parte, nu puțini, încercaseră să facă opoziție activă, utilizând și cadrul legal de care am amintit mai sus.

Aceasta era atmosfera generală în care debutează anul 1946.

În luna mai se petrec evenimentele bine cunoscute de la Cluj, când căminul studențesc este atacat de muncitorii de la fabrica „Dermata". în semn de solidaritate cu colegii din Cluj și pe fundalul nemulțumirilor acumulate, în București, Politehnica declanșează grevă generală. Se anunță începerea ei printr-un miting care urma să se țină în „Marele amfiteatru". în ajun sunt date jos tablourile „marilor dascăli", „bărboșii" cum li se mai spunea: Marx, Engels, Lenin, Stalin. Mitingul se deschide în „Marele amfiteatru", care era total neîncăpător. în prezidiu, cinci studenți dau citire moțiunii de protest în care se cere:

1) Încetarea acțiunilor agresive împotriva studenților din Cluj, stabilirea vinovaților și sancționarea lor.

2) Încetarea acțiunilor samavolnice privind bursele și taxele școlare și încetarea discriminării studenților români.

3) Deschiderea cursurilor universitare cu serviciu religios.

4) Încetarea presiunilor făcute asupra profesorilor, de a primi ca asistenți cadre total necorespunzătoare.

5) îmbunătățirea urgentă a alocațiilor pentru hrana studenților de la căminul „Barbu Delavrancea", aflați într-o precară stare de subnutriție.

În timpul citirii acestei moțiuni se produce o ușoară rumoare, anunțându-se din student în student că sosește Agronomia. Trebuie să precizez că în acei ani Școala Politehnică, în afară de facultățile clasice, mai cuprindea, sub același rectorat, Agronomia și Arhitectura.

Studenții de la Agronomie au sosit într-un mod cu totul impresionant, de la Șosea, unde se află și astăzi sediul lor, încolonați, cu drapelul tricolor în frunte, și cântând „Deșteaptă-te române" și „Pe-al nostru steag". Sunt primiți cu ovații în acea înghesuială care devine sufocantă. Se cere de către cei din prezidiu prezența rectorului. Acesta ne transmite că va veni, dar întârzie, fiind în discuții cu ministerul. Către prânz, sosește rectorul, prof. Petre Sergescu, ilustru matematician, plecat apoi în Franța ca profesor la Sorbona.

Acesta, transpirat de emoție, promite că va preda memoriul guvernului și ministrului învățământului. Suntem insistent rugați să părăsim amfiteatrul, asigurați fiind de toată solicitudinea. Deși cei nou veniți, în toamna 1944, nu au participat la grevă, totuși, la un moment dat atmosfera se încinge din cauza câtorva veniți acolo să ceară sistarea grevei. Se strigă că printre noi sunt agitatori care nu sprijină revendicările noastre și se cere plecarea lor din sală.

În acest vacarm, intră în amfiteatru un sublocotenent. Cere să se facă liniște, care o dată realizată îi dă posibilitatea de a ne vorbi. Are însă imprudența să rostească o singură frază: „vă ordon să părăsiți sala". Identificat ca făcând parte din Divizia „Tudor Vladimirescu", constituită în Rusia, este huiduit și obligat să plece în fluierături. Un student venit de la rectorat anunță că Memoriul a fost transmis și că rectorul ne roagă din nou, insistent, să părăsim amfiteatrul. De la Căminul Politehnicii ni se comunică hotărârea comitetului de acolo de a ne trimite hrană rece - de fapt pâine și

mămăligă - în caz că va trebui să se stea peste noapte.

Dar, în același timp, suntem anunțați că Politehnica este înconjurată de armată, curtea fiind înțesată cu militari. După restabilirea liniștii, studenții de la tribună anunță că greva va continua până la satisfacerea doleanțelor. Se fixează totodată pichete de greviști care să oprească intrarea la cursuri a celor care se opuneau acestor acțiuni, și care erau în minoritate.

În momentul în care am ieșit din amfiteatru, am rămas uluiți. Pe lângă zidurile exterioare ale clădirilor din curtea Politehnicii erau instalați ostași, umăr la umăr, cu pistol mitralieră la piept. Toți erau gradați, de la sergent în sus. Ne priveau cu multă simpatie și ne mai și încurajau, spunându-ne că ei n-au încotro, sunt în serviciu comandat. Trebuie să accentuez că nu a existat din partea acestora nici cel mai mic gest de ostilitate.

Era după-amiază, către orele 17. în curtea principală de la ieșirea spre Polizu ne aștepta altă surpriză. întrucât porțile de fier fuseseră ferecate, în stradă se aflau două camioane cu muncitori înarmați cu răngi. Hotelurile din jur erau înțesate cu agenți ai siguranței. Nu s-a ieșit pentru a nu se da naștere la bătăi de stradă, deși noi eram foarte numeroși. S-a început strecurarea, câte unul-doi, pe o poartă laterală care corespundea cu clădirea liceului industrial „Polizu". Un alt grup a început să poarte discuții prin grilaj cu muncitorii. în timp ce în curte rămâneau din ce în ce mai puțini, muncitorii s-au retras și ei, nefiind prea convinși de „misiunea" lor „muncitorească". Deși spre seară ne-am retras cu toții, greva a continuat și în zilele următoare, numai trei zile însă, pentru că pe de o parte s-a comunicat însușirea moțiunii de către autorități, iar pe de altă parte cei nou veniți în Politehnică nu au putut fi determinați să se solidarizeze cu masa greviștilor.

Au urmat imediat descinderi la Căminul studențesc „Barbu Delavrancea" de la Șosea, făcându-se arestări, deși o serie de studenți, fiind avertizați, reușiseră să fugă.

Studenții de la Facultatea de Arhitectură, mai omogeni și mai

fermi, au refuzat începerea cursurilor până în toamna anului 1946.

În următorii doi ani, lupta de apărare nu a încetat, tinerii de atunci luând apoi calea muntelui, a rezistenței armate, alții a închisorilor.

Această „generație 1948" - anul declanșării marilor arestări - s-a ridicat cu toate puterile ei, ca un zid de apărare în fața cataclismului care amenința ființa neamului românesc. Ea nu a fost o generație „anti", ci una de apărare a tuturor virtuților și valorilor noastre, o generație „scut".

DUŞAN BAISKI

E-RAZBOI, UN ALTFEL DE RĂZBOI

Cel de-al II-lea război mondial a fost un „război radio". Războiul din Vietnam a fost un „război TV", iar războiul din Kosovo a fost un „război Internet".

Generalul german Walter Jerz, purtătorul de cuvânt al forțelor N.A.T.O. în Kosovo și Metohia (Iugoslavia), aprecia că atacul asupra Iugoslaviei a fost primul conflict militar din lume purtat și prin intermediul Internetului. La un simpozion al B.N.D. (Bundesnachrichtendienst, serviciul german de informații, cu 6 000 de angajați și cu un buget anual de 660 000 000 de mărci pe an până în 2001, a fost creat imediat după cel de-al doilea război mondial de către Gehlen, principalul coordonator al serviciilor secrete naziste Gestapo și Abwehr), același general a declarat că „falsificarea datelor este o armă a războiului psihologico-propagandistic". Iar August Hanning, șeful B.N.D., a susținut că toate guvernele „antrenează cyber-soldați care să atace și să spioneze inamicul prin intermediul computerelor și să efectueze lovituri la distanță asupra punctelor cheie ale unei țări". Pe de altă parte, generalul american Whesley Clark, fostul comandant al forțelor N.A.T.O. pentru Europa, a spus că „atacul asupra computerelor sârbești ar fi putut să întrerupă epurarea etnică și să micșoreze numărul celor afectați". Numai că, după cum încă mai susțineau, la începutul lui 2001, specialiștii militari americani, asemenea atacuri nu erau avute în vedere în cadrul doctrinelor militare ale Statelor Unite ale Americii, iar problema în sine nu era încă rezolvată din punct de vedere legislativ. A existat însă în

permanentă teama că hackerii din Iugoslavia, dar și din alte țări, vor ataca rețeaua informatică a Pentagonului, așa cum s-a întâmplat, de exemplu, cu hackerii olandezi în timpul războiului din Golf din 1991 ori a intervenției în Somalia. Chiar dacă oficialii americani au susținut că site-urile sârbești nu au fost atacate în timpul agresiunii asupra Iugoslaviei în perioada martie-iunie 1999, indexul site-ului Ministerului Afacerilor Interne iugoslav a fost „pictat" cu zvastici. Hai să acceptăm că atacul a fost opera unor simpli hackeri și nicidecum o acțiune la comanda guvernului sau a armatei americane, iată însă, potrivit publicației iugoslave „Vesti", ce părere are dr. Slobodan R. Petroviae, lucrător în cadrul poliției sârbe și autor al cărții „Criminalitatea digitală", despre dezinteresul guvernului american pentru atacul împotriva sistemului informatic al Serbiei: „în timpul agresiunii N.A.T.O., americanii au plănuit să înceapă cyber-atacuri asupra Serbiei, dar acest lucru nu le-a ieșit la mână întrucât tehnologia informațională de la noi (prezentă în sistemul bancar, în poliție, armată...) nu se află într-un grad deosebit de interconectare, astfel că, din acest motiv, nu a fost interesantă pentru un asemenea gen de atacuri."

Dar de hackeri nu au scăpat nici site-urile unor importante instituții americane. în 1999, aceștia au încercat de mai multe ori să pătrundă în baza de date a bazei aeriene din San Antonio, în care erau stocate date despre forțele americane din Bosnia și în care se găseau înregistrări și diverse documente despre atacurile aeriene asupra Irakului, iată însă că specialiști din cadrul Centrului pentru studiul apărării din cadrul corporației „Rand" afirmă că „forțe mobile mici, înarmate cu date care ajung în fiecare secundă de la sateliți și de la detectoarele de pe teren, vor ataca rapid locurile din care se atacă sistemul informațional al țării lor, acolo unde nimeni nici nu se așteaptă."

În cadrul doctrinelor militare, războiul informațional și componentele sale (deci și hacking-ul) ocupă deja un loc important. Paul Vasile, șeful Direcției Planificare Strategică și Controlul

Armamentului din Statul Major General, scria în anul 2000 (deci nu cu mult după agresiunea N.A.T.O. asupra Iugoslaviei) în „Cotidianul" (vezi www.cotidianul.ro): „Putem accepta, cel puțin pentru această etapă, că în sens strict militar războiul informațional, la modul cel mai general, reprezintă totalitatea operațiilor informaționale, desfășurate la nivel tactic, operativ și strategic, pe timp de pace, criză, escaladare a crizei și totalitatea operațiilor informaționale, desfășurate la nivel tactic, conflictual, în scopul realizării unor obiective sau influențării unor anumite ținte. Războiul informațional integrează forme de manifestare distincte: războiul de comandă și control (forma strict militară), războiul bazat pe informații (intelligence), războiul psihologic, războiul electrosonic, războiul hackerilor (s.n.), războiul informațiilor economice, războiul în spațiul realității virtuale."

După 11 septembrie 2001, când au fost atacate New-York-ul și Washington-ul, situația pare a se fi schimbat radical, atacurile asupra turnurilor gemene ale lui World Trade Center și asupra Pentagonului fiind mai degrabă ocazia și nicidecum cauza luării unei serii de măsuri. Doar timpul va demonstra că ele vor fi eficiente ori nu în lupta împotriva terorismului, însă cu siguranță vor afecta într-un fel sau altul libertatea și intimitatea nu doar ale cetățenilor celei mai așa-zis democratice țări din lume, ci ale tuturor oamenilor de pe această planetă.

Primul atac al hackerilor legat de atacul terorist asupra WTC și a Pentagonului a fost realizat asupra unui mare număr de servere pe care se găseau găzduite site-uri și pagini web personale înregistrate la „NetNames", o organizație pentru înregistrarea de domenii Internet. Potrivit site-ului croat http://active-security.org, un oarecare „Fiuffi Bunni" îl susținea pe Osama bin Laden. Iar accesările realizate prin „NetNames" erau redirecționate înspre o pagină de web unde se afla un pamflet la adresa intoleranței religioase a Occidentului și a Americii imperialiste, semnat de așa-numitul „Fiuffi Bunni". Despre același subiect va relata și o știre

apărută la 18 septembrie 2001 pe site-ul românesc cu adresa http://stiri.rol.ro care, la rândul său, cita o informație BBC preluată de la agenția românească de presă „Mediafax": „Unul dintre cele mai importante atacuri s-a produs la sfârșitul săptămânii, când un hacker autointitulat Fluffi Bunni a intrat în serverul companiei NetNames, ai cărei vizitatori erau automat îndrumați către o pagină cu mesajul «Dacă vreți să vedeți Internet din nou, dați-mi-l pe bin Laden, plus cinci milioane de dolari»".

Site-ul croat amintit mai înainte se referă (data: 16 septembrie 2002, deci la cinci zile după atacul asupra WTC și Pentagon) la un apel al hackerilor croați din gruparea „Chaos Computer Club". Adunați la aniversarea împlinirii a douăzeci de ani de la înființarea grupei, aceștia, în loc să stea la taifas, au lansat un apel către hackeri din alte grupări și/sau țări de a se abține de la orice atac asupra rețelelor sau site-urilor grupărilor orientate spre Islam, indiferent cât de afectați ar fi după atacurile asupra WTC și Pentagon. „îi rugăm pe oameni să-și aducă aminte că Internetul este un sistem de comunicare", a spus Andy Mueller-Maguhn, membru al grupării amintite.

Nu aceeași atitudine a avut-o însă creatorul virusului „Votați în legătură cu războiul", mascat într-un program care promova o anchetă referitoare la faptul dacă trebuie sau nu ca S.U.A. să se implice în război după atacul de la 11 septembrie 2001. Se presupunea că virusul cu pricina a fost totuși creat de un hacker care nu are nici un fel de legătură cu teroriștii sinucigași care au atacat New York-ul și Washington-ul.

Senatul american a aprobat lărgirea domeniilor în care este acceptată utilizarea sistemului secret pentru supravegherea poștei electronice dezvoltat de către F.B.I. (Federal Bureau of Investigation) sub numele de „Carnivore" (denumire pe care nici nu mai e necesar să o traducem în limba română; ulterior, acest nume a fost schimbat, proiectul denumindu-se DCS1000), astfel încât să fie cuprinse și cercetările legate de terorism și criminalitate prin

Internet. Se consideră însă că principala măsură, respectiv Legea privind lupta împotriva terorismului 2001 (Combating Terrorism Act of 2001) va permite serviciilor secrete americane să lărgească modalitățile de control al Internetului și-i va da Executivului american posibilitatea să „folosească mai bine cuceririle importante ale științei și tehnologiei" în lupta împotriva terorismului. Din nefericire, nu există încă o definiție unanim acceptată a acestei noțiuni.

Potrivit unei informații apărute pe www.active-security.org în septembrie 2000, compania de software „NetWork ICE", în încercarea de a satisface puterea, respectiv regulamentele privind supravegherea poștei electronice, a anunțat dezvoltarea unui program de „e-mail sniffing" care, după câte se pare, va fi folosit ca alternativă pentru controversatul „Carnivore" al F.B.I.-ului. Deocamdată această companie a anunțat codul sursă ai programului „Altivore" și a publicat un program demo pe paginile sale web.

O altă „minune a științei și tehnicii mondiale" este, fără îndoială, așa-numitul sistem de spionaj global „Echelon", creat de unul din serviciile secrete americane (N.S.A. - National Security Agency, ale cărei baze au fost puse în 1952 de președintele american de atunci, Hary Truman, și de care Guvernul S.U.A. nu a aflat decât în 1957), la care cooperează membrii grupului UKUSA și anume: Governement Communications Head Quarters (G.C.H.Q.) din Marea Britanie, Communications Security Establishment (C.S.E.) din Canada, Defense Security Directorate (D.S.D.) din Australia și General Communications Security Bureau (G.C.S.B.) din Noua Zeelandă. Este lesne de observat că e vorba de țări în care limba oficială (sau una dintre cele două limbi oficiale, în cazul Canadei) este cea engleză. în mod cert, este o fisură ce, în timp, poate deveni o adevărată falie între membrii Alianței Nord Atlantice. Unul dintre cei care au studiat temeinic acest sistem este și croatul Kruno Peradeniae care, la un seminar derulat la Zagreb, descria

„Echelon" ca fiind un sistem ce are capacitatea de a colecta și analiza informațiile transmise din orice colț al lumii prin intermediul telefonului, telefaxului, e-mail-ului ori telexului. într-un cuvânt, concluzionează același Kruno Peradeniae, „Echelon este o rușinoasă încălcare a constituției și o amenințare a intimității cetățenilor nevinovați din întreaga lume. Dacă agențiile guvernamentale pot încălca, cu de la sine putere, cele mai elementare drepturi ale omului fără prea multă înțelegere, atunci s-ar putea ajunge la suspiciune generalizată și la ruperea alianțelor între țările importante pentru supravegherea păcii în lume." Evident, nu e decât părerea unui muritor care nu contează în calculele celor care au născocit sistemul. Numai că muritorul cu pricina are dreptate. Cu toate că „Echelon" este produsul războiului rece, creat pentru a împiedica răspândirea comunismului, el se dovedește util nu doar pentru spionarea cetățenilor din aria țărilor UKUSA, inclusiv a politicienilor și a organizațiilor neguvernamentale, ci și în spionajul tehnologic și comercial. Un asemenea colos (doar la stația Menwith Hill, aproape de Yorkshire?ul de Nord, Anglia, existau la un moment dat 25 de receivere, 1 400 de salariați ai NSA și 350 de funcționari pe teren) nu putea să fie desființat deodată cu prăbușirea sistemului comunist în Europa.

S-a tot pomenit în mass-media de puterea extraordinară a unor sateliți de a realiza fotografii de o deosebită acuratețe a oricărui punct de pe glob. Scepticii afirmă însă că nu ar fi decât o gogoriță născocită de serviciile secrete. în realitate, ar fi necesare resurse financiare uriașe (chiar și pentru o superputere militară cum sunt S.U.A.) pentru performanța de a se putea urmări și fotografia, fiindcă de fotografiat vorbeam, orice punct de pe Pământ. Și oricând. Dacă urmăm aceeași logică, tot cei sceptici ar putea afirma că și „Echelon" este o gogoriță. în clipa de față, sistemul „Echelon" se folosește de serviciile unor sateliți cum sunt cei trei „OrionA/ ortex", produși de compania „TRW", care au fiecare o rază de acțiune de până la 22 300 de mile și sunt folosiți pentru

urmărirea telecomunicațiilor. Sau cei doi „Trumpet", realizați de „Boeing", care au o rază de acțiune cuprinsă între 200 și 22 300 de mile și sunt folosiți pentru supravegherea telefoanelor mobile. După cum vă este cunoscut, companiile de telecomunicații folosesc ele însele serviciile de retransmisie ale unor sateliți, alții decât cei pomeniți. Aceștia însă se află sub controlul celor din sistemul „Echelon". Hacking de stat? Da. Citând cotidianul rusesc „Komsomolskaia Pravda", publicația „Cuget liber" (www.cugetliber.ro) spune că agentul F.B.I. Michael Schuler i-a invitat în Statele Unite, în 2000, pe Vasili Gorșkov și pe Aleksei Ivanov, care l-au ajutat, în necunoștință de cauză, să obțină acces la rețelele serviciilor ruse de securitate. Cunoscuți drept hackeri, cei doi i-au prezentat lui Schuler metodele lor de lucru, ceea ce a permis F.B.I. să obțină parolele de acces pentru serverele din Rusia. După care au fost arestați fiind acuzați de comiterea unor delicte informatice împotriva unor bănci americane.

Ei bine, ar comenta aceiași sceptici. Dar cum află americanii ce vorbește un român, de exemplu? „Echelon" se folosește de dicționare speciale, care conțin diferite cuvinte-cheie. Din moment ce un român pronunță la telefonul său mobil cuvântul „America", nu este exclus ca din acel moment să-i fie înregistrată vocea, iar apoi să-i fie stocată. Iar dacă acest român recidivează, e posibil să intre binișor în atenția specialiștilor de la „Echelon". Programele de calculator de care dispun le permit să caute și să găsească amprenta unei voci, iar pe urmă să analizeze în detaliu orice convorbire. în plus, nu mai e nici o problemă să afle cui aparține acea voce. în cazul abonamentelor, companiile telefonice din România solicitau la un moment dat nu doar datele personale ale viitorului abonat, ci și extrase de carte funciară pentru imobilele deținute de aceștia. Faptul că, odată, pe vremea lui Ceaușescu, serviciul secret român cunoscut sub denumirea de Securitate citea scrisorile pe care le considera suspecte, încălcând deci un drept constituțional, inviolabilitatea corespondenței, pare acum o banală

glumă. Cine poate crede că așa-zișii „băieți buni" ne apără de așa-zișii „băieți răi" când clientelismul local, regional sau național a ajuns să fie multinațional, iar interesele unui grup de indivizi care doresc să conducă întreaga lume dictează de unde și până unde este democrație, de unde și până unde este legal și de unde începe ilegalul? Dar să nu filosofăm. Cert este că într-o lume care se dorește a fi tot mai sigură, devenim tot mai nesiguri. Și tot mai lipsiți de intimitate din rațiuni pe care le dictează același grup de indivizi. Rațiuni care, evident, le servesc numai lor.

Sub titlul „Puterea și slăbiciunea spionajului electronic", cotidianul sârbesc „Dnevnik" din 6 februarie 2002 aducea la cunoștința cititorilor săi faptul că croații au putut să înregistreze convorbirile telefonice ale lui Slobodan Milo evie din Karaâorâevo, întrucât au una dintre cele mai moderne tehnici de urmărire electronică, rămasă de la fosta J.N.A. (Jugoslovenska Narodna Armija - Armata Populară Iugoslavă). Știrea era preluată de la publicația „Globus" din Zagreb, care a publicat stenograma unor convorbiri telefonice ale lui Slobodan Milo evie din Karaâorâevo cu membri ai familiei sale, cu colaboratori apropiați, prieteni și oameni de stat. în perioada 1996-1998, au fost înregistrate aproximativ 700 de asemenea convorbiri, acțiunea fiind condusă de Serviciul Secret Croat. Mulți au pus însă la îndoială autenticitatea materialului, dar și posibilitatea unei asemenea operațiuni. Specialiștii au ajuns totuși la concluzia că a fost posibil din cel puțin două motive. întâi și întâi pentru faptul că Croația este, cu siguranță, dacă nu singura, atunci printre puținele state care, pe lângă Statele Unite ale Americii, dispune de o așa-zisă comunitate informativă și o „construcție umbrelă pentru comunitatea informativă". în ajunul ruperii sale de Iugoslavia, în 1990, Croația a primit din partea Germaniei cea mai modernă tehnică de urmărire și ascultare a traficului telefonic. în fostul centru de pregătire a apărării teritoriale de la Rakitje, lângă Zagreb, au fost instalate aparaturi pentru ascultarea simultană a 50 000 de convorbiri telefonice.

J.N.A. a avut în cadrul supersecretei sale baze militare de la Velika Buna, care se găsește între Zagreb și Sisak, o unitate specială pentru urmărirea comunicațiilor radiotelefonice din întreaga Europă de Sud-Est. Acest centru, mai spune aceeași publicație sârbă, a fost dotat cu cea mai modernă tehnică „Johnson-Watkinson" pentru urmărirea și înregistrarea comunicațiilor electronice din regiune. Chiar la începutul războiului, acest centru a fost predat autorităților de la Zagreb de către însuși comandantul său. Așa a ajuns Croația în posesia tehnicii fostei J.N.A. Mai târziu, Croația a cumpărat o tehnică mai modernă.

Persoane bine informate susțin că serviciul croat pentru urmărire electronică a instalat sisteme de urmărire a comunicațiilor electronice pe cote înalte, în apropierea graniței cu fosta Republică Federală Iugoslavia. Unul dintre centre a funcționat pe muntele Papuk, în Slavonia de Vest, altul - pe poligonul de la Dakova, în timp ce serviciul central a funcționat în cazarma fostei J.N.A. din Zagreb.

Posibilitățile serviciului de informații „Komint" (cunoscut și sub numele de „Sigint") în noul veac, scrie „Dnevnik" (www.dnevnik.co.yu), au fost cu mult îmbunătățite din punct de vedere tehnic, însă problema de bază în ascultarea cu succes o constituie și pe mai departe posibilitățile fizice de accesare a legăturilor și a bazelor de date apărate, întrucât sunt tot mai actuale și măsurile pentru detectarea încercărilor de accesare și utilizare neautorizate. De asemenea, e tot mai grea acțiunea de spargere a cifrurilor pentru întreținerea legăturilor, fiindcă în permanenta actualizare a criptografiei se investesc tot mai mulți bani, iar mijloacele de apărare sunt tot mai greu de spart. în permanență se perfecționează și tehnica de ascultare. Serviciul american electronic N.S.A. folosește în principal doi furnizori pentru obținerea de aparatură sofisticată pentru strângerea tainică de informații secrete, de mesaje și date care circulă prin sistemele informatice; este vorba de AST și IDEAS. Cele două companii oferă noi tipuri de

recordere, demultiplexoare, scannere și procesoare pentru calculatoare, care sunt construite pentru ascultare și elaborarea de date pe tipurile europene de aparaturi de telecomunicații cu legături multicanal și microunde, ale căror semnale transportă informații cu o viteză de 160 Mbps. Pentru urmărirea semnalelor optice se utilizează un aparat AST „model 257E".

Sistemul „Komint", des înlocuit cu denumirea „Sigint" și care se referă la serviciul informativ al legăturilor, adeseori înseamnă și o clasă de sateliți de telecomunicații, ce se folosesc pentru ascultarea legăturilor internaționale prin radio, telefon, fax și e-mail. Rolul „Komint"-ului este în permanentă creștere. Activitatea lui a fost cel mai bine scoasă în evidență în timpul „războiului rece", când au fost înființate serviciile statelor occidentale pentru ascultarea rețelelor de telecomunicații ale statelor din Pactul de la Varșovia. De la sfârșitul anilor '90 din secolul al XX-lea, aceste sisteme au început să fie folosite pentru spionarea legăturilor economice.

Cel mai puternic sistem „Komint" îl posedă S.U.A., acesta fiind cunoscut sub numele de USSS și este alcătuit din unități militare N.S.A. pentru susținere electronică, părți din C.I.A. pentru război electronic și alte organizații. Acest sistem colaborează cu servicii de ascultare electronică ale altor state, printre care mai cunoscută este colaborarea în cadrul alianței U.K./U.S.A. (cinci state). Totodată, se face schimb bilateral de informații între S.U.A. și alte servicii naționale de ascultare electronică. în lume, pe lângă U.K./U.S.A. există servicii de ascultare electronică în alte 30 de țări. Un serviciu militar „Komint" în afara S.U.A. și U.K./S.U.A. este organizația rusă F.A.P.S.I., care numără 54 000 de oameni. Un asemenea serviciu are și China. Multe state din Orientul Mijlociu și din Asia, așa cum sunt Pakistanul și India, au fiecare câte un sistem „Komint" foarte dezvoltat. De când a fost construit sistemul U.K./S.U.A. („Echelon"), pentru ascultare se utilizează 120 de sateliți, din care 40 sunt angajați în ascultarea legăturilor comerciale, 30 pentru controlul spațiului cosmic din jurul Terrei și

pentru ascultarea legăturilor militare, în vreme ce pentru urmărirea spațiului fostei U.R.S.S. sunt utilizați 50 de sateliți.

Pomeneam mai sus de faptul că, datorită componenței grupului care conclucrează la sistemul „Echelon", în N.A.T.O. există o fisură, iată însă că a apărut și o a doua. Autor este același: S.U.A. Americanii au semnat în 2000 actele de înființare ale T.P.I., însă nici administrația Clinton, nici ulterior cea a lui Bush nu s-au obosit să solicite Senatului ratificarea acordului. Ba, mai mult, și de aici cea de-a doua fisură, administrația Bush a anunțat Organizația Națiunilor Unite că S.U.A. își rezervă dreptul de a ignora orice dispoziții ale T.P.I. - Tribunalul Penal Internațional, prima instanță abilitată să judece persoanele suspecte de crime de război, genocid sau crime împotriva umanității. Așadar, dacă unii dintre cei 200 000 de militari americani aflați în 2002 în afara teritoriul S.U.A. ar fi săvârșit fapte de genul celor enumerate mai sus ei nu ar fi putut fi judecați de T.P.I. La insistențele, presiunile și, ceea ce nu este deloc exclus, șantajul americanilor, câteva state, printre care Israelul și România s-au grăbit să semneze cu S.U.A. acorduri de neextrădare a militarilor americani. Gestul României a iritat puternic membrele N.A.T.O. din Europa. Dacă Marea Britanie, aliatul tradițional al S.U.A., și Italia vor ceda presiunilor americane, nu este exclus să fie urmate și de celelalte membre ale NA.T.O. și atunci actuala fisură va dispărea. însă T.P.I. ori va fi desființat, ori va deveni ridicol. Și va demonstra încă o dată că a fost înființat formal, doar pentru a-i aduce pe sârbii cei indisciplinați în rând cu lumea. Cu lumea supusă, evident.

De altfel, se cunoaște foarte bine faptul că, în ton cu rolul pe care și l-a impus, și anume al celui de jandarm mondial, S.U.A. nu dau pentru prima dată dovadă de aroganță. Prin abandonarea Tratatului de la Kyoto, privitor la măsurile pentru diminuarea efectului de seră, americanii, cu cel mai mare procent în poluarea mediului înconjurător, au reușit să irite nu doar obișnuiții săi inamici, ci și aliații din cadrul N.A.T.O.. Iar la reuniunea din 2002, de la

Johannesburg (Africa de Sud), unde s-a pus din nou problema mediului înconjurător și unde au participat numeroși șefi de state și de guverne, Colin Powell, reprezentantul S.U.A., a fost huiduit copios de către chiar concetățeni de-ai lui. Și de această dată S.U.A. și-au etalat aroganța de mare putere și de și mai mare poluator al atmosferei. Astfel că devine de-a dreptul ridicolă mirarea americanilor în fata atitudinii ostile la adresa lor, atitudine ce riscă să devină planetară.

Nu trebuie nicidecum uitat rolul pe care l-a jucat C.I.A. în crearea Internetului. Inițiatorii acestui sistem planetar de telecomunicații au avut se pare o imaginație mai puternică decât înșiși autorii de Science fiction, cu Isaac Asimov în frunte, lată, au spus cei de la C.I.A., noi facem publice datele pe care le deținem despre fiecare țară în parte. Altfel spus, doar că nu au invitat pe față lumea să procedeze la fel. Nu cu mult timp în urmă, abia ce a trecut ceva mai mult de un deceniu, un întreg sistem, cel comunist, controla strict orice mijloc mass-media, de la o banală fițuică de cartier până la radioul și televiziunea națională, nu care cumva să scape vreo informație care să ajute pactul nord-atlantic în activitatea sa de spionaj. Astăzi, C.I.A. poate fi mândră de copilul său, Internetul. Cu costuri minime se poate spiona o planetă întreagă, se poate citi starea de spirit a oricărei regiuni de pe glob, se pot copia informații cu duiumul. Dar, mai mult, se poate influența un popor întreg, începând cu cel american, bineînțeles. De aici putem deja vorbi despre concepția conflictelor de mică intensitate, despre războiul psihologico-propagandistic etc.

În 2002 și tot sub pretextul luptei împotriva terorismului, Parlamentul european adoptă și el o lege care obligă nu doar operatorii de Internet, ci și pe cei de telefonie fixă și mobilă să stocheze informații detaliate despre convorbirile fiecărui abonat. De acum înainte, se vor arhiva numerele de telefon apelate, durata fiecărei convorbiri și conținutul acesteia, secunda, minutul, ora și ziua când s-a efectuat aceasta, precum și traseul fiecărui cetățean

care are un telefon celular pe care nu trebuie neapărat să-l folosească, ci doar să-l poarte în buzunar. Acest ultim lucru e posibil întrucât telefoanele mobile comunică în permanență cu stațiile de bază. Ratificată de parlamentele celor cincisprezece țări membre ale U.E., legea adoptată la Bruxelles este obligatorie pentru statele candidate la aderare, deci și pentru România. „Cu aprobarea Occidentului - spune Bogdan Chireac în editorialul „Adevărului" din 4 iunie 2002, cei care vor conduce serviciile secrete din România vor deține o putere pe care securitatea lui Ceaușescu nu a visat-o vreodată. Dacă lucrurile vor scăpa aici de sub controlul legii, România, integrată în N.A.T.O. și U.E., riscă să ajungă mai puțin liberă decât România lui Ceaușescu...". Iată că „Echelon" se extinde mai repede decât au crezut creatorii săi.

Nu e un secret faptul că S.U.A., Japonia și China dispun deja de supercalculatoare. Compania americană I.B.M. („International Business Mashines) a făcut cunoscută versiunea comercială a celui mai puternic calculator din lume, care poate să prelucreze 12,3 bilioane de date pe secundă. Acesta folosește microprocesoare pe bază de cupru în locul celor siliconice și un program (software) pentru servicii comerciale și de rezolvare a problemelor de inginerie de genul celor pentru design-ul avioanelor, denumit RS/6000 SP.

În China, a fost dat în folosință un computer care poate efectua 384 de miliarde de calcule pe secundă. Denumit „Puterea invincibilă", acesta este inclus printre cele 48 de supercalculatoare existente în lume care sunt folosite în domeniul afacerilor. Cotidianul chinez „Zenmin Zibao" scria că în prima jumătate a anului 2000 a fost realizată prima mobilizare on-line pentru apărarea țării în domeniul apărării antiaeriene. Prin acest act, puterea de la Beijing dovedește că-și dă seama de importanța tehnologiei informatice. Cheia victoriei în războiul strategic informațional al secolului al XXI-lea stă în suveranitatea propriei rețele informaționale, susțin conducătorii militari chinezi. Controlul

rețelei informatice naționale chineze de către o putere, alta decât cea chineză, ar pune în primejdie interesele vitale naționale și ar însemna agresarea civilizației chineze, se afirmă într-un studiu al staff-ului armatei chineze.

Și, totuși, de ce s-a derulat în 1999 primul e-război mondial? Pe de-o parte pentru că cetățeni de etnie sârbă au existat în mai toate statele lumii și firește că au fost de partea conaționalilor lor agresați de forțele N.A.T.O. Pe de altă parte, pentru că nu au stat cu mâinile încrucișate nici internauții de origine slavă, îndeosebi cei din Rusia, Ucraina și Belarus. Și nici cei care, într-un fel sau altul, nu agreează politica de forță cultivată de Statele Unite, printre aceștia din urmă fiind și mulți cetățeni americani. Pe frontul celălalt s-au aflat în primul rând albanezii din diaspora, musulmanii și, evident, cei care văd în S.U.A. pe Dumnezeul lumii. Firește, de la luptă - că doar nu se luptă pe câmpul de luptă, cu arma în mână, sub șuierul gloanțelor și în miros de praf de pușcă, ci la căldură, în fața unui monitor și cu o Coca-Cola alături - nu s-au dat la o parte nici extremiștii, cei pentru care intervenția din Iugoslavia a fost doar un pretext pentru defulare. De aceeași parte a baricadei, pe frontul împotriva S.U.A. în primul rând, s-au aflat ultranaționaliștii, comuniștii și neonaziștii. Așa cum în clipa de față neonaziștii și grupările radicale islamice au făcut front comun împotriva evreilor și a americanilor. Interesant este, în acest sens, un articol scris de Ivan Niniae din Israel și apărut, în septembrie 2002, pe site-ul „Apis" (www.2net.co.yu/apis/), care trece în revistă trecutul relațiilor dintre Germania și lumea arabă. Autorul pornește de la războiul informatic inițiat, în preajma celui de-al doilea război mondial, de către mașina propagandistică nazistă, când Germania lui Hitler s-a aliat cu fundamentaliștii musulmani contra intereselor engleze, și termină prin a face următoarea remarcă: „Crearea Israelului doar amplifică intoleranța lumii arabe împotriva aliaților și, cu ajutorul fostei axe a puterii, arabii creează ei înșiși o axă antisemită, care s-a cuibărit în sânul intelectualității vest-europene de stânga, în dreapta

revanșardă și într-o bună parte a Lumii a Treia. Cimentul acestei alianțe nenaturale îl constituie lupta împotriva globalizării, iar ura împotriva «Satanei mari» și a celei mici, după cum ar spune aiatolahii din Koma (Iran), capătă forme tot mai pronunțate. [...] Nazificarea unei părți a societății islamice a primit prin tehnologia de vârf o armă puternică. Perfecțiunea tehnicii germane a dobândit urmași talentați în fundamentalismul islamic." Așadar, aliații nu ți-i alegi niciodată singur. Ți-i alege conjunctura. Ori inamicul.

GORUN MANOLESCU

EXISTENŢA POSTMODERNILOR RELIGIOŞI DOVEDEŞTE FALIMENTUL TIMPURILOR MODERNE, CARE AU RESPINS RELIGIA, ADICĂ LEGĂTURA CU INFINITUL

- **Discuţie non-virtuală cu Constantin Virgil Negoiţă**

Gorun Manolescu.: Îmi pare bine, domnule Negoiță că, după atâta timp, putem sta de vorbă, în liniște, cumpănind fiecare răspuns și întrebare. Pentru că acest interviu se desfășoară interactiv, prin email-uri. Deoarece, de câte ori ai revenit prin țară deși ne-am întâlnit; 'timpul te presa. Și n-am putut reface clipele de liniște, plăcut tensionate, ale discuțiilor pe carele aveam. La institutul de cercetări la care lucram amândoi și, mai ales, în seminariile pe care le țineai. Cu acea "logică" a "vagului" care era și obiectul seminariilor, dar și modul atractiv al expunerilor dumitale.

Pentru cititori, trebuie să spun că prin anii 1974, fiind în tară, ai publicat, împreună cu matematicianul Dan Ralescu, prima

monografie de "Mulțimi Fuzzy (vagi)". Care a fost, ulterior, tradusă în mai multe limbi de circulație internațională.

Apoi, în anul 1982 , ai plecat (puțin) la un congres și... nu te-ai mai întors, stabilindu-te în America, la N.Y.. Iar cariera dumitale științifica și universitară și-a găsit împlinirea și recunoașterea comunității științifice internaționale.

Deși unele ecouri despre succesele cariei dumitale, de care vorbeam, ajungeau, pe ocolite, și în țară, într-o emisiune de la "Europa Liberă", aflu, cu surprindere, că ai publicat primul dumitale roman (algebric): "Pullback". Cum s-a întâmplat această balansare spectaculoasă? Și ce semnificație avea titlul acela neobișnuit? Iar, dacă nu mă întrerupi, o să tot continui cu întrebările și vom rămâne fără răspunsuri.

C. V. Negoiţă: Interesul meu pentru studiul logicii infinitului s-a cristalizat în 1965, când am intrat intr-un program de doctorat în ingineria cunoașterii, convins că o descriere exactă a oricărei situații fizice este imposibilă, că asta este o situație care trebue acceptată, căreia trebuie să-i facem față, și că inexactitatea descrierii nu este un desavantaj, ci, mai de grabă, un ajutor. Cu alte cuvinte, vagul limbajului natural este un dar de la Dumnezeu, pentru ca omul, cu numai câteva mii de cuvinte, să poată descrie un intreg univers, oricât ar fi de complex.

Convins că vagul asigură eficiența, în 1970 am publicat o teza de doctorat, care, în 1972 , mi-a adus o invitație la Atlas Computer Laboratory în Anglia, unde am intrat în legătură cu Congresul de Cibernetică organizat de Dr. J. Rose. Așa am început, în 1973, în București, un seminar dedicat sistemelor vagi.

În 1974, am publicat prima monografie a domeniului, împreună cu Dan Ralescu, acum profesor la Universitatea din Cincinnati. Versiunea engleză a fost publicată simultan la Basel și la New York, iar traduceri în japoneză și chineză au urmat relativ ușor, în 1978 și 1982, probabil pentru că, și în tradiția din Pacific, pentru a pătrunde spre niveluri mai înalte de realitate e folosit paradoxul.

Așa cum conspirația "Iluminiștilor" a născut o epocă a modernilor, și epoca postmodernă a fost grăbită de conspiratori, descriși discret în *Cybernetic Conspiracy*, o carte a mea tradusă în limba română la editura Dacia în anul 2003, cu titlul *Vizitator*.

Seminarul din București era cunoscut. Scoteam o revistă la Amsterdam, numită *Fuzzy Sets and Systems*, publicată de Elsevier. Primeam vizite.

Conduceam un laborator de modele, la Institutul de Informatică. Cu mine erau Mircea Sularia și Paul Flondor, acum profesori în catedra de matematică a Universitatea Politehnică din București. Foarte recent, Gabriel Burstein, acum un expert în piețe financiare, în Wall Street, mi-a confirmat că și el își aduce aminte de vizita lui Henri Prade de la Universitatea Toulouse, pe atunci doctorand, cu o teză despre logica vagului.

Primirea unui vizitator din străinătate urma un protocol riguros, sub supraveghere. Vizita nu putea fi imaginată în afara unui acord cultural, oficial, între țări. Henri Prade venise pe contul lui. Se suise în tren și venise la București să vadă ce facem noi. Toată lumea s-a speriat pentru că nimeni nu a înțeles dece eram, sau puteam fi, atât de interesanți. Nu a fost nevoie să-i spun ce cred despre modernul cel arogant și asupritor. îl simțise pe pielea lui, când îndrăznise să aleagă un subiect de teză de doctorat, care stârnise un hohot de râs. Târziu, când a ajuns editor al revistei înființată de mine, i-am adus aminte de conspirația Bucureștiului. Un fenomen postmodern, i-am spus eu, ăsta e cuvântul la modă, cu care vei putea dialoga cu intelectualii Parisului.

Dar iată despre ce este vorba.

În 1972 am început studiul serios al logicii vagului sub pretextul benefic al modelelor matematice necesare planificării. Pentru prima oară în Europa de Est se vorbea de grade de adevăr. Chris Carlsson, din Finlanda, și un matematician din Ungaria, Dombi, de data aceasta în cadrul unor acorduri oficiale, au venit să stea în laboratorul nostru ca să înțeleagă ce facem. Carlsson care nu știa

decât limba germană, a venit cu un dicționar româno-german, ca să poată înțelege toate textele noastre, și cele în limba română. Fără mult zgomot, sub scutul infailibil al informaticii, acceptată de toată lumea, am afirmat că nu există experiență directă a realității fără interpretare, și orice interpretare este coruptă de prejudecățile interpretatorului. Ori atunci când o astfel de interpretare rămâne înțepenită între un „da" și un „nu" categorice, specifice unei logici binare, nenuanțate, plecând din antichitatea greacă dar ajunsă la apogeu în iluminismul modern, lucrurile devin extrem de grave.

Nimeni nu se gândea că abordările postmoderne vor putea declanșa dialogul de mâine între religie, artă, și știință, cu care să poată fi explicat fenomenul cultural interbelic, de rezistență, la noi în țară, împotriva terorii modernilor,.

G.M.: Au existat și alți postmoderni în afara poeților și literaților, în general?

C.V.N: Nu voi vorbi de fiziceni, fără de care discuțiile despre legăturile teologiei cu știința ar fi fost amânate.

Un gânditor postmodern, în sensul cel mai bun al cuvântului, a fost Nicholas Georgescu Roegen, profesor în domeniul economicului la Universitatea Vanderbilt, din Tennessee, unde a ajuns fugind, după ce, ca membru al comisiei de armistițiu, imediat după terminarea războiului doi mondial, sesizase furturi masive din România.

El și-a dat seama de importanța limbii în formarea metateoriei. în viziunea lui, conceptele nu pot fi aritmomorfe, adică reprezentate prin numere. într-o carte celebră, *The Entropy Law and the Economic Process* [Harvard University Press, Cambridge, 1971] el observa că numerele nu se pot suprapune, fiecare fiind distinct în relație cu celelalte, în timp ce concepte ca "bun" sau "adevarat", nu au granițe, fiind înconjurate de o penumbră cu care se suprapun peste celelate. Intr-un anume moment istoric, spune el, o națiune poate fi și democrație și dictatură, așa cum un om poate fi tânăr și

bătrân, simultan. Categoriei conceptelor nu i se poate aplica legea excluderii terțului, așa cum cerea logica erei moderne. Cu toate că au accelerat avansarea cunoașterii în domeniul materiei inerte, nici un proces de schimbare nu poate fi explicat cu concepte exprimate numai prin numere. Vehiculele principale ale schimbării economice sunt slăbiciunile omenești. Concluzia lui este că dacă economia vrea să fie o știință, nu numai a cantităților observabile ci și a omului, trebuie să se bazese pe raționamente aproximative, lingvistice.

G.M.: Știu că Nicholas Georgescu Roegen a juat un important rol în viața dumitale.

C.V.N: Georgescu Roegen știa ce fac eu.

Ne-am întâlnit la București cu ocazia Congresului al III-lea de Cibernetică și Sisteme, în 1975. M-a ascultat cu atenție. Nu pot să-i uit privirea dură, gândirea limpede, forța unui intelect perfect șlefuit. N-am vorbit despre era modernă. Nu știam de cine eram ascultați. Eu îi așteptam aprobarea, o bătaie pe umăr, încurajarea unui mare profesor american. Ne-am despărțit fără ele. Foarte târziu, peste ani, când eram sigur că mă uitase, m-a sunat la numărul de telefon de acasă.

Primul gând mi-a fost gând de spaimă. O convorbire cu America în 1982 trebuia raportată și explicată. Și el știa . O voce limpede, rece, m-a întrebat, scurt, dacă pot vorbi englezește. Atât. Dacă pot să vorbesc despre cercetările mele. I-am răspuns că tocmai plecam în Mexic, invitat de Doctorul Rosenbluth, ministrul învățământului, nepotul celui care, împreună cu Norbert Wiener, introduseseră conceptul de cibernetică. Urma să țin un seminar privind sistemele vagi, o noutate care începea să intereseze. Era momentul când Japonia introdusese logica vagului în dispozitivele electronice căutate, cum ar fi aparatele fotografice, construite să se comporte inteligent.

Asa am ajuns în America. Din Mexic. Invitat de Universitatea Vanderbilt. Cu o invitație transmisă prin ambasada Americană din

Mexico City. La recomandarea profesorului Georgescu Roegen. Așa am continuat discuția începută la București, curios, convins că acum voi afla ce crede despre cercetările mele.

O cauză, mi-a spus el, capătă greutate numai dacă este luată în brațe de o universitate americană. Știu că vei rămâne aici. încearcă-ți norocul. Dar să știi că nu e ușor. Lumea modernă se apără atacând. Trebuie să-ți găsești aliați. Nu mi-aduc aminte să fi spus "postmoderni". Nici eu, și nici el nu știam nimic despre ei.

Este adevărat că, înainte de a ajunge ia Nashville, m-am oprit pentru câteva zile în Bloomington, la Universitatea din Indiana, unde Dan Ralescu își dădea un doctorat în statistică matematică. Erau acolo Matei Călinescu, Ciprian Foiaș, și alți câțiva profesori români. După un prânz, am ajuns și în bibliotecă, una din cele mai mari din lume, conectată cu toate celelalte biblioteci din America. Curios să-mi vadă reacția, cineva mi-a arătat sistemul de regăsire a informației. Pui un nume de autor, mi s-a spus, și afli unde sunt cărțile. Așa am constatat, nu fără oarecare surpriză, că eram prezent în sute de locuri. Cărțile mele, scrise în România, și cele în limba română și cele în limba engleză, veniseră în America cu mult înaintea mea.

Au fost comandate de cei care au crezut că au nevoie de ele, mi s-a răspuns. Probabil că erai postmodern, a adăugat cineva, în glumă, amuzat că nu auzisem încă de noii mei aliați.

Sosisem într-un moment special al istoriei și eram hotărât să-l folosesc pe cât pot. Nu mi-a fost greu să-mi dau seama că am nevoie de o tactică nouă. Astfel am încercat romanul scurt, postmodern, convins de libertatea literaturii, care se putea împleti perfect cu rigorile științei. Nu era numai gând. Era datorie. Era aerul care trebuia respirat. în 1982, America m-a primit în brațele ei vânjoase cu o generozitate născută din dorința sănătoasă de vindecare. O potrivire făcută în cer. Ca și mine, America se pregătea să scape de tot ce era prea modern, demodat, inutil.

G.M.: Acum am înțeles cum ți-ai început cariera literară. Și am mai observat ceva. Faptul că, atunci când te referi la preocupările dumitale multiple, folosești calificativul *postmodern* și nu pe cel de *postmodernist*. Faci vreo distincție între ele?

C.V.N: Dacă am făcut-o, atunci a fost intuitiv. Observația dumitale mi se pare extrem de interesantă.

G. M.: Hai să discutăm cu altă ocazie asta. Deocamdată aș vrea să te referi la romanul dumitale *algebric*. „Pullback". Și de ce tocmai acest titlu.

C.V.N: Ar trebui amintit, aici, un moment anterior, din țară, extrem de important.

Miercuri 13 ianuarie 1982, revista *Viata Studenţeasca,* în pagina intitulată *Paradigme*, anunța într-un paragraf scurt ca: "In metodologia de cercetare a sistemelor teleologice a fost introdus de curând un termen nou. *Pullback* inseamna retragere orientată pe niveluri superioare de percepție. Acest fel de mișcare este tipic pentru sistemele umane și face acum obiect de studiu în cibernetică. Un psihiatru (D.S.Ogodescu), un filosof (C.Noica), și un cibernetician (C.V.Negoita) s-au ocupat de mișcări orientate și în această pagină sunt comentate trei cărți pe care le-au publicat în anul 1981. Cu toate că autorii aparțin unor domenii diferite, concluziile lor par foarte apropiate. Pentru studiul sistemelor umane conceptul de retragere este fundamental. Aplicațiile practice pot fi importante."

În *Devenirea întru Fiinţă*, Constantin Noica spunea așa: "Că i s-a luat tot filosofiei este limpede. Simplul fapt că științele au vorbit mai bine despre conceptele ei privilegiate a deposedat-o de ele". Și mai departe se întreaba: "Mișcarea continuă a ființelor și lucrurilor a devenit funcția (experiența) cheie, demiurgul fără chip și fără armură al omenirii actuale. în această situație suntem oare înarmați cu concepte și metode pentru a surprinde și exprima dinamica totală, integrală, a diverselor sectoare ale realității?"

La aceasta întrebare a încercat sa răspundă Ogodescu în *Persoana şi Lume*. A sosit momentul, spune el, ca cibernetica să-și emancipeze principiile sale fundamentale prin despărțirea de ordinea binară, care surprinde doar aproximativ complexitatea realului. Unitatea realității nu poate fi gândită decât în raport cu procesualitatea de retragere spre 'ceva'. Fiecare ciclu de tip pullback sporește mulțimea de determinații concrete într-o structură care cuprinde toate determinațiile posibile, astfel încât concepte cu conținut tot mai dens exprimă înlăturarea din gândire a tot ce este neesențial, și confundarea ei progresivă în obiect (sau, în limbajul lui Noica, în *fiinţa din lucru*). Or, capacitatea sporită de pătrundere în ființa lucrului constituie puterea științei actuale de a reface, la sfârșitul secolului XX, unitatea de conținut a realității. Daca ontologia tradițonală îsi centra aria preocupărilor pe aspectele statice ale realității, ontologia postmodernă studiază transformări ale realității, astfel încât acum 'devine' înseamnă 'este'. Ontologia revine în atenția omului de știință care nu se mai ocupă numai de 'existența- ca- existență' ci și de 'existența- ca- proces'. Când Ogodescu se întreaba cum îsi dobândește referențialul autonomia în contextul intersanjabilității, constata ca el se poate îndepărta de ceilalți poli, adica se poate desitua.

Desituarea este un termen împrumutat de la M.Șora (Sarea Pământului, Ed. Cartea Românească, București, 1978), și cred că reprezintă una din traducerile posibile ale termenului *pullback*. Putem afirma fără exagerare, spune Ogodescu, că pe muchia acestui concept se joacă însăși soarta cunoașterii. Fără acest mecanism, actul cunoașterii s-ar reduce la o simplă reflectare a lumii lipsită de concomitenta dobândire a conștiinței lui.

În *Fuzzy Systems*, o carte terminată în 1977, care și-a făcut drum mai încet, prezentând conceptul de pullback, așa cum va ajunge la Congresul Internațional de Cibernetică și Sisteme de la Amsterdam, în 1978; scriam că acesta s-a dovedit fertil pentru modelarea unei clase largi de sisteme, cum este cazul celor

descrise în teoria deciziilor, sau a celor descrise în teoria conceptualizării, ambele fundamentale în domeniul inteligentei artificiale, cea simulată de un calculator. Teoria sistemelor vagi se bazează pe ideea de grade de adevăr.

Conceptul central în jurul căruia se învârtește conflictul dintre modern și postmodern este acela de adevăr. Toți criticii epocii moderne, indiferent de unde pleacă, ajung, inevitabil, la el.

Modernii pretind că adevărul poate fi cunoscut repede și în întregime. Postmodernii sunt de părere că așa ceva nu se poate. Neînțelegera provine din reprezentarea poziției observatorului față de realitate. Pentru modern, realul este ceva plan. Postmodernul vede realul asemenea unui diamant căruia i s-au șlefuit multe fețe. El recunoaște că nu poate privi toate fețle, diamantul fiind foarte mare. în această situație, se desituează, adică se retrage, pe o poziție din care vede și alte fețe. El recunoaște ca numai din infinit se poate vedea tot, fară nevoie de nici o mișcare.

Postmodernul recurge din nou la conceptul de infinit. Modernul crede ca nu este nevoie de el. Pictori cu reputație, au încercat, cu o intuiție identică cu cea a savantului, și cu rezultate surprinzătoare, să pună câteva fețe ale diamantului într-un singur plan. Rezultatul a fost o reprezentare diformă. Pictorul modern a crezut că are voie să deformeze. Ideologii moderni, în încercările lor de inginerie socială, au crezut că și ei au voie să se joace. Rezultatele se cunosc.

Postmodernismul, în câteva tatonări specifice începutului, a pretins că extinde modernul fără să-i schimbe logica. S-a crezut ca se poate vorbi de modern- postmodern.

Orice tip de postmodern bazat pe logica cu două valori este o simplă extensie a modernului.

G.M.: Deși ți-am propus, și ai fost de acord, să vorbim cu altă ocazie și pe larg despre postmoderrn *versus* postmodernism, mă gândesc acum că e bine să punctăm, pentru o dezvoltare

ulterioară, faptul că un astfel de „postmodern" bazat pe o logică bivalentă este, de fapt, pur și simplu un postmodernism. Cu toate consecințele de rigoare. Inclusiv care presupun o mișcare plană și care evită infinitul.

C.V.N: Absolut de acord. Revin cu precizări. Pentru mine, postmodernul este mai mult decât această extensie. Pentru mine el se dovedește a fi o restaurație a premodernului, la un nivel superior, pe helix. Prin simpla extensie, modernul își păstrează logica și năravurile. Logica modernului-postmodern rămâne binară. Restaurația premodernului, însă, ne conduce obligatoriu la logica dogmelor.

Restaurația logicii nebinare, a dogmelor, nu este un act arbitrar ci o necesitate dictată de nevoile teoriei mulțimilor infinite și ale fizicii cuantice. Lucrul acesta a fost observat pentru prima oară de Lucian Blaga. în 1931, în *Eonul Dogmatic*, el spune așa: " Scormonind în cenușa istoriei, constatăm ca teologia (cea creștina, căci despre ea este vorba în primul rând) a dat naștere la o seamă de formule, care, privite mai deaproape, alcătuiesc un tip aparte de cunoaștere: dogmele...Dogma, în afară de faptul de a fi formulă metafizică, mai ascunde și un sens metodologic, care - lucru destul de curios - până acum nu a fost remarcat nici de filosofi, nici de teologi. După ce ne vom fi achitat de această sarcină, vom ajunge în chip firesc să ne punem unele întrebări, care ar putea să fie pline de consecințe. Nu cumva s-ar putea deschide undeva noi perspective filosofiei prin transplantarea în ea a metodei dogmatice, intrebuințate, până acum, aproape exclusiv numai în domeniul celălalt, asupra căruia gândirea filosofică s-a străduit să arunce tot discreditul?...Matematica mai nouă cunoaște unele construcții, cum sunt acelea ale transfinitelor (simbolul alef al lui Cantor) prin care, fără să se știe, se fac unele concesii atât de importante gândirii dogmatice, încât ar putea să fie numite, fără înconjur, echivalente matematice ale dogmaticului. Simbolul „alef' denumește o mărime transfinită care rămâne identică cu sine, orice

mărime finită s-ar scadea din ea. Reamintind formula dogmatică a lui Filon, potrivit căreia substanța primară nu suferă nici o scădere prin emanațiile ce se desprind din ea, între a pune în evidențăe simbolul „alef" si formula filonica e o perfecta asemanare structurală (cu deosebirea doar că dogma vorbește despre esențe și procese cosmologice, pe cand aleful e pur matematic). Cantor (și alături de el și alții) a ajuns, prin înlănțuiri logice de calcule și considerații, să stabilească diversele antinomii ale transfinitului. Chestiunea principală ce se pune în această ordine e însă nu cum matematicienii au ajuns la aceste antinomii, ci cum vor sa le rezolve."

Existența postmodernilor religioși dovedește falimentul timpurilor moderne, care au respins religia, adică legătura cu infinitul (ce nu se supune logicii cu două valori). Omul modern nu a avut nevoie de infinit. Omul postmodern are, dovedindu-se mai prudent. El spune că adevărul, la fel ca frumosul, se află în ochiul observatorului, și acceptă grade de adevăr. Acest punct de vedere pleacă de la presupunerea simplă ca adevărul nu poate fi perceput dintr-odată, că "realul," prea mare, poate fi consumat pe bucăți, pe felii, pe niveluri, care, evident, urmează a fi asamablate.

În concluzie, putem afirma că nu postmodernul, care readuce interesul pentru logica dogmelor, contribue la eroziunea autorității religiei, așa cum acuza Jane Lafrensen. Eroziunea autoritații religiei a fost și rămâne sarcina primară a modernului, sensul existenței lui, atunci, acum, și oricând, ilustrat atat de bine de forma lui cea mai evoluată (sau involuată), marxismul, care nu are nevoie de infinit și nici de logica lui. Un postmodern care își bate joc de eroi și martiri este un modern deghizat, călit în lupta de clasă, un eufemism care se substitue principiului terțului exclus. Când Jane Lafrensen spune că un adevărat postmodernist este liber să facă ce vrea, se refera la cel care crede că poate compromite restaurația. O metodă folosită curent de moderni, atunci când profită de lipsa unor definiții inteligibile.

G.M.: în acest sens cred că au dreptate cei care afirmă că, de fapt, postmoderniștii sunt, pur și simplu, marxiști care și-au pierdut obiectul muncii: lupta de clasă. Dar nu vor cu nici un chip să renunțe a susține în continuare lipsa oricărei necesități de a apela la infinit și, în ultimă instanță, indirect, la Divinitate.

C.V.N: Nu ai făcut decât să accentuezi ceea ce am vrut și eu să spun. Așa că nu pot decât să te aprob.

G.M.: Există niște asemănări dar și deosebiri fundamentale între ce spui dumneata și ce spune alt român, plecat de mult în Franța, Basarab Nicolescu.

„[Există] diferite niveluri de percepție care se găsesc într-o corespondență biunivocă cu nivelurile de Realitate" (Basarab Nicolescu, „Jransdisciplinaritatea-Manifest", Polirom, 1999)

„.... adevărul nu poate fi perceput dintr-odată... Realul prea mare, poate fi consumat pe bucăți, pe felii, pe niveluri." (C.V. Negoiță)

Amândoi, prin urmare, asertați existența: (a) mai multor niveluri ale Realității și (b) diferite niveluri ale percepției umane corespondente fiecărui nivel în parte. Percepții care uneori depășesc pe cea obișnuită empirică (sensibilă) tributară simțurilor comune.

„Două niveluri adiacente sunt legate prin logica terțului inclus, în sensul că starea T prezentă la un anumit nivel este legată de un cuplu de contradictori (A, non-A) al nivelului imediat învecinat. Starea T operează unificarea contrariilor A și non-A, însă această unificare se produce la un nivel diferit de acela unde se situează A și non-A." (B. Nicolescu, op. Cit.)

„*Pullback* înseamnă retragere orientată pe niveluri superioare de percepție.

Postmodernul vede realul asemenea unui diamant căruia i s-au șlefuit multe fețe. El recunoaște că nu poate privi toate fețele,

diamantul fiind foarte mare. în această situație, se desituează, adică se retrage, pe o poziție din care vede și alte fețe. El recunoaște că numai din infinit se poate vedea tot..." (C.V. Negoiță)

La amândoi apare astfel un „pullback". Numai că aici intervine diferența fundamentală între semnificațiile acordate de B. Nicolescu și, respectiv, de dumneata acestui „pullback".

Astfel, în timp ce dumneata, prin intermediul unui „terț inclus"care reprezintă diverse grade de adevăr acorzi „desituării" (pullbackului) un caracter „dinamic", heraclitean, B. Nicolescu îl vede ca fiind „static", asemănător cu ceva din lumea ideilor platoniciene, imuabile, date o dată pentru totdeauna.

Mai precis, „pullback-ul" dumitale oferă atât celui care încearcă să de-scrie la un moment bine precizat ce a perceput (să-i spunem, printr-un „simț interior", diferit de cele cinci simțuri comune când e vorba de depășirea empiricului), cât și receptorului de-scrierii, posibilitatea sur-prinderii unui moment instantaneu din curgerea heracliteană a Realității (indiferent de nivelul realității în care are loc percepția). Cum, tot așa, este posibil ca la alt moment, atât „cititorul" cât și chiar autorul trecut pe post de receptor, pot percepe, prin „desituare", cu totul altceva decât în momentul primei citiri sau în actul de-scrierii. în acest fel, textul „obiectualizându-se", devine el însuși „dinamic", schimbător, heraclitic ca orice lucru care face parte din oricare nivel al Realității.

Altfel spus, modul în care utilizează B. Nicolescu „terțul exclus" se dorește a fi „universal". în schimb dumneata, fără a fi „nominalist" pur care, la limită, devine „solipsist", reușești să „individualizezi" specificitatea absolută a modului în care „cunoaște" fiecare subiect uman, precum și faptul că, unul și aparent același subiect poate „percepe" și „cunoaște" în mod cu totul diferit unul și, iar aparent, același lucru. Și aceasta deoarece atât lucru („obiectul") cât și subiectul se schimbă instantaneu în fiecare moment.

Cred că în acest fel trebuie „citite" și textele dumitale literare. Și ai recurs la beletristică deoarece ai simțit imperios nevoia omului postmodern de a reuși să comunice cât mai larg cu ceilalți, literatura fiind mult mai accesibilă unui număr sporit de cititori comparativ cu disciplinele științifice și chiar umaniste strict specializate. De unde această nevoie imperioasă de „comunicare"? Probabil din faptul că realitatea „postmodernă" (și nu „postmodernistă" - despre această diferență, așa cum am propus, vom vorbi altă dată pe larg) în care am ajuns să trăim a devenit, pe toate planurile, inclusiv cel empiric, atât de deconcertant imprevizibilă, încât dacă nu reușim să ne adaptăm la ea riscăm să nu mai existăm. Ori a ajuta și pe alții să înțeleagă acest lucru devine, pentru cei care l-au înțeles, o datorie vitală. Orice vis (fantezist acum) al unei „univeralități" iluminist-moderniste (chiar și cu „terț inclus" de genul celui al lui B. Nicolescu) prin intermediul căruia omul ajunge să stăpânească ceea ce putem numi „Natură" (în sensul cel mai larg posibil, incluzându-ne în ea și pe noi cu tradițiile noastre), măcar și „conceptual" dacă nu mai poate acum altfel, **a apus**.

După această distincție între puntele de vedere proprii dumitale și, respectiv, lui B. Nicolescu, pe care am încercat s-o schițez, cred că este deosebit de interesant, pentru cititori, să afle cum au fost receptate textele dumitale literare în România. Mai ales că, în ultimul timp, au apărut, la noi, atât traduceri din engleză ale unora dintre ele sau chiar altele pe care le-ai redactat direct în limba română.

C.V.N: Dă-mi voie să lărgesc puțin cadrul și să nu mă refer numai la cei din România. Și, în același timp, să mai fac și unele precizări suplimentare.

G.M.: Dacă e așa, atunci, pentru că ai pomenit în treacăt de Jane Lafrensen, te-aș ruga să vii cu precizări suplimentare. Pentru că, din nefericire, punctul ei de vedere a devenit un loc comun al

celor care se ocupă, de pe margine, de postmodernism. Fără să-l înțeleagă. Și cu atât mai mult când e vorba de postmodern. între cele două ne făcând nici un fel de diferență. Deci, în ce context și-a expus părerea?

C.V.N: în Comunicările celui de al Șaselea Simpozion al Academiei Oamenilor de Știinta din România, Filiala Americană, la care am participat, Jane Lafrensen , de la American Institute for Writing Research, are o notă, intitultă *Postmodernism*, în care afirmă că "în centrele unde se studiază litertura, postmodernismul este considerat ca emanând din exces de liberalism în gândire, din mișcarea New Age, și din eroziunea autorității deținută odată de morală și religie. O mișcare foarte diversă, postmodernismul a pătruns în multe domenii. Un adevărat postmodernist crede că este liber să se disocieze de etica, să adopte propriile sale reguli de acținue sau de gândire, să-și bată joc de eroi și martiri, să conteste orice autoritate, să accepte numai propriile legi...Cititorul este îndemnat să compare postmodernismul cu dadaismul (în care o realitate superioară este presupusă a fi captată eliberând mintea de logica și control rațional) sau cu eupheismul (stilul contorsionat din Anglia secolului 16, bogat în aliterații, antiteze elaborate, și comparații extinse degeaba). Nici o lucrare majoră nu a apărut sub auspicii postmodern(e/iste)."

Remarc aici, încă o dată, confuzia care poate apare între „postmodernism" și ceea ce înțeleg eu, evitând (cum ai spus, poate instinctiv) termenul acesta și utilizând, în schimb, pe cel de „postmodern".

Mai precis: majoritatea promotorilor postmodernismului, atât în Franța cât și în America, sunt, în mare majoritate, foști marxiști (așa cum ai remarcat și dumneata anterior), însă sunt intelectuali cu o serioasă cultură, care, observând, primii, incapacitatea modernului, au căutat să se salveze în altceva. Furnizând o critică a pozitivismului și a macroteoriei, ei pledează pentru o multiplicitate a punctelor de vedere, ocupându-se de relația individ - fenomen,

renunțând la plasarea lor împreună într-o schemă mai largă. Postmoderniștii, oriunde s-ar găsi ei, accentuează nevoia de microteorie. Din acest punct de vedere, materialismul filosofic marxist pare a fi separat de gandirea modernă.

Multe variante ale postmodernismului sunt încercări de salvare, renunțări mai mult sau mai puțin declarate, făcute de marxiși care nu se pot desparți ușor de marxism. Ei ajung la exagerări, care o fac pe Jane Lafrensen să confunde denigrarea valorilor naționale, cu atitudinea resemnată în fața ideii de adevăr parțial, și globalizarea predicată de comunism (proletari ai lumii uniti-vă) cu eliminarea granițelor impuse de aplicarea unei logici binare (proprie unei realități finite) acolo unde nu este cazul.

G.M.: Ceea ce ai spus, m-a lămurit, cel puțin pe mine, de eroare căreia i-a căzut pradă Lafrsen și alții ca ea.

Mulți români tineri, o dată cu deschiderea granițelor după '89, au avut și au posibilitate să execute stagii de pregătire în America. Iar printre aceștia, unii sunt de formație umanistă. Și, din nefericire, se reîtorc în țară cu idei de genul celor emise de Lafrensen. Cum se explică acest lucru?

C.V.N: în România, acest tip de postmodernism, mai ales în mediul universitar și academic de tip „umanist" (incluzând însă și sociologia), a fost importat în ultimul timp din America, tocmai de tinerii de care vorbeai. Dar și de mai puțin „tinerii" care mai prezintă și o nocivă autoritate academică fiind așa zișI „formatori de opinie"; și care, la rândul lor, au beneficiat de contacte sponsorizate de Stat, prin diverse aranjamente, cu mediul universitar american. Iar aici, în America, cei menționați au nimerit la catedre de (pseudo)științe sociale, inventate în grabă în ultima jumatate de secol, cât și la catedrele care se ocupau de limbă și literatură, care au fost, până nu de mult, și aproape în totalitate, marxiste. Vizitatorii români, care au petrecut un timp relativ scurt in universități relativ izolate, nu au putut săsi dea seama de imensitatea presiunii ideologice, mai ales

când nu știau despre ce este vorba, Marxismul în România fiind abandoat înainte de formarea lor intelectuală. Sau, mai rău, unii dintre ei, se formaseră chiar într-un mediu ma, rxist deformat, complet sunjugat cultului personalității „conducătorului". Nimeni nu se asteapta la Marxism, veritabil și vehement, în America, mai ales când terminologia folosită era evoluată.

Un număr impresionant de intelectuali troțkysti, protejați de democrația americană, și-au adaptat strategiile și limbajul în funcție de momentul istoric. Vizitatorii, impresionați de autoritatea universității americane, au crezut că tot ce zboară acolo se și mănâncă. Ei nu și-au dat seama că această autoritate este dată exclusiv de catedrele de științe și tehnologie, imense uzine de cercetare, prea puțin afectate de macroteorii. Există și cazuri de oportunism, atunci când predicarea postmodernismului pare avantajoasă. Este cazul unor cercetători tineri, aflați în universitățile infectate, forțați să publice, pentru a putea fi promovați..

G.M.: în 2002, cu ocazia unei vizite în țară, ai participat la o ședință a Grupului de Cercetări Interdisciplinare al Academiei Române. Cu acea ocazie ți-ai prezentat unele idei în acord cu cele pe care le-ai spus anterior. Deși membrii Grupului respectiv erau intelectuali cu o solidă pregătire și, majoritatea, posedau ceea ce se numește o „minte deschisă", comunicarea dumitale a fost întâmpinată cu unele rezerve. Atunci ți-am solicitat un text pentru publicația anuală Noema (care apare sub egida Academiei Române și al cărui redactor șef sunt), în care să-ți expui ideile.

C.V.N: într-adevăr, într-un text publicată in Noema, volumul din 2002, spuneam ca definițiile hazardate ale postmodernismului din mediile umaniste de stanga nu rezista unei analize atente. Vorbind despre astfel de definiții, atrageam atentia ca logica finitului nu este tot una cu logica infinitului. Pentru cei interesati in aceasta deosebire, recomandam detalii ce puteau fi găsite departe. Acum, la aproape patru ani de la publicarea acelui volum, toate aceste

detalii sunt mult mai aproape, la indemana, atât în mintea mea cât și intre copertile unei cârti, intitulata Vag, aparuta in Romania, si in unele comentarii generate de ea [Irod, Diaconu, Savulescu, Comorosan],

G.M.: Cred că a venit, totuși, timpul să ne spui câte ceva și despre cărțile dumitale. Nu despre cele științifice (astea-i interesează pe specialiști), ci despre cele cu caracter literar.

C.V.N: în toate cărțile mele cu caracter literar, cum zici dumneata, mai ales cele publicate în limba română, la editura P45, am vorbit despre activitatea profesorului, și cum a înțeles el să predea cursuri de teoria cunoașterii.

În *Împotriva lui Mango*, o carte intitulată roman postmodern, unde cunoașterea rezultă din conexiunea dintre mai mulți reuroni, pentru că impusurile trimise de un neoron ating alți neuroni și îi activează, studenții află despre grade de conexiune.

Profesorul afirmă că învățarea este ajustarea acestor grade. Studenții știu că, deobicei, urmează și altceva. Un comentariu. Profesorul le spune că și iubirea unește. La fel cum comunicarea pretinde mai mulți neuroni, și iubirea presupune mai multe persoane, una care iubește și altele care primesc această iubire. Cel care primește iubirea e conștient de cel ce iubește. Niciodata iubirea nu confundă persoanele, căci confundarea ar pune capăt iubirii. Plenitudinea existenței, de care depinde fericirea deplină, nu poate fi trăită de unul singur. Bucuria de unul singur nu e deplină. Bucuria deplină este o cuprindere reciprocă.

Studenții sunt sfătuiți să cerceteze scrierile savanților premoderni. Li se recomandă *Maxim*, care scrie că noi am fost crescuți la început într-o unitate a firii, dar diavolul a despărțit firea în mai multe închipuiri, folosindu-se de voința noastră.

Ce este o societate, întreabă profesorul.

O rețea neurală, răspunde corul studenților.

Profesorul mai recomanda un savant premodern, de la Nyssa, pe numele sau *Grigore*, care în cartea sa *Împotriva lui Eunomium*, scrie că Tatăl a născut un alt Sine, neieșit din Sine, dar arătându-se în Acela întreg.

Deci, cine să fie Fiul, întreabă profesorul, și studenții răspund, tot în cor: Infinitul.

Dumnezeu este unul. Atunci, de unde cele trei persoane ale Treimei? Profesorul invocă alt savant premodern. *Dionisie* definește esența ființei divine spunând că bunătatea, ca și iubirea, înseamnă o raportare. Nici unitatea nu poate fi fărâmată în favoarea relației, nici relația anulată ca să salvăm unitatea. Printr-un Fiu întrupat se intră în comuniune filială cu Tatăl.

În fine, profesorul este întrebat dacă sunt și alte teorii despe Fiul și răspunde că da, cea modernă, elaborată de răzvrătiți, și promite, ca, în viitoarele lui prelegeri, să se ocupe de răzvrătirea lor, așa cum apare în biblioteci, cele moderne.

Anul 2006 m-a adus înca odata in Romania pentru un roman , *Concert la Carnegie Hali*, publicat de editura Paralela 45, o culegere de *Ecouri si Dialoguri*, publicata de editura Ideea Europeana, si un volum de articole publicate in ultimii 5 ani in revista romano-americana *Origini*.

Romanul este axat pe un pesonaj Incomod, care incearca sa faca proces comunismului. O astfel de carte nu s-a scris de scriitorii anilor șaptezeci, care știau despre ce este vorba, dar nu aveau voie, si nici de scriitorii anilor douamii, care nu știau inca despre ce este vorba.

Ecourile si dialogurile, numai cele in limba romana, au fost culese de Eugen Diaconescu, profesor la Universitatea Pitestiului, pentru a aniversa douăzeci si patru de ani, de cand am plecat in America.

Culegerea de articole din *Origini*, vrea sa fie o recunoaștere a tenacitatii unei reviste scoasa de scriitorii romani din America, cei grupați în societatea Literart XXI, activi permanent de un deceniu și

jumatate, mai ales in New York, asa cum s-a văzut si anul acesta, cand si-au lansat cărțile si revista in București.

Începutul l-a făcut profesorul Th Damian, care la sfarsitul lunii august si-a lansat un volum de poeme publicat de editura Paralela 45. La lansare au vorbit Mircea Sandulescu , scriitor trăitor in New York, autorul volumului *Escapes and Ashes*, Mihaela Albu, redactor sef al revistei *Gracious Light*, Aurel Sasu profesorul din Cluj responsabil de existenta marilor dicționare ale scriitorimii romane, si Vasile Andru, un atent cunsocator al enclavelo românești din America, Canada, si mai departe.

Dupa numai o saptamana, au urmat cele trei volume semnate de mine, prezentate tot de Vasile Andru, ajutat de Ioan Buduca, unul din rarii critici inclinati spre reflecție filozofica, si Bedros Horansagian, a cărei plecare precipitata de la conducerea Centrului Cultural Roman din New York, a surprins multa lume.

În prima jumatate a lunii septembrie, am asistat la lansarea volumului intitulat *Timpul, Rana Sangeranda, Poeţi Romani in Lumea Nouă*, o antologie semnata de Ștefan Stoenescu si Gabriel Stanescu, doi romano-americani atenti la destinul poetic romanesc, 1944-2004, in Statele Unite si Canada.

Am mai asistat si la lansarea unei alte antologii, alcatuita de poeții Carmen Firan si Paul Doru Mugur, cu ajutorul unor traducatori americani, prezenți la lansare, si aplaudați.

La scurta vreme, Dumitru Radu Popa, si-a lansat cu cești de ceai, la libaria Carturesti, volumul Lady V, publicat de editura Curtea Veche. Atat de importanta a fost lansarea incat directorul editurii, a preferat sa fie alturi de noi, lipsind de la ședința alegerii sale ca președinte al asociației editorilor.

Iata ca romano-americanii, activi, sunt din ce in ce mai bine bine primiți acasa, oferind o varietate larga de cârti făcute sa atraga atentia asupra literaturii romane care, acum, incepe sa creasca si pe continentul american

În cărțile lansate de mine discut postmodernul religios.

Nu numai pentru ca America este probabil una dintre cele mai religioasa țări din lume. Nu numai pentru ca, fascinat de vederea stereoscopica a premodernilor, postmodernul americii religioase, in ultimile doua decenii, a impins pendulul istoriei in altă direcție. Ci și pentru ca iluminismul american nu a copiat iluminismul din Franța, modernii americani nu au suferit de boala suficientei, limitata la Europa de vest. Se stie ca, altadata, vita de vie americana nu a fost distrusa boala si a fost exportata in Europa unde distrugerea a fost aprope totala. S-ar parea ca asa ceva se va intampla si acum in cultura.

Cele trei cârti lansate de mine anul acesta incearca sa ilustreze migrarea postmodernului religios folosind modelul insulei „legate" prin pod. La insula nu se poate ajunge decât cu barca traducerii. Numai accesul pe pod face posbila comunicarea directa, rapida, organica. O întrebare fireasca a fost urmatoarea: daca toata lumea vorbește acum despre Shakespeare, chiar și cand nimeni nu-l mai citește, s-ar putea sa vorbeasca vreodata, la fel, despre Blaga, cand se va dovedi ca afost cel mai important postmodern al Europei batrane? Probail ca da, daca sugestia va veni din partea universităților mari, americane.

E bine sa fi tradus intr-o limba de circulație. Este si mai bine ca traducerea sa fie ceruta. Cheia ramane in mana celui care citește interesat, cautand aliați, ajutor, confirmare. El va construi podul.

Astăzi, cititorul american locuiește in campusurile unor universitati uriașe, raspandite pe un continent uriaș, conectate prin legaturi electronice uriașe. Chiar atunci cand ajunge in orașele mari, mai mult sau mai puțin uriașe, altadata intoxicate de aburii stângii europene, el nu mai vrea sa fie modern, in sens trotchist, si, satul, se vrea neoconservator. Postmodernii neoconservatori, nu mai cred in modern, si derivatele lui, cunoscute sub numele de avangarda, experimentalism, sau contracultura. Ei propun altceva, ajungand la concluzia sanatoasa ca modernul a fost maladie, și ca

vindecarea inseamna întoarcere la starea de sanatate de dinainte de maladie.

Aceasta viziune simpla, ușor de comunicat, sta la baza propunerii mele de definiție riguroasa a stării de sanatate. Foarte aproape de cea a lui Chesterton, englezul lucid, care in urma cu o suta de ani, a observat ca numai ortodoxia salveaza, pentru ca oferă o vedere stereoscopica, cu un ochi pentru finitul vizibil si celalat ochi pentru un infinit nevăzut, neatins, nesfasiat de concepte.

Postmodernii americani recunosc ca premodernii au inteles logica infinitului.

Azi, America culturala, fascinata de fenomenul religios, cu o logica de tip si-si, continua sa creada, cu superba incapatanare, la fel ca in Europa de Est, ca in Christ s-ar afla, in mod imposibil de desfăcut, si Dumnezeul si Omul.

O astfel de judecata nu este acceptabila la Paris.

Curri logica infinitului a devenit interesanta si pentru informatica avansata, un domeniu de cercetare in care ma aflu de mai bine de treizeci de ani, am simtit nevoia sa atrag atentia Americii culturale ca in Romania, prost vazuta de modernii europeni, aroganți si miopi, aceasta logica a fost studiata cu multa atentie, de doua milenii, si ca rezultatele studiului ar putea sa ajute la constructia unor poduri spre cultura universala.

Daca tot am ajuns in buricul pamantului, pe usa din fata, a calculatorului electronic, necontestat ca fiind metafizic, retrograd, reacționar, antipartinic si dusmanos, ia sa vedem cum putem sa dam o mana de ajutor celor ce pana mai ieri, ca si mine, erau disprețuiți pentru ca isi faceau rugaciunea, intrând in contact cu o forța din spatele universului, foarte reala, pe un nivel inalt al realitatii, in ciuda protestelor celor aleși de istorie sa-l starpeasca.

Despre asa ceva este vorba in roman si in cele doua culegeri de texte lansate pe Calea Victoriei, in sala oglizilor, care nu au clipit cand au auzit de logica infinitului, atat de interesanta, și nici de

protestul împotriva superstițiilor vehiculate de domnul Paler, care, mai deunăzi, pe ecranul unor televizoare, inventate tot de americani, spre stupoarea privitorilori avizați, susținea ca toti americanii ar fi inculți, si deci incapabili de francofonie (între timp a murit; despre morți numai bine; mai ales după ce, înainte de a muri a publicat, într-un cotidian de largă circulație, inegalabilul „Interviu cu Dumnezeu" iar, altă dată, la o emisiune TV afirmase: „Nu mă tem de Dumnezeu; mă tem, doar, că el nu ar putea exista").

Acum cand Europele isi deschid reciproc brațele, este posibil ca Romania sa-si valorifice unele din tezaure, dand o mana de ajutor fraților lor din America care nu si-a găsit inca benzile favorabile comunicării mesajului postmodern autentic spre Franco -Germania care, cand aude de americani, isi astupa urechile.

Citind o carte scrisa de profesorul Mincu (Experimentalismul poetic romanesc) am văzut ca in Romania exista si curaj si talent, care sa ne poata convinge ca postmodernul european-românesc e altceva dacat postmodernismul lansat de domnii Lyotard, Derrida, Deleuze, Baudrillard, etc. și chiar și de postmodernismul americanului Rorty care se raliază celor anterior citați (pădure fără uscături nu există).

Am mai văzut si cronici ale criticilor romani foarte tineri.

Dilematica din iulie vorbea de postmodernism „autentic". Observatorul cultural din august vorbea de romanul devenit obiect stiintific, si Ziua, vorbea in septembrie de un altfel de reprezentare in text, bazata pe grade de adevar.

Daca privim dinspre stiinte, postmodernul poate fi explicat simplu ca o întoarcere la logica premodernilor, asa cum observa Blaga pentru prima data in 1931, in *Eonul Dogmatic*, așa cum am mai amintit. Despre asa ceva am vorbit pe larg in dialogurile purtate cu alte ocazii si publicate in volumele remarcabilei doamne Iolanda, carora literele romanești au ce sa le datoreze.

Dar daca privim dinspre literatura? De acolo ce se mai vede?

Tot o întoarcere?

Sigur că da.

O întoarcere la perioada superba, neviciata de diavola separarii - legea excluderii tertului - care strecurata in logica lui Aristotel ii va poseda doua secole pe modernii, mai ales europeni, facandu-i sa separe poezia de proza, un gest caraghios, împotriva crezului din Niceea.

Am fost fericit sa vad ca Ioan Es Pop, scriind in Dilema, afirma ca *Irozii*, o carte a mea de anul trecut, este numai aparent un roman, in pelerina caruia s-a infasurat un vast poem, pentru a insela vigilenta paznicilor unei piețe in care poezia nu mai este ingaduita.

Am fost fericit sa vad ca N. Prelipceanu, in Romania Libera spunea si el, tot in anul trecut: „Greu de spus daca *Irozii* este roman...Cartea e, in fond, un poem, a cărui logica o depășește pe cea obișnuita".

Poeții, atunci cand sunt remarcabili, pot recunoaște cu ușurința natura dubla a literaturii, la fel ca DeLillo, prozatorul american, si el remarcabil, care a constituit, pentru mine, o influenta determinata, depasindu-i pe ceilalți, inaintasii, si ei fascinanți, chiar cand ajung numai pana la magic.

Care ar fi avantajul unui astfel de punct de vedere?

Unul neașteptat si teribil de important.

Perioada dintre cele doua razboaie absurde din secolul precedent, unul din cele mai mizerabile, poate capata o explicație noua. Intelectualii care si-au sacrificat tineretea, pentru a fi pusi la zid, infierati ca antimoderni, par a fi apostolii postmodernului autentic. Modernii europeni, care si-au făcut apariția pe scena istoriei in mod violent, nu au vrut sa se lase si s-au aparat violent, prin exterminarea celor ce nu mai credeau in modernul insuficient, in vederea cu un ochi singur, ochiul golemului. Aruncarea unor valuri de praf in ochiii si urechile cititorilor cu privire stereoscopica s-a dovedit a fi criminala..

Cred ca se va face lumina, ca sa se poata vedea precursorii,

si ca reacția va fi o noua descarcare de energie, care ar merita urmărită.

G.M.: Cred că a venit timpul să încheiem. Fără a uita promisiunea că, mai devreme sau mai târziu, vom încerca, în cadrul unei discții separate, și cât ne va sta în putință, să facem unele distincții între postmodern și postmodernism. Mai ales că astfel de distincții implicite (contextuale), uneori doar sub forma unor sugestii, abundă în textul de față. Nu-mi rămâne decât să mulțumesc domnului Constantin Virgil Negoiță pentru interviul acordat.

ZICU IONESCU

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ÎN TIMPUL REGIMULUI COMUNIST

Cei patru „dascăli ai comunismului", care în final au rămas trei, au fost atei și au numit religia „opiul popoarelor". Ca urmare, regimurile comuniste au aplicat un plan diabolic de persecuție a cultelor religioase, fiindcă reprezentau un adversar redutabil inumanei filozofii comuniste. Slujitorii cultelor au fost șantajați, urmăriți, arestați, surghiuniți, condamnați, deportați și mulți exterminați. Lăcașurile de cult au fost desființate, translate, folosite pentru activități degradante sau dărâmate.

La 30 decembrie 1947, când Regele Minai I a fost forțat să abdice, (ultimul obstacol împotriva comunizării României) a început acțiunea de opresiune împotriva cultelor religioase. La 2 iunie 1947, a emis directivele secrete privind organizarea postbelică a statelor europene satelite Moscovei, în 45 capitole. Citățm capitolul 34, privitor la religie: „Trebuie acordată o atenție deosebită bisericilor. Activitatea cultural-educativă trebuie astfel dirijată, să rezulte o antipatie generală împotriva acestora. E necesar sa fie puse sub observație tipografiile bisericești, arhivele, conținutul predicilor, cântecelor, al educației religioase și al ceremoniilor de înmormântare".(1)

Campania opresivă a început cu arestarea clericilor, pentru fapte săvârșite înainte de august 1944, pentru care își ispășiseră anii de condamnare. în timpul procesului intentat lui Iuliu Maniu în toamna anului 1947, mulți preoți au fost arestați sub învinuirea ca au refuzat să înfiereze de la altar, pe ilustru om politic țărănist.

Preluând modelul sovietic, s-a trecut la organizarea ierarhiei Bisericii Ortodoxe, prin acte normative. La 20 aprilie 1945 a fost desființată Mitropolia Olteniei. Prin Legea 166 din 1947 s-a decis pensionarea clerului la vârsta de 70 de ani. (2)

La 27 martie 1948 a decedat Patriarhul Nicodim, se pare otrăvit, pentru că a refuzat să facă parte dintr-un Consiliu de Conducere al Statului, după abdicarea regelui Mihai I. Justinian Marina, cel care 1-a ascuns pe Gheorghiu-Dej după evadarea din lagărul Tg Jiu, a devenit patriarh. La Adunarea Panortodoxa de la Moscova din Iulie 1948 s-a hotărât ofensiva împotriva Bisericilor Catolice și Greco-Catolice, prin denunțarea Concordatului cu Vaticanul.

Prin Decretul nr. 177 din 4 august 1948 a fost modificata Legea Cultelor Religioase din 1928, care garanta libertatea și protecția pentru toate cultele. Articolele 6 și 7, prevedeau ca religia practicată trebuie să fie în armonie cu Constituția, securitatea internă, ordinea publică și moralitatea generală. Articolul 13 prevedea că recunoașterea legală a unui cult religios putea fi revocată ori de câte ori se considera justificată.

Conform Articolul 32, preoții cu „atitudini antidemocratice" puteau fi lipsiți de salariul asigurat de Stat. Alegerea episcopilor era sub controlul Statului și cea mai mare parte a proprietăților cultelor religioase au fost naționalizate. Până în prezent Legea cultelor religioase nu a fost modificată. Prin Ordinul 94 din 22 august 1948 fost desființată Episcopia Armatei.

Prin Decretul 58 din 1 decembrie 1948, Biserica Greco-catolică a fost desființată, deși dispunea de 2.438 de lăcașuri de cult, o mitropolie, 3 Academii Teologice si mai multe școli secundare, care au trecut in patrimoniu B.O.R. Circa 1.700 preoți greco-catolici au fost întemnițați, pentru că au refuzat să treacă la ortodoxism. Mulți au preferat martirajul in pușcării. Bilanțul clerului creștin exterminat în perioada comunistă arată următoarele cifre: 4 înalți prelați și 157

preoți ortodocși, 4 episcopi, 25 preoți catolici, 7 episcopi și 18 preoți greco-catolici.

Față de Biserica Ortodoxă, opresiunea a fost mai lentă. S-a început cu înlocuirea lui Moș Crăciun cu Moș Gerilă, Crăciunul, Anul Nou și Bobotează erau numite sărbători de iarnă și erau zile lucrătoare. Au modificat textul colindelor și scena Nașterii Domnului de pe Steaua cu care colindau copiii, era înlocuită cu chipul lui Stalin. în timpul anchetelor în arest a deținuților politici se proferau blasfemii la adresa lui Hristos și a Fecioarei Maria, ca și în acțiunea criminală de reeducare prin tortură. Apogeul prigonirii B.O.R s-a decis prin Decretul 410 din 19 noiembrie 1959, care a reglementat regimul mănăstirilor din R.P.R. Din cele 265 mănăstiri și schituri, 42 au fost desființate, mutate ori desacralizate prin utilizări dezonorante. Alte 13 au fost desemnate ca locuri de surghiun pentru înalți prelați. Din cei aproximativ 7.500 viețuitori in mănăstiri și schituri, au rămas puțin de o treime. Mai mult de 5.000 călugări si maici au fost alungați din chilii, de obicei noaptea, cu ajutorul armatei și al miliției. Mulți au fost arestați și condamnați abuziv, uneori pentru „port ilegal de uniforma". Numărul slujitorilor ortodocși deținuți în pușcăriile comuniste ar fi cel puțin 2.398, dintre care 213 au fost exterminați, majoritatea aruncați în gropi comune, fără cruci.

Patriarhul Iustinian a protestat împotriva Decretului 410, care prevedea și că în monahism puteau intra numai bărbații care au împlinit vârsta de 55 de ani și femeile, după vârsta de 50 de ani. Pentru actul sau de curaj i s-a fixat domiciliu obligatoriu timp de șase luni la Schitul Dragoslavele din județul Argeș. (3)

În primi ani de regim comunist, 18 ierarhi ortodocși au fost scoși din scaun prin măsuri anticanonice și au murit în împrejurări suspecte, neelucidate. Dintre aceștia amintim pe mitropoliții Visarion Puiu-Bucovina, Efrem Enăchescu-Basarabia, Nifon Chiveanu-Oltenia și Irineu Mihălcescu-Moldova. La 7 noiembrie 2000, Patriarhul Teoctist, recunoștea la Universitatea Catolică din Liubliana că în perioada comunista peste 20 de ierarhi ai B.O.R. au

fost scoși din scaunele chiriarhale. (4)

În vara anului 1947, Patriarhul Nicodim a fost obligat să se retragă la Mănăstirea Neamț, sub supraveghere strictă, după vizita la București a Patriarhului Alexei al Moscovei și a murit la 27 februarie 1948, "otrăvit", după Cicerone Ionițoiu, "asasinat" după Sergiu Grossu. Lichidarea sa s-a comis după ce s-a opus ca bisericile române din exil să fie afiliate Patriarhiei Moscovei. (5) Pentru recluziunea monastică a ierarhilor ortodocși depuși din scaun, s-au folosit 13 mănăstiri și 3 schituri, între care Căldărușani, Cernica, Neamț, Cozia, Curtea de Argeș și Dragoslavele din județul Argeș.

Unii autori nu menționează mănăstirile ca locuri de surghiun și nici toate lăcașuri de cult desființate de comuniști! (6) Pentru a aprecia impactul opresiunii comuniste împotriva clerului, relatăm faptul că în 1945, în fostele barăci germane de lângă Cimitirul Sf. Gheorghe din Pitești, erau încarcerați circa 70 preoți din județul Argeș. Enumerăm mănăstirile și schiturile mai importante desființate de regimul comunist și redeschise după anul 1990.

Mănăstirea Sf. Ana din Orșova, ctitorită de Pamfil Șeicaru, mănăstire de maici, a fost transformată în hotel și restaurant pentru activiștii comuniști. In Sfântul Altar era barul.

Peștera Sfatului Andrei, din comuna Ion Corvin din județul Constanta, Turla bisericii a fost dărâmată de artileria sovietică în august 1944 și ulterior a fost staul.

Mănăstire Bascovele din comuna Cotmeana județul Argeș, mănăstire de maici, ctitorită de Șerban Cantacuzino în anul 1695, monument istoric, devenită azil de bătrâni.

Mănăstirea Ciocanu din comuna Bughea de Jos, județul Argeș, mănăstire de călugări zidită la începutul secolului 16.

Mănăstirea Cotmeana din județul Argeș, mănăstire de călugări, ctitorită în anii 1387-1389 de Radu I și fiii săi, Dan I și Mircea cel Bătrân, mănăstire de călugări, monument istoric, care păstrează cel mai vechi clopot din Tara Românească.

Mănăstirea Durău, județul Neamț, din secolul 17, mănăstire de călugări, pictată de Nicolae Tonitza. în 1964 comuniștii au dărâmat 24 de case ale călugărilor și au construit vile pentru activiștii de partid.

Mănăstirea Hodoș-Bodrog, județul Arad, mănăstire de călugări, atestata în anul 1177.

Mănăstirea Humor, județul Suceava, mănăstire de maici, zidită în 1530. Turnul clopotniței ridicat în 1641 de Vasile Lupu. Monument U .N. E. S. C.O.

Mănăstirea Pângarați, județul Neamț, mănăstire de călugări. Prima biserica ridicată în timpul lui Ștefan cel Mare, cea de azi, ctitorită de Alexandru Lăpușneanu. A Din anul 1956, Stațiune de Cercetări Biologice și din anul 1984 a devenit Depozit de Plante Medicinale și s-a ruinat.

Mănăstirea Râmeți, județul Alba, mănăstire de maici, monument istoric, atestat în anul 1214, transformată în cabana turistică. Redeschisă în 1992, după ce maicile au construit o cabană pe care au predat-o Statului.

Mănăstirea Secu, județul Neamț, mănăstire de călugări, ctitorită în anul 1602, de Nestor Ureche, tatăl cronicarului Grigore Ureche, în vara anului 1962, în trapeza mănăstirii, pădurarii chefuiau cu femei, zidul și porțile de la intrarea în curte erau dărâmate. Din cei peste 100 de călugări mai erau trei, unul cu cheile sfântului lăcaș, unul foarte bătrân și cocoșat și al treilea trăgea sa moară.(9)

Mănăstirea Slănic, județul Argeș, mănăstire de călugări, din timpul lui Vlad Țepeș.

Mănăstirea Văleni, comuna Sălătruc județul Argeș, mănăstire de maici, atestată în anul 1691. Sub comuniști a fost Scoală de copii handicapați, care au distrus totul și oasele morților din gropniță au fost aruncate.

Mănăstirea Vladimirești, județul Galați, în anul 1958 erau 318 viețuitoare. Devenita Cămin de copii handicapați, care au distrus picturile si au spart masa din sfântul altar. Cimitirul maicilor a fost arat.

Biserica din lemn din comuna Albac, județul Alba, adusă la necropola familiei Brătianu în satul Florica, județul Argeș, a fost mutată la Olănești, județul Vâlcea.

Biserica din lemn din comuna Lueriu, județul Mureș, adusă de Regina Măria la Castelul Bran și folosită ca paraclis regal, în 1958 a fost dusă în satul Cricov, comuna Urlați, județul Prahova.

Biserica de lemn din comuna Maiorești, județul Mureș, adusă de Regele Carol al II-lea în anul 1934 la Stâna Sf. Ana din Munții Bucegi fost dusă la Techirghiol în anul 1951.

În total au fost afectate 42 de mănăstiri, schituri și biserici din prima etapa a opresiunii.

Biserica Sf. Nicolae cu Ceas din Pitești a fost dărâmată in iulie 1962, urmare H.C.M. nr. 387 din 23 aprilie 1962, semnat de primul ministru Ion Gheorghe (de ziua lui onomastică). Zidită la începutul secolului 18, fosta Catedrala a orașului. Sfântul lăcaș amintea de Regele Carol I, care după victoria de la Plevna, asistase în acea biserică la primul Te-Deum al României Independente și-i donase un valoros candelabrul. (10)

Ca excepție, Mănăstirea Ostrov din Călimănești județul Vâlcea, aflată pe o insulă în râul Olt, ctitorită de Neagoe Basarab în anul 1520, a fost ridicată câțiva metri, să nu fie acoperită de lacul de acumulare, ca cea din Lacul Cinciș-Cerna din județul Hunedoara.

În anii 80, când paranoia dictatorului s-a agravat, în București au fost demolate 20 biserici, mănăstiri, și capele. Au fost mutate și ascunse între blocuri de locuințe, pentru a construi clădirea faraonică, denumită „Casa Poporului" și Bulevardul „Victoria Socialismului". S-a invocat sistematizarea, dar șapte sfinte lăcașuri nu erau in zona: Văcărești, Cotroceni, Enei, Sf. Vineri-Herasca, Sf. Spiridon Vechi, Pantelimon și Doamna Oltea. Amintim lăcașurile ortodoxe din București, demolate în anii 1977-1987.

- Biserica Sf. Nicolae-Crângași, ctitoria lui Mircea Ciobanu (1554-1564) demolată în 1986, odată cu cimitirul;

- Biserica Sf. Vineri-Herasca, din secolul 16, demolata Vineri, 19 iunie 1987;

- Mănăstirea Cotroceni, ctitoria lui Șerban Cantacuzino (1679), demolată în 1984;

- Biserica Sf. Nicolae din Sârbi, din 1639, demolată în 1985;

- Biserica Sf. Nicolae Jitnița, din 1585-1590, demolată în 1986;

- Biserica Enei, din 1611, demolată în 1977;

- Mănăstirea Văcărești, ctitorită de Nicolae Mavrocordat Constantin (1715-1722), demolată în anii 1985-1986.

- Biserica Spiridon Vechi, din secolul 17, ctitorită de Constantin Mavrocordat, demolată în 1987;

- Mănăstirea Spital Sf. Pantelimon, ctitorită de Grigore II Ghica în 1673, demolată în 1985;

- Biserica Izvor, din 1785, demolată în 1984;

- Biserica Sf. Treime-Dudești, din 1804, demolată în 1987;

- Capela Institutului de Medicină Legală „Mina Minovici", din 1890, demolată în 1985;

- Biserica Spirea-Veche, din 1765, demolată în 1984 prin dinamitare;

- Biserica Gherghiceanu, demolată în 1984;

- Capela Buna Vestire-Rahova, demolată în 1981;

- Biserica Doamna Oltea, demolată în 1986;

- Biserica Bradu-Staicu, din 1650?, demolată în 1987;

- Capela Crângași II, demolată în 1982;

- Biserica Sf. Nicolae-Alba din Postăvari, din 1400, demolată în 1984;

- Biserica Adormirea Precistei—Olteni, din 1722, demolată în 1987;

Numim și bisericile din București translate în aceeași perioadă nefastă:

- Biserica Sf. Nicolae a Mănăstirii Mihai Vodă, din 1591, mutată în 1985, la 289 m. distantă;

- Biserica Olari, din 1758, mutată în 1983;

- Biserica Sf. Stefan-Cuibu cu Barza, din 1760, mutată în 1988;

- Biserica Sf. Ioan-Nou, din 1766, mutată în 1986;

- Biserica Buna Vestire a Schitului Maicilor, din 1726, mutată în 1982;

- Biserica Sf. Ilie-Rahova, din 1828, mutată în 1984;

- Biserica Sf. Gheorghe-Capra, din 1877, mutată în 1986; (11)

Datorită unor arhitecți și istorici curajoși au fost salvate unele picturi în fresca și sculpturi in piatra, ca ancadramente de uși și ferestre, coloane și capiteluri, pisaniile, majoritatea sparte (mai ales de la Mănăstirea Văcărești)și au fost duse în parcul Palatului Mogoșoaia. Dar cea mai mare parte a frescelor, amestecate cu moloz, au fost duse la groapa de gunoi. (12)

După anul 1990, o parte din sculpturile în piatra și pietrele funerare ale ctitorilor, ale preoților si călugărilor au fost duse la Mănăstirea Brâncoveni din județul Olt, unde s-a construit o clădire pentru lapidariu spre pomenirea înaintașilor care înălțau lăcașuri de rugăciune si a acelora care le-au dărâmat.

În acțiunea nebunească de distrugerea centrului Capitalei, au dispărut și instituții eșalon de știință și cultură. Amintim Arhivele Statului, Spitalul Brâncovenesc, Institutul de Educație Fizică și Sport, Stadionul Republicii, Muzeul Național Militar de Istorie, Teatrul de Operetă s.a.

Demolatorul șef, care „lupta neobosit pentru înflorirea Patriei, pacea și bunăstarea întregii omeniri", n-a știut de prevederile testamentare ale așezămintelor boierești sau n-a crezut în puterea blestemelor.

Citam o parte din Testamentul iscălit in anul 1835 de Safta Brâncoveanu, ctitor al Spitalului Brâncovenesc din București: "îndeplinind dorința Bălașei, ctitor al Bisericii din București ce-i poartă numele, am hotărât ca cele două așezăminte, biserica și spitalul, împreună cu cele două moșii aparținătoare; să rămână întotdeauna în folosul săracilor și al bolnavilor neajutorați. La ocârmuirea acestui spital să nu se amestece stăpânirea și nici nimenea din neamul nostru ...că sunt date danii pentru pomenirea

în veci a sufletelor noastre și a moșilor și strămoșilor noștri. Iar cel ce se atinge de acestea să fie depărtat de fata lui Hristos și socotit în veci hrăpitor a celor sfinte".

Și Șerban Cantacuzino, ctitorul Mănăstirii Cotroceni din București, demolată în anii 80, a lăsat un testament însoțit de blestem. Citățm: "Rânduiala acestei Sfinte Biserici să rămână neclintită. Cei care nu vor ține această legare să fie blestemați și în cazul morții să fie duși în pierzare să slujească in sânul lui Satana", în Sfânta zi de Crăciun, blestemele s-au împlinit.

Puțini slujitori ai B.O.R. au schițat proteste împotriva nelegiuirilor comuniste. Cel mai îndrăzneț protest public 1-a întreprins preotul Gheorghe Calciu, arestat, condamnat și expulzat din țară.

Cei trei Patriarhi din timpul samavolniciilor și crimelor comuniste, nu au luat nici o poziție protestatară. Mai mult, împreună cu Sf. Sinod, se întreceau să adică osanale demolatorului, cu zeci de superlative penibile. Citam din omagiu trimis "genialului conducător" la 15 ianuarie 1988, cu prilejul zilei de naștere: „La fericitul jubileu de astăzi, când pe răbojul dăinuirii noastre se încrustează cu slove de aur aniversarea a 70 de ani de viață a Domniei Voastre,...Cu aleasă prețuire, vie recunoștință și nețărmurită dragoste, Vă aducem un vibrant omagiu de înaltă stimă și cinstire". Semnează Patriarhul Teoctist, 3 Mitropoliți și 13 Episcopi și Vicari. (13) în 22 decembrie 1989, se știe ca întâiul stătător al B.O.R. a părăsit turma câteva luni până s-a lămurit că schimbarea regimului comunist era de fațadă.

BIBLIOGRAFIE

1. Zicu Ionescu, Remus Petre Cîrstea, *Martiri argeşeni şi musceleni,* Tipografia Tiparg Pitești, 2006, 186 p.

2. ***, *Martiri pentru Hristos din România in perioada regimului comunist,* Editura Institutului Biblic si de Misiune al B.O.R 2oo7, p.27-28.

3. Ioan Dură, *Ierarhi ai B.O.R îndepărtaţi din scaun şi trimişi în recluziune monastică în anii 1944-1981*, Revista Memoria nr. 55/56, anul 2006, p. 163.

4. Ioan Dură, Idem, p. 162.

5. Ioan Dură, Idem, p. 168.

6. Mihai Vlasie, *Drumuri spre mănăstiri,* Editura Bunavestire, Bacău, 1997, Ediția a III-a.

7. Elena Lăzărescu din Pitești, deținută în aceeași hală cu preoții, Mărturie.

8. Dumitru Rafailă, *Harta mănăstirilor din România,* cu explicații, Editura AFCO PRESS, 2000.

9. Mărturia autorului.

10. Zicu Ionescu, *Despre Bisericile care nu mai sunt in Piteşti*, în revista *Păstorul Ortodox*, Episcopia Argeșului, Muscelului și Teleormanului, nr. 2, octombrie 1995, p.107-112.

11. Lucia Stoica și colaboratorii, *Atlas-Ghid al lăcaşurilor de cult din România*, voi. I 1999, Editura ERGOROM, București, p.47-49.

12. Neculai Ionescu Ghinea, *20 de ani de la demolarea bisericilor din Bucureşti*, Revista *Memoria* nr. 50, 2005, p. 80-83.

13. ***, *Omagiu preşedintelui Ţării*, în revista Telegraful Român, Foaie religioasă editată de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Sibiului, 15 ianuarie 1988.

TRAIAN POPESCU

PORTRETE DE DASCĂLI

Trăim vremuri ale căror sensuri, dar mai ales dimensiuni mulți dintre noi nu le-au găsit răspunsuri, nu le-au descifrat tâlcurile, lăsându-se astfel pradă indiferentei sau mai grav blazării.

Națiunea noastră și de fapt nu numai ea, se află într-un moment critic, în care nu suntem martorii unor simple și banale evenimente politice, ci asistăm la finalul unei drame de jumătate de secol și începutul unui alt capitol de istorie.

Auzim vorbindu-se destul de timid despre nevoia de modele în această cumpănă de orientare, negăsindu-se formula proprie de redresare care din păcate nu este exclusiv de ordin material, cum prea insistent se vehiculează, ci mai ales de esență morală și spirituală.

În cele ce vor urma nu socotim potrivit a face evocări de dragul evocărilor ci prezentări de profile care pot demonstra că sunt demne de urmat, pentru că principiile care le-au fundamentat viața au stat la baza formării unei elite pe cale de dispariție, întrucât și-au atins limita biologică a existenței.

Prinși în vârtejul unui ciclon care mătură totul în cale, personalitățile noastre culturale, politice, sociale, economice, nu mai au răgazul să se oprească o clipă măcar și cu tăria condeiului, a gândirii și a spiritului, precum și al exemplului vieții personale mai ales, să stopeze acest flagel care atacă nu numai individul în esența lui creatoare, ci însăși identitatea națională.

Un asemenea centru de spiritualitate creștină și conștiință națională l-a reprezentat liceul "Aurel Vlaicu" din București, astăzi

"Colegiul" cu același nume, situat periferic ca așezare dar semnificativ din punct de vedere cultural și educativ, liceu unde am absolvit cele 8 clase (azi 12 clase) în 1942.

"După primul război mondial, în capitală existau puține licee, majoritatea fiind situate în zona centrală a capitalei, zonele periferice fiind aproximativ total lipsite", povestește prof. Dr.Ion Țoca, eminent profesor și gospodar, director al colegiului de mulți ani.

"Una dintre aceste zone periferice era aceea a sectorului verde și mai ales teritoriul așa numitei comune suburbane Griviței - spune în continuare domnul director. Aici, în cartierul denumit "Steaua" cu o populație de peste 1600 de locuitori, se simțea nevoia de o școală.

Cetățenii din acest cartier constituie un comitet de inițiativa în frunte cu inimosul profesor Bartolomeu Popescu, directorul Școlii Primare nr.2 "Casa muncii CFR", care la 8 octombrie 1923 se adresează Ministerului Instrucțiunii cerând aprobarea pentru înființarea unui liceu. La 23 noiembrie 1923, ministerul comunică aprobarea doar pentru înființarea unui gimnaziu extrabugetar. Astfel, la 23 noiembrie 1923 în cartierul "Steaua" gimnaziul ceferist își începe activitatea în două clase, una de băieți și una de fete, având ca director pe profesorul Bartolomeu Popescu.

Gimnaziul s-a întreținut din taxe plătite de elevi, până la data de 1 ianuarie 1924 când "Casa muncii CFR" preia financiar și administrativ școala, cu condiția ca cel puțin 80% din efectivul de elevi să fie al angajaților CFR.

Din toamna anului 1928, gimnaziul se transformă în Liceul "Aurel Vlaicu" cu un efectiv de 771 de elevi, din care 501 băieți, repartizați în 10 clase și 220 de fete repartizate în 4 clase. Directorul liceului era Bartolomeu Popescu, secondat ca director adjunct de profesoara Silvia Mihăilescu.

Populația școlară este în creștere continuă, astfel încât în anul școlar 1937-1938 liceul atinge cifra de 1100 de elevi repartizați în 24 de clase, devenind unul din cele mai mari licee din țară.

Această creștere a populației școlare s-a datorat în mare măsură corpului profesoral al liceului, care era de primă mărime și de rezultatele obținute de elevi la examenul de bacalaureat. De exemplu, la examenul de bacalaureat din 1938, care s-a desfășurat la nivelul capitalei, primii 5 elevi erau ai Liceului Teoretic "Aurel Vlaicu".

Am încheiat prezentarea domnului director profesor Ioan Țoca.

Pentru a înțelege specificitatea acestui liceu teoretic, trebuie menționate trei aspecte și anume:

1. „Casa Muncii CFR" care patrona liceul, oferea profesorilor angajați câteva privilegii și anume: locuință gratuită în cadrul cartierului CFR "Steaua", combustibil gratuit pentru încălzire, 24 călătorii cl.I gratuite pe cale ferată și o călătorie gratuită pe CFR în străinătate.

2. Nu este mai puțin adevărat însă că, în cadrul unei atmosfere de profundă moralitate, nimănui nu-i trecea prin minte să obțină un post de profesor al liceului oferind cine știe ce favoruri, sau sume de bani. Dar și funcționarii de la "Casa muncii CFR" nu se pretau a cere nimic în afară de competență. Solicitanții ofereau capacitatea lor moral-profesională, iar angajatorii le puneau la dispoziție avantajele amintite mai sus.

3. Elevii liceului erau considerați toți bursieri, neplătind nici o taxă, având însă obligația promovării. Repetenții părăseau liceul.

În prezentarea portretelor ce vor urma mă voi folosi în afara propriilor aprecieri și de "Revista Tribuna Scolii" apărută sub semnătura Marin Rădoi.

În acest spirit voi creiona portretele câtorva profesori care și-au pus amprenta asupra generațiilor de elevi care au avut privilegiul să-i aibă ca dascăli.

Profesorul **BARTOLOMEU POPESCU**, primul director al liceului - așa cum am arătat - era și profesor de Limbă Română. A părăsit liceul în anul 1937, când a fost numit cadru universitar la Facultatea de Teologie din București unde a predat Apologetica, fiind și teolog.

Funcția de director este preluată de profesorul de istorie **REMUS ILIE**. Autor de manuale de istorie pentru învățământul liceal, nu și-a recomandat cartea elevilor, pentru că avea un mod original de predare a istoriei.

Fiecare lecție era scrisă pe tablă într-o riguroasă sinteză, fără înfloriturі sau fraze inutile, noi elevii fiind obligați să copiem conținutul pe un caiet "maculator", ajutați și de faptul că în timp ce profesorul scria pe tablă, repeta cu voce tare frază de frază. Lecția urma să o transcriem pe un caiet de "curat", iar acestea erau controlate apoi de unul sau doi elevi indicați de profesor, de preferință premianții clasei. își motiva astfel modul de predare: "elevii până în clasa a IV-a (respective a VIII-a de astăzi) trebuie să-și însușească perfect datele istorice, cu etape, cifre, localități, conducători, frageda vârstă oferind această capacitate de înmagazinare. începând din clasa a V-a (a IX-a de astăzi) când se va relua materia din cursul inferior de liceu, nu voi mai repeta aceste date pe care le veți găsi în caietele voastre, ci voi trece la interpretarea istoriei, a persoanelor cu semnificațiile lor.

Tezele constituiau la rândul lor tot un moment original de desfășurare. Se puneau 10 întrebări scurte, la obiect, pentru fiecare răspuns bun acordându-se un punct. "Elevul trebuie să fie spontan; nu-i trebuie prea mult răgaz să se gândească; ori știe ori nu; n-are timp nici măcar să tragă cu ochiul la vecin", motiva profesorul Remus Ilie metoda. Tezele erau strânse imediat, corectate și restituite în aceeași oră.

Profesorul Remus Ilie a iubit nespus de mult națiunea română, predarea Istoriei Românilor constituind pentru el clipe de înflăcărare când vorbea despre momente cruciale ale românilor, începând cu strămoșii Daco-Romani, până la formarea Statului Național Unitar în 1918, fiind resemnat, uneori îndurerat de înfrângerile nu puține, suferite de poporul român în decursul istoriei sale multimilenare.

Pot spune și am verificat acest lucru și cu alți colegi de liceu, fără reținere, că toate datele Istoriei Românilor învățate în clasa a IV-a de liceu, nu mi s-au șters niciodată din minte.

De la profesorul Remus Ilie am căpătat gustul și aplecarea spre istorie, dânsul recomandându-ne și citirea marilor noștri istorici: A.D.Xenopol, Vasile Pârvan, Constantin Giurescu, Nicolae Iorga, P.P. Panaitescu.

Profesorul Remus Ilie a fost în același timp și o mare conștiință, care nu a rămas insensibilă la frământările națiunii noastre după 1944, el devenind deținut politic în perioada 1958-1964, o parte din detenție petrecând-o la închisoarea Gherla. A fost pentru mine o mare surpriză plăcută, o revelație, întâlnirea cu dânsul în 1964 la unul din concertele de la Ateneul Român. Ne-am recunoscut, am stat de vorbă mult în aula Ateneului, apoi la ieșirea de la concert, depănându-ne câteva amintiri, ținându-ne de mână ca doi vechi și buni prieteni, amândoi constituind o mare surpriză unul pentru celălalt, referitor la trecutul nostru parțial comun.

"Domnule profesor - i-am spus - nu puteam să am altă atitudine, altă traiectorie de viață. Doar și dumneavoastră ne-ati Inoculat sentimentul național, când ne-ați vorbit de Posada, Călugăreni, Podul înalt, Codrii Cosminului, Mica Unire a lui Mihai Viteazu de la 1600, Brâncoveanu, Horia, Domnul Tudor, Avram Iancu, Unirea Principatelor, Independența de la 1877, Mărăști -Mărășești - Oituz și Marea Unire. Am crezut în tot ce ne-ați predat și am reacționat potrivit celor învățate și de la dumneavoastră." Neam înbrățișat despărțindu-ne flecare cu bucuria lui în această revedere, anii aducându-ne regretul că nu ne-am mai întâlnit.

Pe mine și multe alte generații ne-a învățat Limba Româna din 1934 când am intrat în liceu, ilustrul profesor și critic literar interbelic **POMPILIU CONSTANTINESCU**, director al liceului în perioada 1939-1946, când s-a stins prematur din viața pământească la vârsta de 46 de ani.

Marele critic era de o finețe si eleganță aristocratică, erudit și deopotrivă pedagog, din păcate însă percepându-i adevărata valoare abia după terminarea liceului și nu în ultimul rând de la alte ilustre personalități pe care le-am cunoscut în detenție, printre care Mircea Vulcănescu, Constantin Gane (autorul romanului *Trecute vieţi de doamne şi domniţe*), Ernest Bernea care mă considera un privilegiat al soartei că i-am fost elev criticului Pompiliu Constantinescu.

Faptul că ne-a învățat să scriem și să vorbim corect românește nu este principalul motiv al reliefării personalității sale. Lecțiile de română nu erau simple prelegeri de limbă și literatură română, ci multe dintre ele erau incursiuni în istoria formării națiunii române. Ne-a obligat în clasa a VI-a (a X-a de astăzi) să învățăm scrierea slavonă pentru a ne da posibilitatea citirii textelor care consemnau primele afirmări scrise ale românilor, ele având caracter religios: "Sbornic", "Ochtoic", 'Tetravanghel", "Evangheliar", etc.

Ținea să sublinieze că pentru limba română s-a pus prima dată problema neologismelor în Prefața "Noului Testament" de la 1648 al lui Simion Ștefan. Citez din memorie: "..... Cuvintele sunt ca și banul căci acela este bun care circulă peste tot locul. Iar acolo unde nu am găsit cuvântul potrivit în limba română, l-am scris așa cum l-am găsit".

Criticul Pompiliu Constantinescu avea un cult deosebit pentru Eminescu. Valoarea genialității lui literare el o consemnează astfel: "Studiul nostru vrea să dovedească că Eminescu este unul dintre marii creatori de magie verbală, de muzică și imagini, de sugestie lirică neântrecută. Și credem că se poate compara numai cu Baudelaire, din tot veacul al XIX-lea ca putere de sugestie, ca adâncime hipnotică, vrajă lirică. Elogiul este nu exagerat, ci modest. Căci dacă ținem seama că Baudelaire, vine după o multiseculară creație epică, iar că Eminescu apare ca un pisc izolat, intr-o câmpie de mușuroaie lirice, cum a fost literatura noastră în veacul trecut, este cu atât mai mare efortul creator, nașterea din

neant a unui mare poet universal... într-un palmares al liricii europene al veacului trecut, pe Eminescu l-aș trece alături de Baudelaire". Așa se explică și faptul că Pompiliu Constantinescu nu se limita numai a ne îndruma, ci ne și obliga să învățăm pe dinafară "Scrisoarea a III-a" cu ale ei "De din vale de Rovine, grăim Doamnă către tine, nu din gură ci din carte, că ne ești așa departe..." împreună cu textele celorlalte capodopere, "Glossă", „Sonetele", „Venere" și "Madonă", etc. Depășindu-și uriașa valoare literară a poetului, Pompiliu Constantinescu, prezentând opera lui ziaristică reia în 1946: "Eminescu este o instituție națională, viața și opera lui alcătuiesc un monument neclintit al culturii românești..."

"Pompiliu Constantinescu n-a cerut de la viață nimic în afară de liniște. A locuit pe str. Sabinelor și a rămas profesor de liceu până la sfârșitul vieții.

A luptat numai pentru a-și păstra nealterată independența opiniilor: A rămas curat ca lacrima. Ne-a părăsit cu aceeași discreție și modestie cu care și-a împodobit scurta sa trecere printre noi ca un meteor" (Marin Rădoi -Tribuna Școlii, Anul II nr.5 -Sâmbăta 3 iunie 1972)".

Foarte puțini sunt aceia care știu că la acest liceu a predat limba franceză **ŞERBAN CIOCULESCU** (1902-1989). împreună cu cei doi prieteni ai săi Pompiliu Constantinescu și Vladimir Streinu a format în anii '30 un triumvirat prețios al criticii literare interbelice.

Licențiat în litere în 1923 își continuă studiile în Franța, iar doctoratul îl susține în 1945 cu o teză despre Dimitrie Anghel. în anii 1946-1947 ține un curs de literatura română la Universitatea din Iași. Târziu, după o perioadă de marginalizare, este profesor la catedra de Istorie a Literaturii Române Contemporane de la Universitatea din București. Ajunge membru al Academiei Române și director al Bibliotecii Academiei.

Pe Șerban Cioculescu l-am avut profesor de limbă franceză în clasa a IV-a de liceu (astăzi clasa a VIII-a), păstrând în memorie modul originar de a ne asculta. Strigați la lecție ne prezentam cu

caietele. Ni se puneau 10 întrebări ale căror răspunsuri le nota în caiet cu plus pe cele bune și cu minus pe cele proaste, iar cu cifra "1" răspunsurile aproximative, două cifre "unu" echivalând cu un plus.

L-am revăzut ultima dată la aniversarea împlinirii a 35 de ani de la absolvirea liceului în 1977 și păstrez cu multă afecțiune dedicația de la această întâlnire: "Acad. Șerban Cioculescu. La mulți ani fericiți! Traian, să-ti amintești când voi fi oale și ulcele".

Și pentru că am ajuns la acest moment "aniversar" nu pot să nu-mi amintesc de profesorul **MAURICIU KANDEL**. Era nu numai un mare erudit, profesor și pedagog ci și o mare conștiință.

Făcea din predarea geografiei adevărate lecții de istorie, legând în special în prezentarea Geografiei României, situația geografică cu cea economică și istorică. Cunoștea România pe care o străbătuse pas cu pas, cu minuțiozitatea unui cercetător, făcând din predarea acestei discipline, lecții colorate cu tot ceea ce putea să diminueze aspectul arid, strict didactic.

L-am întâlnit după anul 1967; era profesor universitar de istorie și am avut câteva întâlniri deosebit de interesante invitându-mă să-l vizitez acasă. Cunoscând situația mea de fost deținut politic, mi-a spus: "Traiane vino la mine, am foarte mult material istoric din reviste străine, care sunt sigur că te-ar interesa!" Am regretat mult că întâlnirile nu au avut o continuitate în special datorită timpului meu liber, care era aproape inexistent.

Ultima dată l-am revăzut în 1977 la aniversarea amintită păstrând de la dânsul prețioasa dedicație de suflet: "Dragul meu Traian, elevul cuminte, sârguitor și ochi frumoși așa cum sunt și azi. Cu toată dragostea fostul lui profesor M.Kandel". Mauriciu Kandel a făcut din profesia sa un act de cultură.

Fiecare din profesorii amintiți îsi aveau originalitatea sau măiestria lor în predarea materiei, dar cred că profesorul **EMIL SANIELEVICI** poate deține un record în această privință. Profesor de Științele Naturale care cuprindeau: Zoologia, Botanica și

Anatomia, Emil Sanielevici a instruit generații întregi, cărora anatomia omului li s-a întipărit în memorie.

Descrierea organelor corpului uman cu plasarea lor topografică și denumirea populară ne era înfățișată prin desenarea cu cretă a lor în funcție de poziție, pe cămașă, vestă sau haină. Era imposibil să mai faci o confuzie după ce ai vizionat organul conturat cu cretă, pe vestimentația profesorului. Ascultarea elevilor nu se făcea la întâmplare ci în ordine alfabetică, astfel încât fiecare știa când îi vine rândul, profesorul nerecurgând astfel la surprize neplăcute pentru elevi. Dacă timpul de predare riguros de bine calculat, se termina înainte de sunarea "clopoțelului", profesorul punea un elev să citească lecția predată, socotind astfel că elevii puteau pleca cu lecția pe jumătate învățată.

Păstrez și acum cu prețiozitate "Ierbarul" din clasa II-a (azi a VI-a).

Plante și flori strânse cu minuțiozitate, lipite pe folii groase, având în colțul din dreapta lipită o etichetă pe care era scrisă denumirea în română și latină.

Profesorul Sanielevici avea un mod original de a ne supraveghea în timpul tezelor. Stând la catedră, citea un ziar care avea în mijloc o mică fantă prin care supraveghea clasa.

Vedea astfel micile manevre ale celor care manipulau manualul pentru a copia. Trecea un timp, pentru a lăsa "infractorii" să se desfășoare liniștiți, după care se ridica de pe scaun bătând zgomotos din picioare. Momentul era debordant, foșnete de pagini închise, cărți căzute sub bănci, mâini retrase zgomotos din pupitrele băncilor. Profesorul zâmbind, privea imperturbabil, apoi se așeza liniștit reluându-și "lectura" din ziar. Când se spera că s-a terminat "coșmarul", profesorul repeta figura în alt stil. Ridicându-se din scaun și bubuind din picioare, striga intr-un mod pitoresc: "mamuților, mamuților de la Vlaicu v-am prins, nenorociților, mama voastră, vreți să rămâneți proști și neânvățați, ca și strămoșii voștri, mamuți care se plimbau nestingheriți pe aici în preistorie". Apoi nu

se mai așeza, rămânând neclintit în picioare. Norocul celor care copiau era că aceste episoade se petreceau spre sfârșitul orei, iar profesorul nu se ducea niciodată la cel sau cei pe care desigur îi depistase copiind.

Manualele de Zoologie și Botanică ale profesorului Emil Alexandru Sanielevici au îmbogățit orizontul științific al multor generații de elevi. Din păcate nu l-am mal întâlnit după 1964 când m-am întors din recluziunea politică.

Îi port o frumoasă amintire rămasă vie și neștearsă în memoria mea.

Creatorul unui modern laborator, cu sprijinul "Casei Muncii CFR" profesorul **ION NANU** ne-a insuflat și prin experiment, plăcerea studierii fizicii și chimiei devenite încă din liceu pasiuni pentru unii elevi. Printre cei mai vârstnici profesori din acea perioadă și-a apropiat elevii ca un tată sau bunic, fiind unul dintre cei mai iubiți dascăli, la poarta căruia pe strada Galilea din Piața Chibrit unde locuia, nu de puține ori au venit clase întregi să-l colinde. Datorită vârstei l se spunea moș Nanu. "Era mereu cu zâmbetul pe buze, înalt cu părul în întregime alb, mândru și drept ca un brad falnic din pădurile noastre. Aveam toți pentru el o admirație nemărginită. Ne-a fost profesor, îndrumător părinte și prieten. îl văd venind cu catalogul prins de un colț spre sălile de laborator de la etajul al treilea"(Marin Rădol Tribuna Școlii Anul II Nr.45 - Sâmbătă 22 aprilie 1972).

Se apropia bacalaureatul lunie 1942. După un număr mare de ani el nu mai era susținut în liceu ci eram arondați la liceul "Spiru Haret" considerat pe atunci un liceu al multor "bogătași". Profesorul Nanu ne-a chemat atunci pe primii trei din clasă și ne-a spus: "vreau să fac o demonstrație, domnilor de la "Spiru" cu ai mei de la mahala". în afara dosarelor cu experiențele de laborator (prezentate în tuș) vă alegeți câte un subiect și veți vorbi pentru "sală" indiferent de ce subiect vei avea pe "bilețelul " tras. Dar să știți că nu vă dau mai mult de nota 8.

Și așa s-a petrecut, profesorul Ion Mânu jubilând cu un zâmbet discret pe sub mustață în timp ce profesorii din comisie, în frunte cu profesorul universitar Vâlcovici, ne ascultau răsfoind și dosarul cu Experiențele de Laborator.

Subiectul meu a fost "Teoria asupra Emisiunii Luminii".

Limba franceză a fost disciplina care de-a lungul anilor a fost predată de mai mulți profesori pe care îi voi enumera în ordinea în care s-au perindat prin liceu: **ELENA PÂRVI**), **SILVIA MIHĂILESCU**, fostă directoare a liceului de fete, **DUMITRU MURĂRAŞU**, autor al unei Istorii a Literaturii Române și a multor alte lucrări printre care "Naționalismul lui Eminescu".

După trecerea prin liceu numai un an, a fost promovat ca profesor de Limba și literatura română la Academia Comercială din București, unde l-am avut profesor în 1942-1943, de data aceasta ca student.

Voi zăbovi puțin asupra acestui profesor, citând câteva pasagii din valoroasa carte mai sus amintită: *"Când ţara-i pe punctul de a-şi căpăta independenţa* (este vorba de anul 1877 n.n.) Eminescu scrie aceste rânduri de dragoste și duioșie: *"e mică ţărişoara noastră, îi sunt strivite hotarele, greutăţile vremii au ştirbit-o; dar această ţară mică şi ştirbită este ţara noastră, e ţara românească, e patria iubită a oriărui suflet românesc". Eminescu, zice Dumitru Murăraşu, ne mai spune şi cum trebuie iubită naţia: "nu-i nevoie de manifestaţii de uliţe şi nici de fraze, naţia trebuie iubită aşa cum e şi asa cum ne-a lăsat-o Dumnezeu. Nu cu fraze şi cu măguliri, nu cu grade naţionale de florile mărului se iubeşte şi se creşte naţia adevărată. Noi o iubim aşa cum este, cum a făcut-o Dumnezeu, cum a ajuns prin suferinţele seculare până în zilele noastre. O iubim "sans phrases". Altădată, spune tot Dumitru Murăraşu, Haşdeu scrie: "pe cei de bună credinţă ne silim a-i convinge, pe cei rătăciţi dorim să se pocăiască, pe cei răi îi lovim cu urgie, pe toţi am vrea să-i vedem Români şi Democraţi, dar Români mai presus de altă consideraţie. Democraţie până la Românism şi Românism până la*

moarte".

Vai, cât de actuale sunt toate aceste considerații, după mai bine de 100 de ani!

Pentru predarea matematicii, disciplină de bază pentru orice absolvent de liceu, selecția s-a oprit la profesorii **GEORGE NIŢESCU**, profesor și la Școala de Ofițeri de geniu și la profesorul **VASILE BĂDULESCU**, asistent la Școala Politehnică. Mă uit și astăzi cu nostalgie și interes, la caietul cu "EPURE" de geometrie descriptivă, materie care mai târziu s-a scos din programa analitică de învățământ liceal.

Alături de matematică, alte două discipline constituiau pentru elevi pietre de încercare și anume: limba latină și limba greacă. Prima era obligatorie pentru toți elevii, începând cu clasa a III-a până la clasa a VII-a, iar greaca o studiau numai elevii ce optau în clasa a VII-a pentru secția umană. Cei doi profesori care le-au predat nu au fost mai puțin iluștri. Preotul **STELIAN IONESCU**, paroh al Bisericii Enei, nu ne-a lăsat până nu ne-am făcut caiete speciale cu citate din *De Amiciţia*, lui *Cicero* și nu am învățat pe de rost să scandăm din *Tristia* și *Pontica lui Ovidiu*: "*cum subit illius tristissima noctis imago, qua mihi supremum tempus in urbe fuit...*" în care poetul exilat pe malul Mării Negre la Tomis își începea depănarea amintirilor cu trecerea ultimei triste nopți petrecute la Roma .... Celălalt latinist, profesorul **TRAIAN LĂZĂRESCU**, și-a uimit promoțiile de elevi vorbind curent limba latină.

Din acest liceu nu putea lipsi și un mare orator.

Psihologia, Logica, Filozofia, Dreptul și Economia Politică -discipline a căror abordare este foarte grea, menținerea atenției elevilor, constituiau pentru profesorul **STERIE DIAMANDI** prilej de a-și etala talentul oratoric, ajutat și de cel literar pe care îl stăpânea deopotrivă.

Subiectele cele mai dificile sau aride știa să le îmbrace cu mare măiestrie și în același timp cu simplitate, făcându-le atractive și trezind astfel interesul elevilor, care aproape nu realizau când s-au

scurs cele cincizeci de minute de curs. Sterie Diamandi, prieten al criticului Pompiliu Constantinescu s-a remarcat și ca un deosebit portretist în o serie de publicații, care pot constitui puncte de referință în domeniu și anume: *Eroii revoluţiei ruse, Galeria dictatorilor şi Galeria oamenilor politici români*. Dar cea mai mare realizare a sa pe tărâmul scrisului a constituit-o cartea în două volume: Fiul lui Dumnezeu, Fiul Omului, la care a lucrat peste 15 ani și pentru care a consultat o impresionantă bibliografie privind viata Mântuitorului Iisus Hristos. Având o mare deficiență de vedere, a fost ajutat de fiica sa care îi scria textul dictat de autor. Primul volum a apărut în 1942 când eram încă elev. Am avut bucuria să-l întâlnesc după 1970, iar în ultimele luni de viată, în 1980, l-am vizitat zilnic în modesta locuință din cartierul CFR "Steaua". Sterie Diamandi care a fost și director al liceului după 1946 a constituit pentru mine nu numai un îndreptar de gândire și de conștiință, dar și o mare surpriză structurală. Din punct de vedere al problematicilor sociale era un socialist cu tentă marxistă, din punct de vedere spiritual un TEIST. L-am cunoscut destul de bine în ultimele luni de viață când mă aștepta zilnic să-i administez medicamentele. îmi cerea să-i povestesc din viața de detenție, interesându-l în mod deosebit rolul rugăciunilor în lupta de supraviețuire fizică și spirituală. Cunoștea aceste lucruri din punct de vedere pur teoretic, dar acum avea ocazia cum spunea dânsul "să le pipăie, să le verifice viabilitatea în mod nemijlocit".

În educația interbelică a tinerilor generații, un rol preponderent l-a jucat studiul și educația religioasă, începând cu învățarea rugăciunilor de bază și terminând cu istoria religiei creștine în general, a Bisericii Ortodoxe Române în special, precum și a diferențelor dintre catolici, protestanți, greco-catolici și ortodocși. Părintele **CRĂCIUNESCU** și părintele **CHIRIL POPESCU**, director al liceului în anii 1938-1940, ne-a îndrumat sufletește, urmărindu-ne și viața spirituală la vârsta delicată a adolescenței.

Potrivit dictonului latin "*mens sana in corpore sano*", conducerea liceului a acordat o mare importanță educației fizice, încredințată profesorului **VALENTIN ORĂŞANU**. Tip atletic, înalt și zvelt, asemenea unui cavaler medieval, profesorul Orășanu era în același timp o mare conștiință, pentru care elevii l-au supranumit "Românul". Pentru educarea echipei de atletism a liceului, folosea o metodă originală. Pe ștachetele de sărit la înălțime, montate cu câțiva centimetri mai sus de ultimul record al campionatelor, punea o monedă de 20 de lei. Cine sărea peste ștachetă încasa "polul" (cei 20 lei). în anii 37-40 reușise să alcătuiască una dintre cele mai bune echipe de fotbal, din care au și fost recrutați componenți ai echipei naționale, precum: Constantin Anghelache, mijlocașul centru sau Ion Vasile și Ion Panait, furnizând în același timp jucători pentru divizia "A" de fotbal. Unul dintre momentele de mare atracție, așteptate cu mult interes, prilejuite de diverse serbări din cadrul liceului, îl constituia echipa de gimnastică. Adevărați acrobați, gimnaștii erau îndelung aplaudați în evoluția lor la sol, dar în mod deosebit în final când alcătuiau piramidele al căror vârf atingea etajul din aula liceului. Din această activitate nu putea lipsi nici echipa de dansuri naționale, care în anul 1939 a fost invitată să evolueze pe scena Teatrului Național din București, cu ocazia zilei de 24 ianuarie - Unirea Principatelor.

Profesorul Valentin Orășanu a rămas pentru noi elevii - aparținând atâtor promoții și poate chiar și a unor generații, exemplul demnității umane. Pentru liceul din cartierul Griviția, profesorul Orășanu a reprezentat fără rezerve simbolul omului adevărat, dăruit cu trup și suflet profesiei cu care și-a confundat întreaga viață.

Profesorul Orășanu a rămas pentru mine simbolul ordinei exemplare și al disciplinei. Profesorul Valentin Orășanu a cucerit generațiile și a învins timpul.

Nu întâmplător am lăsat la urmă pe un mare dascăl al liceului a cărui activitate cu caracter artistic i-a marcat pe mulți din

numeroșii săi elevi: muzica și bardul, reprezentant al ei, muzicologul, compozitorul și dirijorul **NICOLAE LUNGU**. Autoritar dar blând, energic și duios, gestică fermă sau ondulată, ochi pătrunzători și expresivi, făcea din această mică făptură o mare personalitate care copleșea când își ațintea privirea asupra celui care scotea o notă falsă. Cu migală și perseverență înjghebase un cor de copii și unul mixt sau "Corul mare", cum îi spuneam noi. Corul de copii format din elevi ai primelor clase, era dus să cânte "Prohodul" din Vinerea Mare a Sfintelor Paști, intonând la ocolitul bisericii Amzei, unde profesorul era dirijor, "Mergi la Cer și Te așează".

În anul 1937 și 1938 același cor de copii a cântat în "Oratoriul de Crăciun" de J.S.Bach, la tradiționalul spectacol de la Ateneul Român, în prezența Reginei Maria a României. îmi amintesc cu emoție că la una din repetiții, maestrul Alfred Alessandrescu, dirijorul Orchestrei Filarmonicii Române, m-a întrebat cine face repetiții cu noi. Am răspuns cu timiditate că profesorul Nicolae Lungu. Dânsul, care ne urmărea cu discreție din spatele unei draperii, intervine spunând că în zilele de repetiție până la sosirea dânsului eu îi țin locul. Maestrul Alfred Alessandrescu intervine atunci: "Va trebui comandată o baghetă de dirijor pe măsură, dar până atunci ți-o ofer pe-a mea!" Intimidat, cu respirația tăiată am îngăimat că bagheta se folosește numai pentru orchestră, nu și pentru cor.

Același cor pentru copii a fost dus de domnul profesor Nicolae Lungu, în 1937, pentru o înregistrare la radio, cu "cântece de stea". Continuând tradiția profesorului Nicolae Lungu, profesorul Ion Alexandrescu a participat la Crăciunul din 1941 la un concurs de coruri la Ateneul Român, unde evoluau mai multe corale consacrate, printre care "Corul România" fondat de profesorul Nicolae Lungu și corala "Carmen", care a și luat "Premiul de onoare".

Corul mixt al liceului "Aurel Vlaicu" a obținut premiul întâi. Profesorul Nicolae Lungu, în afară de prestigioasa activitate de care am amintit, rămâne în istoriografia muzicală cu lucrarea unicat în materie, privind transcrierea muzicii psaltice din "PA, VU, GA, DI, CHE, ZO, NI, PA" în scrierea modernă: DO, RE, MI, FA, SOL, LA, SI, DO, lucrare apărută în limba engleză.

L-am întâlnit pe domnul profesor în 1970 în reuniunile promoției 1942 a liceului, iar în 1985 l-am prezentat două din lucrîrile mele muzicale, concepute în detenție: Poemul - Cantata "Mântuire" și Oratoriul "Calvar". Le-a ascultat după o înregistrare pe casetă audio cântate de mine și i-au plăcut, dar... "Acum nu se poate cânta așa ceva, mai așteptăm", a fost răspunsul domnului profesor.

În 1991 și 1992 am fost onorat de prezența dânsului în sala de concerte Radio, când Corul Filarmonicii "George Enescu" și orchestra liceului de muzică "George Enescu" au interpretat Poemul - Cantată "Mântuire".

Am fost profound emoționat când în anul 1992 la aniversarea a 50 de ani de la absolvirea liceului, domnul profesor Nicolae Lungu, printre altele ne-a spus: "Până acum voi vă lăudați că ați avut profesor pe Nicolae Lungu; acum eu pot să spun că sunt mândru că l-am avut elev pe Traian Popescu". L-am plâns ca pe un părinte când la venerabila vârstă de 92 de ani, în același an 1992, a trecut în veșnicie.

Conducerea liceului, preocupată de a crea o atmosferă spirituală cât mai elevată a organizat în acei ani, oficierea slujbei religioase Duminica, în aula liceului. Răspunsurile în timpul Sfintei Liturghii le dam toți elevii în cor, după ce în prealabil domnul profesor Nicolae Lungu ne tipărise într-o broșură portativele cu textele și muzica adecvată.

Tot dânsul a înființat și o fanfară, realizare unicat în aceea vreme pentru liceele capitalei.

Activitatea teoretică era îmbinată cu cea practică în cadrul unei discipline denumite "Lucru manual" pentru băieți și "Gospodărie"

pentru fete. Am învățat în primele clase să împletim sticle cu fire de rafie; să legăm cărți și să facem sculptură în lemn.

Liceul "Aurel Vlaicu" nu făcea abstracție de nota generală a societății și de ceea ce impuneau instituțiile statului, el venind însă cu un aport specific și uneori cu o notă de originalitate.

Închei aceste creionări de portrete cu constatarea.

Apreciez că nu întâmplător cu asemenea profesori și cu atmosfera deosebită din acest liceu "Aurel Vlaicu" liceu rezervat fiilor de ceferiști a dat cel mai mare număr de deținuți politici, față de toate liceele din țară: 30 de foști elevi din care trei fete și doi profesori.

Cu vădită emoție aduc un pios omagiu celor intrați în veșnicie - Dumnezeu să-i aibe în paza Lui!!

HORIA ION GROZA

O SEARĂ LA CIRC

Un mic anunț pierdut în paginile secundare ale ziarului local anunța unicul spectacol de circ dat de trupa Shrine în orășelul nostru wisconsonit. Fără să vreau mi-a deschis un colț uitat al sufletului. Mi-am amintit deodată de circul Krateyl, de căruțele gălăgioase cu acrobați și animale și de clovnii pe înalte catalige care treceau pe străzile târgurilor copilăriei, Câmpulung Muscel și Bacău, chemându-ne cu voce mare prin pâlnii lungi de tablă la senzaționalele lor spectacole. Ce eveniment extraordinar era pentru noi, cât de stăruitor îi rugam pe părinți să ne lase seara aceea la circ! De reușeam să-i înduplecăm, când ajungeam la locul unde se stabilise trupa, îmbrăcați frumos, emoționați și ținuți grijuliu de mâna adultului care se sacrificase pentru noi, dădeam mai întâi târcoale misterioaselor vagoane unde erau leii, cămilele și elefanții, al căror miros repugna grozav celui care ne adusese dar nouă ne sugera fascinante locuri de aventur?.

Astăzi copiii nu mai sunt interesați de circ. Jocurile de nintendo sau pe computer, roboții și filmele fantastice cu *Harry Potter, Planeta Maimuţelor, Exterminator* sau *Star Wars* le înfierbântă acum imaginația. Faptul e valabil până și în Wisconsin, statul care găzduiește *International Clown Hali of Fame* în Milwaukee și, mai ales, uriașul *Circus World Museum* din mica localitate Baraboo (pronunțarea involuntary hazlie a numelui negustorului francez Baribault), orășel care, între 1882 și 1918, era capitala americană a circurilor.

Pentru mine circul a fost o dragoste care s-a înmormântat o dată cu multe altele ale vieții mele. Țin minte că, prin anii '50, când trăiam la țară, fiind în trecere prin București cu tatăl meu, am intrat la un cinematograf din Buzești, lângă gară. Am văzut atunci *Trio-Trapez*, un film în care niște băieți se distrează trăgând cu praștia distrugând performanțele jongleurilor spre stupoarea inimoșilor și hazul cinicilor din public. între altele, pietricica lor lovește mâna celui care, cu capul în jos, atârnând de trapez, trebuia să prindă fata care zbura mlădioasă pe sub cupola circului. Fata cade, spre uluirea și groaza spectatorilor. în tot restul filmului, copiii se asociază și fac tot felul de lucruri ingenioase ca să strângă bani ca să ajute la plata spitalizării ei. Căpeteniile celor două cete de băieți din cartier se întrec apoi într-o riscantă trecere pe funii, între etajele unor clădiri părăsite și ruinate, urmând ca înving?torul să devin? partenerul fetei în locul rămas vacant la trapez. Ea însă le propune celor doi băieți să alcătuiască împreună un Trio-Trapez, ceea ce dizolvă rivalitatea într-un emoționant happy-end.

Cei din generația mea își amintesc jocurile copilăriei. Alături de *Omule nu te supăra*, *Halma*, *Dame*, *Ţintar* și moștenitul de la părinți *Capitaly* (astăzi *Monopoly*) era jocul *Sus, jos* cu tot felul de evenimente ale spectacolului de circ. Dând cu zarul, acesta te ducea de jos de la baza cartonului la finalul din susul lui, cu multe obstacole care te trimiteau înapoi dar căderea cea mai fantastică și nedorită, tocmai înainte de a ajunge la capăt, era căderea de la trapez.

Părinții mei erau setoși de filme căci la Căminul Cultural din comuna unde locuiam nu îndrăzneau să meargă la film decât copiii și adolescenții. Ei nu gustau plăcerea noastră de a tropăi din picioare și a fluiera cu râvnă de câte ori se rupea filmul sau voluptatea de a mânca semințe în răstimpul până la repararea bobinei! Cu multă curiozitate părinții mei au mers însă la un film Defa Berlin (după cum se vorbea, ce rămăsese după ce rușii demontaseră, ca pradă de război, celebrele studiouri germane).

Filmul, intitulat *Oameni în haine* cadrilate, i-a dezamăgit însă total prin anosta și trista sărăcie, tendențios zugrăvită, a societății Europei de Vest. Dar de la acel film cu băetanl, o fată frumoasă și curajoși acrobați la trapez, văzut cu tata în Buzești, am rămas cu o dulce nostalgie mulți ani, admirând la spectacolele de circ zveltele și armonioasele trupuri ale zburătorilor și voltele lor îndrăznețe, acolo sus de tot sub cupolă (astăzi americanii se distrează cu tumbele în aer ale patinatorilor, skate-boardiștilor, bicicliștilor și motocicliștilor de la X-games).

Deci, la circ! O introspecțiune în trecutul sufletului! Voi fi ca o umbră solitară, cu un zâmbet amabil și discret, între copilașii din stal. Parchez mașina pe peluză. Plouă mărunt. Este ora 7:30 seara. O primă remarcă: cortul uriaș de altădat? este acum clădirea patinoarului artificial iar în locul lungii caravane de vagoane trase de cai sau tractoare sunt afară doar câteva camioane uriașe. Intru. Mă opresc brusc să nu dau peste niște copilași care-mi ajung până la genunchi. Lovesc totuși ușor pe unul și până să apuc să zic ceva el se uită, privind spre mine ca spre un pisc de munte, și mă întreabă cu grijă: "Ești OK?" Cum să nu zâmbești? Cumpăr bilet și îmi găsesc loc pe o bancă. Lemn tare, sever pentru șezut. Privesc în jur: copii până la 7-8 ani cu părinții sau bunicii lor, câteva tinere perechi ținând în brațe prunci cu biberon, niște muncitori forestieri pletoși și cu palme bătucite, câteva bătrânele singure și extrem de stafidite. Văd figuri cunoscute din oraș - vânzători, computeriști, șoferi. De astă dată însă sunt într-o situație inedită: însoțiți de copii. Este interesant să le recunosc trăsăturile feței, atât de familiare memoriei mele, în variantele multiple, inedite, ale fețișoarelor gâgâlicelor care forfotesc în jurul lor.

Pereții sălii sunt în întregime acoperiți de reclame. De toate genurile și gusturile, pentru toate buzunarele. Mai este jumătate de oră până la începere. Arena este ocupată de un grup de ponei ce se învârt în cerc și de un elefant. Copiii mici sunt susținuți în șa de către părinți dar cei mai măricei călăresc, drepți și foarte importanți,

făcând cu mâna celor de pe bănci. Zoofilie. în mediul nostru de tară oamenii iubesc animalele. Anual sunt târguri de vaci cu lapte, expoziții de boboci de rață, de pui de fazan sau de păun, de iezi sau de miei, pe care copiii îi mângâie cu o curiozitate întotdeauna amestecată cu prudentă.

Vânzători cu tot felul de lucruri - vată pe băț, înghețată, floricele, sucuri, lanterne, lanterne, baloane, străbat cu tenacitate spațiile înguste dintre bănci, strigându-și produsele și privind cercetător fețele fiecăruia doar, doar, careva își va călca pe inimă și va cumpăra ceva. Ascultând la strigătele lor îmi amintesc de negustorii ce treceau pe la noi pe stradă în București prin anii '50. "Jjjamuuri!" strigau geamgiii și glasul lor suna astfel de parcă atunci se spărgea un geam. "Spoi tingiri", "Oale, ligheane cumpeeer", "Haini vechi, haini vechi cumpeeer", "Cartofi! la cartofi!" auzeam atunci de la fereastră. Lăptăreasa venea dimineața cu șareta și nu striga; a rupt mâța cu ea mama când, folosind iod, a prins-o că măsluia smântână. Am citit undeva un text al lui Arghezi descriind strigătele oltenilor cu cobilița - iată o generație de vânzători ambulanți încă și mai veche decât a mea. Noi începem să ne hodorogim, dar ei sărmanii au ajuns de mult o specie pe cale de dispariție.

La megafon se aude întruna muzică, precum și anunțurile greu de înțeles ale unui prezentator neobosit, cu livrea neagră și joben. Muzica mi-e însă foarte familiară. Tipică muzică de circ. Pentru urechile seriei noastre, care am crescut învățând geografia URSS și citind "Vitea Maleev la școală și acasă", nu e departe de muzica de circ din operetele lui Dunaevski și Șostakovici. Văd oameni care și-au făcut un scurt calcul economic și s-au hotărât să părăsească băncile, după ce și-au marcat bine locul cu haine, șepci și umbrele, ca să cumpere singura mâncare existentă la ghereta de la intrare: doritos și cips în pungi mari, lucioase. Unde e plăcerea de altă dată, de a mânca semințe de dovleac și de-a le scuipa în capul celui din față?

În fine, s-au închis casele de bilete, căluții și elefantul au fost duși de ham afară, s-au strâns prelatele de pe jos cu paie și ceva lăsături "organice", s-au stins luminile, s-au aprins reflectoarele colorate. Între spectatori și-au făcut loc ultimii veniți: adoelscenți gălăgioși, cu cercei instalați în toate accidentele feței și cu coafuri rebele. Deci, spectacolul poate începe!

În arenă s-au adunat gravi, în umbra reflectoarelor, o serie de indivizi cu cravată și potcapuri pe care scrie cu litere mari: "Shrine Circus". Individul cu joben arată ceremonios cu brațul spre un steag atârnat de plafon și, tunând cu voce agresivă în microfon, somează lumea să asculte imnul. Ne sculăm toți în picioare. Câțiva părinți și bunici cântă în ton cu difuzoarele. Așa se inaugurase o regulă după căderea blocurilor gemene din New York la 11 Septembrie 2001. Imnul țării deschidea orice manifestare - meciuri de basebal, concerte simfonice, piese de teatru, întâlniri cu alegătorii. Ascultam acum discursul fiecăruia din indivizii care așteptau în umbră. Sunt reprezentanții diferitelor organizații care au sponsorat spectacolul. În scumpetea zilelor noastre numai o politica atentă a organizatorilor are șanse de a asigura existența viitoarelor spectacole.

În sfârșit, evenimentul mult așteptat! În jocul de lumini feerice apar jongleuri aruncând în sus, cu o ritmicitate a brațelor ca două pistoane bine articulate, mingi, cercuri, săbii și, chiar, făclii (oare nu s-au lecuit după cele două incendii de astă iarnă din barurile din Chicago și New York care au ucis 100 de persoane, in fiecare din ele). După terminarea numerelor mai dificile, jongleuri cer aplauze și fac semn nemulțimiți că nu li se pare că dospește prea mult entuziasm în publicul aflat în jona de întuneric. Încetul cu încetul audiența se încălzește, începe să strige și, foarte curând, toată sala devine un urlet. Între timp în altă secțiune a arenei câțiva oameni ca umbre negre, silențioase și grăbite au montat gratii. Cu voce puternică prezentatorul anunță intrarea dresorului de tigri, un

dresor "vestit" (Cum putea fi altfel? Toți de la circ sunt "faimoși" sau "vestiți").

Reflectoarele luminează partea din arenă aflată în interiorul cuștii. Un tip gol până la brâu, mușchiulos, sigur pe el, cu plete lungi și blonde, plesnește din bici și ... în strigătele de admirație ale spectatorilor, un tigru maiestos își face apariția ocupând unul din postamente. Dresorul mai plesnește o dată din bici. Publicul, excitat, rostește cu sufletul la gură: încă unul! Din nou biciul. Și publicul: trei! Apoi: patru, cinci, șase! Excitația spectatorilor atinge apogeul. Urmează reprezentația propriu-zisă: săritul prin cerc, urcatul pe trepte, mersul pe o bârnă în balans, trecutul printr-un oval cu flăcări, toate garnisite cu răgetele tigrilor, exclamațiile spectatorilor, întrebările naive și aiurea ale copiilor de 3-5 ani, pocnetele de bici și strigătele dominatoare ale dresorului.

Nu lipsește momentul clovnului, ca să se dea răgaz noilor aranjamente din arenă. Tribuna se liniștește din urletele de admirație. Clovnul, un mexican micuț, negricios și simpatic, cu nelipsita pătlăgică roșie pe nas, nu mai evoluează precum clovnii de altă dată, cu multe bancuri fizice, copilărești, combinate cu ceva îndemânare acrobatică. Oh, clovnul acela care, sub vopselele feței zâmbitoare la loviturile și căzăturile care fac copiii să râdă, ascunde nostalgii și candori precum personajul lui Chaplin din "Luminile orașului"! Și obsedanta sa tristă și celebră melodie din film. Clovnul de astăzi este incitat el însuși de o serie de situații încurcate pe care le trece cu ingeniozitate și plăcere. Performanța lui este o probă de imaginație, de surpriză și virtuozitate, la care își ia partener câte un copil din public și nu cucuiele clovnului ci reacția copilului binevoitor, credul și neîndemânatec la probele la care îl supune clovnul, este cea care stârnește râsul. Un râs cald, de simpatie pentru unul de-al tăi, în care îți recunoști naivitatea și puritatea pe care o posedai și tu, cândva, la vârstă fragedă. Clovnul nu vorbește. Are în gură un fluier și suflă în ei ca și cum ar pronunța cuvinte. Comunicarea se face practic doar prin expresia corpului,

mâinilor și fetei, incitând mintea spectatorilor. Clovnul și-a invitat partenerii la o bătaie cu pistoale (cu apă) ca în filmele de cowboy și la jonglerii cu hârtie igienică. Copiii îl mimează cu încântare, îl urmează și, deodată, cad în capcana păcălelii. Se întorc înapoi pe bănci încă nedumeriți de ceea ce li s-a întâmplat dar felicitați călduros de bunicii lor, mândri de așa nepoți cu "prezență scenică".

Urmează o dresură de câini. Sar obstacole de o înălțime incredibilă, cu multă plăcere și ușurință, în ritmul alert al muzicii. Cât timp ajutorul mai adaugă un obstacol, dresoarea, cu rapiditate, mai scoate câte un costum de pe ea, tot de altă culoare, până rămâne, grăsuță, într-un bikini foarte sexy. Intră în arenă apoi jongleurii care fac din nou spectatorii să strige și aplaude cu furie. Mișcarea rapidă a obiectelor aruncate în aer desenează linii de lumină ca trase de o peniță subțire pe pânza invizibilă a aerului. îmi aduc aminte de geniul lui Picasso care, instigat de un reporter, a trasat cu lanterna în aer, în întuneric, printr-o mișcare neîntreruptă, grafica fluidă a Guernicăi, înregistrată de aparatul de fotografiat cu expunere lungă, ca un desen de lumină, măiestrit închegat.

O fată rotește cercuri pe șolduri și, cum numărul cercurilor crește fără întrerupere, corpul ei șerpuitor apare și dispare periodic din cilindri ce se compun și descompun, cascade rotitoare ce cad sau se înalță într-un ritm continuu, scăpat din controlul minților noastre. După un nou moment de clovnerie dă buzna în arenă o trupă de fete. Acrobația lor pe frânghii verticale înfruntă legile gravitației într-o sincronizare perfectă, glisând, de-a lungul frânghiei instabile, punctul fix al exercițiului, după bunul lor plac.

În fine, punctul culminant al spectacolului: elefantul! Copiii încep să urle, se suie în picioare pe bancă, tropăie cu zgomot. Animalul imens, cu un calm imperturbabil și cu o înțelepciune de bunic cumsecade (mi se pare mie că are un colț de zâmbet pe buzele lui groase?), își mișcă picioarele într-o coordonare extraordinară, privind concentrat undeva înainte: merge pe o bârnă de lățimea doar a butoiului unui picior, înșirându-și membrele ca pe

ață, într-o badinerie ușoară și transparentă; se schimbă de pe un postament minuscul pe altul și mai minuscul încât corpul său cu picioarele adunate sub el pare ca o gigantic evazată cupă de șampanie; merge pe un cilindru și chiar pe o minge! Pare atât de aerian, împotriva oricăror legi de gravitație, că îmi vine în minte gluma cu elefantul care, trebuind să coboare din copac, s-a așezat pe o frunză așteptând răbdător să ajungă la sol o dată cu căderea frunzelor toamna.

Cum traversează acum încet arena, pășind pe o minge cu desen ciudat și cum mișcă pe sfera lucioasă cele două picioare din față aducând apoi, cu mare grijă, pe cele din spate (are un ochi veghetor în burtă oare?), pare că rostogolește globul pământesc, atent să nu îi verse oceanele, să nu-i răstoarne munții ca să se încurce cu văile și să nu-i deranjeze furnicarele de oameni. Spre continua excitare a copiilor, dresorul îl face să se așeze pe un scaun, stând vertical cu picioarele din față ridicate și cu trompa drept în sus parcă gâdilând plafonul de întuneric al clădirii care chițcăie de plăcere. Elefantul este un Gargantua privind peste capetele noastre și, pentru o clipă, îmi vine să le spun copiilor să-și acopere floricelele și înghețata: le va înfuleca pe toate și încă va mai cere!

În fine dresorul comandă celui cu muzica un vals și elefantul pornește să danseze făcând turul arenei. Nu e însă prea multă grație în dansul lui ci mai mult o plutire șugubeață. Din culise observ că pliurile pielei lui transpiră abundent și, în efortul lui sinusoidal, parcă picură a pipi. Copiii continuă să strige iar cei care l-au călărit în pauza dinainte de spectacol sunt pătrunși de un sințământ de complicitate, de aventură și de victorie. Elefantul întinde piciorul stâng din față ca pe o treaptă pentru dresor care i se suie în spate și, asîfel, părăsesc amândoi arena în uralele nebune ale tribunei.

În pauză o serie de familii cu copii mici, presați de timpul necruțător, și-au strâns lucrurile și au plecat acasă. Probabil orele

de somn care trebuie respectate. Intendenții au întins prelate peste podeaua cu talaș a arenei și au reinstalat caruselul căluților ponei și locul de plimbare al elefantului. E timpul să se mai ciupească un ban de la spectatori. Mulți copii își asaltează părinții să le plătească plimbarea pe gigantul înțelept și grațios. De sigur au mai mult succes copiii cu bunici. Cum stau gânditor pe bancă și îi contemplu simt o mână care mă trage de cracul pantalonului. Un băiețel nu știu cum s-a băgat sub treptele tribunei și îmi întinde de-acolo, foarte îndatoritor, o umbrelă pe care a găsit-o pe ciment. Nu vreau să-l dezamăgesc și o iau deși nu-mi aparține. O plasez pe furiș pe banca vecină, lângă o familie, poate o să le fie de folos. îmi amintesc când îi duceam pe copiii noștri la circul de stat din București. O dată au fost cu bunelul. Când s-au întors acasă, un băiețel mergea foarte grav și puțin cam crăcănat. De atâta emoție la circ i se umpluseră pantalonii. L-am luat cu drag la baie și l-am spălat.

Îmi amintesc gimnastele din prima parte a spectacolului, piruetând incredibil în jurul frânghiilor împletite ce urcau din talașul arenei sus, spre umbra îndepărtată a cupolei. îmi vine, zâmbind, să gândesc în stilul îngroșărilor lui Geo Bogza: siluetele lor suple și albe păreau un grup de nehotărâri plutind între cer și pământ pe dâra de lumină a unor brâncușiene coloane infinite. Sau aripile de fluture de pe sârmele cu încheieturi ingenioase ale mobilelor lui Alexander Calder. Același Calder care a pictat cina de la sediul pompierilor din Union Square din New York organizată în cinstea primei vizite a lui Constantin Brâncuși în Statele Unite în februarie 1926.

Dar aventura lui Calder cu circul trebuie spusă. Este prea captivant?. Trimis în primăvara lui 1925 de către National Police Gazette, ca reporter la Barnum and Bailey Circus, Calder nu s-a putut dezlipi timp de două săptămâni de spectacolele date la Madison Square Garden din New York, urmând apoi circul până la Sarasota, în Florida. Tabloul său 'Trapezul zburător" unește

avântul a doi acrobați într-o linie continuă cu trapezul ca o delicată acoladă deasupra petei de lumină și fum a arenei și capetelor pointilliste ale spectatorilor. "îmi plac relațiile spațiale. Iubesc spațiul circului", spunea Calder. A urmat apoi fragila și imaginativ debordanta colecție de jucării a "Circului Calder" cu animale și acrobați din plută, sârmă, lemn, hârtie, sfoară și stofă, expusă pentru prima dată la Paris în 1926, care a crescut în trei ani la cinci valize, constituind astăzi o atracție majoră la muzeul Whitney de Artă Americană. Un elefant, un cal și o leoaică din masivitatea cafenie a lemnului, precum și un elefant, acrobați și chiar o întreagă scenă din grafia fină a sârmelor înnodate, reprezintă o parte din colecția care, la sfârșitul anului 1930, fusese văzută pe ambele maluri ale Atlanticului și gustată mai ales de Joan Mirô, Jean Cocteau, Piet Mondrian, Fernand Léger, Edgar Varese și Le Corbusier.

Cu aceeași dragoste și finețe Calder a desenat apoi cu tuș pe hârtie, într-o similară viziune de multiple linii paralele, perpendiculare și curbe, saltimbanci în leagăn, cușca dresorului de lei, oameni pe picioroange, acrobați pe cai, inclusiv un om făcut piftie pe podeaua arenei la trecerea unui elefant. Când sculptorul a evoluat la "stabilele" și "mobilele" sale abstracte a reapărut leit-motivul elefantului, lată capul acestui duios si liric animal uriaș: un triunghi roșu de tablă cu colțurile rotunjite - fața, cu două aripioare ca urechi și cu un con curb de plumb pivotând în aer și perforând perpendicular planul feței printr-un gol de lumină - colțul de fildeș. Elefantul, care la Dali, devine aerian și grațios, pășind pe filiforme catalige fragile, ca o libelulă.

Fascinația acestui copil mare, care a fost Calder, pentru circ, mă minunează dar îmi explică cumva plăcerea lui pentru "fofezele" care navighează pe curenți de aer. îmi amintesc emoția mea când, lungit în pat și luptând ca să adorm, cu spiritul meu adânc traumatizat de moartea unei persoane apropiate, am contemplat relaxându-mă, complexul ingenios, atârnat de lampă, de cumpene

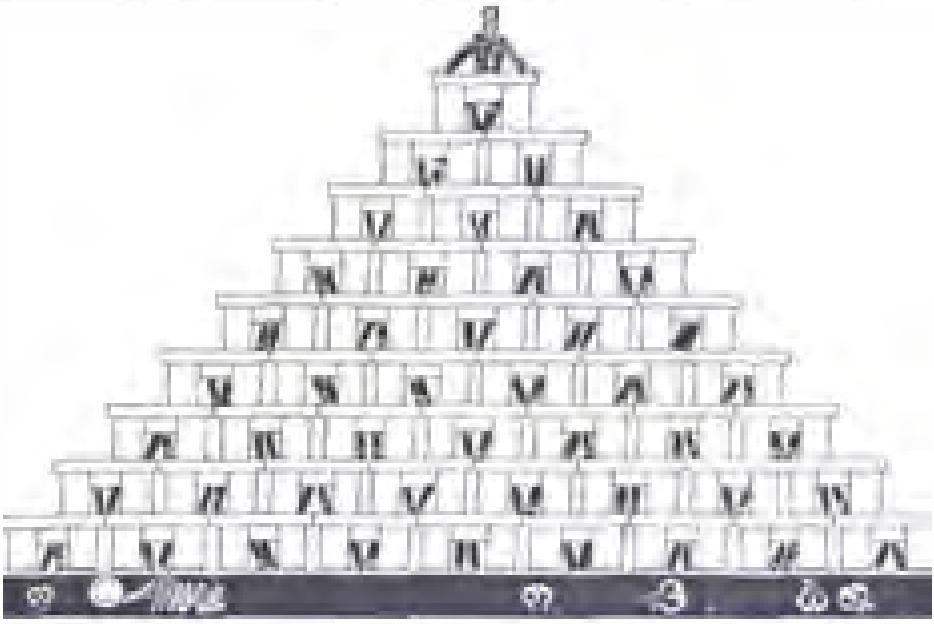
de sârmă cu peștișori rotindu-se în diferite sensuri ca în mobilele calderiene. Era într-o casă din Sibiu a unui sas care combina măiestria de inginer și gustul sigur al arhitectului, cu inocența imaginativă a copiilor, într-un mod asemănător cu cel al artistului american.

După pauză dresoarea sexy a adus un grup de maimuțe mici care făceau tumbe spectaculoase, lansate de pârghia trambulinei. A venit apoi timpul pentru numărul clasic cu tipul care aruncă cuțite de la distanță, urmărind pe panoul de lemn conturul trupului de felină al unei dudui vaporoase și netemătoare. Demonstrația se termina altădată cu un cuțit ce străpungea mărul de pe capul divei și rămânea fixat în scândură, sau cu un cuțit aruncat, în răpăitul de suspans al tobei, de către țintașul legat la ochi. Numărul acesta dramatic a fost prezentat acum însă într-o manieră modernă: arbalete de mare precizie trimițând săgeți șuierătoare spre minuscule locuri geometrice. O matematică elegantă care a culminat cu un aranjament complex de șapte arbalete pe șapte postamente, amorsându-se una pe alta în zig-zag prin săgeți bine țintite, ce au terminat prin a străpunge, în același timp, mărul de pe capul fiecăruia dintre cei doi țintași așezați față în față. Ca fiorul de moarte al fulgerului înfricoșător al unei florete... Aplauzele răzlețe și timide nu au putut acoperi liniștea de gheață, sideral, de teamă și emoție în care încremenisem toți...

A venit însă păcănitul asurzitor și fumul asfixiant al țevilor de eșapament al motocicletelor învârtindu-se pe zidul morții. Sfera de sârmă a început să se umple: unul, doi și apoi trei motocicliști. Au introdus chiar și o divă care sta nemișcată în mijlocul sferei puțin încăpătoare. Lumea dezmorțită a început din nou să urle. Un copilaș de lângă mine, furat de acțiune, își mișcă foarte concentrat brațele strângând un ghidon imaginar. Alții s-au ridicat în picioare pe bancă, într-o completă uitare de sine, pendulându-și trupul după rotocoalele motocicliștilor din interiorul globului. Te mai întrebi cum ajung americanii să fie înnebuniți după filme de acțiune la vârstă

adultă! După ce numărul s-a terminat în aplauzele în delir ale spectatorilor, motocicliștii și-au scos, dintr-o bucată, învelișul metalic al capului, lăsând să se vadă zâmbetul victorios al celui deal doilea înveliș. Figuri familiare: vânzătorii de înghețată și baloane care ne agasaseră o seară întreagă umblând printre bănci! Organizare temeinică și eficiență maximă.

Părăsim în liniște sala, pășind răbdători în mulțimea căutându-și drumul spre ieșire, impresionați de demonstrația economică și tehnică, cu inima atentă să nu ni se verse ligheanul, plin ochi, de vise și amintiri. Toți, adulți și copii, am fost pentru câteva ore, în același teritoriu rezervat receptivității inocenței primei vârste. Afară ploaia, deasă și rece, ne îmbăiază, ne spală, ne purifică. Lucru binevenit înainte de a merge la culcare.

NICOLAE HAVRILIUC

TABLETE PE STOMACUL GOL

Având accesul la transfigurativ

Vine o vreme când instanțele diriguitoare, ce au generat o anumită așezare și ordine a conviețurii, dispar în vâltoarea prefacerilor, fiindu-le respinsă sau uitată întemeierea deciziilor. Atunci zonele de lume, aflate încă sub influența acelor tipare decizionale, devin o continuă viermuire, marcată de plictis sau predispusă la disperare, iar în contact cu alte instanțe diriguitoare tachinează noua ordine cu existentele lor șugubețe. în respectiva situație când nu se caută vinovați, toți fiind nevoiți să se procusteze, proliferează conversațiile, unele închinzându-se în paradox, alte generând umor.

- Așa, se pare, sunt arantaje lucrurile! Apar unele persoane ce declanșează la alte persoane energia negativă, se auzi la o masă veselă pe un peron de gară.

- Lumea asta este... o mare zbenguială, în contrar veni imediat un răspuns.

- Uite, vezi! se adresă pe-ndelete cineva. Distracțiile! Da, distracțiile! Ele mă doboară pe mine. Eu când văd că doi se distrează, eu fac la fel. în definitiv, am o viață și trebuie s-o petrec. Am dreptate? Am! Cred că-mi dai dreptate fără să mă-ntrebi ce și cum... Da, distracțiile! Hai să ciocnim și să ne simțim bine cât suntem oameni!

- Te-amuzi și bine faci. Da' au mai sosit câte ceva în văzduh din vremuri, mormăi un altul și ciocni paharul.

- Serios? se arătă îngrijorat cel cu „marea zbenguială". Atunci, ora care vine din lucruri și lucrurile făcute în timp nu vor avea în mine ecou și nici stimul. Sunt un trecător pe drumul cel mare, fără posesii și fără dorințe.

Terminându-și vorba, el se ridică să plece.

- Mai stai locului și odihnește-te! Că toată ziua umbli de colo până colo. Și acum unde te mai duci? se răsti celălalt ce nu lăsă paharul din mână.

- Mă duc să delimitez un spațiu ca să-l programez la transfigurări, surâse detașat persoana cu pricina.

Într-un alt mediu de viată, cel infantil, conversațiile au tâlcul lor și decurg din atenția controlată a unor puști ce tastează un set de imagini la jocul pe calculator.

- Eu eram nervos acum. Nu vezi? Eram nervos cum e tata când mama îl ceartă. Da' tu de ce erai nervos?

- Eu? Eu eram nervos... că acum vroiam ceva și nu găseam.

- Îhî! Și eu la fel pot... dacă vreau.

Un ins, prezent mai mult prin fire decât prin rost, din întunecimea sa unde ședea ascuns și păzea livezile cu piersici, ieși ia drum deschis, trecu pe sub un piersic bătrân plin de fructe zemoase și dulci și, spre a-și găsi un rost, spuse:

- Totul stă sub semnul imprecisului și al destrămării. A înainta în cursul vieții înseamnă a găsi mereu alte resurse vitale pentru hrana și desfrâul imprecisului și al destrămării.

Cineva aflat de față, semn că insul s-a făcut simțit prin vorbele sale, îi răspunse:

- Sunt încântat că trăiesc în această perioadă de timp numită deceniul întâi al secolului, fugind cu nesaț către al doilea, căci multe din modelele de viață sau tiparele existenței, după un răstimp de contestații și răsturnări, acum se fixează.

- Da, bine zici! se văzu nevoit insul să continue. Te-nțeleg și n-am ce-ți face. Tu mi-ai luat-o înainte. Dar multe din aceste, cum le zici, modele sau tipare se vor pierde pe parcurs. Timpul va selecționa din ele numai pe acelea ce convin prezentului... prezentului continuu.

- Când se neagă sau se distruge trecutul, reveni cel aflat de fată, prezentul devine greoi și obositor. Totul trebuie recreat, totul trebuie inventat. Altfel spus, ești obligat s-o iei de la început... căutări, eșecuri, piedici, spaime. Amintiri nu sunt... Experiența, ce mai contează!

- Dacă-i așa cum îndrugi, ridică tonul insul, ce ne facem în cazul că ne aruncă pe o Insulă pustie în mijlocul oceanului?

- Ceea ce am spus puțin mai înainte. Totul trebuie luat de la capăt, conchise cel aflat de fată, pregătindu-se să ia cu asalt livada păzită de ins.

Până și dispecerul de la Centrul zonal de vehicule și ambarcațiuni ușoare, când apare pe suportul video ca să trimită cârmacii pe traseu, se adresează improvizând o conversație:

- Dă-i înainte, frățioare! Ce stai?

- Nu vezi câtă lume am în față? Cum să dau buzna?!

- Fă-ți loc și treci!

- Sunt Ienăchiță Marfar și nu pot circula oricum.

- Nu ți se pare că te-ai cam schimbat? înainte erai mai dinamic.

- Așa-i! Dar am devenit mal prudent.

O persoană care ar fi traversat cadrul și ar fi asistat fără voie la astfel de schimburi de replici, neavând un trecut precis, iar construirea sa, datorând mai mult vizualului decât scrisului, ar fi exclamat:

- Cum separă înțelesurile cele două expresii când sunt rostite din gura unui actor cu har: „Nu e vreme de așa ceva!“ și „Nu e vremea de așa ceva!“

Și atunci persoana, printr-un liber arbitru al situației, ar fi putut să-și dea seama că șederea sa acolo n-ar avea nici un rost, iar orice încercare de dialog va fi fără potrivă și lipsită de interes. Sau poate își va cere scuze pentru rătăcirea din greșeală, interesându-se mai degrabă de găsirea unei mașini spre a ajunge acasă, iar la ieșirea din cadru ar fi boscorodit ceva, mai mult ca o adresare către sine:

- Dacă vrei să n-auzi nimic în jur, fă-te că taci!

În zarişte a cea largă

Telegar și Teleleu sunt doi indivizi care, mai pretutindeni, apăreau împreună. Erau atât de apropiați și identici cu ei, încât păreau să fie frați gemeni, deși nu erau, fiecare având mama sa; una trăia la șes unde Telegar conducea o mașină de tuns iarba, alta trăia la munte unde Teleleu se distra de minune, mai ales în timpul verii, dar nu în absenta lui Telegar, pentru că împreună, dacă nu aveau ce face, manevrau mașina de ascultat vântul înainte de a se dezlănțui. Despre tatăl lor nu se știa nimic, deși se spunea că este același.

Și deși apăreau împreună, Telegar și Teleleu purtau cu ei un obiect de care nu se puteau desprinde. Avea fețe și netede și colțuroase, fiind numit „corp social". între ei și „corpul social" exista, evident, o anumită legătură, dar niciodată în relație de avantaj reciproc. Când „corpul social" apărea în față, căpătând mărimi neînchipuite, ei se dizolvau printre meandrele corpului, devenind mici, mici de tot. Când ei apăreau în față, la dimensiuni stabilite, cum se obișnuiește, de mama natură, „corpul social" se afla undeva în spatele lor, desfășurându-se, așa cum se-ntâmplă sau cum se nimerește, la parametri nefixați de ei, semn că erau indiferenți la urcușurile sau răsturnările „corpului social".

Într-una din zile, Teleleu, văzându-l pe Telegar abătut, adică plutind pe mări misterioase fără să fie în apele sale, s-a gândt să-l șocheze, oferindu-i, ca surpriză, o după-amiază cu bere la crâșma

"Fii cum îți place!", unde se putea face orice, până și șederea în cap era permisă, dar nu era admis râsul. Chiar de la intrare, te întâmpina anunțul scris cu litere strălucitoare și încadrat într-o ramă groasă de metal spre a crea contrafort strălucirii: „în acest local râsul este interzis. Contravenienții vor fi amendați pe loc sau, după caz, deferiți justiției."

Luând loc la masă după instrucțiunile primite de la mamele lor, adică unul în fața celuilalt, așteptând calm ca să fie serviți, ei se priviră amabil și, spre a scurta din nerăbdare, aruncară o privire televizorului așezat pe un dispozitiv prins în perete la o anumită înălțime. începea emisiunea „Zoo story", episodul șapte „Girafa și cangurul pitic". Moderatorul, făcând legătură între episoade, începu să depene ceva, oarecum plictisit: „După ce a călătorit pe spinarea animalului, preț de câteva ore, Sulfin se dădu jos și făcu mai mulți pași. Deodată simți diferențele. Mișcarea de unul singur se datora efortului său..."

Telegar, considerând că emisiunea abia începută nu l-ar interesa, se adresă lui Teleleu:

- Da' mai bine spune tu ceva?

- Ce să spun? întrebase entuziasmat Teleleu, dovadă fiind interesul acordat lui de către Telegar. Să vezi cum devine cazul! Reușești să miști din urechi la timp, ți se deschid toate ușile! Nu? Pe margine rămâi! Degeaba, apoi, faci din sprâncene și te cauți la buzunare, nu se mai uită nimeni la tine. Cică ai lăsat norocul să te ocolească.

- Aia-i! îi surâse Telegar.

- Ce faci, nu râzi? se miră Teleleu.

- Aș râde eu! Da' vezi că mă pun ăștia la plată și n-am decât de o bere, îi răspunse mucalit Telegar.

- Ei, aș! Uite la aceia de la masa vecină! Sunt ca și noi la o halbă cu bere și râd de nu mai pot, accentuă Teleleu.

- Râd că le dă mâna. Ei sunt de-ai casei și n-au în spate ce avem noi, continuă Telegar, mai mult ca o completare la răspuns.

- Asta-i bună! Cu ce i-am putea deranja? Dar în fond ce avem noi în spate deosebit de ei? se arătă îngrijorat Teleleu.

- Vezi că te abați de la subiect! Până acum tot mă-ntrebai de ce nu râd. Acum intenționezi să mă întrebi ce avem noi în spate deosebit de ei. Așa ești tut! Treci ușor de la una la alta și lași treburile nelămurite, spuse convingător Telegar și-și privi încruntat partenerul.

- Nu spuneai tu să tragem la o crâșmă și să încercăm treburile nelămurite să vedem cum sunt? Și uite că te-am invitat! trecu Teleleu pe un ton mai jos, dar oarecum viclean.

- Eu spuneam că bine ar fi să nu se ivească atâtea complicații, pentru că nu ar duce la nimic, precizează Telegar, socotind că se află pe terenul unui răspuns ce necesită nuanțări.

- Apropos! Cu mine ți-ai găsit s-o sucești? Funcționezi cu masca pe figură. Se vede bine asta! Și nu o spun numai eu, îl înfruntă ironic Teleleu.

- Poftim? Știi bine că fug de fixația mișcării. De ce aș fi acum cel adevărat? îi dădu replica Telegar cu aceeași ironie.

- Uite cine se abate de la subiect! Da' mă rog! Asta zici tu ca să scapi basma curată. Dar în realitate funcționezi cu mască. Și tot ce faci este așezat sub mască. O știe deja toată lumea, spuse cu voce tremurată Teleleu și-și privi persiflator partenerul.

- În sfârșit ai reușit să mă faci să râd! Și am să râd oricât m-ar costa gestul, rosti binedispus Telegar, mai mult să preîntâmpine o eventuală enervare a lui Teleleu.

- Stai, nu te agita... Și nu mai da atâta din mâini! Patronul localului dă semne că vrea să vină la masa noastră. Ce faci dacă îți pune întrebări? se răsti Teleleu.

- Mă spovedesc și, ca să scap de păcate, te las pe tine zălog, îi spuse indiferent Telegar.

- Hai spune tot și veselește-te că, dacă adormi, mâine n-ai să mai știi nimic, se arătă enervat Teleleu, dar își reveni.

Conversația dintre Telegar și Teleleu s-a sfârșit așa cum a început, risipindu-se, apoi, pe un teletext. De atunci, în fiecare seară, un nepot de mamă, din partea lui Telelu, încearcă să-i prindă cu telecomanda spre a-i aduce vii și nevătămați pe un post, ca să se distreze făcând haz pe seama lor.

„Oricine poate să fie“

Era în după-amiaza unei zile de august cu un decor ceresc rapid schimbat, în felul unei scene turnante. Când se dezlănțuia furtuna cu ropot de ploaie și vânt năpraznic, toți fugeau pe la casele lor sau pe unde apucau. Când apărea soarele și iradia prin razele sale o căldură de nesuportat, încet-încet, unul câte unul, revenea în locul pe care-l părăsise sau își continua drumul după cum îl tăia capul.

Numai Akim și Stratin, ca de obicei, se aflau pe scena teatrului în aer liber dintr-un parc de la marginea orașului. Akim, directorul de scenă, se pregătea pentru ultimele indicații de regie cu întreg corpul artistic, așteptat să-și facă intrarea. Stratin, directorul de teatru, persiflator și mulțumit de sine, îl superviza pe Akim înainte de ridicarea cortinei.

- Personajele! Unde sunt personajele? Ce-ați făcut cu ele? Nu putem începe așa! se răsti Akim.

- Uite, personajele! Acolo sunt personajele. Privește! îi răspunse cu nepăsare Stratin și arătă în direcția unde ploile își liniștiră apele, iar soarele, stăpân pe sine și pe situație, strălucea.

- Da, bine! Am să merg să văd dacă-i așa! se adresă calm Akim.

- Du-te unde vrei! Totu-i sub control, îi întoarse vorba Stratin pe un ton ridicat.

- Nu e frumos ce faci! Eu nu vreau să mă cert cu tine. Eu îți dau de veste c-am plecat, rosti gutural Akim, de parcă replica făcea parte din scenariu.

- Bine! O zi bună! Eu atâta îți spun, surâse ironic Stratin și-l privi cum se agită.

Pe dogoarea unui soare ce-i învăluia trupul, Akim s-a întors în timp și a pătruns într-un ținut, îndrăgit cândva, dar uitat, uitat de tot, adică scos din memorie. Poate de aceea străzile din ținutul acela erau atât de pustii, iar casele, înșirate de-o parte și de alta a străzilor, păreau ca niște cutii goale, denumite lapidar cutii italiene. Aveau ferestrele deschise larg, în schimb porțile se ferecau, după obiceiul locului, cu vergele de fier. Astfel ticluite, făceau imposibilă trecerea dincolo, în curte. în fiecare poartă putea fi zărit, bătut în cuie, portretul stăpânului casei.

Ștergându-se la ochi, Akim se lămuri că, de fapt, îi apăruse prima secvență la reîntâlnirea imaginară cu acel ținut sau poate îl năpădiseră amintirile.

- N-ai cum să știi, spuse el încet, care-i facerea din subconștient sau din Marele Univers, unde accesul fizic este stăvilit, iar probă pentru măști nu există.

Văzând că Stratin tace și nici nu-l ia în seamă, Akim continuă:

- Așa că putem începe spectacolul oricum! Personajele se vor adăuga din mers.

- Păi vezi, când îți spuneam! se gudură Stratin. Scenariul! Scenariul să fie gata și să facem rost de gong. Prilejul de lovitură poate veni oricând.

Când cei doi se potoliră, iar tăcerea se așternu în scenă, apăru un personaj, de unde, de nici unde, cam pirpiriu, ce-i drept, la înfățișare, dar inclus în scenariu. Individul făcu abstracție de cei doi, înaintă câțiva pași pe scenă, oprindu-se, apoi, la nimereală, așa crease impresia, deși el știa prea bine ce are de făcut, se-nclină și începu:

- Dacă te gândești prea mult la tine, la cămările din interiorul tău... De ce palpită inima? Ce sucuri mai secretă ficatul? Când va începe numărarea pietrelor de la rinirinichi? E o iluzie extinderea bilei?... și altele, și altele... Ai să vezi că vei pierde legătura cu

exteriorul. Dacă sedus o clipă și de necunoscutele ce te frământă, te așezi pe malul unei ape și te-ntinzi la soare în speranța că vei afla câte ceva.. Zadarnică așteptare! Soarele, bun prieten, îți va șterge cu buretele, de pe ecranul creierului tău, chestiunile în cauză până ce vei rămâne o lespede pustie a pământului, uitat de toți, uitat și de tine însuți. Doar bâzâitul unei muște, ce-ți dă târcoale, sau fâlfâitul de aripi al unui stol de păsări, trecând pe deasupra, te vor scoate din poticneli...

- Eu cred că-i deajuns, îl întrerupse Stratin. Să nu obosim spectatorul din această seară cu atâtea. Bietul de el, câte mal sunt pe umerii lui! Se cade să-l mai încărcăm și noi?

Clătinând din cap, în semn că se lasă convins, Akim intenționă să-i facă pe plac lul Stratin.

- Nu-l văd pe ăsta în stare să fie primul care să deschidă spectacolul.

- Oricine poate să fie! îl apostrofă Stratin. Numai Oarcă să vină.

- Oarcă? Dar cine-i și ăsta? se arătă nedumerit Akim.

- Cum, nu-l știi? surâse galeș Stratin și-i propti lui Akim două degete în coastă.

- În fine, accept că știu și mă împac cu gândul. Ce ne facem dacă spectatorii nu-l vor? îi răspunse Akim și-l privi de sus, fiind la statură cu un cap mai înalt decât Stratin.

- Asta îi privește, noi n-avem ce să le facem și nici nu ne amestecăm! se adresă tacticos Stratin și-și desprinse cele două degete din coasta lui Akim.

CALENDAR CREŞTIN ORTODOX 2008

Ianuarie - Gerar

L	M	M	J	V	S	D
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

1 M Tăierea împrejur cea după Trup a Domnului; Sf. Vasile cel Mare. Anul Nou
6 D Botezul Domnului (Dumnezeiasca Arătare). Boboteaza
7 L Soborul Sfântului Prooroc Ioan • înaintemergătorul şi Botezătorul Domnului
30 M Sfinţii Trei Ierarhi; Vasile cel Mare, Grigorie Teologul şi Ioan Gură de Aur

Februarie - Făurar

L	M	M	J	V	S	D
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29		

2 S Întâmpinarea Domnului. Sf. Mc. Iordan şi Gavriil

Martie - Mărţişor

L	M	M	J	V	S	D
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24/31	25	26	27	28	29	30

9 D Sfinţii 40 de Mucenici din Sevastia
25 M Buna Vestire

Aprilie - Prier

L	M	M	J	V	S	D
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

20 D Intrarea Domnului în Ierusalim
23 M Sf. Mare Mucenic Gheorghe, Purtătorul de biruinţă
27 D învierea Domnului - Sfintele Paşti
28 L Sfintele Paşti (A doua zi de Paşti)
29 M Sfintele Paşti (A treia zi de Paşti)

Mai - Florar

L	M	M	J	V	S	D
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

21 M Sfinţii Mari împăraţi şi întocmai cu Apostolii Constantin şi maica sa Elena

Iunie - Cireşar

L	M	M	J	V	S	D
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23/30	24	25	26	27	28	29

5 J Înălţarea Domnului. Odovania Praznicului Pogorârii Sfântului Duh
15 D Rusaliile
24 M Naşterea Sfântului Ioan Botezătorul (Sânzienele - Drăgaica) 2
9 D Sfinţii măriţi Apostoli Petru şi Pavel

Iulie - Cuptor

L	M	M	J	V	S	D
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

20 D Sfântul Măritul Prooroc Ilie Tesviteanul

August - Gustar

L	M	M	J	V	*S*	*D*
				1	*2*	*3*
4	5	6	7	8	*9*	*10*
11	12	13	14	15	*16*	*17*
18	19	20	21	22	*23*	*24*
25	26	27	28	29	*30*	*31*

6 M Schimbarea la Faţă
15 V Adormirea Maicii Domnului
29 V Tăierea Capului Sf. Prooroc Ioan Botezătorul

Septembrie - Răpciune

L	M	M	J	V	S	D
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

8 L Naşterea Maicii Domnului
14 D înălţarea Sfintei Cruci

Octombrie - Brumărel

L	M	M	J	V	S	D
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

14 M Prea Cuvioasa Maica Parascheva
26 D Sfântul Dimitrie izvorâtorul de Mir
27 L Sfântul Dumitru Basarabov

Noiembrie - Brumar

L	M	M	J	V	S	D
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

8 S Soborul Marilor Voievozi Mihail şi Gavril
21 V Intrarea în Biserica a Născătoarei de Dumnezeu
30 D Sfântul Apostol Andrei cel întâi chemat - ocrotitorul României

Decembrie - Undrea

L	M	M	J	V	S	D
1	2	3	4	5	**6**	**7**
8	9	10	11	12	**13**	**14**
15	16	17	18	19	**20**	**21**
22	23	24	25	26	**27**	**28**
29	30	31				

6 S Sfântul Ierarh Nicolae
7 D Sfânta Mc. Filoteia de la Argeş
25 J Naşterea Domnului nostru Iisus Hristos
26 V Soborul Maicii Domnului
27 S Sf. Ap. întâi Mc. şi Arhidiacon Ştefan

C. SCHIFIRNEȚ - Formele fără fond în viziunea lui M. Eminescu * NICOLAE GEORGESCU - Boala și moartea lui Eminescu * ION FILIPCIUC - Mircea Eliade și tâlcul zilei sale de naștere * CRISTINA SCARLAT - Francis Ford Copola și Mircea Eliade despre "Youth Without Youth" * ALEXANDRU ȘOLTOIANU - Un martir basarabean omorât la Moscova * DOINA ANTONIE CONSTANTINESCU - Marina Țvetaeva în corespondență cu Boris Pasternak * PETRE ANDREI FLUERAȘU - South Park, serialul care a schimbat lumea * GEORGE BĂJENARU - Gândind la cele șapte minuni ale lumii * IOAN DURĂ - Policarp Morușca, primul episcop al «Episcopiei misionară ortodoxă română în America» * FLORENTIN SMARANDACHE - Civilizația Incașă * ANGHEL GÂDEA - Crime și teroare comunistă la Ciuperceni * TRAIAN POPESCU - Martor ocular la greva studenților bucureșteni din mai 1946 * DUȘAN BAISKI - e-razboi, un altfel de război * GORUN MANOLESCU - Discuție non-virtuală cu Constantin Virgil Negoiță * ZICU IONESCU - Biserica Ortodoxă Română în timpul regimului comunist * TRAIAN POPESCU - Portrete de dascăli * HORIA ION GROZA - O seară la circ * NICOLAE HAVRILIUC - Tablete pe stomacul gol * Calendar ortodox 2008

ISSN 1526-8225